

Forord

Motivet eller motivationen, for at denne bog er lavet er min store fascination af hele det klassiske område. Bogen er først og fremmest lavet til brug for undervisning, i hele det klassiske område på *Radiohandlerskolen*. Det har været en umulig opgave, at finde oplysninger på alle de nævnte komponister i bogen. Først og fremmest fordi der næsten ikke findes levnedbeskrivelser på mange af de "små" komponister. Men de allerfleste er nævnt for at give et helhedsindtryk af hvor mange der virkelig har været. Ideen til bogen fik jeg for snart to år siden fordi jeg manglede overblik over hvad klassisk (*se ordliste*) musik egentlig er. Det var denne interesse der gav mig sparket til at få læst og hørt en masse. Min fascination af den klassiske musik har mange år på bagen, og det har derfor været mig muligt at opbygge en forholdsvis stor samling af klassisk musik der går lige fra 1100 tallets middelaldermusik til vores dages klassiske musik.

Bogen skal opfattes som en nem tilgang til den klassiske musik. Så derfor har jeg valgt at dele bogen op i de karakteristiske tidsperioder bl. a. Ud fra et historisk synspunkt. Mange musikforskere skændes bravt om hvordan man egentlig inddeler dem. I denne bog er der gået noget let hen over hvorledes man deler perioderne ind fordi, jeg fra starten har valgt at stille bogen op i kronologisk rækkefølge efter år, men for nem hedens skyld er der dog holdepunkter. I indholdsfortegnelsen kan man hurtigt danne sig et overblik over musik perioderne og over komponisterne. Perioderne er her i bogen beskrevet meget kortfattet for helhedens skyld, dette pga. manglerne interesse og forståelse for det musik tekniske. Derfor den historiske vinkel og samtidig vil jeg ikke kunne bidrage med noget væsentligt nyt i den henseende da disse ting allerede er afdækket af utallige musikforskere. Man vil som læser opdage at nogle komponister ikke er nævnt i indholdsfortegnelsen, det er ikke en brøler fra min side, men som før omtalt har ikke været muligt at finde en levnedbeskrivelser over komponisten. Der fremkommer en del musikfaglige ord og

udtryk i bogen, disse har jeg prøvet at forklare i ordlisten bag i bogen. Jeg håber at bogen må skabe lige så stor fascination af den klassiske verden for læseren som den har skabt for mig igennem arbejdet med at udarbejde bogen.

Hvordan kommer man så i gang med at lytte til denne genre? Et sted kunne være at besøge en musik forretning, hvor man kunne starte med at købe noget "blandet gods" på en opsamlings CD eller lign. Disse plader fås fra ca. 30 - 40,- kr. fra et nogenlunde kendt selskab og vel art mærke i fremragende kvalitet. Det er faktisk så praktisk at disse blandede indspilninger altid rummer de mest kendte klassiske musik stykker. Så er muligheden for at tage denne bog til stede og fordybe sig.

God fornøjelse & Velkommen i den klassiske musiks verden.

Niels-Henning Hansen

FORORD	1
TIDLIG MUSIK 600 -1400	11
GREGORIANSK SANG	11
FLERSTEMMIGHED.....	12
NODER.....	12
RYTME	12
BINGEN, HILDEGARD VON	13
WOLFRAM VON ESCHENBACH	13
ADAM DE LA HALLE	14
GUILLAUME DE MACHAUT	14
FRANCESCO LANDINO	14
RENÆSSANCEN 1400-1600	14
MIDDELALDERMUSIK	14
RENÆSSANCEMUSIK	14
JOHN DUNSTABLE	15
GILLES DE BINS BINCHOIS.....	15
GUILLAUME DUFAY	15
JOHANNES OCKEGEM	15
JACOB OBRECHT.....	15
HEINRICH ISAAC.....	16
CLÉMENT JANEQUIN.....	16
JOHN TAVERNER	16
DAVID ABELL.....	16
MADS HAK	16
HANS SACHS	17
THOMAS TALLIS	17
ANDREA GABRIELI	17
GIOVANNI PIERLUIGI DA PALESTRINA	17
JØRGEN HEIDE.....	18
ORLANDO DE LASSUS	18
CLAUDIO MERULO	18
WILLIAM BYRD	18
JAKOB GALLUS.....	18
LUCA MARENZIO.....	18
MADS HAK	19
GIOVANNI GABRIELI	19
THOMAS MORLEY	19
JACOPO PERI.....	19
JOHN BULL	19
JOHN DOWLAND	20
CLAUDIO MONTEVERDI.....	20
THOMAS CAMPION	20
MICHAEL PRAETORIUS	20
GIROLAMO FRESCOBALDI	21
MOGENS PEDERSØN	21
HEINRICH SCHÜTZ.....	21
STEFFANO LANDI	22
ORLANDO GIBBONS.....	22
FRANCESCO CAVALLI.....	22
GIACOMO CARISSIMI	22
MATTHEW LOCKE	22
BAROKKEN 1600-1750	23
TIDLIG BAROK	23

BAROKMUSIK	23
JEAN-BAPTISTE LULLY	23
DIETRICH BUXTEHUDE	24
MARC-ANTIONE CHARPENTIER	24
HEINRICH VON BIBER	24
JOHN BLOW	24
JOHANN PACHELBEL	24
GEORG MUFFAT	25
ARCANGELO CORELLI	25
MARIN MARAIS	25
GIUSEPPE TORELLI	25
HENRY PURCELL	25
ALESSANDRO SCARLATTI	26
JOHANN JOSEPH FUX	26
JOHN CHRISTOFFER PEPUSCH	26
FRANCOIS COUPERIN	26
HENRY ECCLES	27
TOMASO GIOVANNI ALBINONI	27
ANTONIO VIVALDI	27
PIETRO FILIPPO SCARLATTI	27
JAN DISMAS ZELENKA	28
JOHANN MATTHESON	28
GEORG PHILIPP TELEMANN	28
JEAN-PHILIPPE RAMEAU	29
JOHANN DAVID HEINICHEN	29
ALESSANDRO MARCELLO	29
DOMENICO SCARLATTI	29
JOHANN SEBASTIAN BACH	30
GEORG FRIDERIC HÄNDEL	31
JOSEPH BODIN DE BOISMORTIER	32
FRANCESCO MARIA VERACINI	32
GIUSEPPE TARTINI	33
JOHAN HELMICH ROMAN	33
PIETRO ANTONIO LOCATELLI	33
JEAN-MARIE LECLAIR	33
JAN ZACH	34
JOHANN HASSE	34
GIOVANNI BATTISTA MARTINI	34
DOMENICO ALBERTI	34
GIOVANNI PERGOLESI	34
WILHELM FRIEDEMANN BACH	34
THOMAS AUGUSTINE ARNE	35
WILLIAM BOYCE	35
KLASSIKKEN CA. 1750-1800	35
JEAN JACQUES ROUSSEAU	35
JOHANNES ERASMUS IVERSEN	35
CARL PHILIP EMANUEL BACH	36
CHRISTOPH W. GLUCK	36
RANIERI CALZABIGI	36
LEOPOLD MOZART	37
JIRI ANTONIN BENDA	37
CARL FRIEDRICH ABEL	37
ANTÓNIO SOLER	37
FRANZ JOSEPH HAYDN	38
FRANCOIS JOSEPH GOSSEC	39
JOHANN CHRISTIAN BACH	39
JOHANN GEORG ALBRECHTSBERGER	40

JOHANN MICHAEL HAYDN	40
CARL DITTERS VON DITTERSDORF	40
CARL MICHAEL BELLMAN	40
GIOVANNI PAISIELLO	40
CARL STAMITZ	41
LUIGI BOCCHERINI	41
DOMENICO CIMAROSA	41
ANTONIO SALIERI	41
MUZIO CLEMENTI	42
WOLFGANG AMADEUS MOZART	42
IGNACE PLEYEL	43
LUIGI CHERUBINI	43
FRANZ DANZI	43
FRANZ XAVER SÜSSMAYER	43
ANTON REICHA	44
JOHAN ERNST HARTMANN	44
LUDWIG VAN BEETHOVEN	44
CHRISTOPH ERNST FRIEDRICH WEYSE	45
AUGUST WILHELM HARTMANN	46
BERNHARD CRUSELL	46
FERNANDO SOR	46
JOHANN NEPOMUK HUMMEL	47
ANTON DIABELLI	47
NICOLÒ PAGANINI	47
JOHN FIELD	47
LOUIS SPOHR	47
CARL MARIA VON WEBER	48
FRIEDRICH KUHLAU	48
FRANZ XAVER GRUBER	48
JOSEPH MAYSEDER	49
RUDOLPH BAY	49
GIACOMO MEYERBEER	49
GIAOCHINO ROSSINI	49
HEINRICH AUGUST MARSCHNER	50
CARL LOEWE	50
FRANZ BERWALD	50
GAETANO DONIZETTI	50
ROMANTIKKEN 1800-1900	51
FRANZ SCHUBERT	51
GUSTAV ALBERT LORTZING	52
VINCENZO BELLINI	52
NIELS PETER JENSEN	52
ADOLPHE ADAM	53
HECTOR BERLIOZ	53
JOHANN STRAUSS D.Æ	53
MIKHAIL GLINKA	54
FANNY HENSEL	54
JOHAN PETER EMILIUS HARTMANN	54
OLE BORNEMANN BULL	55
FELIX MENDELSSOHN-BARTHOLDY	55
HANS CHRISTIAN LUMBYE	56
FREDERYK CHOPIN	57
ROBERT SCHUMANN	57
CLARA SCHUMANN	58
OTTO NICOLAI	58
FRANZ LISZT	58

FRIEDRICH FLOTOW	59
RICHARD WAGNER.....	59
GIUSEPPE VERDI.....	60
SIR WILLIAM BENNETT	61
NIELS WILHELM GADE.....	61
CHARLES GOUNOD	62
JOACHIM RAFF	62
CÉSAR FRANCK	63
OTTO JOHANN ANTON DÜTSCH.....	63
EDOUARD LALO	63
CARL REINECKE	63
ANTON BRUCKNER.....	64
BEDRICH SMETANA	64
JOHANN II STRAUSS	65
JOSEF STRAUSS.....	65
PETER ARNOLD HEISE.....	65
AUGUST SÖDERMANN	65
JOHANNES BRAHMS.....	66
ALEXANDER BORODIN	67
JEAN BECKER	67
AMILCARE PONCHIELLI.....	67
EDUARD STRAUSS	67
CAMILLE SAINT-SAËNS	68
LÉO DELIBES	68
MILIJ ALEKSEJEVIČ BALAKIREV	68
MAX BRUCH.....	69
GEORGES BIZET.....	69
MODEST MUSSORGSKY	69
C.F.E. HORNEMAN	70
JOHAN SVENDSEN.....	70
PYOTR TCHAIKOVSKY	70
ANTONIN DVORÁK	71
EMMANUEL CHABRIER.....	71
JULES MASSENET	72
ARRIGO BOITO	72
EDVARD GRIEG	72
PABLO DE SARASATE.....	73
NIKOLAY RIMSKY-KORSAKOV	73
CHARLES-MARIE WIDOR.....	74
GABRIEL FAURÉ	74
SVEINBJÖRN SVEINBJÖRNSSON	74
CARL JOACHIM ANDERSEN.....	74
OTTO MALLING.....	75
P.E. LANGE-MÜLLER	75
ZDENEK FIBICH	76
VINCENT D'INDY.....	76
ENGELBERT HUMPERDINCK	76
LEOS JANÁČEK	76
JOHN PHILIP SOUSA	76
ERNEST CHAUSSON	77
IMPRESSIONISMEN 1880-1910	77
CLAUDE DEBUSSY	78
CYRIL SCOTT.....	78
MAURICE RAVEL.....	78

FREDERICK DELIUS	79
FRANZ SCHREKER	79
OTTORINO RESPIGHI.....	79
KAROL SZYMANOWSKI.....	79
EKSPRESSIONISMEN 1908-1923.....	80
ARNOLD SCHÖNBERG.....	81
KNUD HARDER	81
ALBAN BERG.....	82
BÉLA BARTÓK.....	82
CARL NIELSEN.....	82
DET 20. ÅRHUNDREDE 1900-.....	83
NEOKLASSIK.....	83
SIR EDWARD ELGAR.....	84
GIACOMO PUCCINI	84
RUGGIERO LEONCAVALLO	85
RUDOLPH S. BERGH	85
HUGO WOLF.....	85
GUSTAV MAHLER.....	85
GUSTAVE CHARPENTIER.....	86
ISAAC ALBÉNIZ	86
RICHARD STRAUSS	87
GABRIEL PIERNÉ	87
PIETRO MASCAGNI.....	88
EUGEN D'ALBERT	88
JEAN SIBELIUS	88
ALEXANDER GLAZUNOV	89
PAUL DUKAS	89
ERIK SATIE.....	89
FERRUCCIO BENVENUTO BUSONI.....	90
VALDEMAR FINI HENRIQUES.....	90
UMBERTO GIORDANO.....	90
WILHEM PETERSON-BERGER.....	90
ENRIQUE GRANADOS.....	90
HANS PFITZNER.....	91
SIEGFRIED WAGNER.....	91
ALBERT ROUSSEL.....	91
LOUIS VIERNE	91
WILHELM STENHAMMER.....	91
ALEXANDER VON ZEMLINSKY	91
ALEXANDER SCRIABIN	91
RALPH VAUGHAN WILLIAMS	92
HUGO ALFVÉN	92
MAX REGER	92
SERGEI RACHMANINOV	93
CHARLES IVES	93
JOSEF SUK	94
GUSTAV HOLST	94
REINHOLD MORISOVITJ GLIÈRE	94
FRITZ KREISLER	94
SAMUEL COLERIDGE TAYLOR	94
MIKALOJUS KONSTANTINAS ČIURLIONIS	95
AXEL EJNAR HAKON BØRRESEN	95
MANUEL DE FALLA	96
ERNÖ DOHNÁNYI	96
ALMA MARIA MAHLER	96
JACOB GADE.....	97

JOHN IRELAND.....	97
JOSEPH CANTELOUBE.....	98
GEORGE ENESCU.....	98
NIKOLAY MIASKOVSKY.....	98
IGOR STRAVINSKY.....	98
ZOLTÁN KODÁLY.....	99
PERCY GRAINGER.....	99
ANTON VON WEBERN.....	99
EDGAR VARÈSE.....	99
SIR ARNOLD BAX.....	99
OLUF RING.....	100
TURE RANGSTRÖM.....	100
GEORGE BUTTERWORTH.....	100
DET 20. ÅRHUNDREDE FRA CA. 1940.....	100
Darmstadtskolen.....	100
MARCEL DUPRÉ.....	101
ERIC COATES.....	101
HEITOR VILLA-LOBOS.....	101
POUL SCHIERBECK.....	101
DAVID MONRAD JOHANSEN.....	101
JACQUES IBERT.....	101
BOHUSLAV MARTINU.....	102
SERGEI PROKOFIEV.....	102
SIR ARTHUR BLISS.....	102
HILDING ROSENBERG.....	102
GERMAINE TAILLEFERRE.....	102
ARTHUR HONEGGER.....	102
DARIUS MILHAUD.....	103
RUED LANGGAARD.....	103
LILI BOULANGER.....	103
PAUL DESSAU.....	104
MARIO CASTELNUOVO-TEDESCO.....	104
CARL ORFF.....	104
PAUL HINDEMITH.....	104
JÓZEF KOFFLER.....	105
KNUD ÅGE RIISAGER.....	105
ERICH WOLFGANG KORNGOLD.....	106
FRANK BRIDGE.....	106
GEORGE GERSHWIN.....	106
HANS EISLER.....	107
FRANCIS POULENC.....	107
GEORGES AURIC.....	107
PAVEL HAAS.....	107
NIELS FINN HØFFDING.....	107
UUNO KLAMI.....	108
ERNST KRENEK.....	108
KURT WEILL.....	108
ARON COPLAND.....	109
JOAQUIN RODRIGO.....	109
GERALD FINZI.....	109
STEN BROMAN.....	109
MAURICE DURUFLÉ.....	109
SIR WILLIAM WALTON.....	110
ARAM KHACHATURIAN.....	110
DMITRIJ KABALEVSKIJ.....	110
MICHAEL TIPPETT.....	110
ANDRE JOLIVET.....	110

ELISABETH LUTYENS.....	111
DMITRY SHOSTAKOVICH.....	111
OLIVIER MESSIAEN.....	111
LARS-ERIK LARSSON.....	112
HERMAN D. KOPPEL.....	112
VAGN HOLMBOE.....	113
GUNNAR BERG.....	113
ROLF LIEBERMANN.....	114
SAMUEL BARBER.....	114
JEAN FRANCAIX.....	114
JOHN CAGE.....	114
BENJAMIN BRITTEN.....	115
WITOLD LUTOSLAWSKY.....	115
ALBERTO GINASTERA.....	116
BERND ALOIS ZIMMERMANN.....	116
LEONARD BERNSTEIN.....	116
NIELS VIGGO BENTZON.....	116
ASTOR PIAZZOLA.....	117
SIR MALCOLM ARNOLD.....	117
JOONAS KOKKONEN.....	117
ASTOR PIAZZOLA.....	118
POUL ROVSING OLSEN.....	118
GYORGY LIGETI.....	118
LUCIANO BERIO.....	118
PIERRE BOULEZ.....	118
HANS WERNER HENZE.....	118
MORTON FELDMAN.....	119
EINOJUHAN RAUTAVAARA.....	119
KARL HEINZ STOCKHAUSEN.....	119
TORU TAKEMITSU.....	120
SOFIA GUBAIDULINA.....	120
RODION SHCHEDRIN.....	120
PER NØRGÅRD.....	120
KRYSZTOF PENDERECKI.....	120
HENRYK GÓRECKI.....	121
JOHN BARRY.....	121
SIR PETER MAXWELL DAVIES.....	121
ALFRED SCHNITTKE.....	122
ARVO PÄRT.....	122
STEVE REICH.....	122
PHILIP GLASS.....	122
JOHN TAVENER.....	122
LEIF SEGERSTAM.....	123
PETERIS VASKS.....	123
ANDERS KOPPEL.....	123
JOHN ADAMS.....	123
POUL RUDERS.....	124
JOHN FRANDSEN.....	125
KARSTEN FUNDAL.....	125
OPERA.....	125
DE STORE OPERETTEKOMPONISTER.....	130
JACQUES OFFENBACH.....	130
FRANZ VON SUPPÉ.....	131
JOHANN II STRAUSS.....	131
HERVÉ (FLORINIOND RONGER).....	133
KARL JOSEPH MILLÖCKER.....	133

CARL ZELLER	134
HEINRICH BERTÉ	134
FRANZ LEHÁR	135
OSCAR STRAUS.....	136
LEO FALL	136
EMMERICH KÁLMÁN	137
RUDOLF JOSEF FRANTISEK BENATZKY	137
JEROME KERN	138
EMIL EDVARD JOHANNES REESEN.....	138
IRVING BERLIN	140
COLE PORTER.....	141
KAI NORMANN ANDERSEN.....	142
RICHARD RODGERS	143
FREDERICK LOEWE.....	143
PAUL ALAN JOHNSON.....	143
ANDREW-LLOYD WEBBER	144
PATRICK MEEGAN	144
HANS ABRAHAMSEN	144
JOHN FRANDSEN.....	145
GRAIG BOHMIE.....	145
DEN KENDTE KLASSISKE MUSIK.....	147
KLASSISK MUSIK DER ER BENYTTET I FILM.	160
ORDFORKLARING.....	164
TONEARTER PÅ HOVEDSPROGENE	178
KILDE & LITTERATURLISTE:.....	179

Tidlig musik

600 -1400

Der er meget middelaldermusik der lyder fremmedartet i vore øren, men det skal man ikke lade sig afskrække af, for det er en fascinerende verden at sætte sig ind i. Når fx den tidlige flerstemmige kirkemusik lyder meget anderledes end den musik vi er vant til at høre, måske endda ligefrem disharmonisk, så skyldes det bl.a. at dens formål og funktion var vigtigere end vellyden for den tids mennesker. Tilhøreren eksisterede faktisk slet ikke i komponistens og de udøvenes bevidsthed. Han dukkede først op da den franske komponist Guillaume de Machaut omkring 1350 sendte nogle kompositioner til en ven og skrev til ham, at han selv havde lyttet til dem med stor fornøjelse og håbede at venen ville gøre det samme.

De lærde er nogenlunde enige om at middelalderen i musikhistorien begyndte omkring 600 e. Kr. Der var naturligvis også musik før den tid, men vi ved ikke så meget om hvordan den lød, for nodeskriften var ikke opfundet i oldtiden. Vi kender således kun musikken fra billeder og beskrivelser: lyden er jo væk for evigt. Enkelte traditioner har dog været mere sejlivede end andre. Det gælder fx, den jødiske synagogesang som blev mundtligt overleveret og formentlig kan føres helt tilbage til tiden før templets ødelæggelse i 70 e. Kr. På den måde blev den en af de vigtigste forløbere for den tidlige kristne musik, den gregorianske sang.

Gregoriansk sang

Den gregorianske sang har sit navn efter pave Gregor den Store som døde i 604. Sagnet fortæller at han nedskrev melodierne efter diktat fra Helligånden, og derfor sidder der altid en due på hans skulder og hvisker til ham. Den gregorianske sang er enstemmig og uakkompagneret og der er meget af den. ca. 3000 melodier samlet i to bøger: Antifinale Romanum der indeholder sange som blev brugt i tidebønnerne, dvs. de gudstjenester der fandt sted hver 3. time i klostrene, og Graduale Romanum der indeholder melodierne til brug ved højmesse på søn- og festdage. Den gregorianske sang var i brug i den katolske kirke helt op til 1965 da man indførte sang på nationalsprogene med orgelledsagelse i gudstjenesten. Dermed brød man en tusindårig tradition som gennem århundrederne har haft stor indflydelse på musikken. Når en komponist skriver en "Messe"? stammer teksterne, og i tidligere tider også melodierne, fra den gregorianske messe. Det samme gælder de talløse kompositioner med betegnelsen "Requiem". De indeholder i øvrigt ofte, selv i vore dage, melodistof fra den gregorianske dødsmesse, især satsen "Dies irae" vredens dag. Den enstemmige middelaldermusik var selvfølgelig ikke kun kirkemusik. Der var lige så megen verdslig musik, men det er kirkemusikken vi kender mest til; det var jo munke og præster der kunne læse og skrive, og de kunne ikke drømme om at nedskrive Djævelens Musik - for det måtte musikken på markedspladser, ved hoffet og på værtshuse jo være. Heldigvis kender vi dog nogle få af disse melodier som blev nedskrevet af då såkaldte vaganter, dvs. omvandrende studenter og bortløbne munke. De skrev vers og sange og spillede i øvrigt én stor rolle i middelalderens kultur. En del af digtene er samlet i "Carmina Burana" (hvor Carl Orff fandt teksterne til sit nutidige korværk af samme navn). Også de højere sociale lag deltog i musikudøvelsen. Blandt de tyske minnesangere, de sydfranske troubadourer og de nordfranske trouvères, som virkede i det 12. og 13. århundrede, var der adskillige adelige personer og sågar nogle konger, fx Richard Løvehjerte og Thibaut af Navarra.

Flerstemmighed

Omkring år 1000 skilte den europæiske tradition sig ud fra alle andre musikkulturer i verden: musikken blev flerstemmig. Flerstemmig musik findes også andre steder, men det særlige ved europæisk flerstemmighed er at stemmerne nok klinger samtidigt, men også har deres selvstændige liv. Udviklingen af den form for flerstemmighed er en lang proces som strækker sig gennem hele middelalderen, folder sig ud i renæssancen og kulminerer i barokken med J.S. Bachs værker. Et af de tidlige centre for udviklingen af flerstemmighed var Notre Damekirken i Paris; her virkede to af de første komponister vi kender navnet på, Leonin og Perotin, som i slutningen af 1100-tallet og første halvdel af 1200-tallet arbejdede med forskellige former for flerstemmig musik på grundlag af det gregorianske repertoire. Den gregorianske sang trivedes dog stadig i bedste velgående, ligesom Hildegard von Bingens meget specielle kompositioner også er skabt samtidigt med den tidlige flerstemmighed.

I hele 1300 og 1400-tallet dyrkedes forfinet flerstemmig musik fortrinsvis i Frankrig og det sydlige England, men også Italien spillede i 1300 tallet en ganske betydelig rolle som musiknation. Dette land forstummede imidlertid i 1400 tallet: Fra dette århundrede kender vi næsten ingen italiensk komponist. Kirkens og de store hoffers behov for musik blev dækket af flamske tonekunstnere, der på den tid repræsenterede det ypperste i musikken. Flamlænderne var meget velanskrevne både i Frankrig og Italien og de beholdt deres dominerende stilling endnu under hele 1500-tallet, Luthers århundrede. Et af de største navne fra denne tid er Orlando di Lasso, som praktisk taget hele sit liv igennem var hofkapelmester i München. Han hed egentlig Roland de Latre og stammende fra den fransktalende del af Flandern. Det er dog ingen tilfældighed, at han gav sit navn en italiensk form, for Italien udviklede sig i løbet af 1500-tallet til den førende musiknation. Mange af dette århundredes Italienske komponister beundres den dag i dag. Den bedst kendte er Giovanni Palestrina, og af hans mange værker er det især en komposition fra den katolske messegudstjeneste, den såkaldte Missa Papae Marcelli (Pave Marcellus' messe), hvis berømmelse har holdt sig usvækket.

Noder

Flerstemmigheden var den direkte årsag til et af middelalderens vigtigste bidrag til musikhistorien: opfindelsen af nodeskriften. Udførelsen af flere melodier på en gang gjorde det nemlig nødvendigt at man kunne finde ud af præcist hvilke toner der skulle klinge samtidigt. I oldtidens enstemmige musik benyttede man sig af håndtegn til at vise hvordan melodien bevægede sig - en metode der også benyttes i vore dage af hørelærepedagoger som underviser efter den såkaldte Kodaly-metode. Nedskrevet musik - og det var altid vokalmusik kendes først fra omkring 800, og den notation var meget ufuldkommen: oven over teksten satte man nogle flueben der viste om melodien gik op eller ned. Men det krævede naturligvis at sangeren havde lært melodien i forvejen, for tegnene kan kun bruges som hukommelsesstøtte. Langsomt udvikledes systemet, først med en linie der angav en bestemt tonehøjde, så man kunne aflæse om nummerne, som tegnene kaldes, lå over eller under fx tonen f. Senere fandt Guido af Arezzo (991-ca.1035) på at bruge fire linier, og hermed er vi næsten fremme ved det

notationssystem vi bruger i dag. Der var dog en afgørende mangel: man kunne kun notere tonehøjder, ikke tonelængder. Derfor er det gregorianske nodebillede åbent for fortolkning i rytmisk henseende. Solesmes-munkene begyndte et grunddigt studium af de gregorianske manuskripter i 1833, og det er deres fortolkningsmåde, hvor sangen følger prosatekstens rytme, der er den fremherskende. Men andre forskere mener at sangene skal fremføres i en mere fast rytme, den såkaldte proportionalrytme, som er et ret stift og tungt system.

Rytme

Middelalderen slutter med den såkaldte Ars nova, "den nye kunst", i det 14. og et stykke ind i det 15. århundrede. Det er ikke en betegnelse som eftertiden har fundet på. Den blev brugt af musikteoretikere fra samtiden som var helt på det rene med, at noget nyt var på færde. Det nye var først og fremmest en entydig rytmisk notation som banede vejen for kompositioner, der var langt mere komplicerede end før, og som ligestillede to- og tredelte taktarter. Den tredelte takt havde hidtil nærmest været enerådende fordi den på smukkeste vis symboliserede den hellige treenighed. Men med kirkens dalende anseelse som var et resultat af munkenes Vellevedne præsternes usædelighed, korrupsion, afladshandel, korstogsfiaskoerne og, som kulminationen på forfaldet, to konkurrerende paver, en i Rom og en i Avignon, var det måske ikke helt så indlysende at det var nødvendigt at afbillede treenigheden symbolsk i musikken. Repertoiremæssigt skete der da også en kraftig balanceforskydning til fordel for den verdslige musik. De kendteste komponister i

Ars nova-tiden er Philippe de Vitry (som var den der beskrev det nye rytmiske notationssystem) og Guillaume de Machaut i Frankrig, Francesco Landini i Italien og John Dunstable i England.

Bingen, Hildegard von

(1098, Böckelheim, Franken - 1179, Rupertsberg ved Bingen)

Var en tysk abbedisse, mystiker, forfatter, læge og komponist. Hun er blevet kaldt "middelalderens største kvinde" og omtales ofte som "den hellige Hildegard", selv om hun ikke er blevet officielt kåret som helgen. Hun korresponderede med mange mænd i magtfulde stillinger, bl.a. både paven og kejseren. Hildegard blev født som det tiende og sidste barn i en adelig familie og straks fra fødslen bestemt til et kirkeligt liv. Dette var skik og brug i den tyske højadel, hvis en familie fik et tiende barn. Hun begyndte at få visioner som treårig, men indså hurtigt, at andre mennesker i hendes nære omgivelser ikke så dem, så hun skjulte disse oplevelser i årevis. Først i 1141 blev hendes visioner kendt af en videre kreds. Med pavens godkendelse begyndte hun at skrive om dem. Som otteårig blev Hildegard overgivet til Jutta af Spanheim, der boede i en eremithytte nær det benediktinske munkekloster, Disibodenberg. Efterhånden udviklede eremithytten sig til et lille nonnekloster, og da Jutta døde i 1136, blev Hildegard abbedisse. Dette kloster var under myndighed af abbeden over munkeklostret. I 1150 grundlagde hun et nyt kloster, Rupertsberg ved Bingen. Dette krævede, at hun først skulle overvinde abbedens stærke modvilje. Hildegard var på dette tidspunkt blevet berømt og kastede med sin nærværelse glans over Disibodenberg. Klosteret blev ødelagt under Tredivårskrigen. I 1165 grundlagde hun endnu et kloster, Eibingen, oven for Rüdeshheim på den anden side af Rhinen. To gange om ugen sejlede hun over Rhinen for at se til dette andet kloster. Eibingen overlevede tredivårskrigen, men blev sløjftet i 1803. I 1904 genopstod det som Benediktinerinnenabtei St. Hildegard i nye bygninger højere oppe

Wolfram von Eschenbach

(ca. 1170-1220)

Var en tysk digter, ridder og minnesanger fra det frankiske Eschenbach i nærheden af Ansbach. Han er forfatter til eperne *Parzival* om vejen til Gralen, "Willehalm" om den historiske korsfarer Guillaume af Orange samt "Titurel", som også knytter an til gralslegenderne, men er ufuldendt. Dette sidste epos er også kendt under titlen "Den ældre Titurel" for at skelne det fra "Den yngre Titurel", som er en fortsættelse skrevet af en senere digter ved navn Albrecht, men længe fejlagtigt regnet for Wolframs eget værk. Desuden findes bevaret ni "Tagelieder" (Dagningssange), der tilskrives Wolfram. (Tagelieder er en genre indenfor minnedigtningen, der omhandler de (illegitime) elskendes adskillelse ved daggry, når vægterens morgenkald høres. En af Wolframs Tagelieder er imidlertid usædvanlig ved at omhandle et ægtepar, der ikke behøver at skilles, selvom vægteren høres, men kan fortsætte med at elske hinanden dag og nat.) Wolfram regnes for den største middelaldertyske epiker, hans sprog er sublimt og hans almenviden og åndelige spændvidde enorm, og de senere mestersangere betragtede ham som et af deres store forbilleder. Man ved ikke andet om Wolfram, end hvad han selv fortæller i sidebemærkninger i sine eper, men regner med, at det er

troværdigt, at han har været af ridderstand, men fattig, og blandt andet har haft landgrev Hermann 1. af Thüringen (1190-1217) som arbejdsgiver, den mest betydningsfulde støtte for tysk litteratur på den tid. Wolfram var samtidig med bl. a. Walther von der Vogelweide, den berømteste tyske minnelyriker. Wagner lader Wolfram optræde i sin opera "Tannhäuser" som den figur, der forsvarer den rene og trofaste kærlighed.

Adam de la Halle

(ca. 1237 - Ca. 1286)

Fransk troubadour, forfatter til det ældst kendte franske lystspil, *Le jeu de la feuillée*, hvor navngivne personer fra Halle optræder på scenen sammen med feer og andre overnaturlige væsener. Sangspillet *Le jeu de Robin et Marion* bygger på emner fra hyrdedigtningen. Komponerede selv musikken dertil samt andre sange, motetter m.m.

Adam de la Halle var af borgerlig herkomst og står som komponist til verdens ældste syngestykke.

Guillaume de Machaut

(c.1300 -1377).

Fransk komponist og digter, der var i tjeneste ved forskellige fyrstehoffer. Hans kunst betegner et højdepunkt i ars nova. De fleste værker er verdslige. Hans »Notre Dame-messe« er det ældste eksempel på en messe, hvor ordinariets forskellige led udføres af en og samme person.

Francesco Landino

(c. 1325 - 1397).

Italiensk komponist. Også kaldet »den blinde florentiner«. En af tidens berømteste orgelspillere, og en af de fornemste repræsentanter for italiensk madrigalkunst i ars nova-tiden. Landinos kompositioner er bevaret i et antal af over 150.

Renæssancen

1400-1600

Middelaldermusik

Både den gregorianske sang og troubadour-, trouvere-, minne- og mestersang hører til i middelalderen. Efter denne tid bevæger kompositionerne sig over i renæssancen. De repræsenterer den første opblomstring - det første højdepunkt - i den flerstemmige musik, både den kirkelige og den verdslige. Tyngdepunktet for tidens musik er Nordfrankrig, men også England har en musikalsk storhedstid med flere betydelige komponister.

Renæssancemusik

Renæssance betyder direkte oversat "genfødsel". Udtrykket bruges historisk om den periode, hvor mennesket igen blev sig sit eget værd bevidst efter det, man plejer at kalde "den mørke middelalder". Denne genopdagelse af menneskets evner og muligheder førte til en overvældende trang til at være menneske, til en overvældende trang til at udforske og udnytte de muligheder, der bor i mennesket og til at forherlige mennesket i kunsten. Resultaterne af denne nye livsholdning blev mange: De store opdagelsers tid begynder - navne som Columbus og Cortez er kendt af alle - og naturvidenskaberne udvikler sig med rivende hast, bl.a. takket være et universalgeni som Leonardo da Vinci, et "typiske renæssancemenneske". Også i musikken mærkede man den nye tid. Alle tænkelige muligheder skal gennemprøves både i den kirkelige og den verdslige musik - både vokalt og instrumentalt. Musikken i denne periode fremviser derfor et yderst broget billede og er da også uhyre fascinerende at beskæftige sig med. Mange af tidens eksperimenter har da også sat sig varige spor, og det er da ganske morsomt at tænke på, at Giovanni Gabrieli i Venedig arbejdede med flerkorrigte virkninger, der må lede tanken hen på nutidens komponisters udnyttelse af stereoteknikkens muligheder.

John Dunstable

(c. 1370-1433).

Engelsk komponist. En af de førende repræsentanter for middelalderens flerstemmighed. Han har især haft betydning for de ældre nederlændere. Forbindelsen med Italien har sat sig spor i hans musik i form af en rigere klangfylde, end det var almindeligt hos forgængerne i hjemlandet. Han adskiller sig også fra disse (af hvilke Ockeghem er den mest betydende) ved større rytmisk livlighed og ved en finere udviklet balance mellem polyfone og homofone perioder i samme komposition. Endelig er han den, der gør et antal på 4 stemmer til norm i flerstemmige vokalkompositioner. Mange af hans værker blev trykt, medens han levede. Størstedelen af hans produktion er messe- og motetkompositioner

Gilles de Bins Binchois

(ca.1400-1460)

I en periode, hvor fransk-flamske komponister var af største betydning, var Binchois en af de tre mest indflydelsesrige sammen med Dufay og englænderen Dunstable. Han stod i forbindelse med hertugen af Burgunds hof og dets forbindelser til hele Europa. Hans Te Deum, den tidligste polyfone komposition man kender til denne tekst, var især kendt, foruden en række vokalkompositioner af både kirkelig og verdslig art.

Guillaume Dufay

(1400 - 1474)

Komponist tilhørende den ældre nederlandske skole, som sammensmeltede franske, italienske og engelske form-elementer i stilen. Dufay var i perioder ansat ved pavehoffet. Hans produktion omfatter messer, motetter samt verdslige sange (chansons).

Johannes Ockeghem

(1420 - 1497)

Nederlandsk komponist, der har haft stor betydning for den polyfone stils udvikling, specielt inden for kirkemusikken i det 15. århundrede. Ockeghem virkede det meste af sit liv i Frankrig, dels ved Karl den 7.s hof, dels ved Notre Dame i Paris. Han blev som lærer søgt af mange højt begavede men udover at han blev kordreng i st. Maria Maggiore, kender man ikke meget til hans tidligste ungdom. I årene 1544-51 var han organist og kapelmester i sin fødeby, hvorefter han kom til Rom,. Han gjorde tjeneste ved flere af de store kirker (Peters-kirken , Laterakirken og st. Maria Maggiore) uden helt at opnå den anerkendelse, han fortjente. Han var gift to gange, sidste gang i 1581 med en rig enke, hvilket gjorde det muligt for ham at ofre al sin kraft på skabende virksomhed. Rent musikalsk var Palestrina en meget

konservativ natur. Han banede ikke nye veje og lod sig ikke i så høj grad som sin store samtidige, Lasso, påvirke af alt det nye, der gærede i den verdslige musik, men stod åndeligt talt med begge ben i den middelalderlige verden. På et væsentligt punkt adskiller han sig fra sine forgængere i den nederlandske skole: Han viste sig lydhør over for det aktuelle krav om tekstens tydelighed gennem udstrakt brug af homofon satsteknik.

Jacob Obrecht

(1450-1505).

Nederlandsk komponist, der som fremtrædende repræsentant for den i Nordvesteuropa udviklede polyfone stil især havde betydning for imitationsprincippet udvikling.

Obrecht er født i Bergen-op-Zoom og virkede bortset fra et kortere ophold i Ferrara - hele sit liv i sit hjemland som sangmester og kapelmester. Forbindelsen med Italien har sat sig spor i hans musik i form af en rigere klangfylde, end det var almindeligt hos forgængerne i hjemlandet. Han adskiller sig også fra disse (af hvilke Ockeghem er den mest betydende) ved større rytmisk livlighed og ved en finere udviklet balance mellem polyfone og homofone perioder i samme komposition. Endelig er han den, der gør et antal på 4 stemmer til norm i flerstemmige vokalkompositioner. Mange af hans værker blev trykt, medens han levede. Størstedelen af hans produktion er messe- og motetkompositioner.

Heinrich Isaac

(ca. 1450 –1517)

Heinrich Isaac var en flamsk komponist. Han var en af sin tids betydeligste komponister, og som mange andre komponister boede han en tid i Italien, Wien og Tyskland. Hans produktion var stor, han skrev 36 messer, et stort antal motetter og mange verdslige værker, korværker og lieder. Han har bl.a. skrevet melodien til den kendte danske salme Nu hviler mark og enge, der oprindeligt var melodi til hans afskedssang til sin fødeby *Insbruck, ich muss dich lassen*.

Clément Janequin

(ca. 1485 – 1558)

Clément Janequin var en fransk komponist. Hans vigtigste værker er de over 250 chansons, hvoraf mange med stor effekt og humor efterligner f.eks. fuglesang, krigslarm eller gaderåb. Typen kaldes programchanson på grund af den beskrivende og fortællende form. Han har dermed foregrebet programmusikken, der først blev almindelig fra midt i det 19. århundrede.

John Taverner

(Født omk. 1490 - 1545)

Engelsk komponist og organist. Var en produktiv og betydningsfuld komponist af kirkelig vokalmusik, messer og motetter.

David Abell

(død ca. 1576)

Abel eller Ebell var en dansk, tysk eller holstensk komponist og organist, der virkede i Kantoret (den danske konges kor og orkester - forgængeren for Det kgl. Kapel) som organist ved Christian III.s hof. Fra 1555-1572 var Abell ansat ved Marienkirche i Lübeck, hvorefter han vendte tilbage til København på Frederik II's foranledning. I Kantorets stemmebøger fra 1541 findes fire korværker af ham. Andre samtidige musikere i kantoret var Jørgen Presten (Preston), Mads Hak og Jørgen Heide (Jürgen).

Mads Hak

(død 1555)

Mads Hak (eller Mads Hack) var en dansk matematiker, musiker, "lector musices" og komponist. Til forskel for mange andre af tidens musikpersoner var Mads Hak sandsynligvis af dansk afstamning, muligvis af en dansk uradelsslægt. Man ved at han fra 1539-1545 var lektor i matematik ved Københavns Universitet og at han havde et kannikepræbende ved Lunds domkirke som løn. Fra oldtiden af betragtede man musikken som hørende sammen med matematik og Mads Hak holdt forelæsninger over musikkens natur, men samtidig var han en kort tid leder af det kongelige kantori og afholdt også praktiske musikalske øvelser med de studerende og drenge fra latinskolen. Der kendes fra overleverede nodebøger en 5-stemmig fuga komponeret af ham, men han vides også at have komponeret musik i 1540 i anledning af dronning Dorotheas første kirkegang efter hendes nedkomst med sønnen Magnus. Det er muligvis det samme musikstykke med 24 stemmer, som blev opført under hans ledelse af 50 sangere. Mads Hak havde studeret i Wittenberg i vinterhalvåret 1532-1533, og formodentlig var det også her, at han erhvervede sig magistergraden. I Nürnberg udgav han 1537 et lille versificeret latinsk skrift af astronomisk indhold. For at tilegne sig grundigere kundskaber rejste han i 1545 atter til Wittenberg og vendte tilsyneladende ikke tilbage til Danmark.

Hans Sachs

(1494-1576)

Hans Sachs var skomagermester i Nürnberg og den ledende blandt sangerne i håndværkerlaget.

Thomas Tallis

(1505 - 1585)

Den engelske komponist Thomas Tallis karriere dækker den vanskelige periode under Henry VIII's regering, hvor klostrenes ejendom blev konfiskeret og hans efterfølgers protestantiske regime samt reetableringen af katolicismen under dronning Mary og de følgende forandringer under dronning Elizabeth. Disse politiske og religiøse omskiftelser havde stærk indvirkning på musikken og musikerne. Tallis begyndte sin karriere som organist ved Benediktiner klosteret i Dover og arbejdede derefter Waltham Abbey, indtil Klostrene blev lukket i 1540. Derpå blev han organist ved Canterbury Cathedral og i 1543 Gentleman of the Chapel Royal, en stilling han beholdt til sin død. Ligesom Byrd, der var hans elev, synes han at være forblevet loyal overfor den gamle religion, men fortsatte alligevel med at nyde kongelig gunst.

Andrea Gabrieli

(1510 - 1586)

Italiensk komponist, som siden sit 26. år virkede ved Markusdomen i Venedig, først som sanger, senere som organist. Han videreførte den af Willaert grundlagte stil i sine storladne og farverige orgelkompositioner, der i øvrigt udmærker sig ved en ejendommelig »moderne« harmonik.

Giovanni Pierluigi da Palestrina

(1525, Palestrina - 1594, Rom)

Som det umiddelbart fremgår af ovenstående, hed komponisten oprindeligt Giovanni Pierluigi, men antog sin fødebys navn som tilnavn. Med Palestrina står vi ved et af musikhistoriens højdepunkter, idet han repræsenterer fuldendelsen af en stilart og en kompositionsteknik, som dels har skabt nogle af musikkulturens smukkeste og mest storslåede mesterværker, og dels har haft en betydning for musikkens senere udvikling, som ikke mange komponister vil kunne bryste sig af. Det er sten-renæssancens vokalpolyfoni, som af Palestrina bringes til sublime højder af inspiration og kompositorisk mesterskab. I sine messer og motetter for 4-8-stemmigt kor arbejder han med selvstændigt førte stemmer, som hver for sig har en musikalsk og kunstnerisk holdning og betydning. Samtidig udgør de et hele - altså en musik, der bør høres både "lodret", dvs. som samklange, og "vandret", dvs. som enkelte, samtidigt klingende melodier. Alt dette foregår efter meget strenge regler, som det nok vil være muligt for enhver at lære, men som kun få ville kunne fylde med musikalsk inspiration i en grad som Palestrina. Helt op i vor tid har komponister udnyttet Palestrinas erfaringer og forsøgt at udbygge hans sæt af kompositoriske regler. Så forskelligartede komponister som Mahler, Stravinsky og Carl Nielsen har, hver på deres måde, skrevet polyfon musik - og der kunne nævnes mange andre end disse tre. Som dreng var Palestrina medlem af drengekoret i kirken St. Maria Maggiore i Rom. Som 19-årig blev han korleder og organist i sin fødeby. I 1551 vendte han tilbage til Rom som sanglærer og dirigent for drengekoret ved Capella Julia i Peterskirken, og i 1555 blev han pavelig kapelsanger i det sextinske kapel. På grund af sit ægteskab, som var uforeneligt med hans kirkelige pligter, blev han imidlertid afskediget, men opnåede dog i 1571 genansættelse i stillingen. Palestrina var gift to gange, anden gang med en rig pelshandlerenke, hvis formue tillod ham at bekoste udgivelsen af sine kompositioner. Et meget væsentligt studium af Palestrina-stilen er foretaget af den danske komponist og musikforsker, dr. Knud Jeppesen.

Jørgen Heide

Jørgen Heide nævnes i årene 1542-1556 som leder af den danske kong Christian 3.'s instrumentalmusik (Det Kongelige Kapel). Han benævnes i de sparsomme kilder som øverste trommeter (trompeter) og har sandsynligvis været her også før 1542, idet han antages at have spillet en afgørende rolle i udarbejdelse af de såkaldte kantori-stemmebøger, der var færdige i 1541, og som stadig findes. Før sin ankomst til Danmark synes han at have tjent kongens svoger Hertug Albrecht af Preussen. Ved sin ansættelse her måtte han binde sig for livstid og forpligte sig til ingensinde at give sig i nogen anden herres tjeneste, så han var øjensynlig en eftertragtet musiker. Der findes ingen musikalske spor efter ham i danske kilder, men et par kompositioner for 8 stemmer fra 1545 over kongens valgsprog og sangen *Nun bitten wir den heiligen Geist* kendes fra Preussen. Efter 1556 optræder en Jørgen Heide i svenske kilder som leder af musikken ved kong Erik 14.s hof, og det er sikkert den samme person.

Orlando de Lassus

(1532 - 1954)

Ved siden af Palestrina og Vittoria højrenæssancens betydeligste mester. Lasso, der blev født i Nederlandene, opholdt sig i sin ungdom i Italien (en tid som kapelmester ved Laterankirken i Rom) og England. 1556 blev han knyttet til hoffet i München, hvor han forblev til sin død. Hans sidste år var præget af religiøse anfægtelser og tungsind.

I modsætning til Palestrina beskæftigede han sig ikke udelukkende med kirkelig musik, men har også efterladt en omfattende samling verdslige kompositioner. Netop dette er sandsynligvis grunden til, at han ikke er så konservativ som Palestrina i sin kirkelige produktion. Lasso var en uhyre flittig komponist, der efterlod sig over 2000 større og mindre værker. Højest når han i sine motetter. Hans hovedværk er »Magnum opus musicum«, der indeholder 516 kompositioner i denne form. Nævnes bør også hans »Bodssalmer«, der udkom i 1584.

Claudio Merulo

(1533-1604).

Italiensk organist og komponist, der som repræsentant for den venetianske skole fik stor betydning for udviklingen af en særlig orgelstil. Han var organist ved Markusdomen, senere hoforganist i Parma.

William Byrd

(1543, - 1623,)

Engelsk komponist. Hans tidligste biografi er usikker, men han er sandsynligvis elev af Thomas Tallis. I 1563 blev han organist ved Lincoln Cathedral og 1570 Gentleman ved Chapel Royal i London, hvor han fra 1572 til sin død virkede som organist, skønt han var katolik. Han og hans familie undgik ikke helt Elizabeth I.s religiøse forfølgelser, men blev beskyttet, da han havde opnået betydelig anseelse hos adelen. Byrds værker, der omfatter anglikansk og latinsk kirkemusik, orgel- og virginalmusik samt sange, nød stor popularitet i samtiden og eftertiden. Hans musik besidder en afrundet skønhed med fyldig klang og stor satsmæssig opfindsomhed. Sammen med Thomas Tallis fik han i 1575 kongeligt privilegium på trykning og salg af noder, en virksomhed, han videreførte efter Tallis' død (1585), og som i 1596 blev overgivet til en af Byrds elever, Thomas Morley.

Jakob Gallus

(1550 - 1591)

Tysk komponist, der virkede ved hoffet i Wien, hos biskoppen i Olmütz og ved Johanneskirken i Prag. Til trods for at han ikke havde mange år at virke i, blev hans livsværk af betydning, dels for udvikling af dur - moll-harmonikken og dels ved indføring af venetianske stilprincipper i tysk musik.

Luca Marenzio

(1553 - 1599).

En af den italienske madrigalkunsts fornemste mestre. Han har fået udgivet i alt 18 bind madrigaler, der er karakteristiske ved deres dristige melodiske og klanglige opbygning. Hans arbejder fik stor betydning for samtiden, ikke mindst i

England. Bortset fra en 2 årig ansættelse ved Sigismund d. 3.s polske hof opholdt han sig i sit hjemland, hvor han gjorde tjeneste hos forskellige høje gejstlige

Mads Hak

(1555 - ?)

dansk matematiker og komponist, leder af Det Kgl. Kantori og 1539-45 den første lærer i musik ved Københavns Universitet. Han skrev bl.a. en femstemmig kanon, som findes i hofkapellets stemmebøger (1541).

Giovanni Gabrieli

(1553 - 1612)

italiensk komponist, den betydeligste inden for den venetianske skole, der nåede et højdepunkt med hans kunst. Som lærer for talrige komponister fra ind- og udland opnåede han stor indflydelse på musikkens udvikling i første halvdel af 1600-t., dvs. i den tidlige barok.

Sin første musikundervisning fik han af onkelen, Andrea Gabrieli (ca. 1510-86), der selv var en fremtrædende komponist i Venezia. Efter et ophold i München blev Giovanni Gabrieli ansat ved Markuskirken i Venezia, hvor han forblev til sin død; han blev efterfulgt af Claudio Monteverdi.

Gabrielis vigtigste indsats ligger i udnyttelsen af flerkorsteknikken, der var blevet indført af en af hans forgængere ved Markuskirken, Adrian Willaert, og som Gabrieli tilførte nye klanglige dimensioner, bl.a. gennem anvendelsen af instrumenter. Adskillige af hans vokalværker, både kirkelige og verdslige, og mange af hans instrumentalværker blev udgivet i samlinger med titler som *Concerti* (1587) og *Sacræ Sinfoniae* (1597), der begge genfindes hos en af hans mest navnkundige elever, Heinrich Schütz. Gabrieli fik derigennem indflydelse på udviklingen af genrer som sonate (bl.a. *Sonata pian e forte* i samlingen fra 1597) og den gejstlige koncert, der blev en af kirkekantatens forløbere.

Thomas Morley

(1557-c. 1603).

En af de engelske virginialister og samtidig en fornem repræsentant for den engelske madrigalkunst. Han er elev af William Byrd, organist ved St. Pauls katedralen, og fra 1592 hofsanger ved Chapel Royal i London. Foruden kompositioner har han også udgivet teoretiske skrifter, der er vigtige kilder til forståelse af Elisabethtidens musik. Han er komponist til den berømte Shakespeare-sang: »It was a lover and his lass«.

Jacopo Peri

(1561 - 1632)

Var en italiensk komponist ved Medicihoffet i Firenze. Hans opera *Dafne* (ca. 1597) anses for at være verdens første opera, men den er desværre gået tabt. Den tidligste opera i musikhistorien, hvor musikken er bevaret, er Peris *Euridice*, (1600), der dog sjældent opføres i dag.

John Bull

(1562-63 - 1628)

John Bull var blandt de mest fremtrædende engelske tangentspillere i sin tid, og hans karriere har sammenhæng med Nederlandenes samtidige traditioner på dette område. Bull gjorde tjeneste hos dronning Elizabeth og hendes efterfølger, indtil han søgte tilflugt i Nederlandene for at undgå en række anklager, der var rejst mod ham i England. Han var kendt som organist og cembalist og som instrumentbygger.

Bull skrev efter både verdslig og kirkelig model. De bedst kendte af hans værker må være *The King's Hunt*, der omfatter en række dansesatser, fantasier og variationer over kendte sange, og hvoraf nogle stiller betragtelige krav til den udøvende.

John Dowland

(1563 - 1626)

En af Englands kendte virginalister. Han huskes især for en række vidunderlige sange (bl. a. »Now, o now, I needs must part«). Han var en af sin tids fornemste luthspillere og virkede i sine yngre år som musiker ved hoffet på kontinentet. Fra 1598 til 1606 var han således ansat som kongelig kammermusiker hos Chr. d. 4. i Danmark.

Claudio Monteverdi

(1567, Cremona - 1643, Venedig)

Monteverdi fik sin - meget grundige - uddannelse hos den berømte Igegneri i Mantua. I 1589 blev han ansat som hofviolinist og -sanger i Mantua, blev leder af orkestret i 1602 og i 1613 kapelmester ved Marcus-kirken i Venedig, en stilling han beholdt til sin død. Monteverdi er en af musikhistoriens betydeligste skikkelser, en stor komponist og en genial fornyer. I virkeligheden kan han betragtes som den første "nutidige" komponist, idet den udvikling i musikkens former og udtryksmidler, som endnu fortsætter, begyndte med ham. Men naturligvis var Monteverdi heller ikke uden forudsætninger. Den vokale polyfoni, som med Palestrina nåede et højdepunkt, var hans udgangspunkt, og han skrev ni bind madrigaler i "den gamle stil", men med et forsøg på at lægge menneskelige følelser, et stærkt udtryk, ind i de bundne former. Da den instrumentalt ledsagede solosang opstod i Firenze, forstod Monteverdi straks, hvilke muligheder for en ny udtryksrigdom der lå her. Resultatet af hans arbejde med disse muligheder blev operaen. Det er således ikke for meget sagt, når man kalder Monteverdi "Operaens fader". Hos ham selvstændiggøres orkestret også for første gang. Monteverdi er nok den første komponist, der "instrumenterer" bevidst. For at forøge orkestrets udtryksmuligheder "opfinder" han pizzicato'et og tremolo'et hos strygerne. Men det vigtigste i Monteverdis arbejde som fornyer er hans udvikling af recitativet, sidestillingen af ord og musik. Hos ham får tekstens psykologiske indhold for første gang udtryk i musikken.

Thomas Campion

(1567 - 1620)

Thomas Campion var digter, komponist og læge. Hans første lutsange blev udgivet i 1601, han udgave yderligere fire samlinger, alle til sine egne digte, Han skrev sange og melodier til hoffet.

Michael Praetorius

(1571 - 1621)

Tysk komponist, der som kirkemusiker repræsenterede den nye korstil med instrumental ledsagelse og koncerterende kompositionsteknik. Hans produktion var enorm. Således omfatter hans hovedværk »Musae Sioniae« ikke mindre end 1244 satser. Flere af hans koralmelodier bruges den dag i dag, bl. a. »En rose så jeg skyde«. Han har også udgivet et 3 bind stort teoretisk værk, der bl. a. rummer en fuldstændig fortegnelse over tidens musikinstrumenter med afbildninger.

John Ward

(1571 - 1638)

Girolamo Frescobaldi

(1583 - 1643)

Frescobaldi må regnes som en af de betydeligste komponister for tasterinstrumenter i første halvdel af 1600-tallet. Han blev født i Ferrara, hvor den regerende hertug Alfonso II d'Estes musikalske holdning tiltrak de mest fremragende musikere. I begyndelsen af det nye århundrede flyttede Frescobaldi til Rom, hvor han kom under Guido Bentivoglios beskyttelse og sammen med ham rejste han til Bruxelles i 1607. Bruxelles var dengang et vigtigt musikalsk centrum i den nordeuropæiske musiktradition. I 1608 blev han organist ved Peterskirken i Rom, hvor han blev til sin død med et kort ophold i Mantua i 1615, hvor han var blevet lovet ansættelse, og en følgende periode på seks år, hvor han gjorde tjeneste hos Medici familien i Firenze.

Mogens Pedersøn

ca. 1583-ca. 1623

Komponisten og musikeren Mogens Pedersøn var nok den betydeligste danske komponist ved Christian 4.'s musikalske hof. Han blev knyttet til hoffet lidt før 1600 og foretog flere udenlandsrejser, som gav ham inspiration til bl.a. to madrigalsamlinger. I 1614 vendte han for alvor hjem til det danske hofkapel og udnævntes i 1618 til vicekapelmester - en stilling, han beholdt til sin død, sandsynligvis allerede i 1623.

Pratum Spirituale betragtes som Mogens Pedersøns væsentligste samling og samtidig et hovedværk i datidens danske kirkemusik. Den er trykt i København i 1620, og den indeholder 31 femstemmige salmeudsættelser, danske og latinske responsorier (korsvar), en femstemmig messe og tre motetter. Samlingen er i fortalen tilegnet den udvalgte prins, Christian 4.'s søn, prins Christian (1603-47), der var elev af Pedersøn men døde, inden han blev konge. Den er med sin flerstemmighed et bidrag til kirkekorets repertoire, hvor man hidtil hovedsagelig havde haft enstemmige udgivelser. Det betvivles dog ikke, at samlingen er tænkt til liturgisk brug, da salmerne er ordnet efter højtid, men samtidig kan den kun have fundet anvendelse, hvor der har været latinskole-disciple tilknyttet kirken eller hoffet som kor.

Heinrich Schütz

(1585 - 1672)

Tysklands største komponist før Bach og Händel. Stilistisk betyder hans livsværk en formidling af de italienske nydannelser (koncertprincip 'monodi') og luthersk livssyn. Oprindelig var det tanken, at Schütz i overensstemmelse med visse slægtstraditioner skulle have været jurist, men landgreve Moritz af Hessen, der i 1598 opholdt sig på familiens gæstgivergård, fik overtalt ham til at opgive juraen til fordel for musikken og påtog sig ansvaret for hans videre uddannelse. Nogle år efter drog han på grevens bekostning til Venedig for at studere hos Giovanni Gabrieli. Opholdet her fik den allerstørste betydning for den unge Schütz, der påvirkedes ikke blot af sin lærers, men i høj grad også af Monteverdis kunst. Som svendestykke tilegnede han et bind 5-stemmige madrigaler til grev Moritz. Da han i 1613 vendte tilbage til Tyskland, blev han knyttet til landgrevens hof, men da kurfyrsten af Sachsen et par år efter fik øje på den begavede unge musiker, måtte grev Moritz nødtvungent »udlåne« ham til det kurfyrstelige hof i Dresden. Det »lånte« blev aldrig leveret tilbage, og Schütz beklædte stillingen som hofkapelmester i Dresden, indtil kurfyrsten døde i 1655.

Tiden skånedes ikke Schütz. Trediveårskrigenes rædsler nåede også Dresden, og store personlige sorger ramte ham samtidig med, at han havde besvær med at opnå frihed til at organisere hofkapellet efter sit hoved. Det har derfor sikkert været en lettelse for ham, at han ved kurfyrstens velvilje i nogle år fik lov til at gøre tjeneste ved den kunstelskende Christian d. 4.s hof i Danmark. Efter kurfyrstens død kunne han helt hellige sig skabende virksomhed, og nogle af hans ypperste værker stammer da også fra denne periode.

Schützs arv til efterverdenen er så at sige kun kirkemusik, da det meste af hans verdslige produktion er gået tabt. Af hans betydeligste værker må nævnes »Symfoniae sacrae«, »Kleine geistliche Konzerte«, tre passioner med tekster efter Matthæus-, Lukas- og Johannes-evangeliet, det oratorieagtige »Jesu syv ord på korset« samt »Juleoratoriet«.

Da Tyskland på Schütz' tid endnu ikke havde en digter af format, måtte han bruge Bibelens ord som grundlag for sine kirkelige kompositioner, og han formår at gøre det med overmåde stor kunstnerisk sans og stærk dramatisk virkning.

Steffano Landi

(1590-1655).

Den romerske operas betydeligste komponist i det 17. århundredes første halvdel. Han var i sin ungdom kapelmester i Padua og blev i 1639 pavelig sanger. Han har foruden operaer skrevet messer, madrigaler og instrumentaltstykker.

Orlando Gibbons

(1592 - 1625)

Gibbons tilhører den generation af engelske komponister, der efterfulgte William Byrd der var fyre år ældre og var død i 1623 i Cambridge, hvor hans ældre bror var master of the Choristers. Senere blev han udnævnt til Gentleman of the Chapel Royal, hvor han gjorde tjeneste som organist. Til dette kunne han senere tilføje stillingen som organist i Westminster Abby. Han var en yderst produktiv komponist bla. Musikken Church og England. Derudover skrev han en mængde madregaler, consort musik og kirkemusik.

Francesco Cavalli

(1602-76).

Italiensk komponist, der var knyttet til Markusdomen i Venedig, men først og fremmest er kendt for sin indsats inden for operaen. Han har skrevet over 40 operaer, bl. a. »Serse« til Ludvig d. 14.s bryllup i 1660. De fleste er dog skrevet til operaen i Venedig, og han er sammen med Cesti den venetianske skoles hovedmand.

Giacomo Carissimi

(1605-1674).

Italiensk komponist, der gennem sine værker - specielt oratorierne - fik afgørende betydning for baroktidens vokalmusik. Carissimi var domorganist i Tivoli i årene 1624-27 og fra 1628 til sin død kapelmester ved Sant' Apollinare i Rom. 16 af hans oratorier er bevarede. Han har desuden skrevet 2 bind motetter, en del messer og anden kirkemusik samt kammerkantater.

Matthew Locke

(1621 - 1677)

Den engelske komponist Matthew Locke levede under borgerkrigens turbulens. Han blev uddannet som korsanger i Exeter katedralen under en bror til Orlando Gibbons og fulgte tilsyneladende kongens søn, prins Charles, i eksil, men vendte tilbage til England i 1651. Med genoprettelsen af monarkiet i 1660 trådte han i kongelig tjeneste og havde forskellige stillinger, som katolsk konvertit især som organist hos dronning Cahterina af Braganza. Locke skrev kirkemusik til engelske og latinske tekster, derunder morning og evening services til Church of England. Hans verdslige værker omfatter sange og teatermusik, men det er som komponist af instrumentalmusik, han først og fremmest huskes, især for en række suiter som The Broken Consort 24 stykker i seks suiter, og et følgende bind, der indeholder tyve danse, the Little Consort bestående af fyre danse i ti suiter og en række lignende værker. Ved sin død i 1677 efterfulgtes han som hofkomponist for the King's Violins af sin ven Henry Purser .

Barokken

1600-1750

Tidlig barok

Musikhistorikere har altid fundet det nødvendigt at dele musikhistorien op i perioder, der så er blevet udstyret med passende betegnelser, som for eksempel barok, wienerklassicisme og romantik. Hvis man skal skabe sig et fornuftigt overblik over udvikling og sammenhænge i musikken, er det nok også nyttigt med en sådan inddeling, blot man ikke tager den for mere, end den er. For naturligvis kommer man til at foretage en masse overgreb. Det er klart, at man ikke kan trække skarpe grænser mellem de forskellige musikhistoriske

Monteverdikoret og The English Baroque Soloists spiller under ledelse af John Elliot Gardiner.

perioder, der er tale om glidende overgange - og eksistensen af konservative og musikalsk revolutionære komponister på samme tid bringer uorden i regnskabet. Det kan således være tankevækkende at gøre sig klart, at Beethoven, som man sædvanligvis tæller blandt de wienerklassiske komponister, døde i 1827 - et år før Weber, der hører til romantikken. Hvis man så endda kunne kalde Beethoven konservativ eller reaktionær, ville det jo hjælpe lidt på det, men det ville være en åbenlys urimelighed. Sådan skal udtrykket Tidlig Barok - som alle andre overskrifter af denne art - tages med alt muligt forbehold. Det er både en stilistisk og en tidsmæssig beskrivelse, som er yderst ulden i kanterne. Måske kunne man betragte den i dette afsnit omhandlede periode som en overgangstid, hvori en ny stil lidt efter lidt formuleres for at folde sig helt ud i den efterfølgende periode. Man skal blot gøre sig klart, at sådan kan det naturligvis ikke have set ud for samtiden.

Det klogeste er nok at betragte denne skelnen mellem Tidlig Barok og Barok som en rent praktisk foranstaltning, der skal hjælpe til overskuelighed: Her hører en flok komponister fra generationen - eller et par generationer før Bach og Händel, som stilistisk foregriber den egentlige højbarok.

Barokmusik

Ordet Barok har flere betydninger, bl.a. kan det betyde noget i retning af grotesk. I kunsten - for udtrykket bruges ikke kun i forbindelse med musik, men også når man taler om bildende kunster, arkitektur og litteratur - benytter man udtrykket som betegnelse for en stil, der karakteriseres ved rig ornamentering, pragtfuld udsmykning, og en overdådighed af forsininger. "Barokengle" er et udtryk, de fleste kender fra kirkelig udsmykning - i København kan for eksempel henvises til Vor Frelses Kirke på Christianshavn. I digtningen ytrer barokken sig som en ordrig, måske lidt svulstig, og meget kunstfærdigt udbygget stil, både i prosa og poesi. Blandt danske barok-digtere kan nævnes Kingo. I musikken regner vi J. S. Bach og Händel som de førende barokkomponister, og rigt udsmykkede værker som Händels oratorier, Bachs passioner og hans Brandenburger-koncerter er udmærkede eksempler på barokmusikkens klang- og pragtglæde.

Jean-Baptiste Lully

(1632 - 1687)

Fransk komponist. Grundlæggeren af det nationale franske musikdrama. Lully fødtes i Florens, men kom allerede som barn til Frankrig, hvor han i kraft af sine betydelige musikalske evner gjorde en strålende karriere fra klokkedreng ved hoffet til »Secrétaire du roi« med adelspatent under Ludvig d. 14. Inden Lully i 1672 gik i gang med sit egentlige operaarbejde, havde han i en årrække leveret musik til en række balletter, hvori både han og kongen medvirkede som dansere, og sammen med Moliere havde han udarbejdet flere komedieballetter. Først da han overtog de kongelige privilegier efter andres mislykkede forsøg på at få en operascene til at bære sig, gik han i gang med at skrive operaer til tekster af digteren Philippe Quinault. Stilistisk havde han i begyndelsen svært ved at fornægte sin italienske herkomst, men efterhånden akklimatiseredes han i en sådan grad, at hans tonesprog blev typisk fransk. Han er forholdsvis asketisk i

sin musik og lader tonerne slutte sig tæt til teksten uden den overlæssede ornamentik, der ellers karakteriserer megen barokkunst. Han er ikke de store lidenskabers mand, men har snarere sin styrke som skildrer af pastorale og poetiske naturstemninger. Hans operaer levede langt ind i det 18. århundrede.

Dietrich Buxtehude

(1637, Oldeslohe - 1707, Lübeck)

Som et af barokmusikkens store navne før Bach er Buxtehude et stridens æble: Svenskerne gør krav på ham, fordi han virkede en årrække i Helsingborg (man mente tidligere, at han var født der), danskerne fordi han virkede i Helsingør en lille halv snes år, og tyskerne fordi han virkede størstedelen af sit liv i Lübeck, hvor han døde som organist ved Maria-kirken. I sin samtid var Buxtehude kendt som organist af format, og hans kirkemusikaftener i Maria-kirken i Lübeck var berømte. Den unge Johann Sebastian Bach valfartede således til Lübeck for at høre "Der grosse Däne" spille.

Ved disse kirkemusikaftener opførtes Buxtehudes orgelværker og kantater.

Foruden disse ting skrev han et oratorium, "Das jüngste Gericht", og suiter og variationsværker for cembalo.

Marc-Antione Charpentier

(1643, Paris – 1704, Paris)

Marc-Antione Charpentier havde mindre økonomisk succes end den samtidige Lully, men var ikke desto mindre almindeligt beundret. Han var en flittig komponist, som hovedsaglig skrev for kirken og i noget mindre udstrækning til verdslige formål. Han stod i tjenste hos dauphin'en og havde betydningsfulde poster ved jesuitterkirken i St. Louis og senere ved Sainte-Chapelle. Af Marc-Antione Charpentier kompositioner er det nok stykket benævnt som "Eurovisions kantaten" vi husker og kender bedst af alle hans værker, da dette værk altid indleder fælles europæiske tv udsendelser.

Heinrich von Biber

(1644 - 1704)

Den bøhmiske violinvirtuos og komponist Heinrich Biber tilbragte sine sidste 24 år ved hoffet hos ærkebiskoppen af Salzburg efter tidligere at have gjort tjeneste hos fyrstebiskoppen af Olmutz.

Han fik I stor betydning for violinspillet, hvor han udviklede nye teknikker. Blandt mange andre interessante kompositioner finder man Bibers femten Rosenkrans-sonater for violin og basso continuo og den uakkompagnerede violin passacaglia og det besynderlige Batallia for strygeorkester, hvor han efterligner geværskud og fulde soldater. I violinmusikken benytter han i udstrakt grad scordatura, hvor violinen efterligner forskellige Iyde og usædvanlige akkordvirkninger.

John Blow

(1649 - 1708)

John Blow var den betydeligste engelske komponist i generationen før Purcell, som var ti år yngre, men som han overlevede i tretten år. Han fødtes det år, hvor kong Charles I blev henrettet, og var ung nok til at nyde godt af genoprettelsen af monarkiet i 1660, hvor kirkemusikken igen fik betydning.

Blows charmerende masque Venus and Adonis skrevet som underholdning ved hoffet, fik indflydelse på Purcells berømte opera Dido and Aeneas, som Blows værk fortjener en plads ved siden af.

Som Purcell skrev Blow sørgemusik ved dronning Marys død, en monark, for hvem han seks år tidligere havde skrevet kroningsmusik, da hun med sin hollandske ægtemand William af Oranien efterfulgte sin katolske far, kong James II. Hans værker omfatter en mængde vokalmusik, kirkelig såvel som verdslig.

Johann Pachelbel

(1653 - 1706)

Selv om Johann Pachelbel var en af de betydeligste repræsentanter for den protestantiske kirkemusik, benyttede han også elementer fra den katolske kirkemusik i Østrig og Italien i sine værker. Han blev ansat som organist i Erfurt, derefter ved hoffet i Stuttgart, som organist i Gotha og til sidst, fra 1695, i sin fødeby Nürnberg, hvor han døde i 1706. Som en af tidens førende orgelspillere skrev Johann Pachelbel betydelige mængder af musik for orgel, derunder en række orgelkoraler, der benytter lutherske salmemelodier. Hans øvrige orgelmusik omfatter værker i de former der

senere benyttedes af Bach, Fugaer, Toccataer, fantasier og seks chaconner. Indenfor kammermusikken har han også gjort sig gældende selv om kammermusikken kun repræsenterer en mindre del af Pachelbels værker, har hans canon og gigue de seneste år opnået stor popularitet.

Georg Muffat

(1653-1704)

Tysk komponist og organist. Han studerede bl.a. i Paris og i Rom, hvor han lærte Arcangelo Corelli at kende. I sine orkestersuiter, udgivet i 1695 og 1698, anvender han franske og italienske stilelementer. Forordene til udgaverne indeholder oplysninger om stilen hos Jean-Baptiste Lully og Corelli og er derved vigtige kilder til forståelsen af tidens musikalske praksis.

Arcangelo Corelli

(1653, Fusignano - 1713, Rom)

"Det moderne violinspils fader" har man kaldt denne betydelige italienske barokkomponist. Han må have været en af de tidligste rejsende violinvirtuoser - han besøgte både Tyskland og Frankrig - og når man i samtiden satte andre violinister højere, skyldes det nok, at Corelli lagde mere vægt på smuk tone og udtryksfuldt spil end på virtuos udfoldelse.

Denne holdning præger også hans kompositioner for violin, der netop ikke kræver den store teknik, men nok så meget musikalsk indlevelsesevne. Som pædagog byggede Corelli på principper, der er blevet ført videre til i dag. Ud over værkerne for violin er det de 12 concerti grossi, der har grundlagt hans berømmelse som komponist, navnlig er nummer 8, den såkaldte "julekoncert", blevet overordentlig populær. Corellis musikhistoriske betydning ligger i hans bidrag til udformningen af solosonaten og concerto grosso'en. Både Bach og Händel bygger på de former, Corelli skabte. Efter sine rejse år slog Corelli sig 1685 ned i Rom, hvor han levede

som kardinal Ottobonis gæst i dennes palads. Han stod i spidsen for de ugentlige koncerter, kardinalen lod afholde, men tilbragte i øvrigt sin tid travlt optaget af kompositionsvirksomhed

Marin Marais

(1656 - 1728)

Marin Marais, viola da gamba spiller og elev af Sainte-Colombe, er efter filmen *"Alle morgener på jorden"* blevet verdensberømt. Han blev i sin tid regnet som den største virtuos på viola da gamba og de fleste af hans kompositioner er for en eller flere af netop dette instrument. Han studerede hos Lully og skrev også, inspireret af ham, fire operaer som opnåede stor succes.

Giuseppe Torelli

(1658 - 1709)

Torelli har nogen betydning for udviklingen af solokoncerten og concerto grosso'en. Han tilbragte en stor del af sit liv i Bologna som medlem af det fremragende musikalske etablissement San Petronio, hvor hans næsten samtidige Corelli tidligere havde virket. Torelli har skrevet en mængde instrumental musik.

Henry Purcell

(1659 - 1695)

Engelsk komponist. Grundlægger af det nationale engelske musikdrama. Trods sin tidlige død nåede han gennem en ret omfattende produktion inden for snart sagt alle tidens genrer at placere sig som en af barokkunstens mest markante skikkelser. Purcell var meget tidligt udviklet og blev allerede 19 år gammel komponist ved det kgl. violinorkester og to år senere organist ved Westminster Abbey. 24 år gammel var han ansat ved Royal Chapel med titel af hofkomponist. Som andre af tidens store kunstnere ejede han en sjælden evne til i sin musik at sammensmelte påvirkninger fra forskellige nationale områder til et organisk hele. Traditionerne fra den tidligere engelske tonekunst forenes hos ham med stiltræk fra den

samtidige italienske og franske musik. Et karakteristisk træk i hans musik er således den friske klangbehandling, der har sin rod dels i venetianernes og dels i de engelske madrigalisters kunst. Også den engelske folkemusik har sat sig spor i hans værker. Det vigtigste værk for scenen er operaen »Dido and Aeneas«. I øvrigt har han skrevet en hel del instrumentalmusik og kirkelige vokalkompositioner, af hvilke især bør nævnes hans »Anthems«, kantateligende værker for soli, kor og orkester, der fik stor forbilledlig betydning for Händel.

Alessandro Scarlatti

(1660-1725)

Italiensk komponist. Grundlægger af den neapolitanske operaform i det 18. århundrede. Man mener, at Scarlatti har fået sin uddannelse af Carissimi i Rom. 1684 blev han ansat som kapelmester ved hoffet i Neapel, og bortset fra kortere perioder i Florens, Rom, Venedig og andre steder forblev han i denne stilling til 1718. Han var en meget søgt lærer, der mellem sine elever kunne tælle nogle af den kommende generations betydeligste komponister, og han fungerede en årrække som direktør for konservatoriet i Neapel. Selv om han i sine dramatiske værker bliver den, der lægger grunden til den neapolitanske operas udvikling i retning af udramatisk »overmusikalisering« med hovedvægten lagt på bravurnumre, er hans egen musik endnu fyldt med melodisk skønhed og følsom karakteristisk, ligesom de enkelte former er klart afgrænsede under hensyn til dramaets tarv. Med sin sikre formsans bliver han den, der giver arie og ouverture den formale afrunding og opbygning, som bliver norm for de kommende generationer, ligesom det også er ham, der sætter det endelige skel mellem recitativ og arie ved at udforme det første som letflydende talesang uden større følelsesmæssige indskud og kun i arierne lade den melodiske åre flyde uhindret. De berømteste af hans over 100 operaer er »Rosaura«, »Teodora« og »Griselda«. Kun to af hans mange dramatiske værker tilhører den komiske genre. Også som kirkekomponist var han uhyre produktiv med omtrent 700 kantater, ca. 200 messer og 150 oratorier i alt.

Johann Joseph Fux

(1660-1741)

Østrigsk komponist og musikteoretiker. Han var i en årrække knyttet til Sankt Stephans-katedralen i Wien og virkede desuden som hofkapelmester. Han skrev operaer, oratorier, kirkemusik og instrumentalmusik i tidens koncerterende stil, men har desuden komponeret messer og motetter i den ældre Palestrinastil, som han beskrev i den betydningsfulde lærebog i kontrapunkt *Gradus ad Parnassum* (1725). Hans musik blev katalogiseret af Ludwig von Köchel, der også registrerede Mozarts værker.

John Christoffer Pepusch

(1667-1752).

Tysk komponist, bosat i England. Hans *The Beggar's Opera* (1728), en samfundspolitisk satire, opnåede umådelig popularitet og skabte problemer for G.F. Händels promovning af italiensk opera. Pepusch skrev også talrige kantater, kammermusikværker og teoretiske afhandlinger.

Francois Couperin

(1668, Paris - 1733, Paris)

Navnet Couperin dækker over en hel slægt af musikere, hvoraf Francois Couperin var den største, og derfor kaldes Couperin le Grand. Han uddannedes af sin far og blev allerede som 17-årig organist ved St. Gervais-kirken. Få år efter blev han, der nu var kendt som en fremragende cembalospiller, musiklærer ved hoffet i Paris. Hans lærebog "Kunsten at spille cembalo", som udkom i 1716, fik indflydelse på bl.a. Johann Sebastian Bach. Couperin var en beundrer af Corelli

og viste denne sin skyldighed i en trio-sonate med titlen "Parnasset eller Corelli-apoteose", hvor han i programmusikalsk form skildrer Corelli, der efter sin død drikker af kilden Hippokrene og bliver optaget blandt de klassiske guder. I det hele taget er det programmusikalske karakteristisk for Couperins musik. Han var overbevist om musikkens muligheder for ikke blot at udtrykke et menneskes følelser og karakter, men også dets udseende og optræden.

Couperins kendteste værker er de såkaldte "Concerts royaux" (Kongelige koncerter) for cembalo og fire instrumenter og hans fire bind "Pieces de clavecin" (Cembalostykker), der alle har programatiske titler, som f.eks. "Le petit moulin" (Den lille mølle), "Le rossignol en amour" (Den forelskede nattergal) og "Les tambourins".

Henry Eccles

(1670, London –1742, Paris)

Født 1670 i London. Hans forældre sluttede sig til kvækerne, længe før Henry og hans brødre blev født. Det førte til, at musikken forsvandt fra hjemmet. Oprindeligt havde Henrys far, Solomon Eccles, været musiklærer og komponist. Nu slog han sig ned som skomager. Han smadrede sine musikinstrumenter og brændte sine noder. Det skulle være slut med musik! Helt slut var det dog ikke. De tre sønner, John, Henry og Thomas, viste sig hurtigt at have store evner for musik, og faderen besluttede at undervise dem i violin og komposition. Alle tre sønner blev fremtrædende musikere.

Henry spillede først nogle år i det kongelige orkester i London, men i 1713 fik han tilbudt en stilling ved det franske hof i Paris. Han ville gerne ud at rejse og tog glad imod tilbudet. Henry Eccles blev i Paris til sin død i 1742. Han skrev en del musik for violin, nogle sonater og tolv stykker for soloviolin.

Tomaso Giovanni Albinoni

(1671, Venedig - 1751, Venedig)

Den stærkt forøgede interesse for barokmusik, der satte ind i 1950'erne, har bragt mange ellers mere eller mindre glemte komponister for dagens lys. En af dem er Albinoni, hvis popularitet dog hovedsageligt bygger på et enkelt værk, hans Adagio i g-mol for orgel og strygere, i 1973 benyttet som grundlag for en ballet på Det kongelige Teater. Man ved meget lidt om Albinonis liv, kun at han blev født og døde i Venedig, i 1703 besøgte Firenze og i 1722 München. Han har skrevet ca. 50 operaer, og et betydeligt antal kantater og en mængde anden vokalmusik. Det er dog fortrinsvis hans instrumentalværker, der er draget frem af glemelsen.

Antonio Vivaldi

(1675 (eller. '78), Venedig - 1741, Wien)

"Il prete rosso", den rødhårede præst, kaldte samtiden Vivaldi. Men præstegerningen måtte han opgive, da astmaanfald forhindrede ham i at messe. Trods et svagt helbred foretog han lange koncertrejser rundt om i Europa som violinist. Vivaldi er en af de betydeligste af de italienske barokkomponister - måske den betydeligste - og hans betydning for koncertformens udvikling kan vanskeligt overvurderes. Navnlig hans violinkoncerter var - og er - populære. J. S. Bach hørte til Vivaldis varmeste beundrere og bearbejdede flere af hans koncerter for orgel. Vivaldis produktion er overmåde stor, men mange af hans værker er endnu utrykte og kendes kun af få. Næppe mange tænker i dag på hans ca. 40 operaer. Det er hans ca. 410 koncerter og omkring 135 kammermusikværker, der i dag spilles, de senere år også enkelte af hans kirkelige korværker. Vivaldi studerede i sin fødeby, blev præsteviet 1703 og underviste i musik i Venedig fra 1704 til 1740. Han var hofkapelmester i Mantova 1718-22.

Pietro Filippo Scarlatti

(1679 i Rom - 1750 i Napoli)

Pietro Filippo Scarlatti var en italiensk komponist, organist og korleder. Pietro Filippo - det ældste af Alessandro Scarlattis børn og bror til komponisten Domenico Scarlatti - begyndte sin karriere i 1705 som korleder ved katedralen i Urbino. Tre år senere tog hans far ham med til Napoli, hvor han blev hoforganist. I 1728 fik hans opera, *Clitarcò*, der var hans eneste, premiere på Teatro San Bartolomeo i Napoli (partituret er gået tabt). Hans andre hovedværker omfatter tre kantater og en række toccataer.

Jan Dismas Zelenka

(1679, Lounovice - 1745, Dresden)

Takket være pladeindustriens umættelige efterspørgsel, er utallige komponister genopdaget i anden halvdel af dette århundrede. Mange gode, endnu flere mindre gode, men for mig at se kun to genier: Rudi Stephan og Jan Dismas Zelenka. Stephan døde under 1. verdenskrig og nåede kun at komponere så lidt at hans plads, der er godt på vej til at finde sin plads som en af barokkens store ved siden af Bach, Händel og Corelli. Zelenka blev født i Lovnovice, flyttede til Prag og senere til Dresden som kontrabassist i hoforkestret. En skelsættende tid i Zelenka's liv var studiet hos Fux i Wien under hvis indflydelse han skrev sine første mesterværker Triosonaterne, ZWV 181, som er blevet hans mest spillede. Efter Wien forblev Zelenka i Dresden noget i skygge af Heinichen og senere Hasse, de to hofkaplemestre, en stilling Zelenka søgte men aldrig fik. Ligesom Bach i Leipzig havde Zelenka i Dresden kirkelige kompositionsforpligtelser, men i modsætning til den konservative Thomas Kantor var han modtagelig overfor de nye strømninger i tiden og blev på kirkemusikkens område forløber for Michael Haydn og dermed Mozart og Joseph Haydn.

Johann Mattheson

(1681-1764)

Tysk komponist og musikteoretiker. Var knyttet til operaen i Hamburg 1690 til 1705, hvorefter han ansat som sekretær hos den engelske gesandt i byen. Blev 1715 kapelmester ved domkirken, men måtte allerede i 1752 søge sin afsked på grund af tiltage døvhed. Hans omfattende musikalske produktion (operaer, oratorier, kantater, kammermusik) er ret betydningsløs, hvorimod hans teoretiske skrifter været vigtige kilder for den musikhistoriske forskning.

Georg Philipp Telemann

(1681, Magdeburg - 1767, Hamburg)

Nogenlunde jævnaldrende med Bach og Händel kan Telemann betragtes som "den tredje" store barokmester. Som så mange andre komponister startede han med at studere jura, men skiftede over til musik. Han ledede et collegium musicum i Leipzig og blev organist ved Neue Kirche. Grev Promnitz i Sorau, Schlesien, gjorde ham til kapelmester ved det hertugelige hof i Eisenach. 1712-21 var han kapelmester ved Barfüßer- og Katharinenkirche i Frankfurt a. M. og derefter til sin død stadsmusikdirektør i Hamburg.

Han sagde i 1722 nej tak til at overtage embedet som kantor ved Thomaskirken i Leipzig, et af tidens fornemmeste musikalske embeder. I stedet for Telemann bad man J. S. Bach tage stillingen. Telemann har komponeret omkring 40 operaer, op mod 100 oratorier og kantater, motetter og anden kirkemusik og uoverskuelige mængder af instrumentalmusik. Karakteristisk for Telemann er hans musikalske humor - han har således komponeret en kanariefugle-kantate - og i øvrigt en evne til i alle genrer altid at levere første classes, håndværksmæssig gedigen underholdning. Dette må dog ikke forlede nogen til at tro, at Telemann blot var en overfladisk og behændig underholder. Det er blot den lettere del af hans værker, der i dag opføres. Hans kirkelige værker er mindre kendte, og hans mange operaer venter endnu på at blive taget ned fra hylderne.

Jean-Philippe Rameau

(1683 - 1764)

Fransk komponist og musikteoretiker. Den største komponist i det 18. århundredes Frankrig og sammen med Lully den fornemste repræsentant for fransk musikdramatik på baroktiden. Efter en noget omflakkende tilværelse i Italien og Frankrig - dels i uddannelsesøjemed og dels som organist ved et par kirker i provinsen tog Rameau i 1705 til Paris, hvor han fik udgivet sit første værk: »Premier Livre de Clavecin«. Først i 1723 slog han sig for alvor ned i hovedstaden, men da var han allerede en kendt mand på grund af det teoretiske skrift »Traite de l'harmonie«, som var udkommet året i forvejen. Det teoretiske arbejde gav ham anseelse som »lærd« musiker, og da han kort tid efter fik udgivet en ny samling klaverstykker, voksede hans ry som komponist tilsvarende, og eleverne begyndte at flokkes om ham. I 1732 blev han organist ved en af de store kirker i Paris. Først da Rameau var 50 år gammel, begyndte han at interessere sig for at arbejde med operaen. Hans første værk, »Hippolyte et Aricie«, der kom frem på den Store Opera i Paris, blev ikke nogen ubetinget succes, men gav anledning til de voldsomste meningsudvekslinger mellem tilhængere og modstandere. Begge parter hæftede sig ved den dristige harmonik og brogede orkesterrammesætning. Stort anderledes gik det ikke med hans

dramatiske hovedværk, »Castor et Pollux«, der kom op tre år senere, selv om forståelsen for hans kunstneriske egenart så småt begyndte at vinde frem. Endnu to operaer af Rameau kom til opførelse, før oppositionen var overvundet, men så blev han da også endelig anerkendt som Lully's sande arvtager og fornyeren af den franske lyriske tragedie. Bedre held havde han med sine stykker i den lettere Iyriske genre. Flere af dem kom til opførelse på forskellige parisiske scener, og takket være den overlegne måde, hvorpå Rameau forbinder italiensk buffoteknik med fransk ballettradition, vandt han med denne genre hurtigt publikums gunst. En hel del af musikken herfra har han i øvrigt brugt i mange af sine klaverstykker. I sine teoretiske arbejder fremsætter Rameau sit syn på harmoniens opbygning og funktion og foregriber på mange måder mere moderne anskuelser.

Johann David Heinichen

(1683 - 1729)

Tysk komponist. Efter endt skolegang ved Thomasskolen i Leipzig blev han jurist og virkede inden for dette fag, inden han helligede sig musikken. Han skrev talrige operaer til Leipzig, rejste på et stipendium til Italien og blev siden ansat ved hoffet i Dresden, hvor han hovedsagelig skrev kirkemusik. Han har også komponeret et betydeligt antal instrumentalværker.

Alessandro Marcello

(1684-1750)

Som venetiansk adelsmand og samtidig med Vivaldi var Alessandro Marcello en dilettant med interesser inden for de forskellige kunstarter. Som medlem af Det Arcadiske Akademi, et selskab for kunstinteresserede, udgav han under det arkadiske pseudonym Eterui Stinfalico nogle bind med instrumental koncerter.

Domenico Scarlatti

(1685 - 1757)

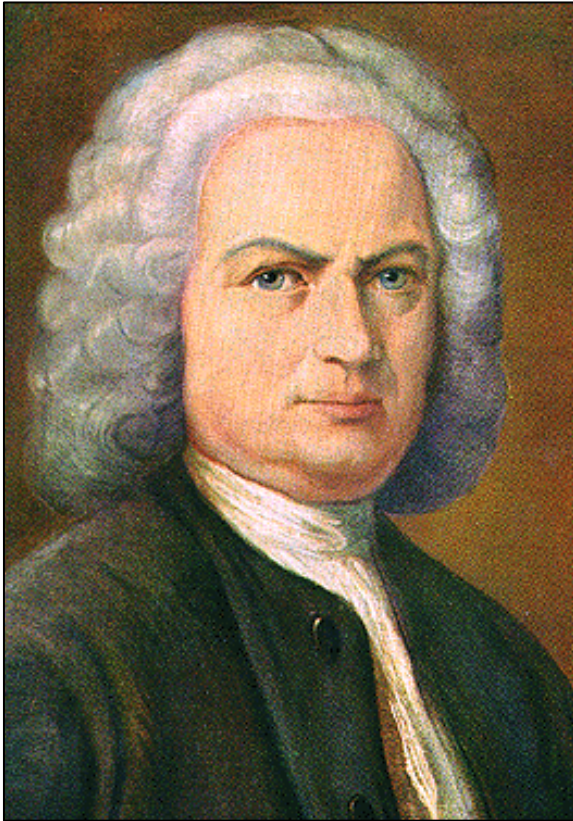
Italiensk komponist. Han var søn af den kendte neapolitanske operakomponist Alessandro Scarlatti. Domenico Scarlatti var en fremragende orgel- og klaverspiller, der har skrevet en lang række klaverstykker i et yndefuldt og sirligt tonesprog, typisk for rokokoen galante stil. I 1715 blev han kapelmester ved Peterskirken i Rom. Senere virkede han i flere år som lærer eller kammervirtuos ved hoffene i Lissabon og Madrid.

Johann Sebastian Bach

(1685, Eisenach - 1750, Leipzig)

Tysk komponist. Et af musikhistoriens største genier, hvis kunst kroner og fuldender en udvikling, der har rødder helt tilbage til renessancesiden, og som i sit væsen optager og forener italienske, franske og tyske stilelementer i en

storslået syntese. J. S. Bach fødtes i Eisenach i en slægt, der kan føres tilbage til begyndelsen af 1500-tallet, og som blandt sine medlemmer kan tælle en række fremtrædende musikere.

Allerede 10 år gammel mistede han sine forældre, og den ældre broder, Joh. Christoph Bach, der var organist i Ohrdruf, tog sig af hans opdragelse og musikalske uddannelse. Efter nogle års forløb var Joh. Christophs familie vokset så meget, at Johan Sebastian måtte se sig om efter et andet sted at være, og i 1700 lykkedes det ham at få friplads i Michaelis skolen i Lüneburg. Skolens elever skulle efter tidens skik synge i kirken, og Bach blev optaget i koret som sopran. Årene som kordreng og skoleelev synes at have været særdeles udviklende for den unge Bach. Dels var den fremragende komponist Georg Böhm organist ved kirken og lærer ved skolen, og dels var han nu i nærheden af Hamburg, der på den tid havde et rigt blomstrende musikliv. I 1703 blev Bach ansat som organist i Arnstadt. Hans egentlige læretid var nu overstået, og det har vel været den unge mesters håb, at han nu for alvor kunne bruge al sin kraft og musikalske kunnen i arbejdet som skabende og udøvende kunstner. Forholdet mellem Bach og menigheden udviklede sig imidlertid ret snart i uheldig retning, og i 1707 søgte og fik han stilling ved Blasiuskirken i det nærliggende Mühlhausen.

Samme år indgik han ægteskab med sin første kone, Maria Barbara. Opholdet i Mühlhausen blev ganske kortvarigt, idet Bach allerede i 1708 blev knyttet til hoffet i Weimar. Hertugens dybt religiøse holdning betød, at Bach i stor udstrækning kunne hellige sig kirkemusikken, og en række kantater samt størstedelen

af hans orgelværker stammer fra Weimartiden. I løbet af nogle år blev situationen uholdbar for Bach. Forholdet mellem ham og hertugen tilspidsedes mere og mere, og i 1717 brød han op og tog ansættelse ved det lille fyrstehof i Köthen. Medens han var her, havde han den sorg at miste sin hustru, men trods dette blev de fem år i Köthen måske de lykkeligste i hans liv. Fra den tid stammer de fleste af hans verdslige værker, bl. a. de berømte »Brandenburg-koncerter«, første del af »Das wohltemperierte Clavier« samt de to klaverpædagogiske værker »Clavier-Büchlein vor Wilhelm Friedemann Bach« og »Clavier-Büchlein vor Anna Magdalena Bach«, skrevet med henblik på undervisningen af henholdsvis den ældste af Bachs sønner og hans anden hustru. Anna Magdalena blev i øvrigt en glimrende støtte for ham livet igennem. Foruden at være en udmærket mor for den efterhånden ret anselige børneflokk (Bach havde 7 børn i første og 13 i andet ægteskab; 5 sønner og 4 døtre overlevede ham) kunne hun hjælpe ham med praktisk musikalsk arbejde i kraft af sin tidlige uddannelse som sangerinde. Den store børneflokk og kravet om sønnernes uddannelse har sikkert været en medvirkende årsag til, at Bach i 1723 søgte stillingen som kantor ved Thomas-skolen i Leipzig. Han fik embedet, og opfyldt af de største forventninger kastede han sig med stor energi over udførelsen af de ret omfattende embedspligter, der hvilede på ham. Forventningerne blev vel ikke helt indfrie, og skuffelserne var mange og tit også store, men dette til trods forblev Bach i embedet til sin død i 1750. Som kantor skulle han sørge for musikken ved to af byens kirker, men derudover havde han pligt til at undervise skolens drenge, ikke blot i musik, men også i andre fag, og hans heftige sind gjorde det pædagogiske arbejde til en plage for både ham selv og hans elever. Dertil kom, at han i det meste af Leipzig-tiden havde mange og voldsomme sammenstød med uforstående myndigheder og foresatte, der under indflydelse af den gryende oplysningstids ideer ikke fattede betydningen af musikken i kirke og skole. Hans sidste år formørkedes yderligere af en tiltagende synskvækkelse, og de sidste arbejder er skrevet ned af andre efter hans diktat.

Bortset fra årene i Köthen var Bach hele sit liv i kirkens tjeneste, og det er derfor ganske naturligt, at den liturgiske musik danner tyngdepunktet i hans produktion. Dybt forankret som han var i den lutherske tro, kom koralen til at spille en afgørende rolle i hans kirkemusik. Således bygger langt den overvejende del af de næsten 200 kirkekantater, der er bevaret efter ham, på en eller anden måde på koralen. Kantaten havde sin plads i gudstjenesten umiddelbart før prædikenen og var en musikalsk fordybelse i dagens tekst. Undertiden var det koralstroferne alene, der dannede det tekstlige grundlag for Bachs kantater, til andre tider benyttede han en mere fri tekst af samtidens digtere. Også kantater bygget op over Bibelens egne ord forekommer.

Også i Bachs to store passioner, Johannes og Matthæuspasjonen, har koralen fået en fremtrædende placering. Disse værker er skrevet med henblik på langfredagens to tjenester, højmessen og aftensangen, og hver af dem er derfor delt i en 1. og en 2. del. Mens Bachs nærmeste forgængere byggede passioner op over en fri digterisk udformning af lidelseshistorien, brugte han selv kun sådanne omskrivninger for visse lyriske partiers vedkommende i kor, arier og duetter, men lod den uændrede bibeltekst skildre selve handlingsforløbet. Korallerne blev anbragt på højdepunkterne og skulle symbolisere kirkefolkets andægtige deltagelse.

Foruden de to passioner stammer endnu et stort liturgisk værk fra Bachs hånd: den latinske h-mol messe. Skønt lutheraner skrev Bach messen til det katolske hof i Dresden, for at styrke sin position i Leipzig på et tidspunkt, da situationen var kritisk for ham. Trods den katolske form er værket karakteristisk for den »femte evangelist«, J. S. Bach. Orglet var Bachs yndlingsinstrument, og af samtiden var han højere agtet som orgelvirtuos end som komponist. I sine værker for instrumentet bygger han naturligvis på de forudsætninger, forgængerne havde skabt, men det er Bachs geniale forening af den vandrette og den lodrette dimension, det polyfone og det harmoniske, samt de formtyper, han når frem til, der bliver højdepunktet i en århundredlang udvikling. Ganske det samme gælder for værker, der er skrevet for andre instrumenter, hvad enten det drejer sig om solo-, kammer- eller orkestremusik.

Georg Frideric Händel

(1685, Halle - 1759, London)

Tysk-engelsk komponist. Står ved siden af sin samtidige, J. S. Bach, som baroktidens helt store og geniale kunstnerskikkelse, en titan med enorm legemlig og åndelig kraft. Ligesom Bach kommer Händel også til at fuldende et århundredlangt udviklingsforløb inden for en række former, først og fremmest opera og oratorium, og for den sidste genres vedkommende er hans værk blevet af epokegørende og stildannende betydning. Medens det meste af Bachs musik hurtigt gik i glemme og først blev taget op igen små hundrede år efter hans død, har Händels oratorier stadig holdt sig i live, og de største og betydningsfuldeste af dem (særligt »Messias« og »Israel i Ægypten«) har nået et antal opførelser, som næppe er blevet andre af baroktidens talrige vokalværker til del. I modsætning til hjemmefødslingen J. S. Bach, der hele sit liv holdt sig inden for Tysklands grænser og kun foretog få og ikke særlig lange rejser, var Händel verdensmanden, der allerede som ung forlod hjemstavnens for at leve og lære. Hans vej gik over Hamburg, hvor han for en tid var knyttet til operaen og dyrkede samvær med folk som Reinhard Keiser og Johann Mattheson. Herfra drog han til Italien, og opholdet her fik stor betydning for hans senere produktion, der både melodisk og harmonisk bygger på den neapolitanske skoles stil. I 1710 udnævntes han til hofkapelmester hos kurfyrsten af Hannover, men da der ikke fandtes nogen opera, følte han sig stærkt fristet af tilbud fra udlandet, og i 1712 drog han til England efter at have fået orlov af kurfyrsten. Händel tog imidlertid fast ophold i London og vendte ikke tilbage efter orlovens udløb, hvilket skal have bragt ham i en pinlig situation, da kurfyrsten af Hannover senere besteg Englands trone som kong Georg d. 1.

Den væsentligste del af Händels produktion i den første del af tiden i London er operaer. Han har i alt lavet 46, og flere af dem opnåede stor succes. Andre kunne ikke hævde sig i konkurrencen med italienske operaforetagender, og da Händel ikke blot var komponist, men også i perioder sin egen operadirektør, kom han undertiden ud i økonomiske vanskeligheder. Hans operaer er stilistisk baseret på neapolitanerskolens principper (da capo-arianer med koloraturudsmykning, concerto grosso-indslag), men hans karakteriseringsevne går betydeligt dybere end italienernes. Der er overvejende tale om solooperaer med i almindelighed ikke over fem større roller, og de kørpartier, der nu og da forekommer, er gerne homofone og meget enklere i deres opbygning end de senere korsatser i oratorierne. I overensstemmelse med tidens skik er det hovedsagelig de store skikkelser fra verdenshistorien, der behandles i hans operaer, men også motiver fra jødernes historie benyttes. Opsætningen og handlingsgangen er rationelt og klart disponeret efter de klassiske principper for den dramatiske kunst. Et i 1732 udstedt gejstligt forbud mod teatermæssig fremstilling af bibelske emner var den ydre anledning til Händels betydeligste indsats: udviklingen af en mønstergyldig oratoriestil. Tvunget af omstændighederne var han nødt til at lægge betydelig mere vægt på det fortællende element og gå ind i en endnu dybere karakterisering af personer i oratorierne, hvor intet ydre apparat støttede tilegnelsen af handlingsforløbet. Koret får i hans oratorier en ganske anderledes væsentlig betydning end i operaerne, og hans evne til at lade koret være både aktivt dramatisk og stemningsskildrende er uforlignelig. Satsteknik og stilistisk benytter han i sine kor alt, hvad tiden havde frembragt i retning af polyfoni, klangkunst og farvepragt. Vældige fugaafsnit sættes kontrasterende op mod homofone partier på dramatiske højdepunkter, og det koncerterende princip anvendes med en fantastisk dramatisk slagkraft, når solist eller soloensemble pludselig afbrydes af koret med korte, distinkte motiver. I virkeligheden er det koret, der dominerer handlingen i hovedparten af hans oratorier, mens de øvrige optrædende skydes mere i baggrunden.

I sin oratoriekunst står Händel i gæld til mange sider. I sin melodiske føring af stemmerne og i sin opbygning af de enkelte formafsnit bygger han helt på italiensk tradition, mens visse dramatisk-koncerterende elementer peger mod Tyskland. Størst er måske dog den inspiration og påvirkning, han har modtaget fra engelsk kortradition i Purcells og andres vokalkunst. Selv om Händels navn først og fremmest er knyttet til oratorie- og operakunsten, bør hans skabende indsats på andre områder selvfølgelig ikke underkendes. Således er der grund til at nævne hans 12 såkaldte Chandos-anthems, en række kirkelige værker for soli, kor og orkester, der er bygget over bibeltekster, og som med hensyn til det kortekniske står som overgangsled mellem Purcell og oratorierne. Et stort korværk, »Te deum«, der er skrevet i anledning af freden i Utrecht i 1713 (Den spanske arvefølgekrig), regnes også med til de store værker i musikhistorien. Den rene instrumentalkunst nød også godt af Händels geniale skaberevner. Concerto grosso-formen fører han i sine berømte 12 concerti grossi frem til et højdepunkt, der ikke siden er overgået. De giver et karakteristisk billede af hans musik: voldsomme kontraster, monumental enkelhed i opbygningen, poetisk naturopfattelse og rørende naivitet. Også solokoncerter for obo, orgel og viola vejer tungt til i hans omfattende produktion. Flere af disse koncerter er ganske enkelt udformede og i det hele taget let tilgængelige for både solist og tilhørere.

Ligesom Bach blev også Händel blind til sidst. Kæmpestærk som han var, kendte han ikke til at skåne sig selv. Hverken når det drejede sig om intensivt arbejde eller livets mere materielle glæder, men undertiden overvurderede han sine kræfter, og et par gange blev han ramt af slagtilfælde. Det sidste i 1751 forårsagede en synskvækkelse, der trods behandling og operation efterhånden førte til total blindhed. Sygdommen kunne dog ikke knække ham, og han fortsatte med sit arbejde både som skabende og udøvende kunstner lige til det sidste. Endnu 8 dage før sin død medvirkede han ved en opførelse af »Messias«.

Joseph Bodin de Boismortier

(1689-1755)

Fransk komponist. Hans meget omfattende produktion, der falder inden for alle senbarokkens genrer, består foruden af operaer som *Daphnis et Chloé* (1747) og andre vokalværker hovedsagelig af kammermusik, især for fløjte og andre træblæsere. Instrumentalværkerne udmærker sig ved stor melodisk rigdom, mange synkoper og fugeret gennemarbejdning. I samtiden fik hans værker uberettiget ry for overfladiskhed, men kammermusikken dyrkes i stigende omfang i 1900-tallet.

Francesco Maria Veracini

(1690-1768)

Italiensk komponist. Han var en af sin tids førende violinister og optrådte som solist i bl.a. Venezia, Dresden, Firenze og London; hans fire operaer opførtes 1735-44 i London. Foruden vokal kirkemusik skrev han koncerter og sonater, heriblandt 12 *Sonate accademiche* (op. 2, 1744).

Giuseppe Tartini

(1692 - 1770)

Den italienske violinist og komponist Tartini bidrog væsentligt til udviklingen af den akustiske teori og den virtuose violinkoncert og til solo-repertoiret for instrumentet. Han virkede fortrinsvis i Padua, hvor han vandt international respekt, også som lærer, efter at nogle erotiske eventyr havde tvunget ham til at slå sig ned andre steder en tid. Tartini skrev et meget stort antal koncerter for violin, hvoraf mange blev udgivet i hans egen tid. Den kendteste af Tartinis mange violinsonater har tilnavnet Djæveltrillen, fordi den skulle være blevet til efter en drøm, hvor djævelen selv spillede musikken for komponisten. Tartinis tekniske overlegenhed demonstreres i hans *L'arte del arco*, 38 variationer over et tema af Corelli. Som andre af tidens instrumentalkomponister bidrog han også til triosonate-repertoiret.

Johan Helmich Roman

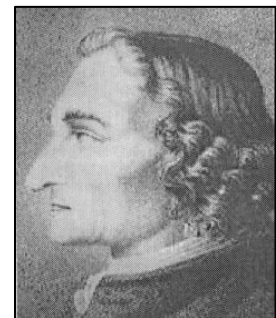
(1694 - 1758)

Når Roman hædres med betegnelsen "den svenske musiks far" er det af mindst to grunde: Han viste i praksis (ikke mindst i kirkemusikken), at det svenske sprog var sangbart, så at teksterne kunne opfattes og forstås af en stor del af folket. Det havde ikke tidligere været tilfældet, når der blev sunget på tysk, fransk, italiensk eller latin. Endvidere var Roman den første, som arrangerede offentlige koncerter i Stockholm. Tidligere havde alle koncerter været et internt foretagende og i hovedsagen forbeholdt aristokratiet. I Romans musik kan man høre en lang række barokke stilelementer, og der er ingen tvivl om, at Romans umiddelbare forbillede var Händel og ikke Bach. Men Roman klinger ofte mere moderne end sin noget ældre kollega Händel, med tydelige indslag af samme galanteri og følsomhed, som udmærkede den musik, som blev komponeret ved overgangen til wienerklassikken. Den såkaldte Drottningsholmsmusiken, en lang suite af korte satser, er Romans mest kendte værk. Især førstesats dukker snart sagt hver dag op som baggrundsmusik i svensk radio eller tv. Golovin-suiten blev komponeret tidligere og indeholder lige så interessant og underholdende musik, men høres sjældnere. Sinfoniaer og koncerter for violin eller obo (de instrumenter Roman selv beherskede). opføres ikke så ofte i hans hjemland, som de burde, i betragtning af hans betydning som komponist. Tolv fløjtesonater var den eneste komposition af Roman, der blev trykt i hans levetid. Hans seks Assagi for soloviolin er unikke indslag i 1700-tals repertoire.

Pietro Antonio Locatelli

(1695 - 1764)

Den italienske komponist og violinist Locatelli blev født i Bergamo og flyttede senere til Rom, hvor han måske studerede hos Corelli men mere sandsynligt hos Valentini. Han blev kendt som virtuos og optrådte i Italien, Bayern og i Berlin. I 1729 slog han sig ned i Amsterdam, hvor han blev leder af et amatørorkester. Locatelli skrev som Corelli en række concerti grossi. Hans "*L'art del violino*", udgivet i 1733, indeholder tolv violinkoncerter og 24 capricer, forløbere for Paganinis berømte capricer for solo violin. Han skrev ligeledes triosonater og solosonater, f.eks. for fløjte og basso continuo. Locatelli kombinerer Corellis romerske stil med Vivaldis virtuositet i Venedig.

Jean-Marie Leclair

(1697 - 1764)

Leclair indtager en betydningsfuld position i violinspillet udvikling i Frankrig. Hans evner som danser førte han fra fødebyen Lyon til Italien hvor han muligvis modtog violinundervisning af Somis, før han vendte tilbage til Frankrig og slog sig ned i Paris, hvor han trådte i kongens tjeneste i 1733 men trak sig tilbage efter fire år. Senere arbejdede han for prinsesse Anne i Orange, i Haag og til sidst hos hertugen af Gramont, en tidligere elev. Han blev myrdet i 1764, muligvis af sin nevø der Også var violinist. Selv om han Også skrev musik for teatret, blandt andet en opera, *Scylla et Glaucus*, i 1746, er Leclair hovedsagelig kendt for sin violinmusik og specielt for sine første to offentliggjorte bind violinsonater.

Jan Zach

(1699 - 1773)

Jan Zach var en tjekkisk født komponist, violinist og organist. Han flyttede i 1745 til Tyskland. Hans ofte stemningsfulde musik omfatter kirke- og kammermusik, og er præget af både barok og klassisk tænkning.

Johann Hasse

(1699 - 1783)

Tysk komponist; elev af Scarlatti. Skrev et utal af operaer i Neapolitaner-skolens stil, foruden kammer-, orkester- og kirkemusik.

Giovanni Battista Martini

(1706,- Bologna - 1784,- Bologna)

Født i Bologna i 1706. Giovanni's far var violinist, og han stod ofte ved sin lille søns vugge og spillede. Måske var det derfor, at Giovanni ønskede sig at spille violin mere end noget andet. Da han blev lidt større, fik han sin egen violin. Faderen lærte ham at spille. Drengen elskede musik og øvede sig flittigt. Snart var han så dygtig, at hans far tog ham med til byen, hvor han fortsatte sine musikstudier. Samtidig gik han i skole. Han ville være præst og begyndte på præsteseminarieret som 12-årig. Han var kun 16, da han blev ordineret som præst.

Nu gjaldt det om at finde en beskæftigelse inden for kirken, hvor han kunne bruge sin uddannelse som musiker og komponist. Der viste sig hurtigt en mulighed. Martini blev musikleder i en af Bolognas største kirker. Nu fik han travlt. Han skulle dirigere koret og orkestret og skrive nye musikstykker til brug i kirken.

Efterhånden blev Martini klar over, at det, han havde aller mest lyst til, var at undervise i musik. Han startede sin egen musikskole. Den blev berømt over hele Europa. Unge mennesker fra mange lande kom og studerede på hans skole.

Eleverne så op til ham og kaldte ham Padre Martini. Mange af hans elever blev senere berømte komponister, f.eks. André Gretry og én af Johann Sebastian Bachs sønner, Johann Christian Bach. En dag fik han besøg af den 14-årige Mozart, som kom til Italien sammen med sin far. Martini skrev en del messer, oratorier og sonater.

Martini døde i Bologna i 1784.

Domenico Alberti

(ca. 1710 – 1740)

Var en italiensk komponist og pianist. Han komponerede operaer, kirkelige værker – bl.a. motetter – og 36 klaversonater. Som akkompagnement på klaveret i venstre hånd benyttede Alberti en bestemt form for akkordbrydning, den senere såkaldte Alberti-bas, der giver mulighed for en differentieret dynamisk udformning af akkompagnementet.

Giovanni Pergolesi

(1710, Jesi - 1736, Pozzuoli)

Italiensk komponist der trods et kort liv efterlod en omfattende produktion. I dag huskes han dog først og fremmest for de værker »La serva padrona«, der er den første egentlige komiske opera, og »Stabat mater« (Mariaklagesang) for sopran, alt, orgel og strygere. Pergolesi var neapolitaner, og hans »Stabat mater« anses for at være et højdepunktet i den neapolitanske kirkemusik.

Wilhelm Friedemann Bach

(1710-1784)

Også kaldet »Halle Bach. Vel nok den mest geniale af J. S. Bachs sønner. Efter sin uddannelse hos faderen blev han i 1733 organist ved Sophienkirche i Dresden, en stilling han beklædte, indtil han i 1746 kom til Halle. Her var han så absolut det musikalske midtpunkt, til han i 1764 forlod byen. Årsagen hertil kender man ikke. Efter et omflakkende liv døde han i Berlin i dybeste fattigdom. Hans klaverværker er meget moderne for sin tid og peger frem mod Beethoven og Schumann. I sine orgelværker er han præget af faderen.

Thomas Augustine Arne

(1710, London - 1778, London)

Det har altid været vanskeligt at overbevise det kontinentale Europa om, at der findes komponister i England mellem Purcell og Britten. Men selv om Arne's navn skulle være ukendt udenfor England, så er der næppe mange, der ikke kender i det mindste én af hans kompositioner: "Rule Britannia". Den stammer i øvrigt fra hans opera "Alfred". I sin samtid var Arne beundret som komponist af populære operaer og kantater og som komponist af musik til Shakespeares skuespil, deriblandt mange charmerende og endnu populære sange. De seneste år er man - også udenfor England - begyndt at interessere sig også for hans instrumentalkunst.

William Boyce

(1711, London - 1779, London)

Som organist i London og andre engelske byer beskæftigede Boyce sig meget med kirkemusik og udgav en del kirkelig og anden vokal-musik af engelske komponister fra ældre tid: "Cathedral Music", "Lyra Britannica" og andre salmeværker. Han var desuden en flittig komponist, stilistisk på grænsen mellem barok og klassicisme, og skrev en del symfonisk og dramatisk musik. Hans musik var i lang tid nærmest glemt, men siden 70'erne er en del draget frem og indspillet.

Klassikken

Ca. 1750-1800

Musikken er elegant, men den kan sagtens nydes uden datidens obligatoriske pudderparyk, lange kåber og flæsedede skjorteærmer. Musikken vandrer i tiden ud af adelens gemakker, og ind i borgerskabets koncertsale. Mozart gør grin med herremanden i Operaen Figaros Bryllup, og Beethoven bliver ligefrem revolutionær inspireret af Napoleon. Mozart er et must. Klaverkoncertens ubetingede konge, og der er heldigvis 27 af dem. Nr. 21 blev berømt da den blev brugt i filmen Elvira Madigan. Ellers er det Haydn der er lig med perioden med sine strygekvartetter og de 104 symfonier. Her står Beethoven længere nede med kun 9, men til gengæld det altid hans man kan høre i koncertsalen. Schubert er godt nok wienerklassisk i sine symfonier, men han bliver i sine mere end 600 sange inderlig romantisk. Han er med sine litterære sangaftener, eller schubertiader som de højtideligt hedder, en alvorlig herre i forhold til Mozart, der med sine komiske operaer var en kløgtig spasmager. Det er gerne sådan at der på et hvert koncertprogram er i hvert fald et stykke wienerklassisk. Ellers kommer der ikke nogen tilhørere.

Jean Jacques Rousseau

(1712 -1778).

Fransk filosof, der både som forfatter og komponist fik betydelig indflydelse på samtidens franske musik. Han skrev flere værker for scenen, af hvilke "Le devin de village" blev forløber for den franske opera-comique. Den opnåede stor popularitet og opførtes igennem et halvt århundrede over 400 gange. I perioder ernærede han sig som nodeafskriver. Han har som den første i Frankrig forfattet et musikleksikon: »Dictionnaire de musique«, der egentlig var tænkt som et bidrag til den store encyklopædi, men udkom selvstændigt i 1768

Johannes Erasmus Iversen

(1713-1755)

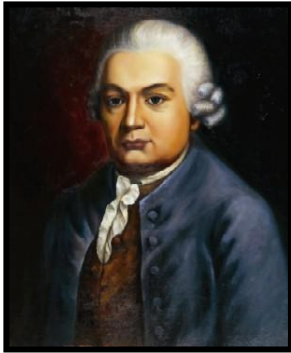
Dansk musiker, lærer, dirigent, komponist og koncertarrangør. Studerede en tid (ved Københavns Universitet?), men valgte snart musikken som virkefelt. Fra 1740 arrangerede han regelmæssigt offentlige koncerter sammen med andre musikdyrkere. Det førte 1744 til oprettelsen af Det musikalske Sietet, en institution, der på en gang var musikforening og konservatorium, og hvis musikalske ledelse blev overdraget til ham. Sietetet nedlagdes i 1749, men snart stiftede Iversen et nyt Collegium Musicum, til dels bestående af elever, som han selv havde uddannet. Da han fik ansættelse som kantor ved Vor Frue Skole, standsede vistnok Collegium Musicums koncerter, og han vides senere kun ved enkelte lejligheder, at være trådt frem for offentligheden som koncertgiver. Hans musik eksisterer (vistnok) ikke mere, men fra hans koncertvirksomhed kendes titlerne på flere kantater af ham, deriblandt *Forsynstempelet* fra 1747. Som kantor ved Latinskolen komponerede han ligeledes en del kantater, især til brug ved universitetsfesterne, f.eks. en

sørgkantate over dronning Louise og en kantate i anledning af dronning Juliane Maries indtog, begge fra 1752. Et af de sidste arbejder, han opførte, var sørgemusikken over Holberg, til hvem han havde stået i venskabeligt forhold.

Carl Philip Emanuel Bach

(1714, Weimar - 1788, Hamburg)

tysk komponist, musiker og teoretiker, næstældste søn - og elev - af Johann Sebastian Bach. Efter jurastudier i Leipzig og Frankfurt an der Oder blev han 1738 ansat som musiker hos den preussiske kronprins, den senere Frederik den Store; han avancerede 1741 til kgl. kammercembalist og kom til at arbejde sammen med J. J. Quantz og brødrene Graun. I 1768 efterfulgte han sin gudfar G.Ph. Telemann som kirkemusikdirektør i Hamburg. C.Ph.E. Bach komponerede i alt 19 symfonier, 52 klaverkoncerter, mere end 200 sonater og anden musik for klaver samt talrige værker for kammermusikalsk besætning. Fra Hamburgtiden stammer ca. 50 oratorier, kantater og anden vokal kirkemusik. Han udgav desuden flere samlinger sange, hvoraf især melodierne til C.F. Gellerts religiøse oder blev kendt. C.Ph.E. Bachs klavermusik, der fik afgørende indflydelse på udviklingen af den klassiske stil, bærer præg af enkelhed og smidig følsomhed, navnlig i forhold til faderens klavermusik; det lærde kontrapunkt måtte vige for sangbare overstemmer, prydet med typiske forsiringer og pyntelige kadenceformler. I orkester- og kammermusikken og i hele hans kompositoriske tænkemåde var generalbassen dog stadig dominerende. Hans *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen* (to dele, Berlin 1753 og 1762) udgør ved siden af J. J. Quantz' og Leopold Mozarts lærebøger den vigtigste kilde til viden om tidens teoretiske tænkning og musikpraksis (ordet *clavier* dækker flere instrumenter: cembalo, klavichord og det nye hammerklaver). Af Bachs tidlige værker blev de seks *Preussiske sonater* trykt 1742 hos B. Schmid i Nürnberg, der samme år udgav faderens *Goldbergvariationer*. I senere samlinger af klaverværker henvendte han sig til "Kenner und Liebhaber" (udg. 1779-87) og angav dermed en tidstypisk sondring mellem de mere og de mindre kyndige musikdyrkere. C.Ph.E. Bach var medforfatter til den udførlige nekrolog over faderen (1754), og han beskrev sit eget levnedsløb i den tyske udgave af Charles Burneys musikalske rejsedagbøger (1773). Alfred Wotquenne udgav 1905 en omhyggelig tematisk katalog (citeret som Wq), der i 1989 afløstes af E. Eugene Helms mere omfattende værkliste (citeret som H).

Christoph W. Gluck

(1714, Erasbach - 1787, Wien)

"Han kan ikke mere kontrapunkt end min kok" sagde Händel om Cristoph Willibald Ritter von Gluck, og han - Händel vidste nok hvad han talte om, da han var en stor ynder af mad. Gluck regnes for en af genrens store reformatorer, og skrev i alt 7 operaer, der var i kontrast til den Italienske barokstil, som bl.a. Händel dyrkede. Om det var en følge af Händels nedladende bemærkning at Gluck besluttede sig for at skrive i en helt anden stil, er tabt gennem historien, men resultatet, en forårsagen af stemmevirtuositeten, til fordel for den dramatiske udlægning af teksten, dannede skole for de kommende generationer af operakomponister, heriblandt Mozart. De elegante forsiringer afløstes af den enkle melodik. Gluck havde adskillige operaer bag sig, da han reformerede genren. "La Cinesi", "La Corona" og "La Danza" er ikke titler der vækker genklang, men de er alle komponeret af Gluck, og viser at han til fulde mestrede den italienske stil, som han senere forsagede. Godt det samme kunne man mene, for barokoperaer, i den traditionelle stil, kan man fodre svin med, men værker af en kaliber som "Orfeus ed Eurydike" og "Iphigenia på Tauris" fortjener ens fulde opmærksomhed.

Ranieri Calzabigi

(1714 - 95).

Italiensk forfatter. Kom efter et udsvævende liv i Paris til Wien. Interesserede sig for en reform af operaen og skrev tekster til Glucks operaer. Har også skrevet tekster til operaer af andre komponister.

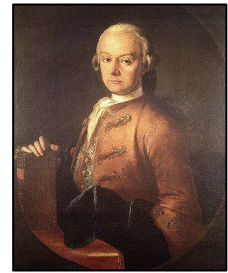

Leopold Mozart

(1719 - 1787)

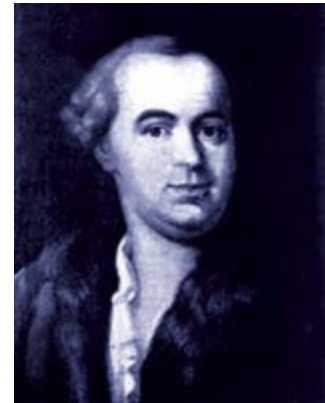
Wolfgang Amadeus Mozarts far Leopold Mozart, der havde skabt sig et navn som violinlærer, ofrede sin egen karriere som komponist for at hjælpe sønnen. Han var en mand med vidt favnende interesser, søn af en boghandler i Augsburg, og han forlod universitetet for at blive medlem af hofkapellet hos ærkebiskoppen af Salzburg, en prælat i hvis tjeneste han hurtigt steg til hofkomponist og stedfortrædende kapelmester, en stilling han beholdt uden at avancere yderligere, til sin død i 1787.

Jiri Antonin Benda

(1722 - 1795)

"Benda" også kendt som Georg Benda, er, som "Bach", ikke kun én komponist men en hel musikfamilie af bøhmisk herkomst som i Tyskland fik stor betydning i hele 250 år. Jiri Antonin var søn af Jan Jiri Benda. (Af de 6 børn han fik med Dorota Brixi, som også var af musik-familie, blev 5 musikere). Jiri Antonin Benda fik sin solide musikopdragelse i Bøhmen og emigrerede med sin familie i 1742 til Potsdam hvor hans bror, Frantisek, var violinist ved Frederik den stores hof. I 1750 blev han ansat som kapelmester hos hertug Frederik III i Gotha. Her skrev han kantater og forskellige instrumentale værker. Operaer blev ikke opført p.g.a. præsternes modstand, men i 1765 fik Benda opført sin eneste Italienske opera Xindo riconosciuto. Han fik efter succesen bevilget 6 mdr. videre studier i Italien, hvor han sugede til sig fra Galuppi, Gluck, Traetta, Piccini & Paisiello. Efter hjemkomsten fik han titlen Kapelidirector i 1770. Da Frederik III døde ophørte Bendas arbejde, men i 1774 kom Abel Seylers teatertrup til Gotha, og Benda fik for første gang mulighed for at skrive tyske sceneværker. Benda var den første som skrev "Melodramaer," d.v.s. værker med både talte ord og musik. Det første melodrama var "Ariadne auf Naxos," og det vakte stor opsigt. Senere skrev Benda "Medea" og "Pygmalion i samme genre. I 1778 trak han sig tilbage som Kapelidirector og rejste efter et kort ophold i Hamburg til Wien, hvor hans melodramaer blev godt modtaget, men han fik ikke arbejde der. Han vendte tilbage til Gotha hvor han på en lille pension levede isoleret. Benda skrev foruden de berømte melodramaer også sinfoniaer, sangspil, kirkekantater, koncerter og sonater. af Jiri Antonin Benda og hans kones 6 børn blev de 5 musikere.

Carl Friedrich Abel

(1723 - 1787)

Tysk født komponist som bosatte sig i London. Han er bedst kendt for sit store samarbejde med Johann Christian Bach, da han skrev sine populære serie af symfonier der er 6 stykker mellem 1767 – 1781.

António Soler

(1729 - 1783)

Den catalanske komponist António Soler fik sin musikalske uddannelse i Montserrat. I 1752 blev han optaget i munkeordenen i Escorial, hvor han blev maestro de capella. Han studerede hos Domenico Scarlatti i Madrid og blev involveret i en kontrovers omkring Scarlattis bog om modulationer. Han interesse for musikteori og historie var stor, samtidig med at han også intresserede sig for andre videnskaber f. eks matematik. Soler arbejdede også som konsulent i forbindelse med orgelbyggerier. Soler er mest kendt for sine 120 sonater for taste instrumenter.

Franz Joseph Haydn

(1732, Rohrau - 1809, Wien)

Østrigsk komponist. Haydn er den første store skikkelse i den wienerklassiske periode. Han prægede udviklingen fra den østrigske senbarok (Fux og Caldara) til den modne klassik (s.m. Mozart og Beethoven) og bidrog mere end nogen anden til udformning af to af periodens vigtigste instrumentformer: symfoni og strygekvartet. Med de store oratorier og messer fra omkring 1800 førte han den klassiske vokalmusik frem til et absolut højdepunkt.

Haydn fødtes i en landsby i Burgenland og blev i otteårsalderen optaget i koret ved Stefansdomen i Wien. Om hans ophold i Wien den følgende snes år vides kun lidt; dog er det sikkert, at han har modtaget undervisning i sang og desuden har lært så meget, at han efter at være udtrådt af koret i 18-årsalderen var i stand til at ernære sig som lærer i klaverspil og som kirkemusiker på orgel og violin. Af afgørende betydning blev ansættelsen som akkompagnatør hos den italienske operakomponist og sanglærer Nicola Porpora, hos hvem han modtog sin første egentlige kompositionsundervisning. Ved selvstudium tilegnede han sig kontrapunkt gennem J.J. Fux' lærebog *Gradus ad Parnassum*, og han spillede C.Ph.Em. Bachs klaversonater. Han har udtalt, at han havde lært mere ved at lytte til musik end ved at studere. Hans første kompositioner omfatter klavermusik og kirkemusik, heriblandt *Missa brevis* og *Salve Regina*.

I 1759 blev Haydn ansat som kapelmester hos grev Morzin, til hvem han komponerede sine første symfonier. Efter at greven måtte skille sig af med orkesteret, blev Haydn i 1761 udnævnt til vicekapelmester hos fyrst Paul Anton Esterházy, som allerede i 1762 blev efterfulgt af broderen Nicolaus. Esterházy var en af Europas rigeste adelsslægter og residerede i Eisenstadt nær Wien. Haydns forpligtelser var af både kunstnerisk og administrativ art, og for udnævnelsen kvitterede han med tre symfonier, *Le Matin*, *Le Midi* og *Le Soir* ('morgen', 'middag' og 'aften'), hvori han demonstrerede både sine egne kompositoriske færdigheder og orkesterets høje niveau. Et stort antal symfonier, koncerter og divertimenti blev komponeret i de første år i Eisenstadt. Til fyrsten personligt skrev Haydn desuden i årenes løb mere end 125 værker, som han kunne spille på sit yndlingsinstrument baryton (beslægtet med cello).

I 1766 flyttede hoffet til Esterháza, et slot, som fyrsten havde ladet opføre ved Neusiedler See. Til indvielsen af slottets operahus komponerede Haydn i 1768 *Lo speciale (Der Apotheker)*, og i de følgende år, da opera blev den altdominerende underholdning, skrev han et anseeligt antal sceniske værker til opførelse på Esterháza.

Om sine arbejdsvilkår har Haydn selv udtalt: "Jeg kunne som leder af et orkester eksperimentere, iagttage, hvad der gør indtryk, og hvad der svækker det, altså forbedre, føje til, skære bort, vove. Jeg var afsondret fra verden, der var ingen i nærheden, som kunne forvirre og plage mig, og således måtte jeg blive original".

Omkring 1770 indtrådte en mærkbar fornyelse af tonesproget; skønt der ikke var tale om en personlig krise, er dette afsnit i Haydns musikalske udvikling blevet kaldt hans "Sturm- und Drang-periode". Stilen i værkerne kendetegnes bl.a. ved hyppig brug af moltonearter i stedet for de traditionelle durtonearter (fx symfoni nr. 44 i e-mol, "Sørgesympfonien", ca. 1771, nr. 45 i fis-mol, "Afskedssymfonien", 1772, strygekvartet i f-mol op. 20 nr. 5, 1772); også den

kontrapunktiske skrivemåde og den ofte dramatiske behandling af det tematiske stof gav det musikalske udtryk en hidtil ukendt dimension, der i høj grad bidrog til udviklingen af sonateformen. Med årene fik Haydn stadig flere kontakter med det internationale musikliv, og hans berømmelse steg støt. At fyrsten satte pris på Haydns kunst, fremgår af, at der i 1779 blev oprettet en ny kontrakt, som på alle måder var til gunst for Haydn. Han kunne nu frit råde over sine kompositioner, hvilket han gjorde med udtalt forretningssans og langt større succes, end Mozart nogensinde formåede. Til opførelse i den franske hovedstad modtog han fx bestilling på seks symfonier, de såkaldte Parisersymfonier (nr. 82-87, 1785-86).

Med fyrst Nicolaus' død i 1790 indtrådte en ny fase i Haydns karriere. Den nye fyrste opløste orkesteret, men lod Haydn beholde sin titel af kapelmester og fuld løn, dog uden forpligtelser af nogen art. Haydn rejste til Wien, hvor han mødte

impresarioen J.P. Salomon, som indbød ham til London for at give koncerter. Han besøgte byen to gange (1791-92 og 1794-95) og skrev hertil sine sidste 12 symfonier, de såkaldte Londonsymfonier (nr. 93-104). Med disse værker demonstrerede han på én gang sit kompositoriske mesterskab og sin sikre fornemmelse for at skrive for et stort publikum. Imellem de to Londonophold var han i Wien, hvor Beethoven blev hans elev i komposition, dog uden større begejstring fra nogen af siderne. Londonsymfonierne blev både i kunstnerisk og økonomisk forstand et højdepunkt i Haydns karriere. Englandsopholdene gav tillige Haydn lejlighed til at stifte bekendtskab med Händels oratoriekunst, og inspireret heraf skrev han i årene 1796-1801 oratorierne *Skabelsen* og *Årstiderne*. Fra samme tid stammer de seks store messer, som han komponerede til Esterházyfyrsten i Eisenstadt, og oratorieversionen af *Die Sieben letzten Worte unseres Erlösers am Kreuze* (*De syv ord på korset*), der oprindeligt var skrevet for orkester og samtidig arrangeret for strygekvartet (1787). Med inspiration fra den engelske nationalhymne *God Save the King* skrev Haydn i 1797 kejserhymnen *Gott erhalte Franz den Kaiser*, som han samme år benyttede som tema i 2. sats af strygekvartetten op. 76 nr. 3 (med tilnavnet "Kejserkvartetten"). Takket være indtægterne fra Englandsrejserne og fra de to oratorier kunne Haydn tilbringe sine sidste leveår fri for økonomiske spekulationer, men efterhånden svigtede kræfterne ham, og den sidste strygekvartet, påbegyndt i 1803, forblev ufuldendt. I marts 1808 overværede han en opførelse af *Skabelsen* på Wiens universitet under ledelse af Antonio Salieri. Det blev hans sidste offentlige fremtræden. Han døde, kort efter at de franske tropper havde indtaget Wien.

Francois Joseph Gossec

(1734 -1829)

Født i Belgien i 1734. Hans far var landmand. Han havde et lille landbrug, der ikke gav ret mange penge. Familien var bestemt ikke velhavende, men Francois' forældre fandt hurtigt ud af, at deres lille dreng havde et stort talent, der skulle udvikles. Han havde en smuk sangstemme og en enestående hukommelse for musik. Derfor blev han sendt til en skole for kordrenge ved domkirken i Antwerpen, da han var syv år. I de næste otte år sang Francois i domkirkens kor og fik samtidig god undervisning i musik - både sang, musikteori, violinspil og komposition. Da han blev femten år, forandrede hans stemme sig. Han kunne ikke længere synge i drengekoret, men fordi han var blevet vældig dygtig til at spille violin, fik han lov til at fortsætte i musikskolen. Kort tid efter flyttede hele familien til Paris, hvor Francois blev undervist af den berømte Jean-Philippe Rameau. Allerede, da Gossec var 17 år, mente Rameau, at han var dygtig nok til at lede et orkester. Han skaffede derfor den unge mand en stilling som dirigent hos en hertug, der boede i Paris. Det var en tid med store omvæltninger. Den franske revolution i 1789 vendte op og ned på alting. Gossec gik begejstret ind for ideerne om frihed, lighed og broderskab. Han blev frem for alt revolutionens tiljublede komponist. I 1795 blev Gossec meddirektør ved det nye grundlagte musik-konservatorium i Paris. Gossec skrev talrige symfonier, operaer, balletter, kammermusik, marcher og festlige korværker. Han døde i 1829.

Johann Christian Bach

(1735, Leipzig - 1782, London)

Tysk komponist, den yngste af Johann Sebastian Bachs sønner. Han fik undervisning af faderen i Leipzig og, efter dennes død i 1750, af sin ældre bror Carl Philipp Emanuel Bach i Berlin. Her modtog han stærke indtryk fra det blomstrende musikliv ved Frederik den Stores hof. I midten af 1750'erne drog han til Italien, hvor han opholdt sig i den følgende halve snes år, til at begynde med protegeret af den velstående grev Antonio Litta i Milano. Under opholdet i Italien konverterede Bach til den katolske tro. Gennem sin mæcen kom han i en slags mesterlære hos den ansete musikteoretiker G.B. Martini, under hvis vejledning han skrev et stort antal kirkemusikværker, der lå ganske langt fra faderens protestantiske univers. Efterhånden kastede han sig i stigende grad over tidens førende genre, operaen (*Artaserse*, 1760, *Catone in Utica*, 1761, *Alessandro nell'Indie*, 1762), og det var også en operabestilling til King's Theatre i London, der i første omgang drog ham til den engelske hovedstad (*Orione* 1763). Den planlagte orlov blev indledningen til et fast ophold, og resten af sit liv virkede Bach i London, fejret både i sin egenskab af hofkomponist og som central person i det offentlige musikliv. Sammen med vennen og landsmanden K.F. Abel

foranstaltede han en serie subskriptionskoncerter og kom herved til at spille en afgørende rolle i den offentlige koncerts historie. Ved disse *Bach-Abel-koncerter* spillede symfonier, koncerter, operauddrag m.v., fortrinsvis komponeret af de to arrangører selv. Sideløbende med denne virksomhed fortsatte Bach som operakomponist med værker for operaerne i Mannheim, Paris og London. J.C. Bachs musik falder inden for hovedparten af tidens genrer: kirkemusik, operaer, engelske og italienske sange, symfonier, koncerter, kammermusik og klaversonater. Hans musik er præget af det

elegante, det lette og det sødmefyldte, egenskaber, som også satte deres præg på den unge Mozart, der mødte Bach, først i London i 1764-65 og senere i Paris i 1778. Bach opnåede en central placering i musikkens historie i 1760'erne og 1770'erne, da det stilistiske fundament for den *wienerklassiske* stil blev lagt.

J.C. Bachs værker er registreret af Charles Sanford Terry i *John Christian Bach* (London 1929, 2. udg. 1967, citeret som T eller Te); en ny tematisk fortegnelse af Ernest Warburton udsendes i 1995.

Johann Georg Albrechtsberger

(1736 – 1809)

Albrechtsberger var næsten samtidig med Haydn. Han startede tidligt med at studere musik samtidig med at han virkede som organist. Han var yderst dygtig som organist og tog ved lære af de store Wiener komponister.

Johann Michael Haydn

(1737, Rohrau - 1806, Salzburg)

Østrigsk komponist. Ligesom sin ældre bror, Joseph Haydn, blev han kordreng ved Stefansdomen i Wien allerede som otteårig. Fra 1757 virkede han som kapelmester hos biskoppen i Grosswardein og fra 1763 hos ærkebiskoppen i Salzburg, hvor han forblev til sin død. I 1777 udnævntes han til organist ved Dreifaltigkeitskirche, og i 1781 efterfulgte han Mozart som organist ved domkirken. Han skrev en række symfonier og en del anden orkester- og kammermusik, men han har især vundet anerkendelse for sin kirkemusik. Han havde mange elever, bl.a. Anton Diabelli og Carl Maria von Weber.

Carl Ditters von Dittersdorf

(1739, Wien - 1799, Neuhof (Bøhmen))

Østrigsk violinist og komponist, der efter en række ansættelser og rejser, bl.a. med C.W. Gluck til Italien, hovedsagelig virkede i Wien, hvor flere af hans operaer blev opført. Syngespillet *Doktor und Apotheker*, der blev en betydelig succes delvis på bekostning af Mozarts *Figaros bryllup* fra samme år (1786) fik afgørende betydning for udviklingen af tysk opera. Dittersdorf komponerede over 100 symfonier, heriblandt 12 over Ovids *Metamorfoser* (kun seks er bevarede), desuden strygekvartetter og anden kammermusik. Hans musik kendetegnes ved lethed og elegance. Han virkede også som kejserlig embedsmand, bl.a. som skovrider. Han blev adlet i 1773 og fjøede "von Dittersdorf" til sit borgerlige navn, Carl Ditters.

Carl Michael Bellman

(1740-95):

Svensk digter og komponist; Skandinaviens ypperste rokokodigter. Miljøet i hans to digtsamlinger *Fredmans epistlar* (1790) og *Fredmans sånger* (1791) er bohemelivet i Gustaf 3.s Stockholm. Bellman satte selv alle sine digte i musik. Hans betydning som komponist er omstridt; han lånte nok flittigt hos andre komponister; men hans værker bærer umiskendeligt hans eget stempel. Bag fandenivoldsk lystighed, pokuleren og letsindig elskov lurer et ulægeligt tungsind og anelsen om en tidlig død. Hans muse var Ulla Wiinblad, et idealiseret-forelsket portræt af en vistnok ret letlevende dame. Skønt yndet af kongen levede han i slette kår.

Giovanni Paisiello

(1740, Taranto - 1816, Napoli)

Enhver operaelsker vil uden videre være klar over, at når operaen "Barberen i Sevilla" står på plakaten, er det Rossini, der er komponisten. Men sandheden er, at Rossini kun var den anden komponist, der komponerede til denne berømte tekst. Paisiello kom først, og hans "Barber" var så populær, at Rossinis senere nok så berømte opera blev pebet ud ved førsteopførelsen af Paisiellos tilhængere. Paisiello er en charmerende repræsentant for den italienske opera omkring 1800, og som Rossini var han ikke upåvirket af Mozart, hvilket også høres i hans instrumentalværker.

Carl Stamitz

(1745 - 1801)

Tysk komponist, søn af J. Stamitz. Efter hofansættelser i Mannheim (1762-70) og Paris (1770-77) virkede Carl Stamitz resten af sit liv som omrejsende virtuoso på bl.a. bratsch. Hans store produktion omfatter orkesterværker (symfonier og koncerter) og mere end 300 kammermusikværker.

Luigi Boccherini

(1748, Italien - 1805, Madrid)

Som en af tidens mest fremragende cellovirtuoser kom Boccherini vidt omkring i verden og opnåede bl.a. titel af hofkompositeur hos kongen af Preussen. Fra 1769 til sin død var han kammervirtuos og senere kapelmester hos infanten Luiz i Madrid. Trods flittig virksomhed som solist udfoldede Boccherini en imponerende produktivitet som komponist. Ikke mindre end 91 strygekvartetter, 113 strygekviintetter og 20 symfonier fik han fra hånden, foruden 1 opera, kirkemusik og andre ting, i alt ca. 500 værker. I dag er hans navn knyttet til to ting: Den berømte menuet - en af de melodier alle kender - som stammer fra strygekviintetten i E-dur, op. 13 nr. 5, og cellokoncerten i B-dur, som oftest spilles i et arrangement af den tyske cellist Grützmacher. Stilistisk står Boccherini de tidlige wienerklassikere nær, især har han lært af Haydn. Hans tonesprog er imidlertid mere blidt og indsmigrende end forbilledets, så han har måttet finde sig i tilnavnet "fru Haydn". Det er synd, at ikke en større del af hans værker er kendt, men da han er ganske godt repræsenteret på plademarkedet, kan man jo selv gå på opdagelse.

Domenico Cimarosa

(1749, Aversa - 1801, Venezia)

italiensk komponist, en af de mest spillede operakomponister i 1700-t.s slutning og af mange i samtiden anset for Mozarts jævnbyrdige. Cimarosa studerede 1761-72 på konservatoriet i Napoli og fik i 1772 sin første opera opført. Hans mange nye operaer nåede til Rom og Venezia og gik snart over hele Italien, fra 1780'erne over hele Europa. I 1787 blev han kapelmester i Skt. Petersborg, 1791 i Wien, hvor hans kendteste opera *Il matrimonio segreto* (*Det hemmelige ægteskab*) blev uropført året efter. Han vendte tilbage til Napoli i 1793, blev her i 1799 dømt til døden for sin medvirken i en republikansk opstand, men blev benådet i 1800 og rejste til Venezia, hvor han døde. Cimarosa skrev oratorier, kirkemusik og klaversonater, men hans berømmelse beror på hans ca. 65 operaer, hvoraf langt de fleste er buffooperaer, som var hans egentlige felt. Han har dramatisk sans, han udnytter behændigt musikalsk karikatur og vittig situationsbeskrivelse, men han mangler Mozarts psykologiske dybde. Musikken er melodisk letflydende med strejf af det sentimentale, har rytmisk energiske motiver, men en noget ensformig harmonik. Bedst er de livlige ensembler, især de lange, musikalsk afvekslende finaler til hver akt.

Antonio Salieri

(1750 - 1825)

Salieri Studerede hos Gassmann i Wien, og kom på denne måde til at kende C.W Gluck. Gluck Blev Salieris velynder I 1774 efterfulgte han Gassmann som hofkomponist og dirigent af den Italienske opera. Fra 1788 blev han udnævnt til Hofkapelmester. Han slog sit navn fast i Wien, som operakomponist i året 1768, og skrev yderligere en del i Italien fra 1778 -1780. Senere dominerede han Pariseroperaen med tre operaer i perioden 1. Med Operaen "Tarare" fra 1787 hans største og bedste opera. Navnet Salieri er blevet udødeliggjort i Milos Formans meget roste, men ikke historiske korrekte storfilm om Mozart. Filmen hedder "Amadeus" , i filmen fremstilles Salieri som Mozarts onde ånd, hvad der ikke er korrekt. For det var ikke Salieri der hjalp Mozart. Med hans Requiem men derimod Ferdinand Süssmayer som var en tidliger elev af Mozart.

Muzio Clementi

(1752 - 1832)

italiensk komponist, klavervirtuos, musikforlægger og klaverfabrikant. Han blev uddannet som pianist i Italien og i England og rejste i 1780'erne flere gange på koncertturné til bl.a. Wien. Hans virtuose klaverspil var meget forskelligt fra Mozarts, som han optrådte i konkurrence med i 1781. Hans stil fik stor betydning for Beethoven og Weber, og han fik mange elever, fx J.B. Cramer og J. Field. På hans forlag i London udkom mange aktuelle værker, bl.a. Beethovens 4. symfoni og violinkoncert, og klavererne fra hans firma indførte en forbedret mekanik. Clementi komponerede bl.a. 106 klaversonater, en klaverkoncert og fire symfonier og udgav pædagogiske værker, heriblandt *Gradus ad parnassum* (tre bind, 1817-26); hans etuder og sonatiner for klaver anvendes stadig i undervisningen. Hans værker blev katalogiseret i 1967 af Alan Tyson.

Wolfgang Amadeus Mozart

(1756, Salzburg - 1791, Wien)

Østrigsk komponist. Et af musikhistoriens største genier. Allerede som barn afslørede Mozart ganske usædvanlige evner og foretog under faderens ledelse koncertrejser, hvor han optrådte sammen med sin søster Nannerl. Sin uddannelse fik han af faderen, der selv var musiker og en udmærket pædagog. En stor del af ungdomstiden gik med rejser. Selv efter at han i 1769 var blevet ærkebiskoppelig koncertmester, fortsatte han rejselivet og besøgte bl. a. Rom og Paris. I Rom modtog han store æresbevisninger og blev af paven gjort til »Ridder af den gyldne spore«. Under opholdet i Paris havde han den store sorg at miste sin moder, der havde ledsaget ham. Efter hjemkomsten til Salzburg kom han på kant med ærkebiskoppen, hvilket førte til, at han i 1781 måtte opgive sin stilling ved hoffet. Han slog sig ned i Wien og giftede sig året efter med Constanze Weber. I Wien levede han de følgende år som fri kunstner og delte sin tid mellem komposition, optræden og studier. Først i 1787 blev han efter Glucks død kejserlig kammerkomponist. Hans sidste leveår kom til at forme sig ret tragisk. Hans hustru var svagelig og tilbragte megen tid på forskellige kursteder, hvilket kostede penge, og da bade hun og Mozart var letsindige i pengesager, befandt hjemmet sig ofte på ruinens rand. Dertil kom, at hans anseelse efterhånden dalede, så eleverne holdt sig borte, og at hans eget helbred blev svækket efter mange års stor åndelig anspændelse. Medens han arbejdede på sit sidste dramatiske arbejde, »Tryllefløjten«, modtog han af en anonym person en mystisk bestilling på et

requiem (dødsmesse). Mozart tillagde denne bestilling stor betydning og var overbevist om, at han skrev denne messe over sig selv. Han nåede da heller ikke at fuldføre den, selv om han endog på dødslejet arbejdede ihærdigt på den. De sidste takter er efter Mozarts skitser og anvisninger skrevet af hans elev Süßmayer. Et sammentræf af uheldige omstændigheder bevirkede, at det selv kort tid efter Mozarts bisættelse var umuligt med sikkerhed at fastslå, hvor han var blevet begravet. Han efterlod sig to sønner, af hvilke den ene blev musiker. Hans hustru giftede sig senere med en dansk diplomat i Wien. I betragtning af det korte livsløb, der blev Mozart til del, betegner hans livsværk, der tæller over 600 forskellige kompositioner, en gigantisk præstation. Medens de to andre store wienerklassikere, Haydn og Beethoven, har ydet det største på det instrumentale område, er det ørkesløst at fundere over, om Mozart når højest som instrumental- eller vokalkomponist; hans geni havde en altomfattende spændvidde. Et utal af anekdoter

fortæller om den lethed, hvormed han komponerede, og om hans utrolige musikalske hukommelse, og den enorme produktion er en bekræftelse herpå.

I stilistisk henseende afbalanceres det nationalt tysk-østrigske af træk fra italiensk og - om end i mindre grad af fransk tonekunst. I sin musik sammenfatter han - som det ofte er tilfældet med de store genier - et helt tidehvervs forskellige bestræbelser i en storslået syntese. Med hensyn til den ydre form blev hans indsats ikke epokegørende. Andre - først og fremmest Haydn - havde før ham bragt udviklingen så langt frem på dette punkt, at Mozart ikke havde meget at føje til. Det nye, han bragte, ligger i indholdet, der er farvet og gennemglødet af hans geni og spænder over alle menneskelige aspekter fra den letteste rokokoelegance over den burleske humor til den store tragedie og dybeste sorg. Langt den overvejende del af hans kompositioner er bestillingsarbejder, og mange af dem er skrevet på utrolig kort tid. Foruden operaerne omfatter hans livsværk ca. 40 symfonier og en rigdom af kammermusikværker for mangfoldige besætningsmåder, koncertarier, messer og instrumentalkoncerter.

Ignace Pleyel

(1757 - 1831)

østrigsk komponist, musikforlægger og klaverfabrikant. Han afholdt bl.a. koncerter i London i 1792 samtidig med sin tidligere lærer, Joseph Haydn. 1795 kom han til Paris, hvor han grundlagde et musikforlag og 1807 en stadig eksisterende klaverfabrik. Som komponist, især af orkester- og kammermusik (bl.a. over 70 strygekvartetter), nød han i samtiden en enestående popularitet, men er nu næsten glemt.

Luigi Cherubini

(1760, Firenze - 1842, Paris)

"Jeg sætter Deres dramatiske værker over alle andres. Jeg elsker og ærer Dem, og af alle mine samtidige er De den, jeg sætter højest". Således udtrykte Beethoven sin mening om Cherubini. Han var ikke alene om at sætte denne i dag noget oversete komponist så højt. I samtiden blev han sidestillet med Mozart, Haydn og Beethoven. Cherubini opnåede gennem sin meget grundige uddannelse en meget overlegen kompositionsteknik, som han først udnyttede i en række italienske operaer, der gjorde lykke i Italien og i det italienerbejstrede London. I 1788 flyttede han til Paris og forsøgte sig i en mere franskpræget operastil, som vakte manges beundring og fik en vis indflydelse. Da Napoleon imidlertid ikke yndede Cherubinis mere seriøse operastil, flyttede han til Wien, hvor han lærte Beethoven at kende. Han vendte dog tilbage til Paris, hvor han i 1816 blev professor i komposition ved konservatoriet. Her var han fra 1821 til sin død direktør. I dag er Cherubinis operaer forsvundet fra scenerne, og kun et par af Ouverturnerne lever. Dog kan "Medea" i de rette hænder stadig bringes til at gløde af dramatisk liv, ligesom symfonien i D-dur, hans eneste, er et charmerende bekendtskab for enhver, der holder af Haydn. Kirkemusikken, messer og Requiem er heller ikke uden interesse.

Franz Danzi

(1763, Mannheim - 1826, Karlsruhe)

Det er muligt, at Danzis samtidige ville have været forundrede over at høre, at Danzi i dag først og fremmest huskes som en meget dygtig og behændig komponist af musik for blæsere og ikke som operakomponist.

På operaens område var han nemlig en af forløberne for den tyske romantiske operabevægelse, som fik sin første kulmination med Weber. Men de sidste år har den stigende interesse for træblæser-musik kaldt Danzi og hans velskrevne og charmerende værker frem af glemselen igen.

Franz Xaver Süssmayer

(1766-1803)

Østrigsk komponist, elev af bl.a. W.A. Mozart. Han oplevede popularitet i sin egen tid, bl.a. med syngespillet *Der Spiegel von Arkadien* (1794), men huskes især for færdiggørelsen af Mozarts *Requiem*.

Anton Reicha

(1770 - 1836)

Antoine Reicha, egl. *Antonín Rejcha*, tjekkisk komponist bosat i Paris. Han var en anerkendt lærer i og forfatter til afhandlinger om komposition. Med sine mere end 20 blæserkvintetter har han haft stor betydning for denne genres udbredelse.

Johan Ernst Hartmann

(1770 - 1844)

Var en dansk organist & Komponist .Han var søn af Johann Hartmann og bror til Ludvig August Hartmann og August Wilhelm Hartmann. Fra 1795-1806 var han organist og kantor ved Christians Kirke i København og derefter kantor ved Roskilde Domkirke fra 1806-1844 og sanglærer ved Roskilde Katedralskole fra 1815. Han komponerede også musik. Allerede 1789 skrev han en kantate til Musikens Dyrkeres og Elskeres Selskab. Senere fik han opført nogle kompositioner i Det forenede musikalske Selskab. Efter sin ansættelse i Roskilde skrev han musik til brug i kirken, bl.a. nogle motetter, der blev spillet i Roskilde Domkirke i 1835. Sønnen Søren Friedrich Bruun Hartmann (1815-1912) var også organist og vikarierede tit for sin fætter J.P.E. Hartmann ved orglet i Garnisons Kirke. Fra 1843-1883 var han kantor ved Roskilde Domkirke, hvor han altså overtog sin fars embede

Ludwig van Beethoven

(1770, Bonn - 1827, Wien)

Tysk komponist, en af de største skikkelser i musikhistorien og den sidste i det wienerklassiske trekløver, Haydn, Mozart og Beethoven. Han er samtidig den, der med sin musik indvarsler romantikken, hvis betydelige repræsentanter alle betragtede ham som deres forbillede. Som menneske og kunstner var han allerede i sin levetid kendt og beundret. Efter sin død blev han i litteratur og billedkunst ofte betragtet i et mytisk skær, farvet af romantiske forestillinger om ham som genialt naturbarn, revolutionær, troldmand og præst. Beethoven fødtes i Bonn som den næstældste i en søskendeflok på syv og den ældste af tre sønner, der kom til at overleve den tidligste barndom. Hans far, der var tenorsanger i kurfyrstens kapel, begyndte tidligt at undervise ham i klaver- og violinspil, måske i håb om at gøre ham til vidunderbarn ligesom Mozart. Beethoven blev vist frem så tidligt som i 1778, hvor han skal have spillet "forskellige klaverkoncerter og trios". Snart fik han som lærer hoforganist Chr.G. Neefe, der indførte ham i klavermusik af J.S. Bach og C.P.E. Bach. Inden Beethoven var fyldt 12 år, kunne han vikariere for Neefe, og i 1783 fungerede han som cembalist i hofkapellet. Da havde han allerede fået trykt sine første værker, ni variationer over en march af Dressler (1782), og året efter udkom tre klaversonater, som han tilegnede

kurfyrsten, Maximilian Friedrich (d. 1784). I 1787 rejste Beethoven til Wien for at studere hos Mozart, men han blev efter kun 14 dage kaldt hjem til moderens dødsleje. Pga. faderens drikfældighed kom Beethoven til at tage ansvaret for familien, og han blev i de følgende år i sin fødeby. Bonn var nok en lille by, men den nye kurfyrste, Maximilian Franz, gav den et særligt præg. Han var, ligesom sin bror, den tyske kejser Josef 2., optaget af oplysningstidens tanker, og den unge Beethoven har på universitetet for første gang mødt de idealer om menneskelig frihed, der skulle komme til at vise sig så tydeligt i mange senere værker, især dem fra hans såkaldte heroiske periode. Men de mærkes allerede i mindekantaten fra 1790 over Josef 2. På sin vej til og fra London rejste Haydn gennem Bonn, og ved et af disse besøg

har Beethoven truffet ham. I 1792 drog Beethoven igen til Wien, nu som Haydns elev (Mozart var død året forinden). Nok så meget kom han til at studere hos J.B. Schenck, hos teoretikeren J.G. Albrechtsberger og hos A. Salieri. Samtidig optrådte han som pianist, og han blev vel modtaget i de wienske adelspalæer, skønt man bemærkede hans selvbevidsthed og voldsomme temperament. Omkring 1798 begyndte den hørelidelse at vise sig, der skulle gøre hans liv som musiker så vanskeligt, og fra 1802 stammer det gribende *Heiligenstadt-testamente*, der er stilet til hans brødre, og i hvilket han beskriver sin dybe krise. Samtidig var imidlertid hans berømmelse taget til, og forlæggerne var ikke længe om at udgive hans nye værker. Gennem grev J.B. Bernadotte, der var fransk gesandt i Wien (1798), kom Beethoven på ny i kontakt med revolutionstidens idealer og nu også med dens musik. Hans stort anlagte 3. symfoni var tiltænkt Bonaparte, men titlen blev ændret til *Sinfonia Eroica*, måske som følge af Beethovens vrede over Napoleons kejserkroning. Beethoven levede i Wien som fri komponist, dvs. uden egentligt ansættelsesforhold, men hans tilværelse var i høj grad baseret på støtte fra adelige velyndere. Kredsen aftegner sig i dedikationerne på værkernes titelblade. Her mødes adelsnavne som Waldstein, Lichnowsky, Lobkowitz, Kinsky, Thun og som den fornemste ærkehertug Rudolph. I 1808 overvejede Beethoven af økonomiske grunde at modtage et tilbud om en stilling som kapelmester i Kassel hos Napoleons bror, Jérôme, men tre af fyrsterne oprettede en kontrakt med ham for at sikre hans forbliven i Wien. Beethoven giftede sig aldrig, men forelskede sig ofte og heftigt. Et brev fra 1812, blot stilet til "den udødelige elskede", har været årsag til en omfattende litterær jagt på adressaten. Sandsynligvis var det Antonie Brentano eller Josephine von Brunsvik, og for dem begge har et ægteskab med Beethoven været udelukket af sociale grunde.

I 1815 døde Beethovens bror Caspar Carl og efterlod sig enken og en niårig søn, Karl. Beethoven anså moderen for uegnet som opdrager for drengen, og i fem år kæmpede han med hende om formynderskabet. Han vandt sagen, men måtte undervejs lide den tort, at retten nægtede at anerkende ham som adelig. Skønt Beethoven tog sin opgave som Karls formynder alvorligt, var forholdet ikke lykkeligt. Det kan være en af årsagerne til, at Beethoven komponerede mindre i disse år end ellers, til trods for at hans navn i mellemtiden var blevet kendt i Europa.

En anden årsag kan være den politiske udvikling efter Napoleons fald. Der er modstridende oplysninger om Beethovens holdning til Wienerkongressen. Han hyldede den i kantaten *Der glorreiche Augenblick*. Men den slukkede håbet om politisk frihed, og de værker, Beethoven komponerede i sine sidste ti år, fik en ny og mere lukket karakter. Han skrev nu mindre end nogensinde musik efter sit publikums forventninger.

Hans døvhed var omkring 1820 næsten total, og hans omverden måtte meddele sig til ham ved at skrive i konversationshefter, som han (fra 1818) bar med sig, hvor han gik. Mange af dem er bevaret, og skønt Beethovens svar ikke kan læses i dem, giver de, sammen med hans dagbøger og breve, et indblik i den excentriske og neurotiske komponists tankeverden. På samme måde vidner skitsebøgerne, hvori Beethoven nedskrev sine musikalske idéer, ofte længe før de fandt anvendelse i noget udgivet værk, om hans lange kamp med det musikalske stof.

Blandt Beethovens elever fik navnlig Ferdinand Ries og Carl Czerny senere et navn som komponister. Begge udgav erindringer om Beethoven, og Czerny fik desuden betydning som lærer for Franz Liszt. Anton Schindler, Beethovens sekretær i de sidste otte år af hans liv, skrev en større, meget udbredt biografi (1840, ny udg. 1845 og 1860). Beklageligt nok har det siden vist sig, at hans omgang med kilderne var upålidelig.

Det vidner om Beethovens berømmelse, at han blev fulgt til graven af et stort følge af beundrere og komponistkollegaer.

Christoph Ernst Friedrich Weyse

(1774 - 1842)

Dansk komponist. Weyse fik som komponist i særlig grad betydning som grundlægger af den danske romance.

Weyse blev født i en købmandsfamilie i Altona ved Hamburg. Selv om han i barndommen afslørede udmærkede musikalske evner, var det dog oprindeligt tanken, at han skulle gå handelsvejen. Efter en ganske kort læretid i forretningen blev dette dog opgivet, og den unge Weyse fik lov til at rejse til København for at få sin musikalske uddannelse hos J. A. P. Schulz. Denne optog ham i huset og underviste ham selv sammen med andre lærere i musikkens forskellige discipliner. Som 20årig blev Weyse organist ved Reformert Kirke i København, og i arene op mod århundredskiftet optrådte han på flere koncerter, hvor han fortrinsvis spillede Bach og Mozarts klaverkoncerter. Samtidig komponerede han en hel del og skrev bl. a. syv symfonier,

hvorfra han senere hentede stof til sine sceniske arbejder. Kort efter århundredskiftet blev hans skaberkraft lammet af den dybe skuffelse, forholdet til købmandsdatteren Julie Tutein beredte ham. Måske kom Weyse aldrig nogen sinde helt over denne kærlighedssorg, men i hvert fald skulle der gå 6-7 år, inden han for alvor fattede nodepenen igen. Imidlertid kaldtes han i 1805 til organistembedet i Vor Frue Kirke, og den anerkendelse, der lå heri, har utvivlsomt betydet en stor opmuntring for ham. I 1807 overværede han den danske førsteopførelse af »Don Juan«, og Mozarts geniale opera vakte ham igen til åndeligt liv. Umiddelbart efter genoptog han arbejdet på syngespillet »Sovedrikken«, der havde ligget ufuldført, siden Julie Tutein gav ham en kurv. Stykket kom op i 1809 og gjorde stor lykke. Heri forekommer de kendte sange »De klare bølger rulled« og »Skøn jomfru, luk dit vindue op«. Til tekster af Oehenschläger kom senere syngestykkerne »Faruk« og »Ludlams hule« og til H. C. Andersens tekst »Festen på Kenilworth« (med den berømte »Hyrden græsser sine får«). Størst sceneheld havde Weyse dog med »Et eventyr i Rosenborg Have« til J. L. Heibergs tekst. Dette indtagende lille syngestykke er det eneste af Weyses sceniske værker, der har kunnet holde sig på repertoiret helt op til vor tid. Arbejdet som organist og stillingen som hofkomponist - en stilling Weyse udnævntes til i 1819 - medførte forpligtelse til at skrive adskillige lejlighedsarbejder. I alt har han skrevet over 30 kantater, og noget af det mest betydningsfulde af hans »store« musik forekommer i disse værker, der da også i visse tilfælde levede udover »lejligheden«, således hans »Reformationskantate«, »Julekantate«, »Passionskantate«, »Pinsehymne«, »Påske- og Nytårskantate«. Endvidere kan der være grund til at nævne hans »Miserere«, »Den ambrosianske Lovsang«, »Sørgkantate over Frederik den Sjette« og hans universitetskantater. Weyse forblev ugift hele sit liv, og han førte en stille og fredelig tilværelse i København. Kom det højt, foretog han en udflugt til gode venner i Roskilde, men når han til daglig trængte til rekreation, klarede han sig med en spadseretur i Kongens Have. Hans hovedværk er over 100 romancer, der dels er komponeret som selvstændige sange, dels forekommer rundt omkring i syngestykker og kantater. Hans »Morgen og aftensange« til Ingemanns tekster hører til det mest værdifulde i dansk tonekunst. Hans interesse for folkevisen førte til udgivelsen af en samling viser, han havde bearbejdet og arrangeret i tidens stil. Endvidere udgav han i 1839 en koralbog til afløsning af Zincks fra 1801.

August Wilhelm Hartmann

(1775 - 1850)

Dansk Komponist, musiker og organist. Han var søn af Johann Hartmann, far til J.P.E. Hartmann og bror til Johan Ernst Hartmann og Ludvig August Hartmann. Fra 1796-1817 var han violinist i Det Kongelige Kapel, men måtte opgive sin stilling på grund dårlig hørelse. I årene 1808-1824 var han organist, kantor og klokker ved Garnisons Kirke i København, embeder, som han arvede fra sin svigerfar, Peter Andreas Wittendorf. Senere fik han lov til at lade organistembedet gå videre til sin søn J.P.E. Hartmann. Til A.W. Hartmanns begravelse skrev H.C. Andersen et sørgedigt, *Toner, som Du engang hørte*, som J.P.E. Hartmann satte melodi til.

Bernhard Crusell

(1775 - 1838)

Finsk-svensk komponist og klarinettist. 18 år gammel blev han klarinettist i hofkapellet i Stockholm, og han blev en af sin tids førende virtuoser. Mange af hans værker har klarinetten i centrum (tre koncerter, kammermusik). Han skrev desuden sange til tekster af Tegnér og Runeberg og fik også betydning som oversætter af operatekster. I 1837 modtog han Svenska Akademiens guldmedalje.

Fernando Sor

(1778 - 1839)

Spansk komponist og guitarist. Han blev uddannet i Barcelona, og fra 1813 virkede han som sin tids største guitarvirtuos i bl.a. Paris og London. Foruden en betydningsfuld guitar-skole, *Méthode pour la guitare* (1830), skrev han et stort antal værker, der tilhører den klassiske gitars standardrepertoire, samt ballet- og anden scenemusik.

Johann Nepomuk Hummel

(1778, Pressburg - 1837, Weimar)

Østrigsk pianist og komponist. Han blev anset for at være periodens største pianist, bl.a. ved sin improvisationskunst, og en af dens betydeligste komponister. Som niårig blev han elev af Mozart og foretog siden talrige koncertrejser i hele Europa, bl.a. til København. Han virkede som klaverlærer i Wien og fra 1819 til sin død som kapelmester i Weimar. Hummel skrev musik inden for alle genrer, men kendes nu kun for sin klaver- og kammermusik. Førstnævnte består af variationer, rondoer og sonater, bl.a. den lidenskabelige, fremadvise sonate i fis-mol op. 81 (1819). Af klaverkoncerterne kan fremhæves de to i a-mol op. 85 (ca. 1816) og h-mol op. 89 (1819), og af kammermusikken klavertrioerne, klaverkvintetten i es-mol op. 87 (1802) og septetterne i d-mol op. 74 (ca. 1816) og C-dur op. 114 (*Septett militaire* med bl.a. trompet, 1829). Som overgangsskikkelse mellem wienerklassik og romantik holdt Hummel med sin klare og sangbare spillestil fast ved den klassiske wienertradition.

Anton Diabelli

(1781 - 1858)

Østrigsk komponist og musikforlægger. Musikpædagog i Wien fra 1803, grundlagde musikforlaget Diabelli & Co. 1824. Har komponeret operetter, kirkemusik, talrige klaversonater og sange

Nicolò Paganini

(1782 - 1840)

Italiensk violinvirtuos. Paganini var nærmest autodidakt, men besad en teknik, der efter den tids forhold var imponerende. Han komponerede en del, fortrinsvis for violin. Det bedste, han har lavet, er 24 capriccier for soloviolin. Desuden har han skrevet 12 violinsonater, 3 kvartetter, 2 violinkoncerter og en del variationer over kendte melodier.

John Field

(1782 - 1837)

Irsk pianist og komponist. Optrådte overalt i Europa og nedsatte sig 1803 som klaverpædagog i Skt. Petersborg. 7 klaverkoncerter og andre værker med og for klaver, deriblandt 18 nocturner, der blev forbillede for romantikkens lyriske klaverstykker.

Louis Spohr

(1784 - 1859)

Louis (Ludewig) Spohr, Tysk komponist. Han var en af tidens største violinister og foretog mange koncertrejser, inden han fra 1822 til sin død var hofkapelmester i Kassel. Foruden en række bibelske oratorier tæller hans store og alsidige produktion operaer, hvoraf *Faust* (1816) som den første bruger ledemotiver, mens hovedværket, *Jessonda* (1823), er den første gennemkomponerede. Han skrev ti symfonier, 17 violinkoncerter (bl.a. nr. 8, *Sangscene*, 1816), fire klarinetkoncerter og som det mest holdbare en mængde kammermusik, bl.a. 36 strygekvartetter, fire dobbeltkvartetter og for strygere og blæsere en nonet (1813) og en oktet (1814). Hans klassisk funderede, lyrisk-melodiske stil afspejler i sin gedigne stabilitet tidens borgerlige ideal, men i musikhistorien er han et sjældent tydeligt eksempel på en kunstner, der fra at have nydt den største beundring i sin samtid blev forældet og nu kun lever i få værker.

Carl Maria von Weber

(1786, Eutin - 1826, London)

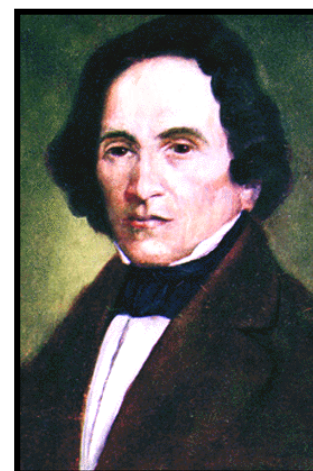
"En smuk dag i det tyske folks liv", kaldte Wagner denne sin store forgænger i tysk opera, da han stod ved hans grav. Weber havde været elev af Michael Haydn og Abbe Vogler, han blev operadirektør i Prag 1813 og kapelmester ved hofteatret i Dresden 1817. I øvrigt førte han et omkringfarende liv som pianist og dirigent, og det skal da i den forbindelse nævnes, at ouverturen til "Jægerbruden", vel en af de berømteste romantiske tyske opera-ouverturer, blev uropført under Webers ledelse af Det kongelige kapel i København ved en koncert, Weber gav på Det kongelige teater. Hans taktstok ligger nu på Musikhistorisk museum i København. Weber er blevet betegnet som grundlæggeren af den tyske opera. Ganske vist havde Mozart før ham skrevet tysksprogede operaer ("Bortførelsen fra seraillet" og "Tryllefløjten"), men strengt taget var Mozart jo østriger. Italiensk opera var jo tidens mode, men Weber skrev til tyske tekster og førte romantikken ind i operaen. I "Jægerbruden" skaber han i scenen i Ulvesvælget et stykke ægte romantisk skrækromantik og fremmaner med sin for den tid moderne instrumentationskunst - bl.a. gennem udnyttelsen af hornenes romantiske virkninger - en tone af natur - og skovromantik og mystik, som var noget helt nyt. I "Oberon" er det alfeverdenens romantik, han på genial vis genskaber. Desværre skrev Weber det meste af sin geniale teatermusik til underlødige tekster. Sceniske

opførelser af hans operaer er i dag sjældne. Kun "Jægerbruden" kan endnu ses, og det ikke alt for ofte. Men de farveprægtige ouverturer hører til standardrepertoiret for ethvert orkester. Weber skrev meget andet end operaer, f.eks. et par symfonier, et par klaverkoncerter og en række koncerter for blæsere (klarinet, fagot og horn) med orkester. Blæserkoncerterne hører til de bedste i genren, men ejendommeligt nok er Weber i denne musik langt mindre dristig end i operaerne. Det er mere klassicistisk musik, mere formel og konservativ, men dog altid charmerende og velskrevet. Særlig populært er det såkaldte "Konzertstück" i f-mol for orkester og klaver blevet, et af de tidligste eksempler på programmusik (dvs. musik med "handling") i koncertform. Weber, der også var en begavet skribent (også på dette område var han en forgænger for Wagner), rantes af lungetuberkulose og døde 39 år gammel i London under forberedelserne til opsætningen af "Oberon".

Friedrich Kuhlau

(1786, Uelzen, Tyskland - 1832, København)

Vi danskere er vant til at betragte Kuhlau som en af vore betydeligste nationalkomponister. I udlandet, hvor Kuhlau endnu har et navn - især på grund af sin fløjtemusik - ser man anderledes på det. Man betragter Kuhlau som tysk komponist. Det var Napoleons skyld, at Kuhlau kom til Danmark. Han flygtede fra sin bopæl i Hamburg, da de napoleonske hære nærmede sig, for ikke at blive taget til militærtjeneste. Københavns Kongelige Teater var hans mål, for her ville han give koncert, og det gjorde han med en sådan succes, at han bosatte sig og blev dansk komponist - selv om han til sine dages ende talte tysk. Kuhlau var i sin musik stærkt påvirket af Beethoven - der beundrede ham - og af Rossini i sine operaer. Dansk og svensk folketone afspejler sig dog også i nogle af hans værker, der i øvrigt er skrevet med betydelig teknisk overlegenhed. Mange af Kuhlaus ouverturer kan stå mål med f.eks. Webers og Rossinis, og hans opera "Lulu" kunne godt fortjene at blive taget ned fra hylden.

Franz Xaver Gruber

1787-1863,

Østrigsk organist, der udelukkende huskes som komponisten til en af de mest udbredte julekoraler, "Stille nat" (på dansk også "Glade jul"). Melodien blev skrevet juleaftensdag 1818 og sandsynligvis sunget samme nat ved midnatsmessen i Oberndorf, hvorfra den hurtigt blev kendt verden over. Teksten, der skyldes kirkens præst, Josef Mohr, er blevet oversat til talrige sprog.

Joseph Mayseder

(1789 – 1863)

Den østrigske violinvirtuos og komponist Joseph Mayseder viste allerede som barn et stort musikalsk talent og optrådte allerede som 11-årig ved en af de berømte Augartenkoncerter. 1810 blev han koncertmester i Hofoperaens orkester, 1816 violinsolist i Hofmusikkapelle, hvis leder han blev i 1836 efter at han i 1835 var blevet udnævnt til kejserlig kammervirtuos. Han var en berømt kvartetspiller - bl.a. medlem af den berømte Schuppanzigh kvartet – og desuden en skattet lærer, som selv Paganini omtalte med stor respekt.

Rudolph Bay

(1791-1856)

Dansk komponist. Efter mangeårigt virke som konsultssekretær i Algier blev han i 1834 kantor ved Holmens Kirke i København. Han er bedst kendt for sine romancer og sange (fx Vift stolt paa Kodans Bølge), men komponerede også scenemusik og kantater.

Giacomo Meyerbeer

(1791, Berlin - 1864, Paris)

Struensee har ligget glemt i nærved 153 år. Meyerbeer har selv været glemt i næsten lige så mange. Struensee har selv været død i 227 år. Scenemusikken til Struensee er imidlertid både levende og uforglemmelig. Gennemkomponeret, elegant instrumenteret, liflig melodios, smukt parafraserende over "Kong Kristian stod ved højen Mast", og stoppet med det uforudsigelige drama, der kendetegner Meyerbeer.

Giaochino Rossini

(1792, Pesaro - 1868)

Berømt italiensk komponist. Rossini blev født i den lille norditalienske by Pesaro. Faderen var musiker og moderen operasangerinde, og allerede fra sin tidligste barndom blev han fortrolig med teateratmosfæren. Gennem selvstudium lærte han sig klaverspil og teori og mødte med gode forudsætninger, da han i 1807 blev optaget i konservatoriet Liceo filharmonico i Bologna. I 1810 havde han sin offentlige operadebut i Venedig. Det var dog først med operaen »Tancred«, at han i 1813 fik sit egentlige gennembrud. De nærmest følgende år blev hektiske vandre- og arbejdsår for den unge komponist. Indtil 1823 komponerede og indstuderede han 34 operaer, der kom op på forskellige scener i Italien. I denne periode havde han kontrakt med en impresario om 2 operaer om året. Da kontrakten var udløbet, søgte han udenlands, først til London og senere til Paris, hvor han blev den musikalske leder af den italienske opera. Han slog sig ned i Paris og benyttede en hel del tid på at omarbejde ældre værker efter fransk smag. Hans karriere som operakomponist sluttede allerede 1829 med den alvorlige opera »Wilhelm Tell«, der blev en fantastisk succes og fik musikhistorisk betydning som forbillede for den række »store operaer«, der med Meyerbeers og andres værker beherskede Pariseroperaen de følgende årtier. Efter »Wilhelm Tell« komponerede Rossini kun nogle kirkelige værker (bl. a. det berømte »Stabat mater«) samt enkelte sange og klaverstykker. Hans vigtigste operaer er »Barbereren i Sevilla« og »Askepott«, der sammen med »Wilhelm Tell« stadig opføres. De fleste af hans andre dramatiske arbejder er buffo-operaer, men de opføres nu kun sjældent. Ouverturene til en del af dem høres dog ofte (»Silkestigen«, »Den tyvagtige skade«).

Heinrich August Marschner

(1795-1861).

Tysk operakomponist, der ernærede sig som dirigent, musiklærer og forfatter forskellige steder i Tyskland, indtil han i 1831 blev kapelmester i Hannover. Dette embede bestred han, indtil han i 1859 gik af med pension. Han har foruden operaer (den betydeligste og mest kendte er »Hans Heiling«) skrevet korstykker, sange og kammermusik. Han fik en vis betydning for Richard Wagner gennem sin dramatiske karakteriseringsevne og noget svulstige melodiske stil.

Carl Loewe

(1796-1869).

Tysk komponist, der som skaber af en række folkeviseinspirerede ballader for solosang med klaverledsagelse er en betydningsfuld skikkelse i tysk romantik. Loewe studerede i sin ungdom teologi i Halle, hvis musikliv han var en ivrig deltager i. Fra 1820 tog han ophold i Stettin, hvor han dels virkede som organist, dels som stadsmusikdirektør. Han var en god tenorsanger og foretog koncertrejser i Europa med sine egne værker.

Gennem sine kompositioner har han haft indflydelse på såvel Schumanns og Brahms' som Wagners udvikling. Foruden en mængde sange (over 500) har han skrevet 5 operaer, 17 oratorier, symfonier, kammermusik samt pianokompositioner.

Franz Berwald

(1796 - 1868)

Var svensk komponist, ortopæd og entreprenør. Franz Berwald er en væsentlig skikkelse i svensk musikhistorie; men det kneb for ham at leve af sin musik. I stedet åbnede han et ortopædisk institut i Berlin og senere et i Wien. Senere arbejdede han indenfor den svenske glasværksindustri. Nedstammer fra en slesvigsk musikerfamilie. I 1909 stiftedes et "Berwald selskab" med det formål at udgive og spille hans egen musik; det blev opløst i 1947. Først i 1900-tallet blev han anerkendt som en af Sveriges fineste komponister.

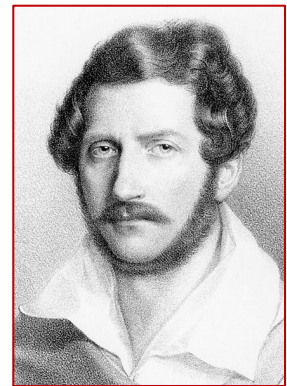
Gaetano Donizetti

(1797, Bergamo - 1848, Bergamo)

"En Mozart for de fattige i ånden", har man med ikke ringe ondskabsfuldhed kaldt denne flittige frembringer af italiener-operaer. For flittig var han: Med en produktion på gennemsnitlig 3 operaer om året skrev han i tiden 1816 til 1844, 73 operaer. Når han ikke skrev nogen de sidste fire år, han levede, var det fordi han endte med at blive sindssyg. Efter sigende skyldtes det hans rent ud forbløffende produktivitet.

Da sidste århundredes begejstring for den italienske operastil havde lagt sig, gik Donizetti stort set i glemmebogen. Kun et par af hans komiske operaer opførtes. Først og fremmest "Don Pasquale", "Elskovsdrikken" og "Regimentets datter".

Men i vore dage, hvor interessen for den italienske bel canto er vækket igen, er også Donizettis seriøse operaer kommet ned fra hylden. Og selv om der er lang vej igen, før vi har dem alle 73 på CD, så kan elskere af hans indsmigrende melodik og dygtige ensemblekunst glæde sig over, at meget allerede er kommet. Og mere er utvivlsomt på vej.

Romantikken

1800-1900

Beethoven og Schubert var tyvstartet på romantikken, inspireret af politiske ideologier og strømninger i litteraturen. Webers opera *Jægerbruden* er romantikken i en nøddeskal. Naturromantik og lidt folkelig legende blandet med toner og musik der river i hjertet. Den følsomme sjæl har meget at fortælle, så der er mange toner i musikken der smyger sig rundt, kravler op og ned, strækkes ud og trækkes sammen, bryder ud i kaskader af lyd for at blive pakket pænt sammen igen i en lille lukket æske. Wagners store operaer er en absolut kulmination af måden at tænke musik på, og der er rig lejlighed til at stifte bekendtskab med ham på Det Kongelige Teater. Sang er i det hele taget på mode og bliver i Mahlers musik flettet ind i symfonierne. Mere intim bliver sange i form af en lied. Knap så meget føleri er der i Mendelssohns symfonier og eksemplvis P.E. Lange-Møllers violinsonater. Endelig er der nationalromantikken hvor komponisterne søgte at tage udgangspunkt i den nationale kulturarv. Smetana i Tjekkiet med "Moldau", der beskriver flodens vandring gennem Bøhmen, Alveniz og De Falla i Spanien med regionsportrætter i toner, Grieg i Norge, Sibelius i Finland med gamle sagn og Hartmann og Niels W. Gade i Danmark. Carl Nielsen starter med at være inspireret af den tyske romantik, men udvikler et personligt tonesprog, der sætter standard for en ny nordisk modernisme, og han er om nogen komponisten der fører Danmark ind i det 20. århundrede. Modsat mange samtidige komponister benytter Nielsen sig ikke udpræget af folkemelodier i sine større kompositioner

Franz Schubert

(1797, Wien - 1828, Wien)

Schubert er svær at placere musikhistorisk: hans ungdomsværker (hvis man da kan skelne mellem ungdomsværker og senere værker hos en komponist, der kun blev 31 år gammel) er for instrumentalmusikkens vedkommende rent wienerklassiske - det gælder de første 6 symfonier og en række klaversonater og strygekvartetter - men i sine sidste leveår blev han fuldblods romantikker: "Den ufuldendte", den store C-dur symfoni, og de sidste strygekvartetter, strygekvintetten og en række klaversonater. Men som Lied-komponist var han romantiker allerede som 14-årig. Hvad han havde udviklet sig til, hvis han havde levet dobbelt så længe, er en næsten uhyggelig tanke. Hans komponistkarriere varede mindre end tyve år, så havde han fået tredive år til - ja, det svimler for én! Nogen berømmelse nåede Schubert aldrig i sit korte liv. Han havde en kreds af venner, som beundrede ham, og som var de første, der hørte hans nye sange og klaverkompositioner, når de mødtes om aftenen på et værtshus (med klaver!) og holdt "Schubertiade". Schubert var ikke uden ambitioner, men han manglede evnen til at sælge sig selv. Hans musik forblev stort set en hemmelighed for omverdenen, og det satte spor i hans økonomi. En periode boede han på et værelse sammen med en lige så fattig ven, og de to herrer kunne kun gå i byen hver for sig, da de kun havde en hat til deling. Som Lied-komponist var Schubert utrolig flittig - ca. 600 lieder blev det til, nogle af dem samlet i to sangkredse "Die Schöne Müllerin" og "Winterreise", vel genrens største mesterværker. Men hans mange klaversonater er ufortjent overset og burde spilles mere. Blandt de sidste finder man et mesterværk som B-dur sonaten, vel en af litteraturens længste klaversonater, og blandt de sene kvartetter er G-dur kvartetten lidt af et mirakel - musik, der for samtiden må have stået som noget helt uforståeligt modernistisk. Den store berømmelse kom først til Schubert en del år efter hans død. Schumann besøgte komponistens bror Ferdinand og fandt den store C-dur symfoni blandt efterladenskaberne. Han fik Mendelssohn til at dirigere den første opførelse, og skrev selv om symfonien: "Den er lang - men hvilken guddommelig længde!" "Den ufuldendte" blev først uropført i 1860'erne, takket være dirigenten Habeneck. Schubert nærrede stor kærlighed til operaen, men her havde han slet ikke heldet med sig - hverken før eller efter hans død. Af sceneværkerne huskes bedst musikken til skuespillet "Rosamunde", et makværk af forfatteren

Helmina von Chezy, som også ødelagde chancen for Weber med sin umulige tekst til "Euryanthe". "Rosamunde" blev opført én gang - men musikken har vi da stadig at glæde os over.

Gustav Albert Lortzing

(1801 - 1851)

Tysk komponist, der især huskes for en række komiske operaer. Han var på det nærmeste autodidakt. Han førte en omflakkende og urolig tilværelse, først som skuespiller og tenorsanger, senere med forskellige ansættelser som teaterkapelmester. Hans værker, der undertiden kan virke meget folkelige i deres grove komik og ret stærke sentimentalitet, opnåede stor udbredelse i og uden for Tyskland. Han skrev ofte selv teksterne til sine dramatiske værker. De mest kendte er »Zar og Tømmermand«, »Krybskytten« og »Våbensmeden«.

Vincenzo Bellini

(1801, Catania - 1835, Puteaux)

Få komponister har i deres levetid været så tiljublede som Bellini. Hans uddannedes ved konservatoriet i Napoli og grundlagde sin berømmelse i sit hjemland. Fra 1833 boede han i Paris. Det var som operakomponist, Bellini høstede sine laurbær, men foruden sine 11 operaer har han dog også skrevet kirkemusik, sange, symfonier og en obokonzert. Bellini har i første halvdel af vort århundrede været ret stærkt nedvurderet, men med den stigende interesse for italiensk opera har han fået en renaissance. Det var ikke så meget det dramatiske, man beundrede - og beundrer - hos Bellini, for sandt at sige er det ikke som musikedramatiker, han fængsler, men som melodiker. Hans blide, indsmigrende og sangbare melodier har påvirket komponister som Chopin (nocturnerne) og Liszt, og selv Wagner, der ellers ikke var nogen ven af italiensk opera, har udtalt sig anerkendende om Bellini. Jenny Lind, "Den svenske Nattergal", høstede nogle af sine største triumfer i Bellinis operaer, f.eks. Som "Norma", i hvilken rolle hun bl.a. henrykkede H. C. Andersen.

Niels Peter Jensen

(1802 - 1846)

Dansk komponist, fløjtenist og organist. Søn af smedemester Nicolai Jensen i København. Niels Peter Jensen mistede som barn synet og var dermed udset til et liv i elendighed og fattigdom. Fik en smule undervisning af sin mor, men i 1811 blev der ved det private selskab Kjædens virksomhed oprettet en undervisningsanstalt for blinde og Niels Peter Jensen blev optaget på skolen. Da man bemærkede hans anlæg for musik, blev han bl.a. af kapelmusikerne Seydler og Bruun uddannet til en fortrinlig fløjtespiller. Kuhlau, der interesserede sig meget for ham, gav ham en grundig undervisning i musikteori, og A. W. Hartmann (J.P.E. Hartmanns far) lærte ham at spille orgel. Det var imidlertid den gang noget uhørt, at en blind kunne varetage et embede, og der rejste sig derfor en stærk modstand, da Niels Peter Jensen søgte ansættelse som organist. Med gode anbefalinger fra ansete Mænd som Kuhlau, Weyse og Claus Schall lykkedes det ham dog i 1828 efter flere forgæves forsøg at få ansættelse som organist ved Sankt Petri Kirke i København. Selv om det var et dårligt lønnet job, fik han dog en position i byens musikliv, og blev efterhånden en søgt lærer. Samtidig komponerede han flittigt. Allerede som 15-årig havde han komponeret en trio for fløjte, klarinet og cello, og ved en forestilling d. 16. april 1820 på Det kgl. Teater til fordel for Blindeinstituttet udførtes en kantate af ham. Oehlenschläger, der satte megen pris på ham, overdrog ham i 1827 at skrive ouverturen og en del af musikken til Væringerne i Miklagård ligesom han også skrev musik til flere af Oehlenschlägers kantater.

Adolphe Adam

(1803, Paris - 1856, Paris)

I dag kendes Adam's navn fortrinsvis af balletkendere. "Giselle" fra 1841 er stadig en verdenssucces. Men Adam har naturligvis skrevet andet og har også været kendt for andet. Det var som komponist af operaer i den lette genre, han vandt sin berømmelse. I en årrække var han storleverandør til Opera Comique i Paris, hvor han henrykkede publikum med "Postillonnen i Longjumeau", "Konge for en dag" og "Nürnbergerdukken".

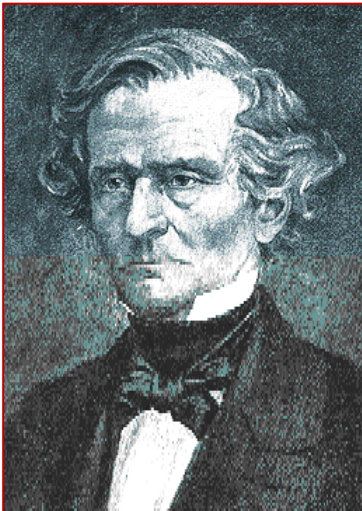
Også London, hvor han boede en tid, nød godt af hans evner til at skrive træfsikre og iørefaldende operaslagere. Adam var dog mere end blot en populær succesjæger. Han drev i nogle år en privat operascene i Paris, hvor han med stor idealisme - og frygtindgydende økonomiske tab - gav unge ukendte operakomponister en chance.

Foretagendet gik fallit under revolutionen i 1848, men Adam fik, takket være sin usvækkede kompositoriske kompositionsevne, betalt sine kreditorer i løbet af kun fem år.

Hector Berlioz

(1803, La-Cote-Saint-Andre - 1869, Paris)

Selv de største banebrydere har deres forbilleder og forudsætninger. Straks fra Berlioz' gennembrud som komponist med "Symphonie Fantastique" i 1830 stod der sensation om hans navn, og han blev betragtet som en radikal modernist. I dag kan vi se, at Berlioz ikke var nogen radikal fornyer. Han har ganske vist haft uomtvistelig betydning for udviklingen af det moderne orkester (hans instrumentationslære har stadig gyldighed), men med hensyn til symfonisk form og harmonik f.eks. går han ikke meget længere end sit forbillede Beethoven. Man har betegnet Berlioz som programmusikkens opfinder. Også det er en sandhed med modifikationer, for programmusik har man altid haft. Men det er rigtigt, at Berlioz satte programmusikken i system med den konsekvent gennemførte handling han lagde ind i sine programmatisk symfonier. I "Symphonie Fantastique" lancerede han den såkaldte "Idee fixe", et motiv, der i symfoniens handling symboliserer heltens elskede. Dette princip blev forbilledet for temabehandlingen i Liszts symfoniske digte og måske for ledemotivteknikken i Wagners operaer. Med et værk som Requiem med dets dobbeltkor og fjernorkestervirkninger har han foregrebet senromantikkenes mammutværker. I sit operaværk "Trojanerne" tog han ved lære af Wagners "Gesamtkunstværk".

Johann Strauss d.æ

(1804 - 1849)

Johann Strauss som var den første i familien, der helligede sig kompositionen af let wienermusik, dannede sit eget danseorkester og var utrolig populær som komponist, dirigent og violinist i de wien'ske balsale og i udlandet. Han skrev store mængder af dansemusik: Valse. Kortiloner, galopper, kvadriller, polkaer og marcher. Af de sidste er især Radetzskymarschen populær.

Mikhail Glinka

(1804, Novospasskoi - 1857, Berlin)

Den russiske musiks fader, kalder russerne denne den første egentlige russiske komponist - og sandt er det, at før Glinka var det russiske musikliv domineret af indvandrede italienerne, og musik med tydeligt russisk præg blev ikke komponeret før Glinka begyndte at interessere sig for den russiske folkemusik. Som søn af en velstående godsejer fik Glinka uden vanskelighed en grundig musikalsk uddannelse i Italien og Tyskland og var elev i klaverspil af John Field. Han var livet igennem økonomisk uafhængig og betragtede nærmest musikken som en hobby. Hans helbred var svagt, og dette i forbindelse med hans mange rejser forhindrede hans produktion i at blive særlig omfattende. Glinkas klaver- og kammermusik høres nu ikke mere, men hans sange og folkloristisk inspirerede orkesterværker hører stadig til det internationale repertoire. Vigtigst er dog de to operaer, som dog næppe opføres i deres helhed udenfor Rusland, hvor "Ivan Susanin" stadig betragtes som en art nationalopera. Glinka fik kolossal betydning for senere russiske komponister, navnlig "De fem" (Rimsky-Korsakov, Cui, Borodin, Balkiev og Mussorgsky).

Fanny Hensel

(1805 - 1847)

Født som Fanny Zippora Mendelssohn var en tysk komponist og pianist, men fik først sine noder trykt i eget navn sent i livet. Mange har spillet *Lieder ohne Worte* eller sunget rigtige Lieder af hende i den tro, at det var hendes lillebror, Felix, der havde komponeret dem. Felix har da også komponeret størstedelen af *Lieder ohne Worte*, men ikke dem alle. Når man hører hendes tidligste værker, hvor Felix endnu ikke var begyndt at komponere, lyder det allerede som Mendelssohn, hvad det jo også er, men der er ingen tvivl om, at hun har øvet indflydelse på sin lillebror. Felix var noget gammeldags i sin holdning til kvinder, der kunne noget, og ville derfor ikke have hende til at udgive værker i eget navn. I de sidste år af sit liv udgav hun imidlertid alligevel en klavertrio, en del Lieder, seks *Lieder ohne Worte* for klaver og en klavercyklus, *das Jahr*, bestående af tolv stykker, et for hver måned. Da den engelske dronning engang roste Felix Mendelssohn for hans klaverspil, svarede han: "Så skulle De bare høre min søster". Fannys klaverstykker er desværre overset, hvilket kun kan skyldes, at hun er kvinde, da de to søskendes musik er af samme kvalitet og har store ligheder.

Johan Peter Emilius Hartmann

(1805, København - 1900, København)

Man plejer at kalde ham "Gamle Hartmann" for at kende ham fra farfaderen Johan Ernst og sønnen Emil, der ligeledes begge var komponister - og så fordi han blev 95 år gammel og var aktiv som komponist næsten til sin død. Det er tankevækkende at prøve at se Hartmann i historisk perspektiv: Han blev født, mens Haydn endnu levede, og han døde, da Stravinsky var 18 år gammel. Hans liv spænder altså over mange musikhistoriske perioder fra wienerklassicismen til senromantikken og den begyndende modernisme. Selv var Hartmann romantiker, nationalromantiker. Så længe han levede, måtte han dele dansk musiklivs førsteplads med Niels W. Gade, der for øvrigt blev hans svigersøn. Mens Gade var den udadventede, men efterhånden også noget kontroversielle kunstner, var Hartmann mere tilbageholdende, ja, næsten selvudslettende. Som dirigent var han ingen succes, men som komponist blev han stadig mere original, mere selvstændig.

Hartmanns far, August Wilhelm, var violinist i Det kongelige Kapel og organist og kantor ved Garnisons kirke. Som komponist var Hartmann nærmest autodidakt, selv om han dog havde fået "en værdifuld og indgribende vejledning" af Weyse. Hartmann gjorde flere forsøg på at

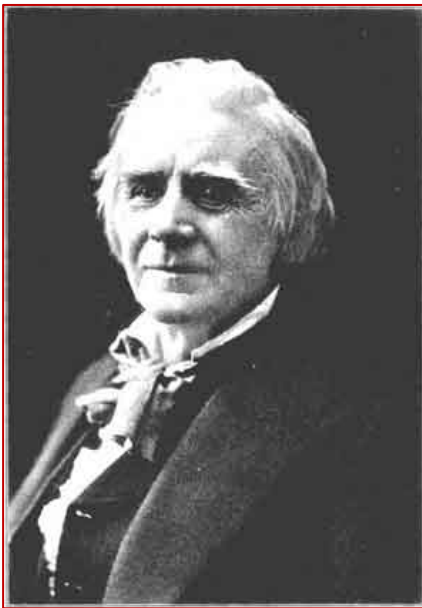

placere sig som komponist i udlandet og opnåede da også resultater: Marschner blev interesseret i hans g-mol symfoni, d-mol klaversonaten op. 34 vandt 3. pris i en tysk konkurrence, og operaen "Liden Kirsten" blev opført på Liszts foranledning i Weimar. Men resultaterne holdt ikke: Hartmanns specielt "oldnordiske" stil synes at være et internt dansk anliggende.

Ole Bornemann Bull

(5. februar 1810 i Bergen - 17. august 1880 på Lysøen ved Bergen)

Bull var en verdensberømt norsk violinist og komponist, som havde stor andel i opbygningen af en national norsk bevidsthed efter Norges adskillelse fra Danmark i 1814. Ole Bull blev født på Svaneapoteket i Bergen, hvor hans far var apoteker. Allerede som tiårig var Bull en glimrende violinist. Som 20-årig blev han regnet for en af Europas store virtuoser, og da han var mellem 30 og 40 år befandt han sig hver vinter på koncertrejse i Nordamerika. Under en af koncertrejserne i USA købte Ole Bull et større landområde i Pennsylvania, hvor han planlagde en større koloni for skandinaviske immigranter. Kolonien gav han navnet Oleana.

Han opfandt en teknik så han kunne spille 4-stemmigt på sin violin: *"Naar det kommer ud, vil det haaber jeg vække endeel Sensation, da det udentvivel er det sværeste som nogensinde har været skrevet for Violin, og da Violinen ikke besidder meer end 4 Strænge, vil man vel lade det staae med Quartetten."* Han blev en kendt personlighed over hele den vestlige verden. Robert Schumann, Mark Twain, Henry Wadsworth Longfellow, William Makepeace Thackeray og George Bernard Shaw var alle beundrere af Ole Bull. Han var ven med Franz Liszt og mentor for Edvard Grieg, og han kendte Bjørnstjerne Bjørnson godt. George Sand brugte Ole Bull som model for romanen Malgrè tout, og Henrik Ibsen lagde mange af hans egenskaber ind i eventyrpersonen Peer Gynt. I 1831 mødte Ole Bull en hardangerfele-spiller kaldet Myllarguten, og

der opstod et nært venskab mellem de to. Konsekvensen var at Bull lærte sig at spille hardingfele og optrådte i udlandet med slåtter han havde lært af Myllarguten og andre spillemænd. Desuden benyttede han spillemændenes melodier direkte eller som inspiration til sin egen musik. I efteråret 1848 spillede Ole Bull på hardingfele i Det norske Studentsamfund, og snart efter blev han anmodet om at bringe en bygdespillemand til Christiania. Resultatet af dette blev en koncert d. 15. februar 1849, hvor Myllarguten optrådte sammen med Ole Bull for foran 1500 borgere i hovedstaden. Dette var gennembruddet for nationalromantikken i Norge.

I 1850 grundlagde Bull det første norske teater. Men det var musikken som lå hans hjerte nærmest. Hans koncerter i Europa og USA var umådeligt populære, og kvinder dånede når den stoute, høje og vistnok meget charmerende nordmand stod på scenen. Han kunne tage omtrent hvad han ville i entre, folk kom for at høre ham alligevel. Ole Bull komponerede ca. 70 værker, mest korte stykker - bl.a. *Recuerdos de Habana*, *Et Sæterbesøg*, *Sæterjentens søndag*, *I ensomme stunde*, *Polacca Guerriera* og en violinkoncert. Han havde for vane ikke at skrive sin musik ned på noder, for han havde det hele i hovedet. Derfor findes der kun få af hans kompositioner bevaret i dag.

Felix Mendelssohn-Bartholdy

(1809, Hamburg - 1847, Leipzig)

Det er en populær opfattelse, at store kunstnere skal leve i fattigdom, dø unge og kun opleve fiasko i levende live for umiddelbart efter deres død at blive berømte. Mendelssohn opfyldte kun en af disse punkter; han døde ung. Derimod var han af rig familie, fik en fornem opdragelse, blev undervist af de bedste lærere, levede som en lykkelig mand og opnåede berømmelse og succes allerede som purung. Reaktionen viste sig da også, så snart han døde. Han blev hurtigt stærkt nedvurderet, for

en kunstner, der ikke havde kendt til modgang, kunne ikke være en rigtig kunstner, mente den romantiske verden. I dag bliver Mendelssohn vurderet efter fortjeneste. Hans mådeholdne romantik, hans sikre formssans og elegante instrumentation, hans smukke, følelsesfulde melodik og hans dybe forståelse for instrumenternes egenart har fået vor tid til ikke at ville nøjes med violinkoncerten, musikken til "En skærsommernatsdrøm" og "Den skotske" og "Den italienske" symfoni. Hans tre andre symfonier, de 12 strygerysymfonier fra hans drengeår, oratorierne, kammermusikken, klaverværkerne og sangene bliver gravet frem igen. Mendelssohn var utrolig tidligt udviklet som komponist. Som Mozart skrev han allerede som dreng værker, der endnu spilles. Ouverturen til "En skærsommernatsdrøm" - en af romantikkens virkelige genistreger - skrev han som teenager. Til gengæld udviklede han sig ikke meget. Det er således karakteristisk, at han nitten år efter at have skrevet ouverturen kunne skrive scenemusikken til "En skærsommernatsdrøm", uden at man fornemmer noget stilbrud. Mendelssohn fik betydning for dansk musik ved den hjælp han ydede den unge Niels W. Gade. Hans venskab med og beundring for Schumann har ligeledes været betydningsfuld. Det skal også nævnes, at han med sin opførelse af Bachs "Matthæuspassion" i 1892 trak denne komponist frem fra næsten total glemsel og skabte grundlaget for den Bach-renæssance, der fortsætter endnu. Mendelssohns operer "Die beiden Pädagogen" og "Die Heimkehr aus der Fremde".

Hans Christian Lumbye

(1810, København - 1874, København)

Lumbyes far, Rasmus Hansen Lumbye, var soldat og kom fra landsbyen Lumby lidt nord for Odense. Da Hans Christian blev født, boede familien dog i København. I 1816, da Hans Christian var 6 år, blev Rasmus Hansen forflyttet til Randers med sit kompagni. Det var vinter. På sejlturen over Storebælt blev den lille dreng efter sigende syg og blev skadet på sine ører. Det skulle angiveligt medføre, at han som ældre mand næsten helt mistede hørelsen. I Randers lærte H.C. Lumbye at spille violin. I 1821, da han var 11 år, blev hans far igen forflyttet. Denne gang til Odense. Her lærte Lumbye at spille trompet og blev som 14-årig militærmusiker lige som Carl Nielsen ca. 50 år senere. Lumbye blev musiker ved dragonerne.

Stadsmusikanten blev opmærksom på hans musikalske evner og gav ham undervisning i teori, og han begyndte på egen hånd at komponere små sange og marcher. I 1829 ansøgte han om at blive forflyttet til København, og blev trompeter ved Hestgarden der. Når Lumbye havde fri fra tjenesten i Hestgarden, spillede han til dans under Københavns privilegerede stadsmusiker, Füssel. Han fortsatte sin virksomhed som komponist, skrev en stor mængde dansemusik og blev efterhånden meget søgt som orkesterleder ved baller i den fornemme verden. Et afgørende vendepunkt i hans udvikling kom da et steiermarksk (østrigsk) orkester i 1839 introducerede Joseph Lanners og Strauss' danse til københavnere.

Lumbye tog udfordringen op og komponerede og spillede i den nye stil. Det faldt i publikums smag og han blev hurtigt en populær mand. Lumbye blev gift med Georgine i 1832. De fik to sønner, Carl og Georg, og tre døtre, Caroline, Julie og Amalie. Både Carl og Georg komponerede og spillede og dirigerede i Tivoli. Flere andre af hans efterkommere gjorde sig gældende inden for musikken, bl.a. børnebørnene Georg Høeberg, som blev dirigent for Det Kongelige Kapel, og Tippe Lumbye, der også en overgang dirigerede Tivolis orkester. Caroline og Julie blev skuespillere. Caroline kunne også komponere og digte sange. I 1872 måtte Lumbye stoppe som dirigent i Tivoli. Han havde ikke flere kræfter, og hans hørelse var dårlig. I maj 1873 dirigerede han *Champagnegaloppen* for sidste gang ved en koncert - siddende på en stol. H.C. Lumbye døde 20. marts 1874. Lumbye har skrevet mere end 700 stykker musik. Han hører til de meget få danske komponister, hvis musik er kendt og spillet i andre lande. Hvor Strauss'erne og Lanner i Wien mest skrev valse, komponerede Lumbye også en mængde galopper, mazurkaer, polkaer og marcher foruden længere divertissementer og fantasier. Han komponerede også musik til balletter på Det Kongelige Teater og musik til skuespil, blandt andet til skuespil af H.C. Andersen. Lumbye var hurtig og aktuel. Han skrev musik, når der skete noget

spændende nyt. Og han skrev musik til ære for kongelige personer og andre, som han gerne ville glæde. Næsten hundrede af hans melodier har pigenavne. Hans orkester havde en speciel besætning sammenlignet med et moderne koncertorkester. Strygergruppen var ret lille og blæsergruppen stor. Ydermere anvendte Lumbye flittigt en række usædvanlige instrumenter som klokker, citar, diverse lydmaskiner og xylofon. Musikstykket over alle andre er Champagnegaloppen, men også andre numre af den lange række spilles og huskes i dag. Drømmebilleder, Koncertpolka for 2 violiner (uopført af hans to sønner), Københavns Jernbanedampgalop, Krolls Balklange, Amelie-vals, Salut for August Bournonville, Brittapolka og Columbine polka mazurka. Lumbye bidrog med dele af musikken til Bournonvilles balletter, f.eks. finalemusik til balletterne *Napoli* (1842) og *Livjægerne paa Amager* (1871). Man har kaldt Lumbye for Nordens Strauss. Det fortælles at Strauss den ældre selv overværede en af Lumbyes koncerter i Wien i 1844, måske for at pibe ham ud, men overgav sig og gav udtryk for sin begejstring. Den franske komponist Hector Berlioz citeres for denne udtalelse: "Hans valse er ikke alene tiltrækkende og smukke, men tillige velskrevne og godt instrumenterede, uden ... charlataneri." Så sandheden er, at Lumbye var inspireret af Strauss, men udmøntede sin inspiration på andre måder end wienerne. Visse kilder antyder at Lumbye var en ringere musiker og komponist, fordi hans uddannelse var mangelfuld, men hans orkester var dog godt nok til at danne grundstammen i Københavns første symfoniorkester ud over Det Kongelige Kape

Frederyk Chopin

(1810, Zelazowa-Wola, Polen - 1849, Paris)

"Hatten af mine herrer, et geni" Med disse ord hilste redaktøren af *Neue Zeitschrift für Musik*, komponisten Robert Schumann, sin jævnaldrende velkommen på parnasset. Den direkte årsag var Chopins opus 2, variationer over "Ræk mig din hånd, du kære" fra Mozarts "Don Giovanni", for klaver og orkester, et værk der nu kun sjældent høres. Tiden har givet Schumann ret. Når man med jævne mellemrum laver Gallupundersøgelser for at finde ud af, hvilken komponist, der er verdens mest populære, løber Chopin gerne af med sejren. Det betyder ikke at han kan reduceres til popkunstner. Han var faktisk et geni! Chopin debuterede som pianist 8 år gammel, blev derefter uddannet ved konservatoriet i Warszawa, rejste 1830 på koncertturne, bl.a. til Wien og Paris, modtog her meddelelsen om russernes nedkæmpen af det polske oprør og besluttede sig til at udsætte sin tilbagevenden til Polen. Han genså aldrig sit fædreland. Chopin blev en feteret klavervirtuos, ven med Liszt og andre af musikkens storheder. Han forargede borgerskabet ved at leve i frit ægteskab med forfatterinden Aurore Dudevant (George Sand), rantes af strube-tuberkulose og døde kun 39 år gammel. Hans produktion er koncentreret om klaveret, især de korte former: Etuder, præludier, ballader, scherzi og stiliserede danse: Mazurkaer, polonaiser og valse.

Robert Schumann

(1810, Zwickau - 1856, Endenich)

Med Robert Schumann når den egentlige tyske romantik sit højdepunkt. Dette skal ikke forstås således, at Schumann ubetinget er den største af de tyske romantiske komponister - men han er den, der bedst passer til definitionen "romantisk". Schumann er en udpræget "litterær" komponist. Hans musik er sjældent abstrakt, men som oftest udsprunget af en ikke-musikalsk ide. Schumann var stærkt litterært inspireret og selv en fortrinlig skribent, og i sin musik er han meget afhængig af den tyske, litterære romantik. Det gælder naturligvis i særlig høj grad hans mange sange, hvis tekster med omhu er valgt hos de betydeligste tyske digtere: Goethe, Heine, Chamisso, f.eks. Men også hans klavermusik hænger sammen med litteraturen: "Carneval" er en klaversuite, hvis enkelte stykker bærer titler som "Florestan" og "Eusebius". Disse to personer er skabt af Schumann i de artikler, han skrev i det af ham selv redigerede "*Neue Zeitschrift für Musik*", hvor de ud fra hver sit temperament diskuterer den musik, der anmeldes eller beskrives. De to skikkelser kan betragtes som udtryk for forskellige sider af Schumanns egen karakter. "Davidsbündlertänze" er et udtryk for Schumanns tanker om konflikten mellem den fire, romantiske kunstner og det stivnede spidsborgerskab, og den store *Fantasie* for klaver op. 17 er udstyret med romantiske overskrifter over de enkelte

afsnit. I al sin musik skildrer Schumann i virkeligheden al den romantiske konflikt, modsætningen mellem lys og mørke, godt og ondt, ånd og materie, ganske som hans yndlingsdigtere Heine, Chamisso, Jean Paul og E. T. A. Hoffmann (klaversuiten "Kreisleriana" skildrer en af Hoffmanns figurer, Kapelmeister Kreisler), gør det.

Clara Schumann

Man har talt om, at denne dobbelthed i Schumanns natur, denne evige konflikt, skulle være baggrunden for den sindssygdом personlighedsspaltning - der lagde ham i graven. De sidste 3 år af sit liv levede Schumann i dyb sindssyge, og allerede fra 1850 mærkes en afsvækkelse af hans åndelige sundhed.

Violinkoncerten fra 1853 er således et svagt værk i forhold til koncerterne for klaver og cello. En udpræget romantisk begivenhed i Schumanns liv er forholdet til hans klaverlærer Friedrich Wiecks datter, den 9 år yngre Clara, som skulle blive en af tidens betydeligste klaverkunstnere. Wieck var imod forbindelsen, som han frygtede skulle ødelægge datterens karriere, og gjorde alt for at forhindre den. Der måtte bortførelse og retssag til, før ægteskabet kunne blive til virkelighed. Clara Schumann - der også var komponist - blev den fornemste fortolker af Schumanns musik. Brylluppet i 1840 udløste en kolossal skaberkraft hos Schumann, som på et år skrev mere end 100 sange, deriblandt de to berømte sangcykler "Frauenliebe und Leben" og "Dichterliebe". Også den første symfoni blev til dette år. Schumann studerede oprindeligt jura, afbrød disse studier til fordel for musikken, måtte opgive en pianistkarriere på grund af farlige eksperimenter til smidiggørelse af fingrene. Foruden redaktørvirksomheden underviste han og var 1850-53 kapelmester i Düsseldorf.

Clara Schumann

(1819 - 1896)

Tysk pianist; gift med Robert Schumann. 1878-92 pædagog i Frankfurt; foretog talrige koncertrejser, bl.a. København 1842 og 1856. Komponerede kammermusik, klaverværker og sange.

Otto Nicolai

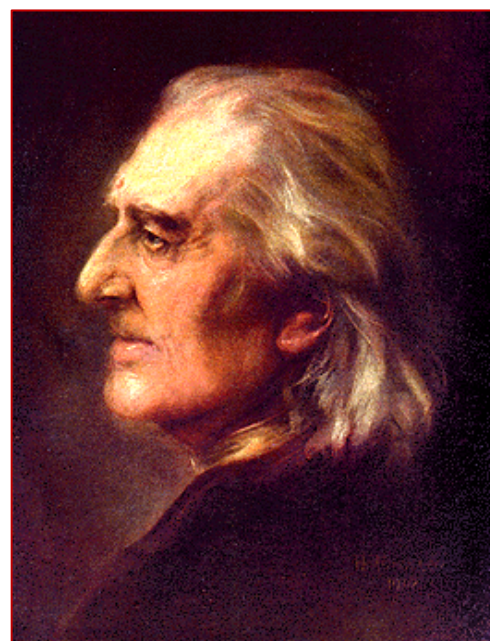
(1810 - 1849).

Tysk komponist. Nicolai blev uddannet i Berlin og i Rom, hvor han virkede som organist ved det tyske gesandtskab. I 1841 blev han hofkapelmester i Wien og nogle år senere i Berlin. Kort før hans død kom her hans berømteste værk, »De lystige koner i Windsor«. Hans øvrige operaværker og det meste af hans orkester- og kammermusik opføres næppe mere.

Franz Liszt

(1811, Raiding, Ungarn - 1886, Bayreuth)

Da Liszt blev født, havde Schubert skrevet sine første sange, og da han døde, var Carl Nielsen allerede 21 år gammel. Liszts liv dækker altså en ganske væsentlig del af den del af musikhistorien, som i dag udgør størstedelen af det løbende repertoire i koncertlivet. Det er da også karakteristisk for hans komposition som komponist, at han både fuldender tidens stil, afslutter og afrunder en epoke, og peger langt frem mod vor tid. Det har i mange år været god tone at pege fingre ad Liszt, og frakende ham ethvert kompositions talent. Men billedet er efterhånden vendt. Man anerkender nu hans talent for klaverteknikkens udvikling og hans nyskabelse indenfor de musikalske former hvor hans symfoniske digte er de første forøg på at nyformulere de gamle sonate-principper. Hans tematiske metamorfose-princip har gyldighed den dag i dag - på hjemlig grund kan nævnes navne som Holmboe og Niels Viggo Bentzon, som begge bekender sig til metamorfose-princippet - og ligeledes ved vi nu, at mange af de harmoniske opdagelser, man tidligere har givet Wagner æren for, i virkeligheden er gjort af Liszt. Det skal således nævnes, at de berømte takter af forspillet til Wagners "Tristan og Isolde" kan findes node-ret i

klaverforspillet til Liszts sange en halv snes år før Wagner skrev "Tristan". I et brev fra engang i 1860'erne har Liszt foregrebet tolvtonesystemet, og indledningsmotivet i hans Faust-symfoni er en regelret tolvtonerække, selv om det fortolkes og bearbejdes tonalt. Liszt fik sin klavermæssige uddannelse hos Carl Czerny, den store pædagog og etudekomponist. Han studerede senere ved Pariserkonservatoriet og grundlagde sin europæiske berømmelse som tidens (formodentlig alle tiders) største klavertekniske fænomen på en syv et halvt år lang koncertturné, et triumftog gennem det meste af Europa. Af samtidige beskrivelser - og af hans virtuose klaverkompositioner, hvoraf mange i samtiden kun kunne spilles af ham selv - får man et indtryk af hans næsten overmenneskelige klaverteknik. Hans kunstneriske foredrag skal dog også have været usædvanligt, og i sine senere år gjorde han et stort arbejde for at forbedre publikums smag ved at give sine programmer et indhold, der lå milevidt over hans samtidige kollegers. Foruden de kendte og populære klaverværker, deriblandt måske først og fremmest de hyppigt spillede ungarske rapsodier, især nr. 2, har Liszt efterladt sig 13 symfoniske digte, 2 symfonier, 5 værker for klaver og orkester, en klaversonate, der må betegnes som romantikkens største og betydeligste, et antal meget smukke sange, enorme mængde klaverværker, hvoraf de fra hans seneste år er bemærkelsesværdige ved deres ofte atonale holdning, og et betydeligt antal, endnu delvis ukendte, kirkelige kompositioner. Liszt levede i frie kærlighedsforhold til flere af tidens kendte kvinder. Hans datter Cosima var gift, først med pianisten og dirigenten Bülow, senere med Wagner. I 1865 lod Liszt sig præstevie i skuffelse over pavens forbud mod hans ægteskab med den fraskilte grevinde Sayn-Wittgenstein. Selv om meningerne om Liszt stadig er delte, vil næppe nogen nægte, at han er en af musikhistoriens største skikkelser, både som kunstner og som menneske. Hans beskedenhed og hans uselvskhed, når det gjaldt at hjælpe unge ukendte musikere, var enestående, og er hans kompositoriske værk ujævnt i kvalitet, indeholder det dog højdepunkter som den allerede nævnte klaversonate og Faust-symfonien, der af den engelske forfatter Sacheverell Sitwell er beskrevet som den romantiske symfonis højdepunkt.

Friedrich Flotow

(1812 - 1883)

Tysk komponist. Han studerede 1828-30 komposition hos Antonín Reicha i Paris. Her modtog han varige indtryk fra fransk opera og vendte senere tilbage til byen, hvor flere af hans operaer opførtes. Fransk opéra comique, tysk syngespil og italiensk bel canto forenes i hans værker, hvoraf *Martha* (Wien, 1847; heri arien "Sidste Rose" efter en irsk folkemelodi) har holdt sig på repertoiret.

Richard Wagner

(1813, Leipzig - 1883, Venedig)

Få komponister har været så forkætrede som Wagner. Helt op i 192'erne og 30'erne - vel at mærke før nazismen kompromitterede ham - frygtede man i det gode københavnske borgerskab - og sikkert også andre steder - denne ubehændige fremtidsmusiker og hans urtyske værk. Det var ikke foreneligt med god, borgerlig tone at gå til Wagner-opførelser. Allerede som dreng vidste Wagner, at han ville være digter - og digter blev han også. Det må nemlig ikke glemmes, at Wagner ikke blot tilhører den tyske musiks historie, men også den tyske digtnings.

Som 14-15 årig skrev han en vældig tragedie i Shakespeare'sk stil, han arbejdede med dukketeater, men en opførelse af Beethovens 9. symfoni bragte ham på andre tanker. Han ville være musiker, og som 19-årig havde han fået en symfoni i C-dur fra hånden. Den er ikke noget mesterværk, hvad en E-dur symfoni fra 1834 heller ikke er, og tiden skulle da også vise, at det ikke var på den absolutte musiks område, Wagner skulle høste sin berømmelse. Nogen særlig grundig musikalsk uddannelse fik Wagner aldrig. Hvad han kunne - og han kunne mere end de fleste - lærte han stort set sig selv, bl.a. gennem erfaringer. Allerede som 20-årig blev han kor mester ved teatret i Würzburg og kort tid efter kapelmester i Magdeburg, Königsberg og Riga. I 1839 kom han

til Paris - hvad man kan læse om i en novelle, han skrev - og senere blev han kapelmester i Dresden, hvorfra han i 1849 måtte flygte på grund af sin deltagelse i revolutionen. I Schweiz fandt han et fristed, og en velynder, den velhavende købmand Wesendonck, der lod ham bo i sit hus Tribschen ved Luzern, og her skrev han en væsentlig del af sit livsværk. I ledige stunder forførte han Wesendoncks kone, Mathilde, ligesom han også forførte vennen og forkæmperen Hans von Bülow's kone, Cosima, der var datter af Liszt. Hende giftede han sig med og blev således Liszts svigersøn. Fra 1874 boede Wagner i Bayreuth, den lille bayerske provinsby, som han valgte som hjemsted for sine festspil, og hvor det af ham selv tegnede festspilteater blev opført. Siden 1874 har Wagner-festspillene i Bayreuth været blandt

højdepunkterne i det europæiske musikliv, og her virkelig gjorde Wagner sine ideer om "Das Gesamtkunstwerk", teatret der skaber forestillingerne ved musikkens, digtningens, sangens, skuespilkunstens og de bildende kunsters hjælp. Wagners tidligste operaer var operaer i gængs forstand, som tiden ønskede dem. "Rienzi" er den tidligste, vi stadig hører, om end sceniske opførelser er sjældne. I "Den flyvende hollænder" kommer for første gang forløsningstanken til udtryk, den der skulle blive en af de røde tråde i Wagners værk. Man møder den igen i "Tannhäuser" og "Lohengrin". I den vældige tetralogi "Nibelungens Ring" tager Wagner skridtet til musikdramaet fuldt ud. Her er ikke længere afsluttede arier og ensembler, men en strøm af evig melodi, af talesang, som lader handlingen strømme uden afbrydelser. Arbejdet med dette kæmpeværk stod på i 26 år, afbrudt af arbejdet på "Tristan og Isolde", der var inspireret af forholdet til Mathilde Wesendonck. "Mestersangerne i Nürnberg", hans eneste komiske opera - eller rettere sagt musikdrama - blev også til i denne periode. "Parsifal", der blev opført første gang i 1882, blev Wagners sidste værk, et religiøst, kristeligt, drama, som det var hans ønske at forbeholde sit eget festspilteater i Bayreuth til opførelser kun i påsken. Wagner skabte musikdramaet som begreb, han førte udviklingen videre til Schönbergs tolvtonemusik. Wagner havde udnyttet romantikken, så der ikke var ret meget mere at sige med dens hjælp, og dermed havde han på det nærmeste udtømt den tonale dur-moll musiks muligheder.

Giuseppe Verdi

1813, Roncole - 1901, Milano)

Italiensk komponist, sit lands mest fremtrædende bidragyder til operagenren i 1800-t. Sin første musikundervisning modtog Verdi i fødebyen, La Roncole, af den lokale organist, hvis embede han overtog allerede i niårsalderen. 1823 blev han optaget på gymnasiet i Busseto, hvor en velhavende købmand finansierede hans videre musikuddannelse. Hans tidligste kompositioner blev til 1826-29, bl.a. en ouverture til Rossinis *Barberen i Sevilla*, der i 1828 blev opført på byens teater (den oprindelige ouverture er gået tabt; i stedet anvendes sædvanligvis forspillet til en anden af Rossinis operaer). Efter 1832 forgæves at have søgt optagelse på konservatoriet i Milano modtog Verdi i de følgende tre år undervisning af Vincenzo Lavigna (1776-1836), hvorefter han vendte tilbage til Busseto. 1836 udnævntes han til byens "maestro di musica" og giftede sig med Margherita Barezzi (1814-40). Det blev en kort lykke; hun døde efter at have født to børn, der begge døde i etårsalderen.

1839 flyttede Verdi til Milano, hvor Scalaoperaen antog hans første opera, *Oberto* (1839), til en succesrig opførelse, der medførte bestilling på yderligere tre operaer: *Un giorno di regno* (Konge for en dag, 1840), *Nabucodonosor* ("Nabucco", Nebukadneser, 1842) og *I Lombardi alla prima crociata* (Lombarderne i det første korstog, 1843). Takket være den skarpe karaktertegning, den tidstypiske kombination af religiøst og

følelsesmæssigt konfliktstof samt ikke mindst den nationalliberale undertone i kors-scener som den berømte "Va pensiero sull'ali dorate" ("Flyv tanke på gyldne vinger") blev *Nabucco* Verdis nationale gennembrudsværk. I Abigails rolle hørtes sangerinden Giuseppina Strepponi (1815-97), der skulle blive Verdis samleverske og siden hustru. Den betydelige nationale begejstring førte i de følgende år, som Verdi siden kaldte sine galejlsveår, til yderligere 11 operaer. Blandt disse ungdomsværker bemærkes især *Macbeth* (1847), i hvilken Verdi for første gang lader sig inspirere af William Shakespeares til dybdeborende musikalsk karakterisering af hovedpersonerne.

I 1840'erne opnåede Verdi en sådan berømmelse og formue, at han kunne erhverve og istandsætte godset Sant'Agata lidt uden for Busseto. Efter Gaetano Donizettis død (1848) var han det ubestridt største navn i italiensk opera, og i kraft af de nationalistiske elementer blev hans musik symbol på den italienske befrielsesbevægelse, il Risorgimento.

Berømmelsen førte ham både til London og Paris, hvor *Lombarderne* blev en stor succes i sin franske omarbejdelse, *Jérusalem* (1847). 1851 flyttede Verdi ind på Sant'Agata med Giuseppina Strepponi, der blev hans hustru 1859.

Med *Rigoletto* (1851) fik Verdi sit afgørende internationale gennembrud; ud over premieren på Teatro La Fenice i Venezia opnåede værket 21 opførelser i lagunestaden, hvorfra det hurtigt bredte sig til operascener over hele verden. Snart efter fulgte en række værker, der for størstedelens vedkommende har holdt sig på det internationale operarepertoire: *Il trovatore* (Troubaduren, 1853), der opnåede stormende succes ved sin uropførelse i Rom, *La Traviata* (1853), der mindre end to måneder senere faldt fuldstændigt igennem i Venezia, men fik succes året efter, *I*

vespri siciliani (Siciliansk Vesper), oprindeligt skrevet til fransk tekst og uropført i Paris (1855), *Simon Boccanegra* (1857, omarbejdet 1881) og *Un ballo in maschera* (Maskeballet, 1859), hvis originale skueplads og titel, Gustav 3., måtte ændres på forlangende af Napolis censur: Scenisk fremstilling af et kongemord var uacceptabel. I 1850'erne havde Verdi tillige planer om en opera over Shakespeares *King Lear*; librettoen var skrevet, men planen blev aldrig realiseret.

Verdis berømmelse bevirkede, at hans navn blev taget i direkte anvendelse i forbindelse med de norditalienske befrielseskrige mod Østrig; slagordet "Viva Verdi!" blev synonymt med Viva Vittorio Emanuele, *Re D'Italia* ('Leve Vittorio Emanuele, konge af Italien'), og på Grev Cavours personlige opfordring lod komponisten sig i 1861 modstræbende indvælge som Bussetos repræsentant i den nyoprettede nationalforsamling i Torino.

På bestilling fra Sankt Petersborg fulgte *La forza del destino* (Skæbnens Magt, 1862). Fem år senere skrev han til Pariseroperaen *Don Carlos* (1867), hvori den stilistiske indflydelse fra fransk grand opéra, som allerede spores i værkerne fra 1850'erne, nu er åbenlys. Det vides ikke med sikkerhed, om Verdi på dette tidspunkt har kendt Wagners musik, men i stilistisk henseende mærkes en klar tilnærmelse mellem de to komponister.

1870 accepterede Verdi et tilbud fra Cairo om at komponere en opera over et egyptisk emne; resultatet blev *Aida*, hvis uropførelse på Cairos opera fandt sted under stormende bifald (1871).

Rossinis død 1868 inspirerede Verdi til en ambitiøs plan: 13 italienske komponister skulle sammen komponere et requiem, der skulle opføres på etårsdødsdagen i Rossinis fødeby, Pesaro. Værket blev også komponeret, men pga. forskellige kompetencemæssige og organisatoriske problemer blev begivenheden aflyst. Senere udviklede Verdi sin andel af værket, "Libera me"-afsnittet, til den berømte *Messa da Requiem* for digteren Alessandro Manzoni. Værket blev uropført i Markuskirken i Milano (1874) og dagen efter genopført i Scalaoperaen, hvorefter det hurtigt fandt vej til alle de store europæiske koncertsale. Fra denne tid stammer også strygekvartetten (1873), der skulle blive hans eneste instrumentaltværk.

Både i egen og offentlig bevidsthed var Verdis kompositoriske karriere hermed afsluttet, og Verdi beskæftigede sig overvejende med godsejerens forpligtelser. Men i 1879 modtog han fra digterkomponisten Arrigo Boito en libretto efter Shakespeares *Othello*. Verdi komponerede sin anden Shakespeareopera, *Otello*, opført med enestående succes i Milano (1887). Seks år senere afsluttede han sin operaproduktion med endnu et Shakespeareinspireret værk, den komiske opera *Falstaff*, som ved uropførelsen ligeledes blev modtaget med begejstring (1893). I sine sidste år komponerede han sine *Quattro pezzi sacri* (Fire sakrale stykker, 1895-97), hvis berømte og ejendommeligt klingende "Ave Maria" Boito og Verdi spøgefuldt omtalte som en afbigt for Iagos "Credo" i *Otello*.

I 1897 døde hans hustru, og fire år senere døde han selv i sit værelse på Hotel di Milano. Fra officiel side blev der truffet foranstaltninger til en storstilet begravelse svarende til den enestående popularitet og respekt, komponisten nød i alle samfundslag i Italien, hvor hans vidunderlige melodier er blevet folkeeje. Man bøjede sig imidlertid for komponistens testamentariske ønske om, at begravelsen foregik i stilhed, men ved en storstilet sørgehøjtidelighed blev hans og Giuseppinas kister overført til et hjem for aldrende musikere, *Casa di Riposo*, som Verdi selv havde oprettet.

Sir William Bennett

(1816 - 1875)

Sir William Sterndale Bennett var en engelsk komponist. Tros meget Rost med stor begejstring af bla.

Robert Schumann , er han nu stort set glemt, trods lejlighedsvis vækkelser på CD af nogle af hans stykker.

Niels Wilhelm Gade

(1817, København - 1890, København)

Da han levede, var Gade guldalderens mest indflydelsesrige komponist - på godt og ondt. De mere negative sider af Gades greb om det københavnske musikliv fik Hornemann at føle. På grund af rivaliseringen med den mere konservative Gade kom denne komponist, som Carl Nielsen senere roste til skyerne, aldrig til at blive så produktiv, som eftertiden måske nok kunne have ønsket. Han brugte i stedet det meste af sin energi på at bekriige Gade. Det var en ulige kamp, for Gade var ikke blot en indflydelsesrig dirigent i Musikforeningen, han var også leder af Det kongelige danske musikkonservatorium. Mere inde i varmen var J. P. E. Hartmann. Med ham skrev Gade musikken til den folkekære ballet "Et Folkesagn". Samarbejdet blev til på foranledning af balletmesteren August Bournonville, som så vidt muligt prøvede at få indflydelse på alle detaljer i forbindelse med opsætningen af sine balletter. De to komponister var meget forskellige. Både af temperament og af herkomst. Hartmann var af fin familie, og havde ikke samme fornemmelse for, hvad der rørte sig i det musikalske miljø, som den mere jordnære Gade. Han var eneste barn af en fra Jylland

"indvandret" instrumentmager og fik tidligt musikundervisning. Han blev violinistelev ved Det kongelige Kapel, studerede teori og komposition hos Berggreen og fik sin første komposition, melodien til Ingemanns "På Sjølund's fagre sletter", offentliggjort i et tidsskrift som Berggreen redigerede.

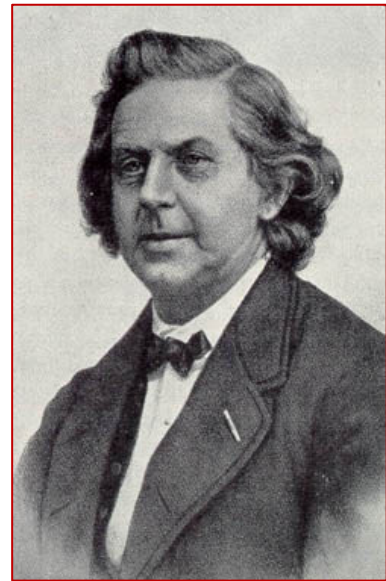
Berggreen var meget optaget af folkemusikken, og hans indflydelse på Gade fornægter sig da heller ikke. Første symfoni og ouverturen "Efterklange af Ossian" er noget af den første nationalromantiske musik, der er komponeret i Danmark.

Gade kunne ikke få sin første symfoni opført i København, men sendte den til Mendelssohn i Leipzig og fik som svar et brev, der må have oversteget hans vildeste forventninger. Han rejste til Leipzig, dirigerede selv sin symfoni og skrev og opførte yderligere sin 2. symfoni. Under sit ophold i Tyskland overbeviste Mendelssohn Gade om begrænsningerne i nationalromantikken, og siden blev hans musik næsten udelukkende skrevet i den klassisk romantiske stil. Kun få gange vendte han tilbage til den "nordiske tone".

Eksempelvis i koncertstykket "Elverskud" for soli, kor og orkester.

Gades tid i Tyskland, først som assisterende dirigent for Gewandhausorkestret, siden som Mendelssohns afløser på posten som leder af koncerthuset ved dennes død i 1847, blev brat afbrudt på grund af krigen med Preussen og Schleswig-Holstein. Ikke desto mindre fik denne periode stor indflydelse på

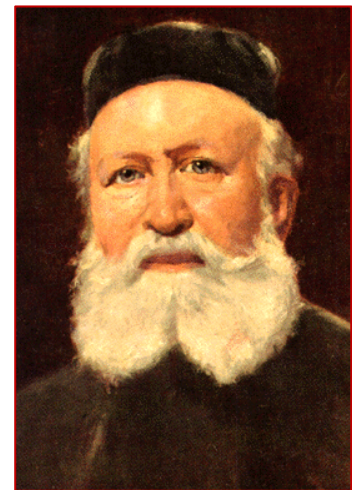
hans senere virke. Som dirigent introducerede han nogle af tidens internationalt anerkendte komponister for det københavnske publikum. Men det var primært Mendelssohn og Schumann, der faldt i hans smag. Wagners musik lærte han aldrig at forstå, og Brahms brød han sig ikke om. Gade har i alt komponeret 8 symfonier, et antal korværker, en del kammermusik samt sange og klaverstykker. Sidstnævnte var yderst populære som adspredelse i datidens middelklasse. Han har haft stor indflydelse på så godt som alle danske komponister inklusive Carl Nielsen og Rued Langgaard.

Charles Gounod

(1818, Paris - 1893, Paris)

Der var engang, da Gounods opera "Faust" var et af verdensscenernes største trækplastre, hvis roller var eftertragtet af tidens største sangere - rollen som Mefistoles var således en af Sjaljapins glansroller. Sådan er det ikke mere. "Faust" er blevet en sjældenhed på scenen, vel bl.a. fordi librettoen øver vold mod Goethes original, men nok også fordi det franske "lyriske drama" ikke rigtig er "in" for tiden. Til gengæld har man fundet andre sider hos Gounod, som er værd at beskæftige sig med. Gounod blev uddannet ved Pariser-konservatoriet, fik Romerprisen og lærte under sit ophold i Rom bl.a. Palestrinas musik at kende. I 1843 besøgte han Mendelssohn i Leipzig, og dette besøg fik afgørende betydning for hans musikalske stil, som fik et germansk præg, men ikke tidligere havde truffet i fransk musik. Atter hjemme i Paris slog Gounod sig ned som kirkemusiker og overvejede en tid at læse teologi for at blive præst. Teaterlængselen var dog for stor, og med "Appho", "Le medecin malgre lui", "Faust", "Romeo et Juliette" og "Mireille" slog han sit navn fast som operakomponist. Fra 1879 til 1875 boede han i England og fik en vis betydning for det engelske musikliv. Sine sidste år tilbragte han i Paris med at komponere religiøse værker, bl.a. oratoriet "Mors et vita".

Joachim Raff

(1822 - 1882)

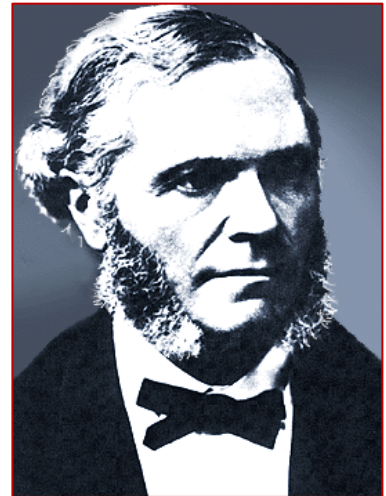
Tysk komponist og klaverpædagog. Lærer i Wiesbaden 1856-77, derefter direktør for Hochs konservatorium i Frankfurt am Main; hørte til kredsen omkring Franz Liszt. Hans kompositioner er delvis af programmatisk art, men omfatter også operaer, kammermusik, klaverstykker, korværker og sange i en elegant og velklingende form. En lille del af hans mange værker spilles stadig; men resten er henlagt, fordi de trods teknisk dygtighed bærer for stærkt præg af påvirkning fra mere originale komponister.

César Franck

(1822, Liege - 1890, Paris)

Skønt belgisk af fødsel regnes Franck - i hvert fald af franskmændene - for at være fransk komponist. Der er ganske vist meget i hans musik, der absolut ikke virker fransk, men Franck har haft dybtgående indflydelse på fransk musik og som lærer præget et betydeligt antal yngre franske komponister, f.eks. Duparc, d'Indy, Chausson og Magnard. Gennem César Franck får de centraleuropæiske og tyske traditioner indpas i fransk musik. Franck var selv påvirket af bl.a. Schumann, Wagner og Bruckner, i sine symfoniske digte til en vis grad også af Liszt. César Franck er senromantiker, i sine klaver- og orkesterværker tydeligt præget af sit virke som organist. Klaverværkerne er i det tekniske afhængige af orgelspilteknikken, og instrumentationen i orkesterværkerne, navnlig symfonien, leder tanken hen på orglets registreringsteknik. Som personlighed kan Franck minde om Bruckner i sin personlige fromhed og i sin tilbøjelighed til katolsk mysticisme. Som dreng blev Franck elev på konservatoriet i Liege, men fortsatte sin uddannelse i Paris i årene 1837-42. Han blev meget sent udviklet som komponist (også på det punkt ligner han Bruckner) og måtte som ung arbejde hårdt med undervisning for at eksistere. Fra 1846 virkede han som organist ved forskellige parisiske kirker, og i 1872 blev han professor i orgelspil ved konservatoriet i Paris og som sådan en højt elsket lærer.

Otto Johann Anton Dütsch

(1823 - 1863)

Otto Johann Anton Dütsch var en dansk komponist, der virkede i St. Petersburg det meste af sit korte liv. Han var søn af Joachim Dütsch, som var skriver i Rentekammeret (Finansministeriet), men samtidig musiklærer ved Blindeinstituttet. Allerede som 5-årig blev Dütsch junior undervist på Sibonis musikkonservatorium. I 1840 drog han til Dessau i Tyskland for at videreuddanne sig i 3 år. Derefter rejste han til St. Petersburg i Rusland, hvor han nedsatte sig som musiklærer. I 1852 blev han korrepetitør og organist ved de kejserlige russiske teatre i St. Petersburg, og i 1862 professor i musikteori sammesteds, men allerede året efter døde han i Frankfurt, mens han var på rejse. Det vigtigste af hans værker er operaen *Kroaterinden*, som blev opført i St. Petersburg i 1860 med succes og i uddrag i København i 1866 i musikforeningen Euterpe. Derudover har han skrevet sange samt klaver- og skuespilmusik.

Edouard Lalo

(1823, Lille - 1892, Paris)

Få komponister har haft så svært ved at vinde anerkendelse i deres egen tid som Lalo.

Grunden var den, at han altid ville noget andet end det, publikum ønskede. Pariserpublikummet dengang ønskede kun en ting: Teatermusik - og Lalo var af natur og tilbøjelighed symfoniker og kammermusiker.

Der skulle faktisk også en opera til, før han begyndte at blive kendt: "Le roi d'Ys", Kongen af Ys, hvis ouverture stadig høres. I dag er det dog først og fremmest violinkoncerten "Symphonie espagnole", der huskes, sammen med cellokoncerten i d-mol.

Carl Reinecke

(1824 - 1910)

Tysk komponist, pianist og dirigent; optrådte 1843 som klavervirtuos i Danmark, hvor han 1846-48 var ansat som hofpianist. 1860-95 dirigent ved Gewandhaus-koncerterne i Leipzig og samtidig lærer ved konservatoriet; forfatter til arbejder om Mozart og Beethoven. Han var konservativ i sine kompositioner, der omfatter mange genrer, men en væsentlig skikkelse i tidens udøvende musikliv og som lærer for bl.a. Grieg og Johan Svendsen.

Anton Bruckner

(1824, Ansfelden - 1896, Wien)

Der har været fortalt mange anekdoter om Bruckners enfoldighed og barnlighed, og mange har ladet skinne igennem, at de egentlig synes, det var mærkeligt, at en så indskrænket person kunne være en betydelig komponist. Men Bruckner var selvfølgelig ikke dum. Han var en meget lærd musiker, en genial kontrapunktiver, for hvem intet musikteoretisk problem var for vanskeligt. Dertil var han en skabende kunstner af sjælden originalitet og med stor logisk kraft. Han var naiv og verdensfjern, opslugt af sin kunst og sin religion. Bruckner blev oprindeligt uddannet som skolelærer, men da han som sangerdreng i St. Florian havde lært både klaver- og orgelspil, kunne han fra 1848 virke som organist samme steds. 1856 blev han domorganist i Linz, helligede sig helt musikken og tog undervisning i teori. 1867 blev han professor i teori og komposition ved konservatoriet i Wien, 1875 docent i teori ved Wiens universitet. Han rejste lidt og optrådte som orgelspiller, bl.a. i Frankrig og i London, hvor han især vakte opsigt med sine improvisationer. Bruckner modnedes sent som komponist. Først sidst i 1860'erne, altså da han var over de 40, kan han siges at have fundet sin stil. Symfonierne og messerne er det væsentligste i denne senromantikers produktion.

Bedrich Smetana

(1824, Leitomischl - 1884, Prag)

Smetana er født i Leitomischl i Bøhmen, og er en af de mange komponister, som alle kender, men som vi kun har repræsenteret med et enkelt værk i samlingen.

”Moldau”, eller ”Mit Fædreland” som hele sættet af symfoniske digte hedder. Bedrich Smetana var romantiker om en hals. Nationalromantiker vil man almindeligvis vælge at kalde ham, og som sådan var han en af de første og største. Det nationale er imidlertid ganske mangesidet i tilfældet Smetana. Han tilbragte 5 år som kapelmester i Göteborg, og der er noget ubestemmeligt skandinavisk over mange af hans værker. Det gælder ikke kun de symfoniske digte der tager udgangspunkt i Skandinavien, så som ”Hakon Jarl”, men også selveste ”Moldau”, der har noget af den så typiske ”pibende vand - sneen smelter” stemning over sig. Vandmasserne er noget større i Moldau, men princippet er vel det samme. Skal man se lidt videre end ”Moldau”, er det strygekvartetten ”Mit Liv” man får øje på. Et meget personligt og stærkt romantisk værk, der mageligt kan stå sig ved siden af Dvorak's bedste kvartetter. Også Smetana's klavertrio hører til hans bedste kompositioner. Flest kræfter lagde Smetana i operaen. ”Den Solgte brud”, ”Dalibor”, ”Libuse” er de kendteste i en serie på 8. Kun ”Den solgte brud” har opnået international anerkendelse. Der er tale om en forvekslingskomedie, der

adskiller sig fra de fleste andre, ved det at den ene part - den unge elsker - kender alt til situationen, som plottets eneste. Alle andre narres til at tro at han - mod ussel mammon - sælger den kvinde han elsker. Hvad han gør er imidlertid at sælge hende til sig selv, således at han faktisk får både prinsessen og det halve kongerige. Det fik Smetana aldrig. 10 år før sin død blev han døv, og senere sindssyg.

Med ”Den solgte brud” og ”Mit fædreland” har han imidlertid indtaget en plads i musikhistorien, der er svær at komme uden om. Strygekvartetten ”Fra mit liv” er komponeret efter at han blev døv, og hans anden strygekvartet i overgangen mod sindssygen. Hvor tragisk det end endte, gennemstrømmes Smetana's musik af en livsglæde uden sidestykke. Sprudlende og livlig, og aldrig bliver han ordinær eller banal. Kender man kun ”Moldau” og ”Den solgte brud”, har man noget til gode. Start hvor som helst. Det kan ikke gå galt.

Johann II Strauss

(1825 - 1899)

Berømt østrigsk valsekomponist. Strauss begyndte allerede som 19-årig at dirigere sit eget orkester. 1849 overtog han faderens og foretog koncertrejser over det meste af Europa og til Amerika. Efter 1863 levede han i Wien som hofbalkapelmester og komponist. Han har skrevet talrige populære wienvalse og andre danse, der også er væsentlige bestanddele i hans operetter. Af disse er »Flagermusen og »Sigøjnerbaronen« de mest kendte. Se desuden under »De store Operettekomponister»

Josef Strauss

(1827 - 1870)

Østrigsk komponist, søn af Johann Strauß d.æ. og bror til Johann d.y. og Eduard Strauss. Efter ingeniøruddannelse overtog han 1862 sammen med broderen Eduard ledelsen af familieorkesteret. Modsat storebroderen Johann var han et nervøst gemyt, hvis melankolske valse (ofte i mol) er influeret af den mere seriøse musik.

Peter Arnold Heise

(1830, København - 1879, København)

Dansk komponist. Efter at have bestået filosofikum drejede Heise væk fra en påtænkt akademisk løbebane og intensiverede sine musikalske studier, der i 1848 var begyndt hos A.P. Berggreen og i 1852-53 fortsattes hos Moritz Hauptmann i Leipzig. Han var 1854-57 dirigent for Studentersangforeningen, til hvilken han komponerede en række værker for mandskor og -kvartet, og i 1857-65 virkede han som sanglærer ved Sorø Akademi. Heise var først og fremmest produktiv som sangkomponist, og hans mere end 300 sange spænder fra den enkle, strofiske romance (fx *Husker du i Høst* fra *Fire Folkeviser*, 1854) til de store sangkredse *Gudruns Sorg* (1871) med tekst fra den ældre edda og *Dyvekes Sange* (1879) til Holger Drachmanns digte. Hans betydeligste værk er operaen *Drot og Marsk* (opført 1878), hvis libretto Chr. Richardt formede over Carsten Hauchs tragedie *Marsk Stig* og folkeviserne om Marsk Stig og kong Erik 5. Klipping. Heise komponerede desuden ballet- og skuespilmusik, en symfoni i d-mol og kammermusik, herunder seks strygekvartetter og en cellosonate.

August Södermann

(1832 - 1876).

Svensk komponist. August Södermann er den største national-romantiske komponist i det 19. århundredes svenske musik. Han var søn af en teaterkapelmester og blev i 15års-alderen indskrevet på konservatoriet i Stockholm. Nogen egentlig uddannelse blev det dog ikke til i første omgang, da han snart måtte tage arbejde i forskellige orkestre for at tjene til føden. I nogle år dirigerede han ved et omrejsende teaterselskab. I 1856 fik han mulighed for at rejse til Leipzig i studieøjemed. Fra 1860 til sin død var han kormester ved Det kgl. Teater i Stockholm. Södermann har komponeret en mængde musik for scenen. Det meste af det er skuespilmusik: »Marsk Stigs döttrar«, »Richard den IIIa, »Jomfruen fra Orleans« og »Brollopet på Ulvåsa«, men også enkelte operetter skrev han. Dertil kommer hans værker for sang og orkester: »Tannhäuser«, »Kvarnruinen« og »Der schwarze Ritter«. Endvidere romancer og sange, mandskor samt en messe. Södermann var en frodig begavelse, der vel i sine yngre år var påvirket af den tyske romantik, men ret hurtigt fandt frem til et personligt tone sprog. Særlig bemærkelsesværdig er hans evne til at forene den svenske folkevisetone med sin egen udtryksform.

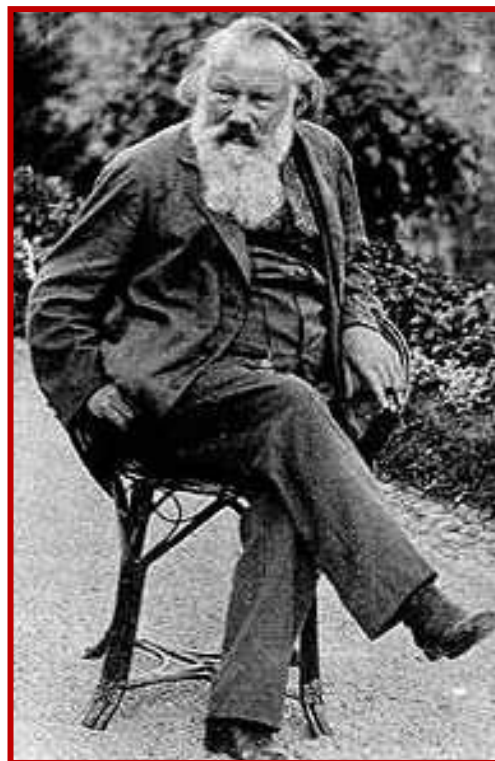

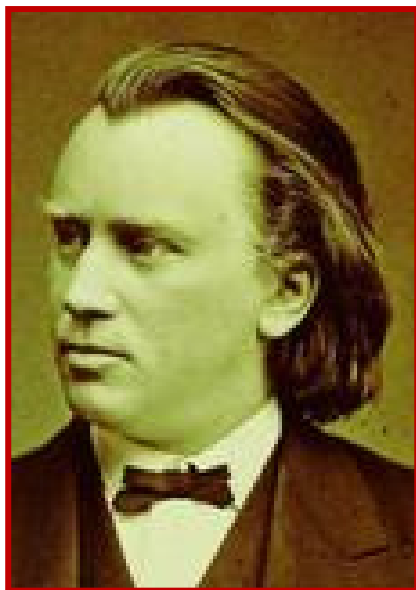
Johannes Brahms

(1833, Hamburg - 1897, Wien)

Tysk komponist. Brahms er født i Hamburg, hvor hans far var dansemusiker, senere kontrabassist i byorkesteret. Fra otteårsalderen fik han undervisning i klaver af Otto Cossel, som efter to år sendte ham videre til Eduard Marxsen, hos hvem han tillige studerede teori og komposition. I 1848 trådte han offentligt frem som pianist, studerede intenst værker af Bach og Beethoven foruden samtidens virtuoser (Herz, Thalberg) og begyndte selv at komponere. Af stor betydning blev mødet med den ungarske violinist Eduard Reményi, som i 1853 tog den unge pianist med på en koncertturné. I Göttingen mødte han violinisten Joseph Joachim, med hvem han sluttede et venskab, der med afbrydelse varede livet igennem; i Weimar traf han Franz Liszt, hvis person og musik bød ham imod. I Düsseldorf blev han modtaget med begejstring af Robert Schumann, som hilste den "unge ørn" med sin berømte artikel "Neue Bahnen" i Neue Zeitschrift für Musik og sørgede for, at hans værker blev udgivet. Men kun få måneder senere, i februar 1854, fulgte Schumanns totale sammenbrud, og Brahms gennemlevede en langvarig krise. Han blev i Düsseldorf for at hjælpe familien indtil Schumanns død i 1856, og hans hengivenhed for den 14 år ældre Clara Schumann udviklede sig til lidenskabelig kærlighed. De følgende år tilbragte han i Hamburg, afbrudt af tre månedlange ophold ved fyrstehoffet i Detmold som hofpianist, lærer og dirigent af både kor og orkester. Erfaringerne herfra udmøntede han i de to orkesterserenader. Heroverfor står den lidenskabelige og spændingsfyldte 1. klaverkoncert, påbegyndt i kriseåret 1854, men først fuldendt 1858.

Med en "programerklæring" fra marts 1860, som Brahms underskrev sammen med venen, violinisten Joseph Joachim og andre ligesindede, fulgte det endelige brud med Lisztkretsens kunstneriske og æstetiske principper (den såkaldte nytyske skole), hvilket i høj grad medvirkede til at besværliggøre Brahms' videre karriere som komponist. I 1862 tog han til Wien, hvor han allerede året efter blev leder af Wiener Singakademie, dog kun for en enkelt sæson. Herefter fulgte en række år med koncertturnéer i ind- og udland, herunder Danmark, ofte sammen med Joachim eller sangeren Julius Stockhausen. Efter at være blevet forbigået som leder af orkesteret i Hamburg tog Brahms fra 1868 definitivt ophold i Wien og turnerede herefter udelukkende med egne værker. 1872-75 ledede han koncerterne i Gesellschaft der Musikfreunde (Wienerfilharmonikerne). Opførelsen i domkirken i Bremen af *Ein deutsches Requiem* den 10. april 1868 var en triumf for den knap 35-årige Brahms, og talrige opførelser rundt om i Europa bidrog til at fastslå hans ry som en af tidens førende komponister. Også inden for en helt anden genre opnåede han en enestående popularitet, nemlig de *Ungarske danse* for firehændigt klaver.

Nu følte Brahms sig omsider rustet til at virkeliggøre sine symfoniske visioner. I 1873 komponerede han sit populæreste orkesterværk, *Variationer over et tema af Haydn* op. 56a (samtidig version for to klaverer, op. 56b; temaet "Chorale St. Antoni" er formentlig ikke af Haydn). I 1876 fuldendte Brahms — efter en mangeårig tilblivelsesproces — sin 1. symfoni. Allerede året efter fulgte den 2. symfoni og i 1878 violinkoncerten. I 1879 udnævntes han til æresdoktor ved universitetet i Breslau. Han kvitterede herfor med den studentikost-løsslupne *Akademisk Festouverture*, idet han samtidig som modstykke hertil komponerede *Tragisk Ouverture*. Richard Wagner reagerede på udnævnelsen med et hadsk angreb på Brahms i artiklen "Über das Dichten und Komponieren".

I 1881 indledte Brahms et frugtbart samarbejde med det berømte hofkapel i Meiningen. Blandt de første værker, som her blev gennemprøvet, var den nye klaverkoncert nr. 2. I 1883 komponerede han den 3. symfoni og i de følgende år den 4. symfoni, uropført i Meiningen. Som tak for udnævnelsen til æresborger i Hamburg 1889 skrev han *Fest- und Gedenksprüche*, tre motetter

over bibelske sentenser. Mødet med Meiningenklarinetisten Richard Mühlfeld inspirerede Brahms til hans sidste kammermusikværker, alle med klarinet: trio i a-mol, kvintet i h-mol og to sonater. Under indtryk af Clara Schumanns sygdom komponerede han *Vier ernste Gesänge* op. 121 til tekster fra Bibelen. Hun døde i maj 1896, og få måneder senere fuldfandt Brahms sit sidste værk, de smerteligt skønne *Elleve koralforspil for orgel* op. 122.

Af alle romantiske komponister er Brahms uden tvivl den mest klassisk orienterede. En litterær komponist var han ikke. Han afskrev enhver form for symfonisk digtning og komponerede sine store værker i de traditionelle former. Hans kendskab til tidligere tiders musik var enormt; ikke kun Beethoven, men også Bach og renæssancens musik lod han sig inspirere af. De klassiske håndværksmæssige færdigheder holdt han i hævd, og hans egen beherskelse af den musikalske satsteknik var enestående. Spændingen mellem hans subjektive, lyrisk-følsomme tonesprog og en urokkelig vilje til objektiv, strengt disciplineret formulering af stoffet er et af de mest fascinerende træk i hans kunst. Brahms' værker er blevet katalogiseret i 1984 af Donald M. og Margit L. McCorkle.

Alexander Borodin

(1833, Skt. Petersborg - 1887, Skt. Petersborg)

Borodin, der var uægte søn af en georgisk adelsmand, blev uddannet som læge og biokemiker og opnåede i sidste egenskab international berømmelse, blandt andet på grund af sine lærebøger om biokemi.

Som musiker var han autodidakt. Komponisthåndværket lærte han dels ved selvstudier, dels ved bistand fra komponisten Mili Balikirev, under hvis overopsyn han skrev sin første symfoni.

Borodin var medlem af komponistgruppen "De fem", hvis nationalistiske idealer stod i modsætning til de efter tidens opfattelse mere vestligt orienterede komponister Peter Tchaikovsky og Anton Rubinstein.

For Borodin var biokemien det egentlige arbejdsområde, musikken var blot en hobby. "Søndagskomponisten" kaldte han sig selv, og han udtalte engang, at hans venner burde ønske ham mange sygedag, så han kunne få tid til at komponere. Karakteristisk for Borodins musik er den rige melodiske inspiration påvirket af russisk og asiatisk folkemusik, en ofte original musikalsk form og en blændende instrumenteringskunst.

Jean Becker

(1833 - 1884)

Født 1833 i Mannheim i Tyskland. På det tidspunkt havde Mannheim i over hundrede år været et center for musik. Jean kunne næsten ikke undgå at blive smittet af byens musikglæde. Han begyndte at spille violin og besluttede, at han ville være musiker. Som voksen blev han dirigent for byens fornemme orkester, men tiderne var blevet usikre. Hele Tyskland var præget af politisk uro. Jean Becker valgte at forlade Mannheim. Han rejste til Firenze i Italien med sin familie. Her startede han Florentinerkvartetten. Det varede ikke længe, før den var kendt og efterspurgt overalt i Europa. Kvartetten bestod af Jean Becker og hans børn: Hans spillede violin, Hugo cello og Jeanne klaver.

Kvartetten tog på flere lange koncertrejser til Europas store byer.

Jean Becker døde i Mannheim i 1884.

Amilcare Ponchielli

(1834 - 1886)

Italiensk komponist. Efter operaer som *I promessi sposi* (1856) og *I lituani* (1874) slog han igennem med *La Gioconda* (1876), et uhyggeligt og spektakulært drama til tekst af Arrigo Boito; det er stadig populært, bl.a. for balletmusikken *Timernes dans*. Han var den største italienske komponist mellem Verdi og den næste generation af operakomponister med bl.a. Puccini og Mascagni, der begge var hans elever.

Eduard Strauss

(1835 - 1916)

Eduard Strauss, den tredje søn af Johann Strauss den ældre, skulle oprindeligt have uddannet sig i den østrigske konsulære tjeneste, men hans ældste bror trak ham ind i familiens musikfortagende, hvor han arbejdede, til han trak sig tilbage i 1901. Som komponist var han langt mindre frodig end sine brødre og sin far.

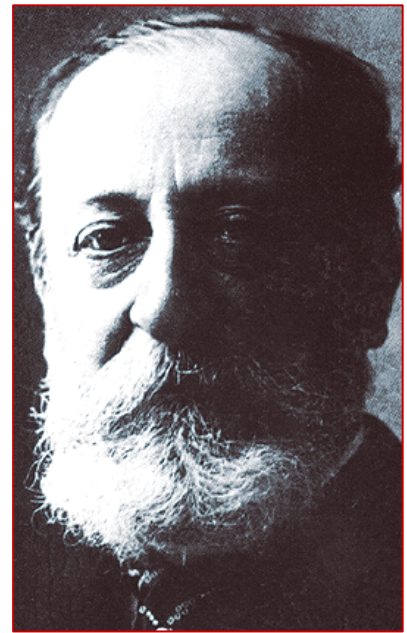

Camille Saint-Saëns

(1835, Paris - 1921, Algiers)

Som kunstnerpersonlighed var Saint-Saëns på mange måder en ejendommelig skikkelse. Hvor andre komponister har talt længe og inderligt om kunstens kald og det dybsindige indhold i deres musik, har Saint-Saëns rent ud erklæret, at musik ikke havde noget andet mål end at være akademisk korrekt, formfuldendt, elegant og velklingende. Disse krav opfylder hans egen musik i højeste mål. Og hvor andre komponister har levet med i deres egen tids begivenheder og har ladet sig påvirke af dem og har eksperimenteret med deres kunst, var Saint-Saëns aldeles uberørt af verden omkring sig (i hvert fald kom den ikke til udtryk i hans musik), og han beskæftigede sig ikke med eksperimenter. På en måde kan man sige. At hans musik er tidsbundet at den er "victoriansk" i al sin glathed, på den anden side kan man også kalde den tidløs, fordi den ofte synes at være hævet over tid, sted og mode. I sine koncerter og koncentrerede værker for klaver, violin og cello med orkester er Saint-Saëns - der selv var en virtuos klaverspiller - den elegante underholder i det 19. århundredes vedtagne virtuosstil, ofte med et eksotisk præg som i f.eks. den 5. Klaverkoncert, kaldet "Den ægyptiske", eller i "Havanaise" for violin og orkester. I sine symfoniske digte, mest kendt "Danse macabre", er det Liszt, der er forbilledet, og i operaerne, hvoraf kun "Samson et Dalila" har holdt sig til i dag, er det igen eksotismen, der præger musikken. I sine kammermusikværker, der spilles alt for lidt, er han ofte pasticherende, som f.eks. i den charmerende og meget velskrevne septet for trompet, klaver og strygere. Det populære "Dyrenes karneval" for to klaverer og kammerensemble (eller orkester) viser Saint-Saëns fra en helt anden side, som en uhyre vittig komponist, der på elegant vis forstår at ironisere over både andres og sin egen musik med velanbragte citater. Enkelte gange anslår han dog alvorligere strenge, som f.eks. i den 3. Symfoni med orgel og klaver, tilegnet mindet om Franz Liszt, og i det Requiem han i 1878 skrev til minde om sin far. Saint-Saëns studerede ved Pariserkonservatoriet, hvor han var elev af bl.a. Halevy. Han virkede som organist, først ved St.-Merry, senere, fra 1858 til 1877 ved Madeleine-kirken. Som pianist, hovedsagelig med egne værker, koncerterede han i Europa, USA, Sydamerika og Rusland.

Léo Delibes

(1836, St. Germain-du-val - 1891, Paris)

Da Delibes skrev sine første balletter, blev balletmusik anset for at være en mindreværdig musikform. Det var kun andenrangs komponister, der beskæftigede sig med at skrive musik, som ingen alligevel hørte. Men Delibes hævede med "Coppelia" og "Sylvia" balletmusikken til kunstneriske højder, hvor den kunne blive forbillede for f.eks. Tchaikovsky. Uddannet på Pariserkonservatoriet debuterede han som 19-årig med en operette og skrev i øvrigt for teatret: Balletter, operaer og anden musik.

Milij Aleksejevitj Balakirev

(1837-1910)

Russisk komponist, der som den ledende skikkelse i gruppen *De Fem* blev lærer for en række mere kendte komponister, bl.a. Borodin, Musorgskij og Rimskij-Korsakov. Han videreførte den nationale linje, som var indledt af Glinka. Som komponist var han selvlært, og også som pædagog praktiserede han en uafhængighed af traditionelle kompositionsregler. Han skrev især instrumentalmusik, heraf en stor del for klaver. Bedst kendt er den virtuose klaverfantasi *Islamej* (1869) med inspiration fra kaukasisk folkemusik.

Max Bruch

(1838, Köln - 1920, Berlin)

Det er tit umuligt at bedømme samtidens komponister. Max Bruch opnåede i levende live en berømmelse og beundring, som bliver de færreste til del. I dag lever kun et par af hans værker, og de har endda ikke det bedste ry blandt fagfolk. Bruch var som dreng i tvivl om malerkunsten eller musikken skulle blive hans løbebane, men da han som 14-årig fik sin første symfoni opført var tvivlen bortvejret. Hans symfonier, koncerter og især korværker opnåede uhørt popularitet i samtiden. Bruch blev æresdoktor i Berlin og Cambridge, og sluttede sin tilværelse som æresprofessor i komposition ved Berlins musikakademi. Men på det tidspunkt var tiden allerede løbet fra ham. Hans blide, indsmigrende melodik og klangskønne instrumentation vil dog nok forsat sikre g-mol violinkoncerten en plads på repertoireet.

Georges Bizet

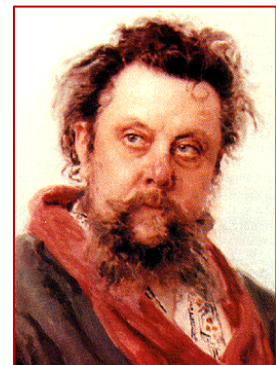
(1838, Paris - 1875, Bougival)

Alle kender "Carmen" - i hvert fald "Toreadorsangen", som vel ethvert barn i vor kulturkreds kan synge eller fløjte. "Carmen" er en af operaverdenens genistreger, den første "realistiske" opera, forløberen - eller en af forløberne - for den moderne musical. I Frankrig begynder musikuddannelsen tidligt - Bizet kom på Pariserkonservatoriet 10 år gammel, fik Romer-prisen 9 år senere, boede i Rom fra 1858 til 1860 og tilbragte sine sidste 15 år i Paris beskæftiget med forsøget på at forsørge sig selv og sin kone som komponist, hvilket ikke lykkedes alt for godt. På den tid skulle en komponist i Frankrig skrive operaer for at klare sig, og det gjorde Bizet også. "Perlefiskerne" blev nu en pæn succes, for den lignede den forguede Gounods operaer, men den forsvandt fra scenerne igen, fordi den var for udramatisk. Kun en af hans seks operaer har holdt sig til i dag, men den står til gengæld også i forreste linie. De to suiter af musikken til Daudets "Pigen fra Arles" har, ligesom suiten "Jeux d'enfants", Børneleg, også bevaret deres popularitet til i dag, mens den symfoni i C-dur, Bizet skrev som 17-årig, først er blevet fundet i 1930'erne og derefter har fundet sin plads i repertoiret. De to andre symfonier, "Roma" og "Vasco da Gama", er glemt, ligesom klavermusikken

Modest Mussorgsky

(1839, Karevo - 1881, St. Petersburg)

Det var svært for samtiden at kapere Mussorgskys musik. Man syntes den var rå, upoleret og dilettantisk. Som flere andre af komponistgruppen "De fems" medlemmer var han ikke musiker af profession, men havde fået en militæruddannelse. Han kom på kadetskole i 1852 og blev garderofficer i 1856. Senere gik han over i administrationen og blev offentlig embedsmand. Balakirev og Rimsky-Korsakov gav ham nogen vejledning i kompositionsteknik. Mussorgsky havde ikke nemt ved at administrere sin egen tilværelse. Han led i perioder under sin hang til alkohol, var vel nærmest hvad vi i vore dage kalder kvartalsdranker. Vigtigere er det imidlertid, at han var en helt usædvanlig musikalsk begavelse, måske det største geni i russisk musik. Vel mærker man hist og her, at han som musiker nærmest var amatør, men det som samtiden opfattede som dilettanteri var i virkeligheden originalitet. Det rå uspolerede er et udtryk for hans brud med konventionerne, hans stræben efter en musik der var af folket og for folket, dybt forankret i den ægte russiske folkemusik. Dette kommer navnlig til udtryk i hans operaer - eller rettere sagt hans musikdramaer. Her skaber han en syntese af sprog og musik, som næppe var set før, men som har sat sig spor hos f.eks. Janáček. I sin harmonik peger han frem mod Debussy, og i sin uregelmæssige rytmik foregriber han både Stravinsky og Bartok.

C.F.E. Horneman

(1840-1906)

Christian Frederik Emil Horneman, dansk komponist og musikforlægger, søn af komponisten Emil Horneman. Han studerede ved konservatoriet i Leipzig i 1858-60. I 1865 var han stifter af musikforeningen Euterpe og ni år senere Koncertforeningen, i opposition til bl.a. Niels W. Gade. Han grundlagde sit eget konservatorium i 1880. Hornemans musik er præget af tysk romantik (Weber, Schumann) med *Aladdin*-ouverturen (1864) som det kendteste værk. Desuden har Horneman skrevet sange, kantater og scenemusik (*Gurre*, 1901).

Johan Svendsen

(1840-1911).

Norsk komponist og dirigent. Ved siden af Grieg Norges største romantiske komponist. I forhold til Grieg er han mere internationalt præget i sit tonesprog. Johan Svendsen var søn af en militærmusiker og blev allerede i sin barndom fortrolig med flere instrumenter. Efter nogle ungdomsår som militær- og teatermusiker kom han ved en velynders hjælp til Leipzig og studerede komposition ved det berømte konservatorium i 3/2 år. Da han i 1867 var færdig med studierne, vendte han hjem til Norge og holdt sin første koncert med egne værker i Oslo. I de nærmest følgende år er han ustandselig på studie- eller koncertrejser med ophold i Paris, Bayreuth og Leipzig. I kortere perioder virkede han sammen med Edvard Grieg som dirigent i »Musikforeningena i Oslo. Fra 1883 til 1908 var han dirigent ved Det kgl. Teater i København. Hans virke her fik den allerstørste betydning for musiklivet i København, men krævede til gengæld

Pyotr Tchaikovsky

(1840, Votkins - 1893, St. Petersburg)

Formodentlig er Tchaikovsky verdens mest populære komponist. Dette er jo ikke uden videre ensbetydende med, at han er den største, for det er han ikke. Men næppe nogen anden komponist inden for det område, vi kalder "den klassiske musik", er nået ud til så stort og broget et publikum end han. Der er næppe noget menneske indenfor den europæiske kulturkreds, der ikke har hørt et stykke musik af Tchaikovsky, og som ikke vil nikke genkendende til indledningen af den 1-klaverkoncert i b-mol, 1812-ouverturen, "Romeo og Julie", valsen og polonæsen fra "Eugene Onegin" musikken til balletterne "Svanesøen" og "Nøddeknækkeren". Tchaikovsky var en af de største melodiske begavelse, musikhistorien har kendt, således forstået, at han med forbavsende frodighed hele livet igennem kunne producere et betydeligt antal smægtende, iørefaldende og smukke melodier. Hvad enten han skrev symfonier, operaer, balletter, koncerter, kammermusik eller sange fyldte han sin musik med en stadig strøm af vidunderlig melodik. Dertil kommer så en elegant, ofte virtuos, instrumentation og et følelsesmæssigt indhold, som kommunikerer til enhver tilhører. Tchaikovskys livshistorie indeholder desuden en række romantiske elementer, som yderligere gør hans musik tiltrækkende for et stort publikum: Det mærkelige kærlighedsforhold til den rige enke, fru von Meck, som han aldrig fik at se, hans homoseksualitet, mystikken omkring hans uforklarlige koleradød - var det selvmord? Alle disse ydre omstændigheder skal dog ikke skjule, at Tchaikovsky var en betydelig og på mange måder også original komponist. Han blev født i en forholdsvis velstående embedsmandsfamilie, viste som dreng tegn på musikalitet, men fik ingen særlig musikalsk uddannelse. Først ret sent - efter en påbegyndt embedsmandskarriere - begyndte han at studere musik i 1862 ved Anton Rubinsteins konservatorium i St. Petersburg. Her afsluttede han sine studier i 1865. Allerede året efter blev han professor ved konservatoriet, men det var ham en uhyre lettelse, da han, takket være fru von Mecks gavmildhed, i 1878 kunne opgive

det forhadte undervisningsarbejde. Ret tidligt vandt Tchaikovsky anerkendelse som komponist, både i Rusland og i udlandet. Derfor kunne han foretage en række koncertrejser som dirigent af egne værker til de fleste europæiske lande og - i 1891 - til USA. Tchaikovskys musik er ikke så udpræget nationalt russisk i sit tonefald som "De fem's" musik (Rimsky-Korsakov, Borodin og Mussorgsky bl.a.), men i sin mentalitet er den ikke desto mindre så russisk som nogens. Der bestod et modsætningsforhold mellem på den ene side Tchaikovsky og Anton Rubinstein og på den anden side "De fem", som følte, at Tchaikovsky var for vesteuropæisk i sin musikstil. I Vesteuropa opfattes Tchaikovsky dog som en typisk russisk komponist.

Antonin Dvorák

(1841, Nelohozeves - 1904, Prag)

En symfoniker kan godt være folkelig, og han kan godt være folkelig uden at være underlødige. Dvorák er det bedste bevis for disse påstande. Han var af yderst jævn familie - faderen var slagter - og hjemmet var så fattigt, at man ikke havde råd til at have drengen hjemme. Han blev opdraget hos en onkel i Zlonic, hvad han senere mindedes med taknemmelighed i sin første symfoni, "Zlonices klokker". Sin musikalske uddannelse fik Dvorák på orgelskolen i Prag. Sine musikalske erfaringer som bratschist i Nationalteatrets orkester under Smetana. Brahms sporede den unge komponists talent, da de "Mähriske duetter" udkom, og anbefalede ham til sit forlag. De slaviske danse - først i udgave for firehændigt klaver, senere i orkesterudgave - skaffede ham succes. De gav også forlæggeren penge. Med sit "Stabat mater" slog han sit navn fast i England, hvor han altid var en kær gæst. Med den 5. Symfoni i F-dur var den europæiske berømmelse sikret, og med tilbuddet om direktørposten ved National Conservatory i New York i 1891 verdensberømmelsen. Karakteristisk for Dvoráks musik er samhørigheden med den bøhmiske folkemusik og folkedans, der gennemsyrrer alt, hvad han skrev, den evigt sprudlende melodiske inspiration og den altid smukke instrumentering i orkesterværkerne.

Emmanuel Chabrier

(1841, Ambert - 1894, Paris)

"Jeg ville hellere have skrevet "Konge mod sin vilje" end "Niebelungenringen" af Wagner". Med disse ord har Maurice Ravel erkendt sin gæld til Chabrier. Han har også beklaget, at Chabrier, fordi han var en stor musikalsk humorist, aldrig er blevet taget tilstrækkelig alvorligt som komponist. Også Stravinsky hørte til Chabriers beundrere Chabriers musikkarriere blev kort. Hans far forbød ham at tage en musikalsk uddannelse, og han blev så i stedet uddannet som jurist og arbejdede hen til imod 40-års alderen på et ministerialkontor. I sin fritid studerede han - hovedsagelig på egen hånd - musikteori, men først da faderen døde, kunne han helt hellige sig musikken.

Han debuterede med en operette, skrev den førnævnte komiske opera "Konge mod sin vilje" og en række elegante, raffinerede og ofte humoristisk betonedede klaver- og orkesterværker og sange. Ejendommeligt nok var Chabrier dybt betaget af Wagner, han rejste til München for at høre "Tristan og Isolde", men han kunne også kokettere med sin egen Wagner-beundring i den næsten ondsksfulde parodiske "Souvenirs de Munich" (Minder fra München), en

kvadrille for firehændigt klaver over temaer fra "Tristan og Isolde". Hans operaer "Gwendoline" og "Briseis" er dog stærkt Wagner-påvirkede.

Jules Massenet

(1842, Montaud - 1912, Paris)

Fransk opera lader sig hverken sammenligne med italiensk, tysk eller russisk opera. Karakteristisk for den franske musikalske scene er det såkaldte "drame lyrique", det lyriske drama, som hævder sig ved lyrisk melodiositet, stilfærdig charme og ikke så meget ved dramatisk liv. Massenet var en af de førende repræsentanter for denne lyriske stil, højt beundret af sin samtid, i dag - om ikke glemt - så dog skubbet noget mere i baggrunden.

Han fik sin uddannelse ved Pariser-konservatoriet hos bl.a. Arabroise Thomas, fik Romer-prisen 1863 og blev professor ved ovennævnte konservatorium i 1878. Som lærer fik han stor indflydelse på bl.a. Debussy. Selv om Massenet har skrevet et par endnu populære suiter - "Scenes pittoresque" og "Scenes alsaciennes" - et par koncertouverturer, bl.a. "Phedre", og en del sange, er det dog som operakomponist, han huskes. "Manon", "Le Cid", "Werther" og "Thais" blev verdenssucceser og opføres endnu. Mindre held havde han med sine senere værker, og det skyldes nok, at han ikke udviklede sig som komponist. Da han i 1910 skrev "Don Quixote" skyldtes succes'en nok så meget den udmærkede libretto som Massenets musik, der ikke var meget forskellig fra den, han havde skrevet 40 år før, og faktisk allerede var forældet. Men Massenets blide melodiositet og smagfulde instrumentation vil nok en tid lang endnu sikre ham et publikums bevågenhed.

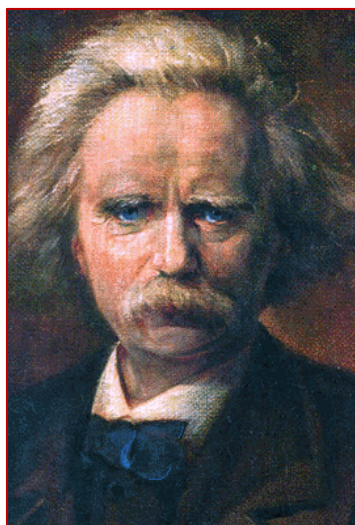
Arrigo Boito

(1842, Padua - 1918, Milano)

Det er ikke som komponist Boito høstede sin berømmelse - i hvert fald ikke udenfor Italien - men som forfatter. Han har nemlig skrevet, hvad man har betegnet som to af de bedste opera-libretti nogensinde, Verdis "Otello" og "Falstaff". Som ung viste han betydelige musikalske evner og skrev sonater, kammermusik og kantater og fik i 1868 et afgørende gennembrud med operaen "Mefistofele", som stadig opføres hyppigt i Italien. I sine sidste år arbejdede han på operaen "Nerone", som han dog ikke nåede at fuldføre. "Mefistofele" er et betydeligt værk med mange overraskende originale enkeltheder, og den må betegnes som en af de bedste Faust-operaer overhovedet.

Edvard Grieg

(1843, Bergen - 1907, Bergen)

Griegs musik lyder altid så selvfølgelig, så umiddelbart inspirerende, at det er svært at forestille sig, at han i langeperioder følte sig udkrevet og måtte kæmpe med stoffet for at kunne frembringe blot det mindste lyriske stykke for klaver. Grunden er måske, at Grieg ønskede at skrive i de store former: Symfonier, sonater, kvartetter, og ikke rigtig magtede det. Hans talent var lyrisk, han var af naturen miniaturist. Af og til lykkedes kampen dog, hvad klaverkoncerten - en af de populære i genren - de tre violinsonater og til dels strykekvartetten i g-mol viser. Men ellers er det sangene, de lyriske stykker og folkevisebearbejdelserne for klaver og de korte karakterstykker for orkester (scenemusikken til Peer Gynt og Sigurd Jorsalfar, de norske danse og de symfoniske danse), der viser hans storhed. Det var violinisten Ole Bull, der overtalte Griegs forældre til at sende sønnen til konservatoriet i Leipzig - et sted, han kom til at hade - og det var Nordraak, den norske nationalsangs komponist, der vakte hans interesse for det nationale i musikken. Da Grieg giftede sig med sin kusine, sangerinden Nina Hagerup, fandt han den ideale fortolker af sine sange, som er skrevet til hende. Som komponist, dirigent og pianist nåede han europæisk berømmelse og skabte begrebet "norsk musik".

Pablo de Sarasate

(1844 - 1908)

Spansk komponist og violinist. Har komponeret en del violinmusik, bl.a. *Zigeunerweisen*, samt foretaget transskriptioner af spansk folkemusik. Han blev en regulær barnestjerne og havde sin første offentlige optræden som 8-årig. Tolv år gammel kom han på konservatoriet i Paris, hvor han sytten år gammel vandt konservatoriets fornemste pris, Premier Prix. 1860 debuterede han i Paris som koncertviolinist og året efter optrådte han i London. I løbet af sin karriere gav han koncerter over hele Europa samt i Nordamerika og Sydamerika. George Bernard Shaw sagde om hans idiomatiske kompositionsstil, at mens mange komponister skrev musik for violin, var der kun få, der som Sarasate skrev violinmusik. *Zigeunerweisen* er hans nok mest populære stykke, skrevet i 1878 for violin og orkester.

Nikolay Rimsky-Korsakov

(1844, Tichvin - 1908, Ljubensk)

Som de fleste andre medlemmer af kunstnergruppen "De fem" var Rimsky-Korsakov ikke musiker af uddannelse. Han var marineofficer og foretog i denne egenskab en verdensomsejling i årene 1862-66. Han boede i øvrigt i St. Petersburg, ved hvis konservatorium han blev professor i 1871. Det kan synes ejendommeligt, at en ikke-musiker kan få et professorat ved et konservatorium, men Rimsky-Korsakov var i virkeligheden dygtigere end de fleste. Allerede tidligt var han begyndt at komponere, vejledet af Balakirev, gruppens eneste fagmusiker. Efterhånden opnåede han en så forbavsende overlegenhed i kompositionsteknikken. Især i det vanskelige fag instrumentation var han en sand virtuoso. Han blev lærer og forbillede for hele den følgende generation af russiske komponister, deriblandt Stravinsky. Det var Balakirev, der tog initiativet til dannelsen af "De fem". Ideen bag gruppen var oppositionen til de russiske komponister, der var samlet om Anton Nicolai Rubinstein i Moskva. Blandt dem først og fremmest Tchaikovsky. "De fem" fandt, at disse komponister i virkeligheden ikke var rigtige russiske komponister, fordi deres musik var alt for influeret af vesteuropæisk musik. De ville skabe en national russisk musik efter Glinkas forbillede. Gruppens penneføre var Cesar Cui - han var i øvrigt også militæruddannet. Balakirev selv skrev en række værker under indflydelse af dels den russiske folkemusik, dels den asiatiske, hvilket også var tilfældet med den langt betydeligere Borodin, der var læge og biokemiker. Gruppens geni var Mussorgsky, der med musikdramaet "Boris Godunov" skabte en russisk nationalopera, en folkeopera, hvor musikken ikke blot er inspireret af russisk folkemelodi, men også af det russiske sprog. Mussorgsky var også oprindeligt officersuddannet. Rimsky-Korsakov blev efterhånden gruppens leder. Hans store tekniske dygtighed tillod ham at hjælpe de mere usikre kolleger Borodin og Mussorgsky, en hjælp, der dog af og til fik karakter af omklamring. Da Mussorgsky døde, påtog Rimsky-Korsakov sig således at bearbejde hans, i øvrigt af komponisten selv fuldendte, "Boris Godunov", idet værket på grund af sin originalitet havde haft svært ved at vinde anerkendelse. Rimsky-Korsakovs bearbejdelse bestod dels i en fuldstændig ominstrumentering, som er gjort med hans vanlige virtuositet, men desværre også har berøvet musikken en del af dens klanglige særpræg, dels i en ændret disponering af scenerne. Slutresultatet blev en afglattet, akademisk korrekt og "pæn" Boris, som endnu i dag fortrænger Mussorgskys egen udgave fra scenerne. Rimsky-Korsakov var selv en flittig operakomponist, men af hans i alt 16 operaer opføres næppe andre end "Sadko" udenfor det tidligere Sovjetunionen. De fleste af dem er bygget over russiske eventyr, og genskaber en verden af eventyr, fantasi og eksotisme. Ellers er det orkesterværkerne, han huskes for, takket være deres klangprag og eksotiske raffinementer.

Charles-Marie Widor

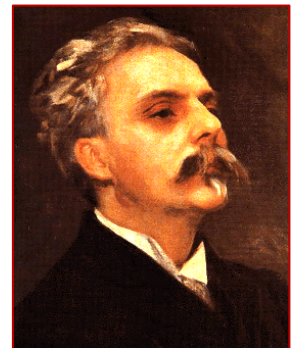
(1844 - 1937)

Fransk komponist og organist. 1870-1933 organist ved St. Sulpice i Paris, 1890-1904 professor ved Pariserkonservatoriet. En af Frankrigs mest fremragende orgelspillere med stor betydning for en hel generation af kirkemusikere. Ud gav *La technique de l'orchestre moderne* (1904) og, sammen med sin elev Albert Schweitzer, en samlet udgave af J. S. Bachs orgelværker. Hans kompositioner omfatter flere af musikkens genrer; mest kendt er hans ti orgelsymfonier, en genre, han selv opfandt.

Gabriel Fauré

(1845, Pamiers - 1924, Paris)

Mange franskmænd regner Fauré som den egentlige franske nationalkomponist. Han studerede i Paris, var elev af bl.a. Saint-Saëns, blev organist ved Madeleine-kirken og professor ved Pariser-konservatoriet, hvor han var direktør fra 1905 til 1920. Han virkede som musikkritiker og blev medlem af det franske akademi i 1909. At Fauré på mange måder var en fornyer i fransk musik høres måske ikke umiddelbart. Men en nærlæsning af hans musik kan forklare, hvorfor hans ansættelse som direktør for det konservative Pariser-konservatorium kunne vække så megen modstand, at han i 1920 blev tvunget til at forlade stillingen. Det er især som komponist af sange og kammermusik, Fauré har gjort sig gældende, selv om det i dag er hans stilfærdigt smukke og inderlige Requiem, der oftest høres. Fauré er frem for nogen lyrikeren i fransk musik, og hans afklarede, klassicerende romantik hæver selv hans bagatelagtige værker højt op over salonmusikkens niveau.

Sveinbjörn Sveinbjörnsson

(1847-1927)

Islandsk komponist og pianist, uddannet bl.a. i København. Han virkede som klaverlærer i Edinburgh, og sine sidste år delte han mellem Island og Danmark. Han komponerede navnlig lyrisk klavermusik og sange, bl.a. den islandske nationalsang *Ó, Guð vors lands*.

Carl Joachim Andersen

(1847–1909)

var en dansk fløjtenist, dirigent og komponist, født i København som søn af fløjtenist Christian Joachim Andersen. Han modtog, lige som sin yngre broder Vigo, undervisning af sin far og optrådte allerede som dreng med succes på Casino, akkompagneret af den lille harpespiller Frantz Pönitz. Ansat som fløjtenist i Det kgl. Kapel i 1869, men tog sin afsked i 1878 efter et års orlov. Han længtes efter at prøve sine kræfter under større forhold og rejste til udlandet. Turen gik til St. Petersburg 1878-1880, hvor han fik engagement ved Den kejserlige Opera. Derefter tog han til Berlin, hvor han blev engageret i Bilses Orkester og senere medvirkede i Det kejserlige Hofkapel. Senest blev han solofløjtenist i Berliner Philharmonikerne og assisterende dirigent. Både som virtuos og som komponist af fløjtemusik regnedes han for en af de bedste i sin tid. Han måtte imidlertid stoppe sin karriere som solofløjtenist i 1892 på grund af en tungelammelse. Derefter virkede han mest som dirigent. Han indførte de såkaldte Palækoncerter og startede en skole for orkestermusikere. I 1898 blev han dirigent

for Tivolis Symfoniorkester. Hans stil var ret barsk. Han krævede meget af sine orkestre, men opnåede også et højt niveau. Titulær professor i 1909. Hans kompositioner er næsten udelukkende for fløjte. Men den længstvarende succes er nok hans 8 bind med etuder for absolut viderekomne fløjtenister. De bruges stadig over hele verden, når man vil være topprofessionel.

Otto Malling

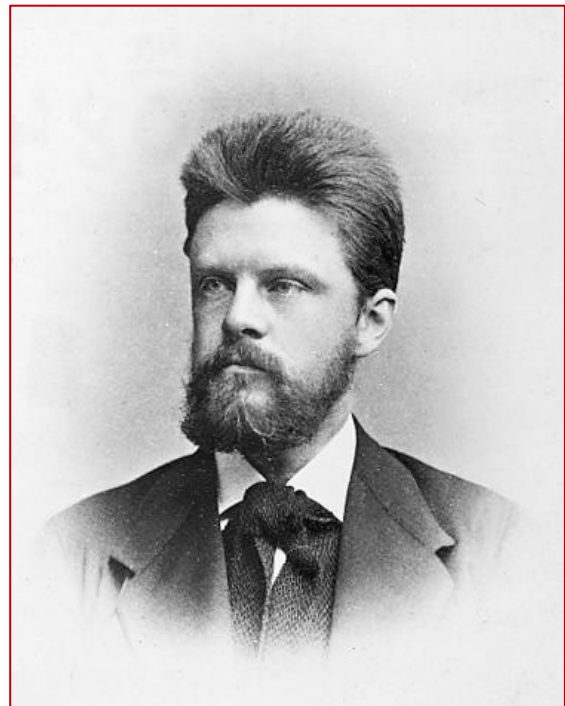
(1848-1915)

Dansk komponist og organist, elev af J.P.E. Hartmann og Niels W. Gade. Han var medstifter af Koncertforeningen i 1874 og underviste på Det Kgl. Danske Musikkonservatorium, som han blev direktør for i 1899. Han var organist i Skt. Petri Kirke og Helligåndskirken og efterfulgte Hartmann i Vor Frue Kirke, alle i København, i 1900. Han skrev musik i alle genrer, hvoraf især orgelværkerne stadig opføres.

P.E. Lange-Müller

(1850-1926)

Peter Erasmus Lange-Müller, Dansk komponist. Han modtog undervisning i klaver og teori hos Gottfred Matthison-Hansen (1832-1909) og E. Neupert, men som komponist var han hovedsagelig autodidakt. Et dårligt helbred medførte, at han trak sig tilbage fra det offentlige musikliv det meste af tilværelsen. I 1874 var han medstifter af Koncertforeningen og i et par år meddirigent, den eneste faste stilling, han beklædte. Hans produktion omfatter dramatiske værker, instrumentalmusik, korværker og sange. Hans sange gør ham til den betydeligste danske romanceskomponist i generationen efter Peter Heise. Også korsatser og romancer i nogle af hans sceneværker er blevet folkeeje; det gælder specielt musikken til Holger Drachmanns eventyrspil *Der var en Gang* med "Midsommervisen" (1887). Lange-Müller fandt inspiration i Drachmanns skildringer af sommernattens elskovsfyldte stemninger og Thor Langes bearbejdelser af slaviske folkesange, som udløste hans romantiske længsel og forkærlighed for en mørk harmonisk baggrund; dette nostalgiske udtryk var påvirket af Brahms og samtidige franske komponister, men blev ikke fulgt op af andre danske komponister. Lange-Müller udviklede pga. sin isolation en egen utraditionel stil, stærkt inspireret af J.P.E. Hartmann, Heise og Schumann. Klavertrioen (1898) er et af hans bedste instrumentalværker, men manglende teknisk færdighed er tydelig i større værker, der stedvis rummer en ejendommelig orkestrering. Uden succes forsøgte han sig i operagenren, og hovedværket, den Wagnerpåvirkede *Vikingeblood* (1900), fandt kritikerne gammeldags. Denne dom er muligvis forklaringen på, at hans produktion faldt drastisk efter 1900 og ophørte helt efter 1910. På det tidspunkt havde hans sange og værker som de tre *Madonnasange* (1900) for kor og *Der var en Gang* ført til en stor popularitet i almindelighed. Den yngre komponistgeneration betragtede ham med respekt.

Zdenek Fibich

(1850 - 1900)

var en tjekkisk komponist. Han var en tyskorienteret nationalromantiker med en stor og alsidig produktion bag sig, der bl.a. bestod af syv operaer samt symfonier, kammermusik, m.m. Han er nok mest kendt internationalt ved et fra en symfonisk digtning stammende *Poème*, som violinisten Jan Kubelik arrangerede for violin og klaver.

Vincent d'Indy

(1851 - 1931)

Fransk komponist. Han var elev af César Franck og stærkt påvirket af denne og af Wagner, senere også af fransk folkemusik og gregoriansk sang. Han var meget aktiv som organisator (lærer, musikskribent med religiøse anskuelser, udgiver af ældre musik) og stiftede i 1894 *Schola cantorum*. Af d'Indys enorme og alsidige produktion hævder sig de symfoniske værker *Wallenstein* (tre ouverturer, 1873-81), *Symphonie sur un chant montagnard français* (Symfoni over en fransk bjergsang, 1886), *Istar* (symfoniske variationer, 1896), Symfoni nr. 2 (1902-03) og operaerne *Fervaal* (1889-95) og *L'Étranger* (1898-1901). Stilistisk er d'Indy senromantiker med svag hældning mod fransk impressionisme, hvis fremkomst udkonkurrerede hans idealistisk betonedede musik.

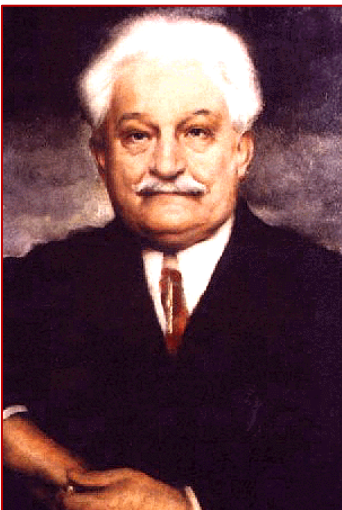
Engelbert Humperdinck

(1854 - 1921)

Tysk komponist. Han blev Richard Wagners assistent ved indstuderingen af *Parsifal* i Bayreuth i 1881-82, og i årene 1900-20 var han professor i komposition ved Akademie der Künste i Berlin. Humperdinck har skrevet musik inden for mange forskellige genrer, men huskes i dag alene for operaen *Hänsel und Gretel* (Hans og Grete, til tekst af søsteren Adelheid Wette efter Grimms eventyr), som blev modtaget med begejstring ved uropførelsen under Richard Strauss' ledelse i 1893. Heri forenes enkel tysk folkesang med Wagners raffinerede harmonik i en idyllisk-naiv eventyrstil.

Leos Janáček

(1854, Hukvaldy - 1928, Ostrava)

Det er karakteristisk for denne, den største tjekkiske komponist efter Smetana og Dvorak, at han som 70-årig skrev en blæsersektet med titlen "Ungdom". Janáček udvikledes sent som komponist, og i hans ungdomsværker er der ikke meget, der varsler om den forbløffende originalitet og vitalitet, der skulle komme til at præge hans senere værker. Han blev uddannet ved konservatoriet i Prag, studerede senere i Leipzig og Wien, men levede den største del af sit liv som dirigent og leder af musikskolen i Brno. Denne, den mähriske hovedstad, var dengang en udpræget provinsby uden megen kontakt til omverdenen. Janáček levede således her ret upåvirket af, hvad der foregik på den europæiske musikscene i øvrigt. Uden at lade sig påvirke af musikalske modestrømninger skabte han sin egen musikalske modernisme i nær samklang med rytmen og tonen i det tjekkiske sprog. Hans operaer blev således virkelig musikalske fortolkninger af de tekster, han benyttede, og det har nok gjort det vanskeligt for udlændinge helt at forstå denne dybt originale med det tjekkisk så nært forbundne musik. I oversættelse mister hans operaer noget af deres virkning. Imidlertid er det musikalske overskud så stort, at Janáček's betydeligste operaer trods alt er ved at gøre sig gældende på verdensscenerne.

John Philip Sousa

(1854 - 1932)

var en amerikansk komponist og korpsdirigent. Han er nok en af de mest kendte marchkomponister. Han skrev over 100 marcher i løbet af sin karriere, deriblandt "The Stars and Stripes forever". Udover marcherne skrev han også ti operaer.

Ernest Chausson

(1855 - 1899)

For godt 100 år siden - i 1899 - skete der et færdselsuheld på et gods i omegnen af Paris. Ejeren af godset - en belæst og dannet mand og noget af en vovehals, væltede med sin cykel og blev dræbt på stedet. Han blev 44 år. På det tidspunkt var cykler en ret ny opfindelse. Det var ikke ufarligt at vove sig op på én. Bremsen og den slags var endnu ikke almindelige. Godsejeren hed Ernest Chausson. Han blev født i 1855 i en ret velhavende familie. Ernest ville være sagfører og studerede jura, men samtidig var han meget interesseret i musik. Han ville komponere. Derfor søgte han ind på konservatoriet i Paris og blev optaget. Som lærere fik han to berømte komponister, Jules Massenet og Cesar Franck. Især den sidste kom til at betyde meget for den unge musikstuderende. Chaussons melodier er smukke og har en særpræget, vemodig klang. Han skrev en del sange, kammermusik og orkesterstykker. Operaen 'Le Roi Arthur' nåede han aldrig selv at se. Den blev uropført i 1900 - året efter hans død. Det berømteste af hans værker er dog Poème for violin og orkester. Ordet Poème betyder et digt. Musikstykket handler ikke om noget, men musikken er så smuk og særpræget, at man kan høre stykket igen og igen og hele tiden opdage noget nyt. I de lidt over 100 år, der er gået, siden Chausson levede, har hans Poème været en del af standardrepertoiret hos de fleste violin-solister.

Impressionismen

1880-1910

Komponistgruppen "Les Six"

Bruddet med det 19. århundredes musikalske opfattelsesmåde fandt i virkeligheden sted allerede inden århundredskiftet i den retning, der under navnet »impressionismen« opstod i Frankrig med komponisten *Claude Debussy*. Navnet »impressionisme« er hentet fra den samtidige franske malerkunst, hvis fornemste repræsentanter (Manet, Monet, Pissaro o.a.) ikke tilstræbte en gengivelse af tingene selv i deres billeder, men i stedet søgte at formidle de stemninger, der umiddelbart blev vakt i dem af udefra kommende indtryk (impression = indtryk). Navnet er altså for så vidt ikke helt dækkende som betegnelse for en musikalsk stil, idet tonekunsten jo i modsætning til billedkunsten udtrykker sig inden for den fjerde dimension, tiden, og i følge sin natur ikke umiddelbart i et nu - kan gengive atmosfæren i en situation. Og dog er det netop atmosfære og ikke naturalistisk tonemaleri, der er karakteristisk for den impressionistiske musik, som ikke har noget udviklingsmæssigt forløb, men er en næsten statisk kunst, der hviler i raffinerede klangsammen sætninger. Debussys værker bærer titler som »Skyer«, »Sirener«, »Havet« eller »Den sunkne Katedral«, og han søger netop i sådanne kompositioner at give et visionært stemningsbillede, eller rettere, at give udtryk for nogle af de stemninger, forskellige situationer har fremkaldt hos ham. Rent teknisk viser Debussys reaktion mod den ældre musikopfattelse sig i forkastelse af den traditionelle tonalitetsofattelse. Ved en bevidst negligieren af de hævdundne regler for *akkordsammensætning*, det man kalder

funktionsharmonikken, men med bevarelse af selve det klanglige råmateriale, tre-, fir- og femklange, dyrker han en klangkunst, hvori den harmoniske struktur er opløst, eller i hvert fald betinget af andre faktorer end de hidtil gældende. På lignende måde opløses også konturerne i melodi og rytme, ikke mindst når han bruger en hel toneskala i stedet for de traditionelle diatoniske, hvorved musikken får en svævende, luftig og undertiden flimrende karakter. Den tonale kandidate lader sig kun undtagelsesvis udlede af denne musik, og det er derfor helt konsekvent, når Debussy har undladt at give sine impressionistiske værker toneartsbetegnelse. Debussy var en af historiens enere. Dybt original skabte han sin egen stil, der vel fik stor betydning for mange samtidige og efterfølgende komponister, men han var selv den, der bragte stilen til fuldendelse, og han nåede så langt, som der var mulighed for inden for dens rammer. Visse impressionistiske træk kom til at præge komponister som *Paul Dukas* (»Trolldomens lærlinge«) og *Maurice Ravel* (»Bolero«, »Den spanske time«), men de adskiller sig dog fra Debussy ved en mindre udtalt veghed og en stærkere farveprægt.

Claude Debussy

(1862, St. Germain-en-Laye - 1918, Paris)

Navnet Debussy udløser hos de fleste musikkendere ganske automatisk begrebet "impressionisme". Det skal dog tages med forbehold, som et forsøg på at beskrive en musikalsk stil, der vanskeligt lader sig beskrive med ord. Udtrykket er hentet i malerkunsten, og det er de vage konturer, den spændingsløse melodik, den funktionsløse harmonik og den lidet karakterfulde rytmik i visse af Debussy's værker, der har fået musikhistorikere, der så gerne vil have navne og kategorier til alle stilarter, til at klamre sig til dette ord.

I virkeligheden er det kun et mindretal af Debussy's værker, der kan kaldes impressionistiske. Orkesterværkerne "Prelude a l'apresmidi d'un Faune" og "Nocturnes" (endda kun til en vis grad), operaens "Pelléas et Mélisande" og nogle af klaverstykkerne og sangene. Debussy fik sin uddannelse ved Pariser-konservatoriet, fik Romer-prisen i 1884 og levede derefter i Paris til sin død som komponist og kritiker. Han foretog nogle enkelte koncertrejser som pianist og dirigent til England, Østrig, Ungarn, Italien og Rusland. Som udforsker af de harmoniske muligheder (Debussy talte selv om "den harmoniske kemi") som instrumentationskunstner og som klaverkomponist har Debussy haft en betydning, der sidestiller ham med musikhistoriens største skikkelser og i hvert fald placerer ham som en af Frankrigs største komponister.

Cyril Scott

(1879-1970)

Britisk komponist, elev af bl.a. Engelbert Humperdinck. Scotts kompositioner, der omfatter bl.a. tre symfonier, to klaverkoncerter og klavermusik, er påvirket af okkultisme og indisk filosofi.

Maurice Ravel

(1875 - 1937)

Fransk komponist. Ravel gennemgik som mange andre store franske tonekunstnere Pariserkonservatoriets uddannelse, men det lykkedes ham ikke at vinde den eftertragtede Romerpris, der gav ret til tre års studier ved det franske akademi i Rom. Han deltog i konkurrencen ikke mindre end tre gange og var under det sidste forsøg allerede kendt i vide kredse gennem flere kompositioner. Da han blev vraget, gav det anledning til en voldsom polemik mod dommerkomiteen, og konservatoriets direktør måtte gå af. Også senere gav han anledning til hidsige meningsudvekslinger, idet hans modstandere blandt andet anfægtede hans originalitet og hævdede, at han slet og ret var Debussy-epigon. Uden selv direkte at tage del i debatten gav Ravel svaret ved, i den tid striden stod på, at levere det ene selvstændige værk efter det andet. Indbyrdes forskellige viser disse kompositioner hans store spændvidde. I Øvrigt er hele hans produktion meget uensartet. Snart klang- ligt raffineret og artistisk forfinet, virtuost og rytmisk markant, snart inde- b. oldende stænk af det ironiske og groteske. Selvfølgelig har Debussy påvirket ham, men på mange måder stod han ham fjernt (rytmisk, tonalt). Fra omkring 1920 var han anerkendt langt ud over Frankrigs grænser og foretog mange koncertrejser i Europa og Amerika. De sidste fem år af sit liv gennemgik han utrolige lidelser på

grund af en hjernesvulst, der til sidst medførte døden. Ravels livsværk omfatter bl. a. to små operaer, »l'Heure Espagnole« og »l'Enfant et les sortiléges«, balletterne »Daphnis et Cloé«, »La Valse« og »Bolero«, orkesterværkerne »Schéhérazade« og »Rhapsodie espagnole«, to klaverkoncerter, klavermusik, kammer- musik og sange.

Frederick Delius

(1862, Bradford - 1934, Grez-sur-Loing, Frankrig)

På mange måder er Delius en af musikhistoriens mest særprægede skikkelser. Når man synes, at hans virkemidler er alt for velkendte - måske ligefrem banale - skyldes det nok, at populærmusikken, først og fremmest filmmusikken, har lært meget af Delius. Men det er jo ikke Delius' fejl. Født i England af tyske forældre var Delius bestemt til at gå forretningsvejen. Men da faderen havde etableret ham med en plantage i Florida, gav han efter for den musikalske trang og tog undervisning. Faderen lod sig overbevise og lod sønnen fuldende sin uddannelse i Leipzig. Sine første succes'er opnåede Delius i Tyskland, hvor han i øvrigt knap opføres mere. Først senere slog ham igennem i England, hvor hans musik i dag er sikret en plads i repertoireet takket være bl.a. Sir Thomas Beecham. Fra 1899 til sin død levede Delius i Frankrig. Her ramtes han af sygdom, idet han fra 1925 var blind og lam. Takket være den unge musiker Eric Fenby kunne han dog fortsætte med at komponere. Delius' musik er nærmest impressionistisk, ofte præget af engelsk og skandinavisk folkemusik. Gennem sit venskab med Grieg havde Delius nær tilknytning til nordisk kultur og har bl.a. sat musik til tekster af J. P. Jacobsen. De senere år har bragt fornyet interesse for "Den sidste romantiker", som man har kaldt Delius.

Franz Schreker

(1878-1934)

Østrigsk komponist, lærer og dirigent. Han er mest kendt for operaer som *Der ferne Klang* (1912), *Die Gezeichneten* (1918) og *Der Schatzgräber* (1920), hvis farverige, sensuelle og raffinerede klangverden fik betydning for bl.a. Alban Berg. Han skrev også sange, kor- og orkestermusik.

Ottorino Respighi

(1879 - 1936)

Italiensk komponist. Lærer ved Santa Cecilia-akademiet i Rom; gæstedirigent i USA. Komponerede syv operaer, balletter, symfonier og andre orkesterværker, kammermusik og klaverstykker og sange; udgaver af ældre musik. Hans impressionistiske klangkunst kommer særlig til sin ret i de programmatiskke orkesterdigte som f.eks. *Roms fontæner* (1916).

Karol Szymanowski

(1882, Timosjovka, Ukraine - 1937, Lausanne)

Karol Szymanowski har samme position i polsk musik som Stravinsky i russisk og Bartók i ungarsk, men han har aldrig opnået samme berømmelse, hvilket er dybt uretfærdigt. Han blev født i 1882 - samme år som Stravinsky og året efter Bartók, blev uddannet som pianist og placerede sig hurtigt som Chopins naturlige efterfølger - han skrev blandt andet et betydeligt antal mazurkaer. Som komponist udviklede han sig kolossalt fra ungdommens Richard Strauss begejstring over en debussy'sk impressionisme til en enkel, afklaret national stil i de seneste værker. Han døde i 1937. Szymanowski kunne noget med violinens klang. Hans violinkompositioner lokker en klang ud af violinen, som man ikke møder hos andre komponister. Den lyser, klangen. Det høres i de to violinkoncerter, der hører til århundredets væsentligste, og i en række mindre kompositioner for violin og klaver, især "Mythes", hvoraf "Arathusas kilde" er det berømteste. Af symfonierne er nr. 1 stort set glemt (men dog indspillet!), mens nr. 2 er et fascinerende vidnesbyrd om Strauss-påvirkningen. Den 3. symfoni, "Nattens sang", er skrevet for tenor (synges af og til af en sopran), kor og orkester til et persisk digt. Et mirakel af impressionistisk klangkunst! 4. symfoni er en Sinfonia concertante for klaver og orkester. Men også som komponist af vokalmusik var Szymanowski betydelig. Operaen "Kong Roger" høres sjældent, men er dybt fascinerende, de orkestrale sange overgår Richard Strauss' (selv om man næsten ikke tør skrive det!), og de kirkelige korværker er næppe overgået i skønhed. "Stabat mater" til en polsk tekst er så smukt, at det gør ondt, og det bliver næsten endnu værre (eller bedre!), hvis man lytter til "Demeter! eller "Litanier til den hellige jomfru". Giv Szymanowski en chance. Han fortjener det, men det kan jo være lige meget, for han er død. Vi fortjener det, for bedre musik fra dette århundrede bliver det vanskeligt at opstøve.

Ekspressionismen

1908-1923

I musikken ytrer ekspressionismen sig navnlig ved frigørelse fra den traditionelle formtvang i forbindelse med stærkt øget ekspressivitet i tonesproget. Løsrivelsen fra formtvangen vedrører såvel den storformelle disposition som udformningen af detaljen og musikkens indre struktur. Den intensiverede ekspressivitet ytrer sig ved en betydelig udvidelse af musikkens klanglige, rytmiske og dynamiske virkemidler og også gerne ved brugen af stærke kontrastvirkninger. I overensstemmelse med ekspressionismens krav til udtrykkets sandhed gøres formen helt afhængig af komponistens forminstinkt. I den indre struktur ophæves det traditionelle dissonansbegreb, idet tonerne ind- og videreføres uafhængigt af hidtil gældende love for stemmeføring og harmoni. Tonaliteten i dur og mol og den dermed forbundne metriske periodisering sættes derved ud af kraft som formregulerende faktorer. I detaljen kan det føre til diskontinuitet, og storformelt kan forløbet falde ud som delmomenter i mere eller mindre improvisatorisk prægede former, hvori såvel et nuancemættet filigranarbejde som store ekstatisk udladninger kan indgå. I instrumentalmusikken reduceres formen karakteristisk til ekstrem knaphed. I øvrigt er megen ekspressionistisk musik komponeret til et litterært eller dramatisk forlæg. Der hersker divergerende opfattelser af omfanget af det ekspressionistiske repertoire. Tættest associeret med den tidlige ekspressionisme er Arnold Schönbergs værker fra 1909-12, dvs. *Tre Klaverstykker* op. 11 samt opp. 15-20, omfattende bl.a. de dramatiske enaktere *Erwartung* og *Die glückliche Hand*, både ved deres ekspressive intensitet og resolute brud med tonalitetens formtvang og i kraft af komponistens nære tilknytning til og æstetiske overensstemmelse med en af det ekspressionistiske maleris mest fremtrædende repræsentanter, Wassily Kandinsky. Hertil kommer værker af Alban Berg 1912-15, *Fem Sange* op. 4 (tekst af Peter Altenberg), *Fire Stykker* for klarinet og klaver op. 5 og *Tre Orkesterstykker* op. 6, og af Anton Webern, både de ultrakorte instrumentaltstykker fra 1910-14, op. 7 og 9-11, og nogle af de efterfølgende sange til tekster af Georg Trakl indtil 1922, op. 13 nr. 4 og op. 14. Herudover kan de nævnte kriterier findes mere eller mindre tydeligt repræsenteret hos andre komponister i tiden før 1. Verdenskrig, fx Gustav Mahler, Richard Strauss, Aleksandr Skrjabin, Franz Schreker, Igor Stravinsky, Béla Bartók, Sergej Prokofjev og Charles Ives, der virkede helt isoleret i USA. Ekspressionismen efter 1. Verdenskrig kendetegnes af en tendens til at forme det nu frigjorte materiale efter nye konstruktionsprincipper. Dette kan spores allerede i dele af Schönbergs *Fem Orkesterstykker* op. 16 fra 1909 og i *Pierrot Lunaire* op. 21 fra 1912, men træder helt klart frem i Bergs opera *Wozzeck*, komponeret 1917-22. Her anvendes en række af de klassiske former — suite, passacaglia, fuga, sonate, rondo m.m. — som formregulerende faktorer i de enkelte sceners forløb, imidlertid så vel skjult, at de mest fungerer som det konstruktionsgrundlag, hvorover Bergs ekspressionistiske musik folder sig ud. Konstruktive elementer i detailformen findes i musik af Schönberg fra begyndelsen af 1920'erne, *Fem Klaverstykker* op. 23 og *Serenade* for syv instrumenter og baryton op. 24, og i Bergs *Kammerkoncert* 1923-25. Disse tendenser leder frem til Schönbergs dodekafone sats baseret på tolvtonerækker i værker fra 1924 og tiden derefter (se tolvtoneteknik). Tolvtonemusikken af Schönberg, Berg og Webern og siden af Hanns Eisler, Ernst Krenek mfl. ligesom musik af komponister uden tilknytning til denne kreds, fx Kurt Weill, den unge Paul Hindemith, Edgar Varèse, Arthur Schnabel og George Antheil, ses ofte at rumme ekspressionistiske elementer, men kan i øvrigt næppe anses for at repræsentere ekspressionismen. Ekspressionistisk musik er i hovedsagen et centraleuropæisk fænomen. Men i kraft af de satstekniske landvindinger og den udvikling af midlerne, som tilførte musikken en stærkt øget udtrykskraft, har ekspressionismen øvet indflydelse på 1900-t.s musik langt ud over kredsen af egentlige ekspressionister.

Arnold Schönberg

(1874 - 1951)

Østrigsk født amerikansk komponist. Schönberg er hovedskikkelsen i den såkaldte »Wienerskole«, en modernistisk retning, der i reaktion mod senromantikken via ekspressionismens atonalitet når frem til en ny lovbundethed i den serielle tolvtonemusik, også kaldet dodekafonien. Bortset fra nogle få måneders under- visning i kontrapunkt er Schönberg autodidakt. Efter skolegangen blev han for en kortere årrække bankfunktionær, men allerede i 1895 opgav han denne livsstilling for helt at hellige sig musikken. Han ernærede sig derefter ved at udføre instrumentations- og arrangementsarbejder af operette- og anden underholdningsmusik samtidig med, at han komponerede. Efter et par år som kapelmester og lærer i Berlin vendte han i 1903 tilbage til Wien og blev som lærer og kunstner midt- punktet i en snæver kreds af elever og tilhængere. I årene op mod den I. verdenskrig begyndte han at få et navn i udlandet, og han havde personlig succes med korværket »Gurre-Lieder« til tekst af I. P. Jacobsen i 1913. Senere koncerter med mere radikale værker gav dog anledning til skandaler og førte til stiftelsen af »Foreningen for private Musikopførelser«. Efter overstået militærtjeneste vendte Schönberg hjem til Wien og fortsatte som en stedse mere kendt lærer sin pædagogiske virksomhed. I årene fra 1915 til 1923 var han optaget af kompositionstekniske problemer og

udgav intet. Derimod var hans ry som lærer og teoretiker vokset, og i begyndelsen af 20'erne holdt han en række opsigtsvækkende forelæsninger i Holland. I 1925 blev han lærer ved konservatoriet i Berlin i kompositionsklassen, en stilling han beholdt, indtil nazisterne over- tog magten i 1933. Efter magtovertagelsen søgte han over Frankrig til USA, hvor han virkede som lærer ved forskellige universiteter og musik- akademier til sin død. Han fik amerikansk borgerskab i 1941. Det ovenfor nævnte korværk »Gurre-Lieder« tilhører sammen med værker som »Verklårte Nacht« for 6 strygere og orkesterværket »Pelleas und Melisande« den periode i Schånbergs liv, da han endnu ikke har gjort sig fri af den traditionelle tonalitet. Først med værkerne fra 1908 (klaverstykkeme opus 11, orkesterstykkeme opus 16, de små operaer »Erwartung« og »Die glilekliche Hand« samt det melodramatiske stykke kammermusik »Pierrot lunaire«) er tonaliteten sprængt. Efter at have rendyrket tolvtoneteknikken følger den sidste periode, hvor Schönberg skriver dels atonalt, dels tonalt. Fra denne tid stammer hans suite for strygere, den 2. kammerkoncert, violinkoncerten, klaverkoncerten, korværket »Kol Nidre«, melodramaet »Ode to Napoleon« og »A survivor from Warsaw« for recitation, mandskor og lille orkester.

Knud Harder

(1885- 1967)

Var en dansk komponist, organist og dirigent. Efter studentereksamen begyndte han et musikstudium inspireret af mødet med Carl Nielsen musik. Senere mødte han Nielsen, og de korresponderede jævnligt fra 1904 til sidst i 1920'erne. Harder drog til München i omkring 1904 for at uddanne sig der. Selvom han kun var 20 år fik han alligevel lejlighed til både at få opført sin musik og at virke som dirigent der. Allerede fra 1904 handlede de første breve mellem ham og Carl Nielsen bl.a. om en artikel, som Harder skrev til det tyske tidsskrift Die Musik og som blev trykt i bladet i 1906. Deri forsøgte han at promotere Nielsens musik i Tyskland. Han skrev også andre ting, bl.a. en afhandling »*Fantasia appassionata*» om musikfilosofi. Der udkom både på tysk og fransk. Omkring 1910 var han kapelmester ved teatret i Aschaffenburg. Men i 1915 lod han sig indskrive på Københavns Universitet for at studere teologi og i 1920 blev han cand. theol. I sine studieår var han alumne på Borchs Kollegium fra 1. maj 1915 til 14. august 1920.

Alban Berg

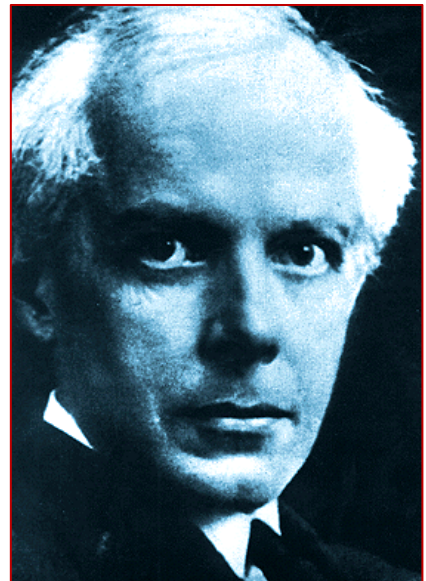
(1885, Wien - 1935, Wien)

Mens den såkaldte "2. Wienerkoles" øvrige komponister, først og fremmest Schönberg og Webern, endnu må vente på at blive opdaget af publikum, kan i hvert fald nogle af Alban Bergs værker glæde sig over noget, der ligner popularitet. Nok var han elev af Schönberg, og nok skrev han tolvtonemusik; men der er i de fleste af hans værker en så stærk romantisk udtryksfuldhed, at hans musik virker umiddelbart gripende, selv på et mere konservativt publikum. For øvrigt er ikke alle Bergs værker tolvtonemusik. Hans tidligere værker er ren senromantik, og hans populæreste værk, violinkoncerten, indeholder stærke tonale træk. Alban Bergs produktion er ikke så forfærdelig stor, til gengæld er alle hans værker væsentlige.

Béla Bartók

(1881, Nagyszentmiklos, Ungarn - 1945, New York)

Ikke mange komponister har været så alsidige som Bartók. Han har skrevet orkesterværker, klavermusik, kammermusik, vokalmusik, ballet og opera. Han startede som senromantiker, påvirket af så forskellige skikkelser som Liszt, Richard Strauss og Debussy, udviklede sig til en af sin tids store dyrkere af rytmen, og den hårde kompromisløse dissonans, men dyrkede samtidig folkemusikken, som han beskæftigede sig med som indsamler og forsker, og som havde betydelig indflydelse på hans musikalske skaben. Bartók kunne være den lærde, vanskeligt tilgængelige og avancerede komponist, men han kunne også - uden at forråde sin stil og sit mål - skrive enkel og alligevel højt raffineret musik for børn. Bartók fik tidligt ry som fremragende pianist. Det var vanskeligere for ham at vinde anerkendelse som komponist. Da han på grund af nazismens fremtrængen måtte forlade Europa - for aldrig at vende tilbage - måtte han konstatere, at han var praktisk taget ukendt i sit nye fædreland, USA. Han mødte store økonomiske vanskeligheder, og da hans helbred samtidig svigtede, blev situationen hurtigt alvorlig. Fremstående musikere hjalp ham imidlertid, blandt andre Serge Kussevizsky - og denne opmuntring fik skaberkräften til at blusse op i hans sidste leveår. En række Bartók-værker hører nu til de hyppigst opførte værker fra vort århundrede.

Carl Nielsen

(1865, Nørre Lyndelse - 1931, København)

Det vil være meget nyttigt at prøve at se Carl Nielsen med udlandets øjne. Hidtil har man i Danmark været alt for tilbøjelig til at hæfte sig ved det specielt danske i hans musik - det specielt fynske endog - som det først og fremmest kommer til udtryk i hans folkelige sange. Disse sange er, blandt andet af tekstlige grunde, af mindre interesse for udenlandske lyttere. Tidligere var Carl Niensens folkelige sange - en genre han skabte sammen med venen Thomas Laub - så at sige på alle danske læber. I skolernes sangtimer, ved møder i foreninger og forsamlingshuse, på højskoler og i ungdomsorganisationerne sang man flittigt disse sange. Carl Nielsen blev på den måde en dansk komponist, der virkelig var kendt og elsket af hele befolkningen. Under 2. Verdenskrig med den tyske besættelse gjorde Aksel Schiøtz yderligere en vældig indsats for at befæste Carl Nielsen-sangenes popularitet i den danske befolkning.

Udlændinge vil nok have svært ved at forstå dette. De interesserer sig for symfonierne, koncerterne og kammermusikken, til en vis grad også for de to operaer. For dem er der ikke noget specielt dansk ved Carl Niensens musik - de hører jo ikke hans sange klinge i de symfoniske temaer. For dem er Carl Nielsen en betydelig og original senromantisk symfoniker, som der i en tid med betydelig interesse for senromantisk symfonik er grund til at

beskæftige sig med. Carl Nielsens symfonier har i virkeligheden haft svært ved at slå igennem herhjemme. Han har selv i et interview hen mod slutningen af sit liv udtalt sig med megen bitterhed om den mangel på forståelse, han hele sit liv havde måttet kæmpe med. Kunne han have levet sit liv om, ville han have været forretningsmand. Omkring 100-året for Carl Nielsens fødsel begyndte man, navnlig i den engelsktalende verden, at beskæftige sig med hans musik. Bernstein kom først med den 5. Symfoni i 1962 og fortsatte med endnu tre af symfonierne og det to blæserkoncerter. Morton Gould, med Benny Goodman som solist, Ormandy, Barbirolli, Previn, Horenstein, Markevitch, Semkow og Klecki fulgte efter, og nu kan man finde flere komplette indspilninger af symfonierne. Udlandet har taget Carls Nielsens symfoniske livsværk til sig og anbragt ham sammen med Sibelius, Vaughan Williams og andre blandt de store senromantiske symfonikere i generationen efter Mahler og Bruckner. Hvem ved, måske begynder vi en dag at synge hans sange herhjemme igen?

Det 20. Århundrede 1900-

Det 20. århundrede startede med at komponisterne ville lave ny musik - og det kunne kun ske ved at nedbryde de gamle regler for komposition, og opstille nogle nye.

De gamle bygger kort fortalt på nogle naturprincipper, og hvad der umiddelbart lyder godt, i den udstrækning man kan tale om det objektivt. De nye principper bygger kort sagt på opfundne principper. De kan være matematiske, formelmæssige, grafiske og endda tilfældige. Hvert enkelt princip sin retning, og derfor er det næsten uoverskueligt hvad der er af stilarter i det 20. århundrede. Tolvtoneteknikken havde Schönberg i spidsen efterfulgt af Alban Berg, der ikke fulgte reglerne helt så stramt og lavede de geniale operaer "Lulu" og "Wozzek". Kakafoni blev det kaldt af nogle, mens andre talte om serielle teknikker. Tag en pose toner, en pose med lydstyrker, en pose med tonelængder, lav et system for hvornår de tre elementer optræder på samme tid, og du har et serielt system. Stravinskij, Hindemith, Satie, Honegger og Poulenc var i 20'erne talsmænd for en nyklassicisme. Musikken måtte godt lyde som tidligere hørt musik, men den skulle være alt andet end romantisk, så hellere skue tilbage til det 18. århundrede og klassikken. Hele kapitlet med elektroniske eksperimenter, er en roman i sig selv, og meget musik efter 2. verdenskrig, er behæftet med ideologier og tankeprocesser. Størst i Europa er nok Karl Heinz Stockhausen, og hjemlige Per Nørgård rager efterhånden højt op i Norden med sin store og meget personlige produktion.

I dag er scenen mere præget af individualitet hvor alt er tilladt, men hvor hensynet til lytteren er sat mere i højsædet med bevidst brug af virkemidler. Herhjemme er der en lang række af spændende komponister som for eksempel Poul Ruders, der allerede har markeret sig i udlandet, og blandt de nyeste stikker Anders Nordentoft ud.

Neoklassik

Betegnelse for en strømning i kompositionsmusikken især i 1920'erne og 1930'erne. I opposition til romantikkens og ekspressionismens angiveligt overdrevne subjektivitet orienterede neoklassiske komponister sig efter former og stiltræk i 1700-t.s musik i forsøg på at skabe en objektiv musik. Et væsenstræk var fastholdelse af tonalitet, gerne som bi- eller polytonalitet, og diatonisk melodik. I 1920 beskrev Ferruccio Busoni sin idé om en ny klassicitet med forbillede hos Mozart og kendetegnet ved "skønne, faste former, klar og melodisk polyfoni og guddommelig munterhed", en karakteristik, der svarer til den ubekymrede, musikantiske elegance i Prokofjevs *Klassiske Symfoni* (1916-17). En af de mest fremtrædende repræsentanter for neoklassikken var Stravinsky. Balletten *Pulcinella* (1919-20) er en parafrase over satser af (eller tilskrevet) Pergolesi, operaen *Oedipus Rex* (1926-27) bruger modeller fra Händel, *Dumbarton Oaks*-koncerten (1938) fra Bach, og operaen *The Rake's Progress* (1951) fra Mozart; hos Stravinsky præges forholdet til den ældre musik af ironisk distance.

Betydelige neoklassiske komponister var i Italien Ottorino Respighi, Alfredo Casella og Gian Francesco Malipiero, i Frankrig komponistgruppen De Seks, i Tyskland Paul Hindemith og i Danmark bl.a. Knudåge Riisager og Svend Erik Tarp.

Sir Edward Elgar

(1857, Broadheath - 1934, Worcester)

For englænderne er Elgar komponisten, der vakte den engelske musikalske skaben til live, efter at den havde ligget i dvale siden Purcell. Han betragtes i sit hjemland som en af de betydeligste skikkelser i musikken omkring århundredeskiftet og sidestilles med f.eks., Brahms og Richard Strauss. I udlandet ser det - som for så mange engelske komponister - anderledes ud. Man kender kun den berømte march "Pomp and Circumstance" nr. 1 og måske et par af de små salonstykker, "Salut d'amour", f.eks. Bedømt ud fra disse ting er Elgar naturligvis ikke noget særligt, selv om trio-melodien fra marchen, kendt som "Land of Hope and Glory" unægtelig vidner om betydelige melodiske evner. I sine stort anlagte orkesterværker, koncerter og oratorier viser Elgar sine karakteristiske træk: En original, iørefaldende melodik, som kun sjældent bliver sentimental, et lidt reserveret, men dog stærkt temperament og en orkestral fantasi, der tillader sammenligning med næsten hvem som helst af senromantikens orkestervirtuoser. Dette er bemærkelsesværdigt i betragtning af, at Elgar som komponist stort set var autodidakt. Elgar var den sidste halve snes år af sit liv tavs som komponist, formodentlig på grund af sorgen over hustruens død. Han opnåede i levende live al den hæder og berømmelse, som kan komme en komponist til del. Efter en periode lige efter 2. Verdenskrig med en vis nedvurdering af hans værker, har den fornyede interesse for senromantikken betydet en kolossal efterspørgsel efter Elgars klangskønne, senromantiske kor- og orkesterpragt.

Giacomo Puccini

1858, Lucca - 1924, Bruxelles)

Formodentlig er Puccini den mest populære af alle operakomponister - mere populær end Mozart. Og hans "La Bohème" er sandsynligvis den mest populære af alle operaer - mere populær end Mozarts "Figaros Bryllup" og Rossinis "Barberen i Sevilla". Det betyder naturligvis ikke, at Puccini også er en bedre komponist - derimod nok, at han er smartere. Det, der ligger i svøb hos de første såkaldte "verister", dvs. "realister", virkelighedsskabere, Leoncavallo og Mascagni, foldes helt ud hos Puccini. Den dårende, typisk italienske melodik, der altid ligger så fordelagtigt for stemmerne - hos Puccini navnlig de høje stemmer, sopran og tenor - den smukke, gennemsigtige, næsten impressionistisk prægede instrumentation og den senromantiske harmonik, disse musikalske virkemidler bruges altid på tekster, der er teatermæssigt virkningsfulde, udvalgt og tilrettelagt med formidabel sans for, hvad der gør sig på scenen. Det er operaunderholdning for millioner, på et musikalsk-håndværksmæssigt højt plan. Puccini var af gammel musikerslægt - hans farfar er faktisk repræsenteret i de gamle grammofonkataloger med en cembalokonzert - og fik sin uddannelse i Milano. I 1877 blev han organist og kantor og komponerede blandt andet en messe og et par kantater. Fra 1880 helligede han sig udelukkende operakomposition. Han afsluttede sin glørværdige karriere med "Turandot", som han efterlod sig ufuldendt. Den opføres i dag i Franco Alfanos bearbejdelse.

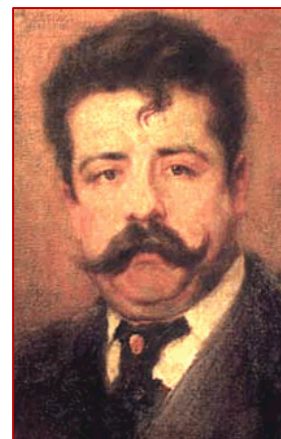

Ruggiero Leoncavallo

(1858, Napoli - 1919, Montecatini)

Inden for den italienske operastil, man kalder "verisme" - dvs. realismen eller den virkelighedsefterlignende stil - er Leoncavallos "Bajadser" et af hovedstykkerne. Til gengæld er ingen af hans andre værker i live mere. Leoncavallo havde fristet en kummerlig tilværelse som cafe-pianist, indtil han i 1892 opnåede en sensationel succes med "I Pagliacci", som den hedder på italiensk. Den fik sin førsteopførelse sammen med Mascagnis "Cavalleria rusticana", og disse to enaktere har siden dannet par - englænderne omtaler dem gerne som "Cav and Pag". "Bajadser" er en effektiv, bloddryppende, dramatisk affære, fuld af flotte, iøjrefaldende melodier, der giver sangerne alle muligheder for at vise, hvad de dur til. Dertil kommer, at musikken er velinstrumenteret og professionelt skruet sammen. "Bajadser" har sikkert en lang levetid for sig endnu.

Rudolph S. Bergh

(1859-1924)

Dansk komponist. Oprindelig zoolog; docent ved Københavns Universitet 1890-1903. Klaver-, orkester- og kormusik, bl.a. *Requiem für Werther*. Desuden betydelig musiklitterær virksomhed, bl.a. udgivelsen af *Musikken i det 19. årh.*

Hugo Wolf

(1860 - 1903)

Østrigsk komponist, der er en af de mest fremtrædende dyrkere af den senromantiske Lied. Wolf gik et par år på konservatoriet i Wien, men uddannede sig i øvrigt på egen hånd gennem studier af Bachs, Beethovens og Wagners værker. I en kort periode var han kapelmester i Salzburg. I årene 1885-87 virkede han som kritiker i Wien, og den omstændighed at han så afgjort foretrak Wagner for Brahms skaffede ham mange fjender. De sidste fem år af sit liv tilbragte han på sindssygehospital. De over 200 sange er den vægtigste del af hans livsværk, men han har i øvrigt skrevet operaer, orkester- og kammermusik. Gustav Mahler

Gustav Mahler

(1860, Kalischt - 1911, Wien)

Det er efterhånden blevet en meget banal bemærkning, at en kunstner var forud for sin tid. Men meget kunne tyde på, at det er nødvendigt med denne banalitet i forbindelse med Mahler. Ganske vist kan man ikke påstå, at han ikke vandt anerkendelse, mens han levede - for det gjorde han. Først og fremmest som en af tidens mest geniale dirigenter, men også i nogen grad som komponist. Men folkeyndest opnåede han ikke i levende live. Efter hans død var det kun nogle få dirigenter, som havde kendt Mahler personligt, der holdt hans værker i live: Bruno Walther, Otto Klemperer, Hermann Scherchen og Willem Mengelberg var de vigtigste, og det var vel nok kun, fordi disse kunstnere havde den status, de havde, at man fandt sig i deres særhed med hensyn til Mahlers musik. Først omkring 1960, i hundredeåret for Mahlers fødsel, fik hans musik et afgørende gennembrud. Det var især ungdommen, der tog Mahlers musik til sig, og meget tyder på, at Mahlers senromantiske, på en gang sofistikerede og naivt raffinerede musik har et indhold, som er i pagt med vor tid. Antallet af Mahlers værker er ikke så stort, men takket være deres ofte kolossale omfang bliver hans livsværk alligevel af ganske imponerende format: 10 symfonier, hvoraf en ufuldendt, samt den som symfoni betegnede sangcyklus "Das Lied von der Erde", ca. 70 sange, nogle med klaver- de fleste med orkesterakkompagnement, og en kantate. Karakteristisk for disse værker er den dybe, indre sammenhæng mellem dem. Mahlers symfonier er i virkeligheden lige så meget et kæmpemæssigt cyklisk forløb, som det er 10

- eller 11 - enkelte symfonier og en række sange. Den første symfoni bygger således direkte på sangcyklen "Lieder eines fahrenden Gesellen", og de følgende 3 symfonier har alle tematisk sammenhæng og endvidere det til fælles, at de alle har vokale indslag, hvis tekster delvis er hentet fra den tyske folkevisesamling "Des Knaben Wunderhorn". Den 5. Symfoni citerer et sted den 4. Symfoni og har også et citat fra sangcyklen "Kindertotenlieder", og både i 7., 8., 9. og 10. Symfoni samt "Lied von der Erde" citerer Mahler sig selv frem og tilbage. Man har sagt om Mahlers symfonier, at de går i marshtakt, og det er rigtigt, at han påfaldende ofte bruger marsch-rytmer i sin musik. Men i det hele taget forsøger han at integrere folkelig musik, den egentlige folkemusik og endog tidens vulgærmusik i sin symfoniske arkitektur efter devisen "Die Sinfonie muss Alles umfassen". Mahler blev uddannet ved konservatoriet i Wien, virkede som operadirigent i Bl.a. Budapest, Hamborg, Wien og ved The Metropolitan Opera i New York. Han ledede endvidere et par sæsoner det filharmoniske selskabs koncerter i New York.

Gustave Charpentier

(1860 - 1956)

var en fransk komponist. Han er bedst kendt for operaen *Louise* fra 1900, der er en hyldest til Paris. Han blev født i Dieuze som søn af en bager. Efter studier på konservatoriet i Lille startede han på konservatoriet i Paris i 1881. Der var han elev af Jules Massenet. I 1887 vandt han *Prix de Rome* for kantaten *Didon*. Med prisen fulgte et ophold i Rom. Der skrev han orkesterværket *Impressions d'Italie* og begyndte arbejdet på librettoen og musikken til det, der skulle blive hans bedst kendte værk, operaen *Louise*. Charpentier vendte tilbage til Paris og begyndte at komponere, bl.a. sange til tekster af Charles Baudelaire og Voltaire. Han blev også færdig med *Louise*, og den blev antaget på Opéra-Comique, som ville sætte den op. Den er et realistisk portræt af livet i arbejderklassen i Paris og betragtes af nogle som et tidligt eksempel på verismen. Premiereren fandt sted den 2. februar 1900. Dirigenten var André Messager. Operaen blev en øjeblikkelig succes. Den så snart opførelser over hele verden og gjorde Charpentiers navn bredt anerkendt. Den gav også stødet til den skotske sopran, Mary Gardens, karriere. Hun sang titelrollen i en af de første opførelser. Der blev indspillet en filmversion af værket i 1939 med Grace Moore i titelrollen. Operaen opføres endnu i dag; "Depuis le jour", en arie fra operaen, synges hyppigt ved koncerter. I 1902 grundlagde Charpentier *Conservatoire Populaire Mimi Pinson*, der skulle tilbyde en gratis kunstnerisk uddannelse til Paris' arbejderklassens piger. Som komponist blev han dog mindre produktiv. Han arbejdede på *Julien*, en opfølger til *Louise*, men den blev ikke så stor en succes som *Louise* ved premieren i 1913 og var hurtigt glemt. Charpentier skrev stort set ikke mere musik i resten af sit liv. Han døde i Paris.

Isaac Albéniz

(1860, Campradón, Spanien - 1909, Cambo-les-Bains)

Musikhistorien byder på adskillige beretninger om vidunderbørn; men man skal lede længe efter en mere fantastisk historie end Albéniz'. Han gav sin første koncert som 4-årig og søgte som 6-årig optagelse på Pariserkonservatoriet. Han imponerede dommerkomiteen, men ødelagde det gode indtryk ved at begynde at spille bold og på den måde knuse et af den ærværdige institutions spejle. Som 8-årig blev han optaget på konservatoriet i Madrid, men uddannelsen kedede ham, så han stak af og rejste på koncertturné i Nordspanien (han var kun en otte-ni år gammel!). Han tjente mange penge, men på hjemvejen blev han bestjålet og rejste derfor ud på en ny turné, der skulle vare to år. Som 11-årig vendte han endelig hjem, men kun for at stikke af igen. De ulykkelige forældre fik ham arresteret, men han flygtede og tog til Cuba. Efterhånden slog han sig dog til ro, blev ven med Liszt, studerede komposition og levede fra 1893 kun for at komponere. Kun en meget lille del af hans store, og ofte ligegyldige, produktion lever endnu, men et enkelt af hans værker, klaversuiten "Iberia", hører til det mest fremragende i spansk musik

Richard Strauss

(1862 - 1949) 1862, München - 1949, Garmisch-Partenkirchen)

Det skal straks fastslås, at Richard Strauss ikke er i familie med valse-Strauss'erne (selv om der forekommer en storartet vals i operaen "Rosenkavalieren"). Richards Strauss var søn af en af alle tiders mest navnkundige hornister, Franz Strauss, der også komponerede. Han blev allerede i 1885 hofkapelmester ved operaen i München, i 1889 hofkapelmester i Weimar, i 1894 igen i München, fra 1898 til 1918 1. kapelmester ved hofoperaen i Berlin og 1919-24 kunstnerisk medleder af statsoperaen i Wien. Altså en veritabel lynkarriere. Strauss var da også en fremragende dirigent, der i øvrigt ikke begrænsede sin virksomhed til operahusene, men også var en flittig koncertdirigent, bl.a. i spidsen for wienerfilharmonikerne. Der findes en del pladeoptagelser med Strauss som dirigent, både i egne værker og i musik af Mozart og Beethoven, f.eks. Som komponist begyndte Strauss i ren, klassisk-romantisk stil og vakte allerede som purung opsigt med bl.a. en symfoni i f-mol fra 1884. Året før havde han skrevet sin første hornkoncert til faderen, og han var kun 17 år, da han skrev sin, endnu stadig opførte, Serenade for tretten blæsere. Disse værker, såvel som suiten for tretten blæsere fra 1884, vidner om en fuldkommen beherskelse af den klassisk-romantiske kompositionsteknik og en stil,

men varsler intet nyt. Det nye kom pludseligt i 1896 med den symfoniske fantasi "Aus Italien", og det blev med effekt fastslået i 1888 med det symfoniske digt "Don Juan". Med disse værker og med de følgende symfoniske digte tog Strauss arven op efter Liszt og vakte både begejstring og modstand. Operaen "Salome", der blev opført første gang i 1905, viste igen Strauss far en ny side, som grum og viril dramatiker. Både denne opera og den følgende, "Elektra", der kom på scenen i 1909, er i virkeligheden nærmest at betragte som symfoniske digte med sangstemmer. Med "Rosenkavalieren", 1901, skiftede han igen stil og skabte en umådelig elegant og raffineret konversationskomedie. Hele det gamle Wien genskabes som i en drøm af skønhed. Teksten til dette værk er af Hugo von Hofmannsthal, og dette succesrige samarbejde blev fortsat, omend med mindre held, med værker som "Arabella", "Ariadne auf Naxos" og "Die Frau ohne Schatten" (Hofmannsthal havde også skrevet librettoen til "Elektra"). Strauss fortsatte sin symfoniske produktion til 1915, men fortsatte med at skrive operaer til op i 1940'erne. Nogen fornyelse magtede han dog ikke at skabe. Han fortsatte i samme spor. Hver Strauss-premiere var en celeber begivenhed, men ikke mange af operaerne efter "Rosenkavalieren" er nåede uden for Tysklands grænser. På sine ældre dage følte Strauss sig selv uden for sin tid, mærkede godt, at han ikke længere tilhørte avantgarden. Endnu en linie i hans produktion skal nævnes: Liederne. Strauss' mange sange følger sig til den store tysk-østrigske tradition, skabet af Schubert, Schumann, Brahms og Hugo Wolff. De indeholder noget af det mest værdifulde, han har skabt.

Gabriel Pierné

(1863 - 1937)

fransk komponist, organist og dirigent ved Colonne-koncerterne 1903-32. Komponerede en del dramatisk musik, deriblandt 6 operaer, oratorier og orkesterværker, kammermusik, klaverstykker og sange.

Pietro Mascagni

(1863 - 1945)

Italiensk komponist. Mascagnis navn er uden for Italien alene knyttet til 1-akts-operaen "Cavalleria Rusticana, der med sin åbenhjertige realisme indleder den retning i operalitteraturen, der kaldes »verismen«. Mascagni har skrevet en hel del andre musikdramatiske værker, men ingen af dem nåede større udbredelse.

Eugen d'Albert

(1864, Glasgow - 1932, Riga)

Det kan være vanskeligt at afgøre, hvilken nationalitet man skal tildele denne komponist. Han blev født i Glasgow, Skotland, i en familie af italiensk-fransk oprindelse. Den største del af sit liv levede han i Tyskland, når han da ikke var på koncertrejser. Han døde i Riga.

Man plejer dog at betragte ham som tysk komponist, blandt andet fordi hans mange operaer er skrevet til tyske tekster. d'Albert havde sin klaverdebut i London, seksten år gammel. Han blev en af sin tids førende klaverkunstnere, navnlig anerkendt for sit virile, kraftfulde Bach- og Beethoven-spil.

Som komponist var han overordentlig produktiv. Foruden en række orkesterværker, noget klaver- og kammermusik skrev han ikke mindre en 21 operaer, deriblandt "Revolutionshochzeit" efter den franske forfatter Sophus Michaélis' skuespil. Mest kendt blev "Tiefland" fra 1903, der i årene op til 2. verdenskrig opnåede utallige opførelser verden over. Af sin samtid blev d'Albert betragtet som en virkelig betydelig operakomponist. I dag er han så godt som glemt.

Jean Sibelius

(1865, Tavastehus - 1957, Järvenpää)

Livet igennem følte Carl Nielsen sig misundelig på sin jævnaldrende finske kollega, Jean Sibelius. Nielsen syntes, at han selv godt kunne have fortjent den verdensberømmelse, der ret tidligt blev Sibelius til del, men som han selv havde så svært ved at opnå. Sibelius tilhørte den svensktalende del af den finske befolkning, og det varede nogle år, før han som kunstner begyndte at interessere sig for den finske mytologi, som den træder frem i Kalevala-legenderne, som i slutningen af sidste århundrede blev udgivet for første gang og vakte stor opsigt. Indtil da havde Sibelius komponeret nogle forbavsende kedsommelige værker, bl.a. 3 strygekvartetter og en klaverkvintet. Men bekendtskabet med Kalevala-digtningen vakte ham til national forståelse. Den oktet, han var i gang med, blev ændret til orkesterstykke, En Saga op. 9, og han komponerede den store "Kullervo", et værk, der skræmte ham selv ved sin opsigtsvækkende originalitet, så han trak det utrykte partitur tilbage og forbød yderligere opførelser. I dag kender vi "Kullervo" i en række storartede indspilninger som et af Sibelius' hovedværker og som det måske mest finske, han har komponeret. I slutningen af 1890'erne kom en række andre "Kalevala"-inspirerede værker, især de fire legender op. 32, med den populære "Tuonelas svane", og i 1899 kom den første af de 7 symfonier, et Borodin -inspireret stykke nationalromantik. Med den anden symfoni, der kom et par år efter, slog han denne stil fast med syvtommersøm. Også violinkoncerten hører hjemme i denne stilepoke. Man har, lidt onskabsfuldt, kaldt den "den bedste koncert Tchaikovsky ikke har skrevet".

Men med den tredje symfoni sker der en stilændring. Sibelius nærmer sig et klassisk ideal, som videreføres i symfonierne nummer 5 og syv. Den fjerde symfoni er et mere indadvendt, grublende værk, en holdning der yderligere forstærkes i den mærkelige sjette symfoni. Skuespilmusik - især Shakespeares "Stormen", som blev Sibelius' sidste større værk, og sange, er to andre betydningsfulde genrer i Sibelius' livsværk. Af kammermusik har kun strygekvartetter i d-mol, "Voces intimae", betydning, og klavermusikken er salonmusik. Sibelius' sidste store orkesterværk er fantasien "Tapiola", en hyldest til de finske skove og deres naturgud. Det afslutter rækken af symfoniske digte, hvoraf "Finlandia" er det berømteste og "Pohjolas datter" måske det bedste. Sibelius var romantiker og klassicist - aldrig modernist. Det har ingen kunnet bebrejde ham - for hans originalitet er uomtvistelig

Alexander Glazunov

(1865, St. Petersburg - 1936, Paris)

Allerede som 16-årig debuterede Glazunov, der var elev af Rimsky-Korsakov, som symfoniker med en symfoni i E-dur, der forbavsede ved sin tekniske overlegenhed og fint afbalancerede form.

Glazunov var så længe han levede beundret som symfoniker, og hver ny symfoni fra hans hånd blev imødeset med lige så stor spænding som f.eks., Brahms' symfonier. Blandt sine varmeste beundrere talte ham ingen ringere end den unge Igor Stravinsky. Stilistisk står Glazunov omtrent midt imellem Tchaikovskys vestligt orienterede symfoni og "De fem's" mere russisk-nationalistisk orienterede produktion (Rimsky-Korsakov, Borodin og Mussorgsky, bl.a.).

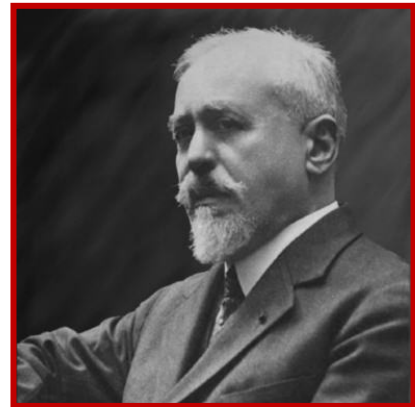
Han var produktiv i alle genrer undtagen operaen, men i dag spilles han 8 symfonier kun sjældent. Balletmusikken, det symfoniske digt "Stenka Rasin" og, ikke mindst, violinkoncerten i a-mol høres dog stadig hyppigt.

Glazunov samarbejdede med sin lærer Rimsky-Korsakov om fuldendelsen af Borodins ufuldendte opera "Fyrst Igor", hvis ouverture han efter eget udsagn nedskrev efter hukommelsen, idet han havde hørt Borodin spille den på klaveret. Han bearbejdede også skitsen til Borodins 3. Symfoni. Glazunov fik titlen Sovjetunionens folkekunstner i 1922, men flyttede i 1928 på grund af sit helbred til Paris, hvor han døde.

Paul Dukas

(1865, Paris - 1935, Paris)

Den symfoniske scherzo efter Goethes digt "l'Apremti sorcier", Troldmandens lærling, er grundlaget for Dukas' berømmelse. På dette ene ca. 10 minutter lange orkesterstykke hviler hans ry som en af Frankrigs betydeligste komponister i nyere tid. Men selvfølgelig har han skrevet andet. Hans produktion var i virkeligheden ret stor. Men hans næsten sygelige selvkritik fik ham til at holde en stor del af sine værker tilbage fra offentligheden. Nogle år før sin død tilintetgjorde han sågar de fleste af sine manuskripter. Dukas blev uddannet i Paris, virkede som musikkritiker og fra 1928 som professor ved konservatoriet i Paris. Han var elev af d'Indy, ven med Debussy, men helt selvstændig og original i sin musik, der har rødder helt tilbage i klassicismen. I øvrigt udmærker hans kompositioner sig ved fin humor, stor elegance og utrolig virtuos orkesterbehandling

Erik Satie

(1866 - 1925)

Erik Satie blev født i Honfleur (Calvados) d. 17. maj, 1866. Han siges at være den mærkeligste musiker i vor tid. Han klassificerer sig selv blandt "snurrige" forfattere, som er, siger han "pæne, anstændige mennesker". Ofte siger han til sine venner: -" Kortsynet fra fødslen, er jeg langsynet af natur. Flygt fra stolthed: af alle vores lidelser er denne den mest forstoppende. Lad den usling der ikke ser mig sortne sin tunge og splintre sine trommehinder. " Sådan er Erik Saties hverdagstale. Vi bør ikke glemme at mesteren af en lang række af de "unge" musikere betragtes som forgænger og apostel for den musikalske revolution der nu er i gang: de herrer Maurice Ravel, E. Vuillermoz, Robert Brussel, M.D. Calvocoressi, J. Ecorcheville, Roland Manuel, etc. præsenterer ham således, og hvad de siger er utvivlsomt baseret på fakta. Efter at have diskuteret de mere højtsvævende genrer, forklarer den uvurderlige komponist nu sine humoristiske værker. Dette er hvad han siger om sin humor: -" Min sans for humor minder om Cromwells. Jeg skylder også Christopher Columbus meget; for amerikansk humor har nogen gange prikket mig på skulderen og jeg har været glad for at føle dens ironiske og isnende bid! Vi kan nævne: *Véritables préludes flasques (pour un chien)* [virkelig slatne prælude (til en hund)], som den store pianist Ricardo Viñes opførte så fremragende (Natal Society, Salle Playel, 5. april 1913); *Descriptiones automatiques* [automatiske beskrivelser] som var virkelig succesfulde (S.M.I., 5: juni 1913, på konservatoriet), og som samme pianist Ricardo Viñes spillede med et uimodståeligt sus af hemmelighed. Omkring disse værker er mesterens tanker følgende: *Jeg skrev Descriptiones automatiques til min fødselsdag. Dette værk følger Véritables préludes flasques. Det er klart at krybende, ubetydelige og opblæste mennesker ikke vil nyde dem. Lad dem sluge deres eget skæg! Lad dem danse på deres egen maver!* Til disse værker kan tilføjes: de morsomme *Embryons Desséchés* [indtørrede fostre]; de muntre *Croquis et Argerceries d'un Gros bonhomme en bois* [En stor gammel træmands krumspring og narrestreger]. *Chapitres tournés en tous sens* [Kapitler der vender i alle retninger] og *Vieux Sequins et Vieilles Cuirasses* [gamle pailletter og gamle brystharnisker] følger senere og fuldender denne mærkelige serie, så fuld af ynde og originalitet. Den smukke og glasklare *Apercus désagréables* [ubehagelige

glimt] (firhændigt klaver: Pastorale, koral og fuga) er virkelig ophøjet i stilen og viser hvordan den skarpsindige komponist kan sige:-" Før jeg komponerer et stykke, går jeg rundt om det flere gange, ledsaget af mig selv."

Ovenstående er frit citeret efter *E. Dements*.

Ferruccio Benvenuto Busoni

(1866 - 1924)

Italiensk-tysk komponist og pianist. Højt anset klavervirtuos, hvis kompositioner, radikale musikteorier og klavertransskriptioner af bl.a. Bachs værker imidlertid er meget omstridt.

Valdemar Fini Henriques

(1867 - 1940)

Dansk (døbt Finni) komponist og violinist.

Ifølge kilderne var Fini Henriques som dreng en uregerlig krabat, der kun havde lidt sans for intellektuelle beskæftigelser. Til gengæld var hen en munter og skabende natur, der allerede som dreng forsøgte sig som komponist. Han blev privatelev af bl.a. violinisten Valdemar Tofte og chefen for Det Kongelige Kapel, Johan Svendsen efter at Niels W. Gade havde frarådet ham at gå den slagne vej gennem Musikkonservatoriet. Fra 1888-1891 var han i Berlin hvor han studerede hos violinisten Joseph Joachim og Woldemar Bargiel, der var halvbroder til Clara Schumann og selv elev af Niels W. Gade. Tilbage i København fik han i 1891 Det anckerske Legat og rejste derefter igen et år til Tyskland og Østrig. Ved hjemkomsten blev han i 1892 ansat i Det kongelige Kapel, først som bratschist og senere som violinist. Han sagde dog op allerede i 1896 for at leve et frit liv som komponist, pædagog og koncertviolinist, en karriere, der snart gjorde ham til en populær skikkelse. Læreren Joseph Joachim var tidens største violinist, men Fini Henriques koncentrerede sig mere om de mindre former. Han dannede sin egen strygekvartet og stiftede kammermusikforeningen Musiksamfundet hvis formand han var til 1931. Men han rejste også som koncertsolist, kammermusiker og dirigent talrige gange i de nordiske lande såvel som til Paris og Berlin.

Hans musik er åben og imødekommende, og var meget populær i hans levetid. Han skrev mest for sit eget instrument violinen, foruden sange og klavermusik. Ud over diverse stykker for kammerbesætning og mindre orkesterværker, har Fini Henriques skrevet symfonier, balletter - bl.a. *Den lille Havfrue* (1909) og *Tata*, samt en hel del anden scenemusik, herunder operaerne *Stærstikkeren* (1927) med tekst af C.M Norman-Hansen, og *Vølund Smed* (opført 1943) med tekst af Aage Barfoed efter Holger Drachmann.

Umberto Giordano

(1867, Foggia - 1948, Milano)

Sit bidrag til operaens udvikling gav Giordano i 1898 med "Fedora", hvori for første gang en cykel optræder på scenen i det musikdramatiske teater. Giordano tilhører den såkaldte veristiske skole i italiensk opera, det vil sige, han stræber efter en illusion af virkelighed, sandhed, i sit musikteater. Han blev uddannet i sin fødeby og i Napoli og indleverede i 1890 sin første opera, "Marina", til den konkurrence, som Mascagni vandt med sin "Cavalleria rusticana". Af Giordanos i alt 12 operaer huskes foruden "Fedora" endnu "Andrea Chenier".

Wilhelm Peterson-Berger

(1867 - 1942)

Svensk komponist og musikkritiker. Lærer ved musikkonservatoriet i Dresden 1892-94; musik anmelder i *Dagens Nyheter* 1896-1930; udgav en række musikhistoriske bøger. Komponerede operaer, 5 symfonier, orkesterværker, kammer- og klavermusik samt talrige sange.

Enrique Granados

(1867 - 1916)

Spansk pianist og komponist; en af sin tids mest fremragende. Turnerede i Europa med Jacques Thibaud og Pablo Casals, bl.a. med værker, som Granados skrev under rejserne. Stiftede Selskabet for klassiske Koncerter; grundlagde Academia Granados. Hans klaverstykker minder om Chopin og Grieg. Inspireret af Goya komponerede han *Goyescas*, opført 1916 på Metropolitan Opera, New York.

Hans Pfitzner

(1869 - 1949)

Tysk komponist og dirigent; virkede i Berlin, Strasbourg, München og Wien. Komponerede operaer, bl.a. *Palestrina* (1917), skuespilmusik, bl.a. til Henrik Ibsens *Gildet på Solhaug*, symfonier, oratorier, kantater, solokoncerter og kammermusik. Udgav flere musikæstetiske afhandlinger og egne erindringer.

Siegfried Wagner

(1869 - 1930)

tysk komponist; søn af Richard og Cosima Wagner; fader til Wieland Wagner. 1896-1914 dirigent ved Bayreuth-festspillene; leder fra 1908. Komponerede operaer og instrumentalmusik. Hans hustru, Winifred Wagner, ledede festspillene 1931-44.

Albert Roussel

(1869 - 1937)

Fransk komponist og dirigent. Lærer ved Schola Cantorum i Paris 1902-14; gæstedirigent i udlandet, bl.a. København 1935. Komponerede operaer, balletter, skuespilmusik, symfonier og andre orkesterværker, kammermusik, klaverværker, kor- og solosange. Oprindelig påvirket af impressionismen, derpå af indisk musik, som han udnyttede med fin smag i vesteuropæisk sammenhæng. Udviklede sig endelig til neoklassicisme.

Louis Vierne

(1870 - 1937)

Fransk organist og komponist. Lærer ved Pariserkonservatoriet 1894-1912, derefter ved Schola Cantorum i Paris og organist ved Notre Dame i Paris 1900-37; stor virtuos og improvisator, gæsteoptræden mange steder i Europa og USA. Har komponeret seks store og talrige mindre orgelværker, kirkelig vokalmusik, kammermusik, klaverstykker, kor- og solosange m.m.

Wilhelm Stenhammer

(1871 - 1927)

Svensk komponist, pianist og dirigent. Hans tidlige kompositioner er holdt i et nordisk, senromantisk tonesprog; men han udviklede sig videre under påvirkning af Sibelius og Nielsen. En af sin tids mest yndede svenske komponister og blev også spillet meget i udlandet; mange af hans værker har holdt sig. Som dirigent i Göteborg 1907-23 vandt han megen anerkendelse, og som pianist var han en fin kammermusiker og akkompagnatør.

Alexander von Zemlinsky

(1871 - 1942)

Østrigsk komponist og dirigent, han emigrerede i 1938 til USA. Han har skrevet flere operaer og musik til mange sange og orkestermusik.

Alexander Scriabin

(1872 - 1915)

Aleksandr Nikolajevitj Skrjabin (Russisk) Var en russisk komponist og pianist. Skrjabin skrev nogle storslået romantiske orkesterværker; men først og fremmest skrev han klavermusik. De første værker for klaver stod i gæld til Chopin og Liszt; men siden fortsatte han ad et spor, der i høj grad var hans eget. Bl.a. med sin *mystiske akkord* var han en af de komponister, som i årtierne omkring 1900 bidrog til at opløse den tilvante dur-mol-tonalitet. Nogle mennesker oplever at se farver, når de hører musik. Skrjabin er nok det mest udprægede eksempel på en komponist, der har arbejdet bevidst og systematisk med forbindelsen mellem toner og farver.

Ralph Vaughan Williams

(1872 - 1958)

Engelsk komponist, hvis produktion er overmåde stor og omfatter så at sige alle genrer. Han har forestået et betydeligt indsamlingsarbejde af britisk folkemusik, og mange af hans værker - især de tidlige - er stærkt præget af folkemusikken. Han tog doktorgraden i 1901. I 1919 blev han æresdoktor ved Oxford og besad i sine senere år en mængde æres- og tillidsposter.

Hugo Alfvén

(1872, Stockholm - 1960, Stockholm)

Den nationalt inspirerede, senromantiske symfonik fik et gennembrud i Sverige omkring århundredeskiftet med komponister som Peterson-Berger, Rangström, Atterberg og først og fremmest Alfvén. Uddannet i Stockholm, Tyskland, Frankrig og Belgien var han en musiker af stor teknisk dygtighed, både som komponist og som dirigent, især kordirigent. I en årrække ledede han flere af Sveriges førende kor, navnlig det berømte mandskor "Orphei drängar".

Det er næsten udelukkende som komponist af orkestermusik, Alfvén hævder sin stilling som en af Sveriges få internationalt kendte komponister. Hans sange og korværker er ikke nået ud over Sveriges grænser.

Det er navnlig ét værk, der har sikret Alfvéns berømmelse, den svenske rapsodi nr. 1, "Midsommarvaka", der i forkortet og banaliseret pop-udgave er gået verden rundt som "Swedish Rhapsody".

Alfvéns fornemmeste kendetegn som komponist er en blændende af Richard Strauss påvirket instrumentationskunst og en af svensk folketone inspireret iøjefaldende melodik. Det er stort anlagt, farveprægtig og velklingende orkesterkunst, man finder hos Alfvén.

Max Reger

(1873, Brand - 1916, Leipzig)

Det er aldrig lykkedes at gøre Reger til en populær komponist, og det er synd - især for publikum, som går glip af temmelig meget. Nok er det rigtigt, at han kan være tør og omstændelig - i sin kammermusik og i sine orgelværker - men hans produktion er så gigantisk, at selv om kun fem procent skulle kunne finde nåde for publikums ører, ville det være tilstrækkeligt til at gøre ham til repertoirekomponist. Reger blev født i 1873 og var således jævnaldrende med Schönberg, som for øvrigt erklærede, at når tidens fylde kom, ville Reger blive betragtet som en af de største, for han var et geni. Man kan godt være bekendt at være enig med Schönberg! Regers tidligste orkesterværker kan virke overlæssede og grumsede, men da han blev dirigent for Meiningen Hofkapel, et af tidens bedste orkestre, lærte han via sine erfaringer her at skrive en gennemsigtig og farverig orkestersats, der kan være lige så lækker som en Debussys. Som personlighed hørte Reger til de muntre. Da han engang havde læst en specielt ondskabsfuld anmeldelse af et af sine værker, skrev han til kritikeren: "Højstærede! Jeg sidder i husets mindste rum med deres anmeldelse, som jeg holder foran mig. Endnu!" Munterheden og livsglæden omfattede også de mere timelige af livets goder: Reger spiste og drak sig ihjel og døde i 1916, kun 43 år gammel.

Sergei Rachmaninov

(1873, Oneg - 1943, Beverly Hills)

Intet er så ødelæggende for en kunstners rygte som at blive kendt - og populær - på sine ringeste værker. Rachmaninov var så uforsigtig at skrive sit klaverpræludium i cis-mol, op. 3 nr. 2 meget tidligt i sit liv. Hans ry blev grundlagt på dette ikke alt for lødige salonstykke. Senere kom c-mol klaverkoncerten til og blev en af alle tiders topslagere i genren, og selv om den - i den rette udførelse - er bedre end sit rygte, så har den alligevel en stor del af skylden for, at Rachmaninovs musik indtil for nyligt har haft vanskeligt ved at blive taget alvorligt. Så længe han selv, som den fremragende pianist han var, kunne rejse verden rundt og spille sine egne - og andres - ting, kunne det endda gå, men efter hans død havde man travlt med at tale om filmmusik og reaktionær kunst. At Rachmaninovs musik, når den er værst, kan ligne dårlig filmmusik, er imidlertid ikke hans skyld. Det er nemlig filmmusikken, der ligner Rachmaninov, og ikke omvendt. Rachmaninovs stil var fastlagt allerede omkring år 1900, hvor ingen tænkte på filmmusik. Selv om det er sandt at Rachmaninov ikke var en "moderne" komponist, men bekendte sig til det 19. århundredes idealer, forhindrede det ham ikke i at skrive musik, der er stærkt personlig, her en ret enestående melodisk inspiration og en nostalgisk stemning, der, når den er bedst, gør den uimodståelig. Det er imidlertid i de hidtil mindre kendte værker, man finder den bedste musik: 3. og 4. klaverkoncert, Rapsodi over et tema af Paganini, de 3 symfonier,

korsymfonien "Klokkerne", de Symfoniske danse, det symfoniske digt "Die Toteninsel", Vespermessen for blandet kor a cappella (som blev en af de helt store "sællerter" op til julen 1998), cellosonaten, de såkaldte "Etudes tableaux" for klaver og sangene. De sidste viser Rachmaninov som en af de betydeligste russiske sangkomponister overhovedet. Rachmaninov, der var af en rig godsejerfamilie, fik sin uddannelse ved konservatorierne i St. Petersburg og Moskva, hvor Tanejev og Arensky var blandt hans lærere. Han var i mange år i tvivl om, hvor vidt det var som komponist, pianist eller dirigent, han skulle skabe sig en levevej. Omstændighederne, dvs. landflygtigheden efter revolutionen i 1917, tvang ham til at forsørge sig selv og sin familie som koncertpianist. På dette område nåede han det mest fuldendte i den første del af dette århundrede, både som klaverteknisk fænomen og som kunstner.

Charles Ives

(1874, Danbury, Connecticut - 1954, New York)

En komponist, der ikke interesserer sig for musik, må siges at høre til sjældenhederne. Men ifølge Ives' egen udtalelse interesserede han sig ikke for musik. Det skal naturligvis tages med visse forbehold. Op til 1917 må Ives have været temmelig interesseret i musik, for indtil da var han en temmelig flittig komponist. Men så holdt han op med at komponere og hævdede nu, at han ikke interesserede sig for musik, heller ikke sin egen. Det lykkedes således ikke at overtale ham til at overvære uopførelsen af hans egen 2. Symfoni i 1954. Grunden til de mange års tavshed som komponist kendes ikke, men man kan formode, at frustrationen over de manglende opførelser og den manglende anerkendelse kan have været medvirkende. Først med Pulitzerprisen (for 3. Symfoni) i 1947 kom den offentlige anerkendelse, og opførelserne har først rigtig taget fart efter Ives' død. Charles Ives' far var provinsorganist og gav sønnen den første musikalske uddannelse. Senere studerede Ives ved Yale University og blev selv organist. I 1906 startede han sit eget forsikringsselskab, som han ledede til 1930, hvor han trak sig tilbage som millionær. Som komponist var Ives en foregangsmand. Musikalske kollager, rækketeknik og andre principper, der ellers hører tiden efter 2. Verdenskrig til, beskæftigede han sig med før 1. Verdenskrig. Han flettede skamløst de mest banale religiøse og folkelige melodier ind i sine symfoniske værker og skabte i virkeligheden forbilledet for vor tids popart. Ives kan på

mange måder sammenlignes med Mahler, som da også indså Ives' betydning. Et gennemgående træk ved hans musik er beskæftigelsen med hans barn i New England. "Three Places in New England" hedder et af hans hyppigst spillede værker, og i "Holidays"-symfonien gengiver han sine indtryk fra barndommens fest- og helligdage. Noget helt for sig er Ives' ofte helt groteske humor, som bl.a. giver sig til udtryk i hans variationer for orgel (findes også i orkesterudgave) over melodien "America", som er at sammenligne med "God Save the Queen/King".

Josef Suk

(1874 - 1935)

Tjekkisk violinist og komponist; 1922 lærer ved musikkonservatoriet i Prag. Stiftede Den böhmiske Strygekvartet, hvormed han koncerterede på mange udlandsturneer, bl.a. København 1903. Hans kompositioner omfatter både scenemusik, orkester- samt korstykker, kammermusik, solosange m.m. Hans sønnesøn, violinisten Josef Suk (f. 1929), har bl.a. med egen trio koncerteret i alle verdensdele.

Gustav Holst

(1874, Cheltenham - 1934, London)

Som det er tilfældet for de fleste engelske komponister er Holst kun lidt kendt uden for sit fædreland. Ikke desto mindre er dog et brudstykke af et af hans værker kendt af mange danskere: Satsen "Jupiter" af suiten "Planeterne" blev i sin tid benyttet som signatur-melodi for fjernsynets Horisont-udsendelser. Holst var af svensk familie, men som komponist er han så engelsk som nogen. Hans meget frodige melodiske talent lader ingen tvivl mulig om, at her fører en englænder nodepenen. Holst blev uddannet ved Royal Music Conservatory i London, hvor han senere blev lærer, virkede som basunist i Scottish Orchestra fra 1898 og blev i 1903 musiklærer ved St. Paul's pigeskole og fra 1907 leder af Morley College. Hans virksomhed som lærer vakte hans interesse for amatør- og skolemusik, og en del af hans værker er komponeret for St. Paul's skoleorkester, f.eks. de to stryger-suiten "St. Paul's Suite" og "Brook Green Suite". Der er over Holsts musik noget ganske uimodståeligt friskt og levende, en usnobbet glæde over den rene, iørefaldende melodi og en sjælden klangpragt i hans virtuost behandlede orkester. Englænderne sætter Holst meget højt. Hans hovedværk "The Planets" findes i de engelske pladekataloger i over 30 forskellige indspilninger

Reinhold Morisovitj Glière

(1875 - 1956)

Russisk komponist og dirigent. Direktør ved musikkonservatoriet i Kijev 1914, lærer ved konservatoriet i Moskva 1920-42; 1939 formand for Sovjetkomponisternes Forbund. Operaer, balletter, bl.a. *Den røde valmue* og *Bronzerytteren*, orkester-, kammer- og vokalmusik. Hans stil viser indflydelse fra Tjajkovskij, Rimskij-Korsakov og Borodin, men med impressionistiske træk.

Fritz Kreisler

(1875 - 1962)

Østrigsk violinvirtuos og komponist; fra 1939 bosat i USA. Koncerterede fra 1899 over hele verden (København 1902 og ofte senere). Som komponist især kendt for melodiose violinstykker: *Schön Rosmarin*, *Liebesfreud* m.fl. og for vellykkede pasticher.

Samuel Coleridge Taylor

(1875 - 1912)

britisk komponist. Anvendte effektfuldt elementer fra afrikansk folkemusik i sine værker, der omfatter kammer- og orkestermusik samt kor-trilogien *Hiawatha* (1898-1900).

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis

(1875 – 1911)

var en litauisk komponist og maler. Hans mest kendte musikalske kompositioner er nok de symfoniske digte *I skoven* og *Havet*. De er begge to i et senromantisk tonesprog.

Som maler var Čiurlionis symbolist med rødder i litauisk mytologi, og hans malerier var til dels opbygget efter musikalske formprincipper.

Axel Ejnar Hakon Børresen

(1876 - 1954)

var en dansk komponist. Elev af komponisten Johan Svendsen. Det norsk klingende navn skyldtes farfaderen, som var kommet til København fra Norge i begyndelsen af 1800-tallet. Faderen havde været ved militæret, men var nu grosserer. Familien var ret velstillet, og som det hørte sig til i de pæne borgerlige hjem, fik drengen tidligt undervisning i klaver, violin, cello og musikteori. Som 19-årig ønskede Hakon Børresen at blive komponist, men faderen forlangte en kompetent persons dom over evnerne, før han ville støtte sønnens passion. Fra 1895 og nogle år frem var Børresen elev af den norske komponist Johan Svendsen, der var leder af Det Kongelige Kapel og en fremtrædende person i københavnske kulturliv, men som ellers ikke gav sig af med at undervise.

Svendeprøven blev Den første Symfoni i c-mol, som blev opført i 1901 af Det Kgl. Kapel under Svendsens ledelse. Symfonien vakte betydelig opmærksomhed. Børresen fik Det anckerske Legat og drog i 1902 ud i Europa på studierejse. Rejsen gik til Leipzig, hvor Børresen bl.a. mødte den verdensberømte dirigent Arthur Nikisch, der gentagne gange dirigerede Børresens Violinkoncert ved koncerter rundt om i Tyskland, til Paris hvor han holdt til hos en kreds af komponister omkring Vincent d'Indy og til Bruxelles, hvor han traf den berømte violinvirtuos og komponist Eugène Ysaÿe. Hans ungdom var præget af den dansk/norske romantiske tradition, og han var livet igennem tro mod den romantiske musiks idealer. Han fulgte ikke de moderne strømninger og lod sig ikke forvirre af det brud med senromantikken, som blev sat i gang i begyndelsen af århundredet. Man kan godt sige at Børresen var en konservativ komponist. Børresen var fascineret af havet, og han delte sit liv mellem en lejlighed ved Marmorkirken i Københavns centrum og et hus på Skagen. På Skagen var han et musikalsk led i den berømte Krøyerske og Ancherske kunstnerkreds. Om dette har han selv skrevet: *"Her er fred og ro, dejligt om sommeren, men også storartet om vinteren. Skagen ligger på den nordligste spids. Havet er det samme som for 50 år siden - den vældige horisont og det store luftmaleri. Jeg kan ikke se andet end, at der er stor forbindelse mellem malerkunst og musik. Krøyer arbejde således gerne til musik, og jeg har ofte spillet i hans atelier, når han malede"*. Hans største succes blev operaen *Den Kongelige Gæst*, der blev uropført på Det Kongelige Teater den 15. november 1919. Operaens handling bygger på Henrik Pontoppidans novelle fra 1908 af samme navn. Operaen blev opført 134 gange på Det Kongelige Teater (frem til 1964). Der har siden været flere koncertopførelser og ouverturen spilles jævnligt. I sin anden opera *Kaddara* giver Børresen en række billeder af det grønlandske folkeliv med en rytmisk troværdig tone i de brogede optrin. Også denne opera blev opført med succes på Det Kgl. Teater, og den blev 25 år efter (1946) genopført på teatret i anledning af den grønlandske delegations første besøg i København efter Danmarks befrielse. Operaen blev opført flere gange i 1924-25 på Theatre Royal de la Monnaie i Bruxelles og på Komische Oper i Königsberg. Fra 1924-1949 var Hakon Børresen formand for Dansk Tonekunstnerforening. Han var også aktiv i andre musikpolitiske sammenhænge også på nordisk plan. Han blev medlem af Musikaliska Akademien i Stockholm og æresmedlem af Norsk Tonekunstnersamfund. I 1935 var han en af initiativtagerne til oprettelsen af Musikrådet i Danmark, og han blev rådets første formand. Han berømmes fra nogle sider for sin indsats i disse sammenhænge, men der var efterhånden også dem, der anså ham for en stopklods for forandring.

Manuel de Falla

(1876, Cadiz - 1946, Alta Gracia, Argentina)

Spaniens største komponist i nyere tid voksede op i et musikalsk hjem, lærte tidligt at spille klaver, men havde ikke mange muligheder for at høre musik. Som 17-årig overværede han sin første symfonikoncert og besluttede sig til at blive komponist. Efter uddannelse i Madrid forsøgte han sig som komponist af zarzuelas, en spansk vaudeville-form, men uden succes. Mødet med komponisten Felipe Pedrell blev afgørende for hans udvikling. Pedrell henlede hans opmærksomhed på folkemusikken, og uden direkte at bruge folkemelodier byggede de Falla fra da af sin musik på den spanske folkemusiks grund. I 1904 vandt han det spanske kunstakademis pris med sin 1-akts opera "La vida breve". Af yderligere betydning for hans kunst blev et 7-års ophold i Paris fra 1907 til 1914. Her lærte de Falla Debussy, Fauré og Dukas at kende, lærte impressionisme og den raffinerede franske instrumentationskunst, men komponerede kun lidt. Først i 1914 præsenterede han sine symfoniske impressioner for klaver og orkester "Nætter i spanske haver" og i de følgende år balletterne "El amor brujo" og "Den trekantede hat". Senere vendte de Falla sig mod neo-klassicismen med marionet-operaen "Mester Pedros dukketeater" sangscenen "Psyche" og koncerten for cembalo. I 1938 forlod de Falla af politiske grunde Spanien og flyttede til Argentina, hvor han døde. Hans svage helbred og tiltagende excentricitet svækkede hans kunstneriske udfoldelse, og det sidste storværk, den dramatiske kantate "Atlantida", blev aldrig færdigt.

Ernö Dohnányi

(1877, Bratislava - 1960, New York)

I modsætning til sine to, nogenlunde jævnaldrende, landsmænd, Bartok og Kodaly, er Dohnányi ikke særlig udpræget ungarsk i sin musikstil. Han studerede i Budapest, var elev af bl.a. d'Albert og skabte sig tidligt en karriere som pianist. Allerede før han var tyve år gammel, havde han vakt Brahms' opmærksomhed med en klaverkvintet, og samtidig med sin virksomhed som klaverpædagog, først i Berlin, senere i Budapest, udviklede han sig yderligere som komponist. Hans operaer og balletter, især "Pierettes brudeslør" med den kendte bryllupsvals, skaffede ham megen anerkendelse, i dag spiller man navnlig hans meget vittige Variationer over en børnesang, for klaver og orkester.

Alma Maria Mahler

(Wien, 1879 - New York, 1964).

Hendes forældre var landskabsmaleren Emil Jakob Schindler (1842-92) og dennes hustru Anna Sofie Bergen (1857-1938), der var født i Hamburg og havde påbegyndt en karriere som sangerinde ved forskellige teatre i Wien. Sangerbanen opgav hun ved ægteskabets indgåelse den 4. februar 1879), hvor hun allerede var svanger med Alma. Året efter, den 16. august 1880, fik hun datteren Margarethe Julie (kaldt Grete). Alma blev tidligt interesseret i musik, fik private klavertimer og begyndte også at komponere. Som lærere havde hun bl.a. Alexander Zemlinsky, med hvem hun havde en affære. I november 1901 mødte hun den 19 år ældre operadirektør og komponist Gustav Mahler, der forelskede sig over hals og hoved i hende. En måned efter blev de officielt forlovet, og den 9. marts 1902 blev de gift. Mahler havde forinden betinget sig, at hun opgav sine kunstneriske interesser, for at hun fuldt ud kunne hellige sig ægteskabet og hans musik. Hun var på det tidspunkt allerede gravid med datteren Maria Anna (f. 3. januar 1902), og to år efter kom der endnu en datter til verden: Anna Justine (1904-1988). Alma havde ved ægteskabets indgåelse henvend 100 kompositioner eller kompositionsforsøg bag sig. Det var for det meste sange, hvoraf kun 14 senere blev udgivet i tre hefter, det første på Mahlers foranledning (1910, 1915 & 1924). To yderligere sange er fundet og udgivet. Ægteskabet var ulykkeligt, fordi Alma ikke kunne indordne sig efter Mahlers ønsker og krav, og fremfor alt

elskede hun ham ikke og lod sig gerne opvarte af andre mænd. I sommeren 1907 døde den ældste datter, og et halvt år efter drog ægteparret til New York, hvor Mahler havde fået en økonomisk fordelagtig kontrakt med Metropolitan Operaen, hvor han skulle dirigere 3-4 måneder hver vinter. Det blev kun til to sæsoner, men fra efteråret 1909 blev Mahler leder af New York Philharmonic Orchestra. Imidlertid blev han syg i løbet af den 2. sæson (1910-11) og måtte opgive at fuldføre sine dirigentforpligtelser. Hans sygdom blev alvorligere, hvorfor han blev bragt til Wien, hvor han døde 18. maj 1911. I sommeren 1910 havde Alma haft et intimt forhold til arkitekten Walter Gropius, hvilket blev opdaget af Mahler, der naturligvis blev dybt uretlig. På trods af sine løfter opretholdt Alma forbindelsen med Gropius, men da denne efter Mahlers død erfarede, at Alma og Mahler havde været i seng med hinanden under deres sidste ophold i New York, trak Gropius sig jaloux tilbage. Ved sin død havde Mahler sørget så godt for Alma, at hun var en økonomisk fri kvinde. Alma indledte derefter fra efteråret 1911 en lidenskabelig affære med maleren Oskar Kokoschka. Den ophørte med 1. verdenskrigs udbrud i 1914. Hun fik atter kontakt med Gropius og ægtede ham i Berlin (18. august 1915). Sammen med ham fik hun året efter datteren Manon (1916-35). Under Gropius's fravær fra Wien lærte hun forfatteren Franz Werfel (1890-1945) at kende. Hun blev skilt fra Gropius og levede de følgende årtier sammen med Werfel. De blev først gift i 1929. Da nazisterne fik magten i Østrig måtte de flygte til Frankrig og senere til USA, hvor de først boede i New York, senere i Californien. Tom Lehrer skrev visen Alma om hendes ægteskaber og elskere.

Jacob Gade

(1879-1963)

startede sin musikalske karriere ved høstballerne, hvor han som landsbyspillemand blev egnens kulturelle højdepunkt, han blev senere som kapelmester det kulturelle højdepunkt i provinsbyen, og endte bl.a. i kraft af underholdningsindustrien som en lands- og verdenskendt komponist. Jacob Gade var en beundret violinvirtuos, en ombejlet kapelmester, en folkekær komponist, en dansk pioner indenfor filmmusik, tillige både teaterdirektør og forlægger. Internationalt blev han kendt for sin tango "Jealousie", som er blevet en af musikhistoriens største evergreens. (Jørgen Gram Christensen, "Jacob Gade - et eventyr i musik"). I år 2000 var det 75 år siden Jacob Gade komponerede sin tango "Jealousie". Han spillede stykket i 1925 ved Københavner-premieren på filmen "Don Q, søn af Zorro". Tangoen blev hurtigt kendt verden over især i kraft af Arthur Fiedlers indspilning med det berømte Boston Pops Orchestra. Amerikaneren Vera Bloom skrev i 1931 en tekst til melodien, som den legendariske Vera Lynn (The Soldier's Sweetheart) sang under anden verdenskrig. "Jealousie" har været brugt i utallige Hollywood-produktioner, og den er bl.a. blevet indspillet af Plácido Domingo og Yehudi Menuhin. I Danmark har Per Nørgård i 1967 komponeret en parafrase over tangoen: "Tango Chikane". "Jealousie" er udgivet af Edition Wilhelm Hansen i Danmark, Sverige og Norge i flere versioner: for orkester, salonorkester, harmoniorkester, slagtøj, blæserkvintet, violin og klaver, fløjte og klaver, harmonika samt klaver.

John Ireland

(1879, Bodden - 1962, London)

Uden at have gjort sig bemærket uden for England er John Ireland en af de betydeligste britiske komponister i dette århundrede. Han var elev af Stanford og studerede i årene 1893-1901 ved Royal College of Music i London. Efter en længere årrækkes virke som organist blev han lærer ved Royal College of Music, og blandt hans elever kan nævnes Benjamin Britten og Ernest Moeran. I øvrigt forløb hans tilværelse fredeligt og uden større begivenheder. Også som komponist hørte Ireland til de stille i landet. Hans af bl.a. Brahms påvirkede kammermusik, klavermusik og sange er - i modsætning til f.eks. Vaughan Williams' musik - kun i ringe grad påvirket af engelsk folketone. Af hans større værker har kun et enkelt formået at skaffe sig en plads på repertoire: Klaverkoncert i Es-dur, som til gengæld må betragtes som det bedste engelske værk i denne genre. Som lyriker og musikalsk poet tilhører Ireland vor tids elite blandt komponisterne.

Joseph Canteloube

(1879 - 1957)

Stor kender og indsamler af fransk folkemusik, hvilket kom tydeligt frem i hans egen musik f.eks i hans meget spillede Chants d'Auvergne.

George Enescu

(1881, Liveni, Rumænien - 1955, Paris)

Rumænsk musik er ikke hverdagskost på vore breddegrader, og det er vel kun Enescus navn, der kan siges at være kendt. Hans musik hører vi her i landet ikke så meget til, bortset fra den populære "Rumænske rapsodi nr. 1". Enescu blev uddannet i Paris af bl.a. Fauré og skabte sig et navn som violinist - især som Mozart-fortolker - og dirigent. Som lærer både i Paris og New York fik han indflydelse på mange yngre musikere, bl.a. pianisten Dinu Lipatti. Trods fransk påvirkning er hans musik også præget af rumænsk folketone. Enescu har skrevet operaer, symfonisk musik og kammermusik, alt i en velklingende senromantisk, moderat modernistisk stil.

Nikolay Miaskovsky

(1881 - 1950)

Russisk komponist, fra 1921 professor ved konservatoriet i Moskva. Han skrev bl.a. 27 symfonier og 13 strygekvartetter i en traditionalistisk stil med inspiration fra bl.a. Glazunov og Rimskij-Korsakov.

Igor Stravinsky

(1882, Oranienbaum ved St. Petersburg - 1971, Californien)

Stravinsky blev født i Rusland i 1882, men levede næsten hele sit liv udenfor Rusland. Således boede han i Schweiz fra 1914 og 6 år frem. Derefter 20 år i Frankrig, og fra 1939 og frem til sin død i 1971 i Amerika. Alligevel er det helt på sin plads, at regne Stravinsky som ægte Russisk komponist. Dels skrev han sine 3 største værker før han emigrerede, og dels bærer hele Stravinsky's produktion præg af den instrumenteringsteknik, som han tillagde sig i årene som elev hos Rimsky-Korsakov. Stravinsky's 3 største værker er naturligvis "Ildfuglen", "Petrouchka" og "Sacre du printemps". Det er nok en tilfældighed, at alle 3 er balletter, men naturligvis har samspillet med Diaghileff (ballet-trup) spillet ind. Efter "disse 3 balletter blev den klassiske musik aldrig den samme". End ikke Stravinsky's egen. Disse 3 værker daterer sig alle til årene umiddelbart inden han emigrerede til Schweiz, omen han senere i livet reviderede værkerne, hvilket vist hovedsageligt skete af økonomiske årsager, for at forlænge sine rettigheder. Efter disse 3 mægtige værker, arbejdede Stravinsky endnu mere intenst med rytmen i sine værker, og eksempelvis "Historien om en soldat" er et mesterværk udi rytmisk differentiering, og blev i vid udstrækning eksempel til efterfølgelse for Hindemith og Honneger. Inspirationen fra Debussy havde været klar hele vejen igennem, så det kan synes lidt pudsigt, at han - da han flyttede til Frankrig - skubbede denne påvirkning i baggrunden, og blev klassicistisk. Tydeligst høres dette i balletten "Pulcinella", der faktisk er en barok-pastice, men også "Dumbarton Oakes", "Psalmesymfonien", "Oedipus Rex" og "The Rake's Progress" hviler på klassicismen. Stravinsky var søn af en operasanger, men valgte alligevel at påbegynde et jurastudie. Heldigvis kunne han ikke holde sig fra musikken, og hans betydning for den klassiske musiks senere udvikling kan ikke overdrives. Uropførelsen af "Le Sacre du Printemps" i Paris i 1913 var en af musikhistoriens største skandaler. Ikke desto mindre kan man - hvis noget sådan overhovedet kan lade sig gøre - sætte fødslen af den moderne klassiske musik til samme begivenhed. Stravinsky modtog Sonnings musikpris i 1959 (nogle år før den faktisk blev stiftet), og besøgte naturligvis landet ved samme lejlighed, hvor han dirigerede Tivolis Symfoniorkester i "Ildfuglen". Tidligere havde han besøgt København som klaversolist. Han var uhyre flittig - både som komponist og udøver. Som udøver er en stor del bevaret for eftertiden af pladeselskabet Columbia (i dag Sony), der har udgivet en mammut-boks på 31 CD'er, hvor Stravinsky spiller Stravinsky. Nok har medarbejderen John Craft stået for hovedparten af arbejdet, men mesterens hånd er synlig overalt. I dag vil man nok regnes Boulez og Nagano blandt de største udøvere. Fra den "gamle" generation bør man især interessere sig for Ansermet, Markevich og Monteux. Blandt Stravinsky's mange værker er det klart at "Ildfuglen", "Sacre" og "Petrouchka" er nogle man simpelthen bare skal have.

Zoltán Kodály

(1882, Kecskemet, Ungarn - 1967, Budapest)

Har man sagt Bartok må man også sige Kodaly. Ikke fordi de to komponisters musik lader sig forveksle, men fordi de udgør det "store par" i nyere ungarsk musik, og fordi de var venner og i en årrække arbejdede sammen om deres fælles interesse: Indsamlingen og studiet af den ungarske folkemusik. Kodaly fik sin uddannelse i Budapest, og i 1906 blev han dr.phil. på en afhandling om den ungarske folkemusik. Samme år blev han lærer ved Budapests musikkonservatorium, hvis vicedirektør han blev i 1919. 1946 blev han præsident for konservatoriet. Han har også virket som musikkritiker og som universitetslærer. Kodaly har næppe skrevet et eneste værk, der ikke bærer præg af hans arbejde med sit hjemlands folkemusik. Han er dog ikke nationalromantiker. Hans stil er nutidig, uromantisk uden dog på nogen måde at være avanceret eller vanskeligt tilgængelig. Han har da også arbejdet yderst intenst med musik for børn og med musikpædagogiske problemer. I Ungarn finder man i dag en række folkeskoler, hvor musikundervisningen drives på forsøgsbasis efter Kodalys principper, som i øvrigt har vakt international opmærksomhed.

Percy Grainger

(1882 - 1961)

Australsk komponist, fra 1914 bosat i USA. Han virkede som pianist og indsamler af folkesange, som han udgav og arrangerede for diverse besætninger. I 1920'erne indsamlede han folkesange i Jylland sammen med Evald Tang Kristensen. I sine egne kompositioner stræbte han efter at skrive musik, der var fri for alle harmoniske, metriske og formmæssige konventioner.

Anton von Webern

(1883 - 1945)

Østrigsk komponist, uddannet bl.a. hos A. Schönberg, hvis teorier inden for tolvtonemusik og seriel musik han videreførte som pædagog og komponist. Weberns værker omfatter orkester- og kammermusik, kantater og sange. Mest bemærkelsesværdige er hans ganske korte, men ufattelig righoldige småstykker. Hans arbejde med rytme og klangfarve som specielle elementer i den serielle teknik fik væsentlig betydning for eksperimentalmusikkens videre udvikling.

Edgar Varèse

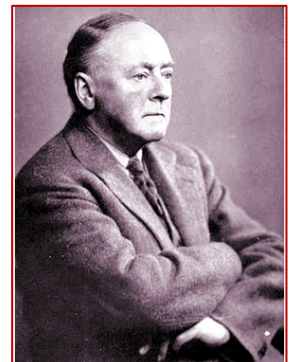
(1883 - 1965)

Fransk-amerikansk komponist; 1915 bosat i USA. Aktiv forkæmper for ny musik. Som komponist helt ukonventionel, stadig søgende efter nye klangvirkninger, bl.a. med den elektroniske lyd kunsts midler. Skrev orkester-, klaver- og vokalværker, men foretrak de specielt sammensatte ensembler, hvori slagtøj spillede en særlig stor rolle.

Sir Arnold Bax

(1883, London - 1953, Cork)

Det har altid været vanskeligt for englænderne at få deres komponister eksporteret. Det er vel egentlig kun lykkedes med Purcell og Britten. Specielt interesserede kender naturligvis Vaughan Williams, Elgar, Delius og Walton, men Bax er vist ikke et navn, der siger de færreste ikke-englændere noget som helst. Og det er synd. Bax er en komponist, der skulle have alle muligheder for at vække interesse i en tid, hvor senromantikken er blevet populær. Bax var en så fremragende behersker af de orkestrale virkemidler, at han tør sidestilles med Wagner og Richard Strauss - uden at hans musik i øvrigt skal sammenlignes med disse komponisters. Hans særprægede, men alligevel fængende melodik, hans overvældende orkestrale farvepragt og hans avancerede, men altid velklingende senromantiske harmonik gør ham til et overordentligt fængslende komponistbekendtskab. Foruden fire sonater består

hans klavermusik mest af stemningsfulde småstykker i stil med Griegs lyriske stykker, mens kammermusikken, de symfoniske digte - deriblandt "Tintagel" med Tristan-og Isolde-emne og Wagner-citater - og de syv symfonier virker nok så personlige. Store dele af Bax' righoldige produktion er indspillet, og det er i høj grad spændende at gå på opdagelse i denne ukendte, men yderst fascinerende musikalske verden.

Oluf Ring

(1884-1946).

Dansk komponist, der gennem sine kompositioner og sit praktisk-pædagogiske arbejde som seminarielærer har haft stor betydning for den folkelige sang. Oluf Ring tog lærereksamen i Jelling i 1905 og rejste kort tid efter til København for at drive videregående studier i orgel-, cellospil og musikteori. Senere fulgte studierejser til udlandet, hvor bl. a. den gregorianske sang var et ivrigt dyrket objekt. Fra 1911 virkede Ring som seminarielærer, først i Ribe og fra 1929 ved Skaarup Seminarium på Fyn. Ved siden af sit embede var han overdirigent ved Fyns Central- Arbejder-Sangkor og ledede også Fyns Folkekor. Hans pædagogiske virksomhed har givet anledning til udgivelsen af megen undervisningsmusik - bl. a. orgel- og violinskole, sangsamlingerne »Syng Danmark« og »Vore Skolesange«, ofte - ligesom for »Højskolesang- bogen«s vedkommende - i samarbejde med andre. I sin omfattende produktion af folke- lige sange har Ring med stort held videreført den linie, der går fra den gregorianske sang og folkevisen over J. A. P. Schulz og frem til Laub og Carl Nielsen, og hvis fornemste kendetegn er en nænsom behandling af ordene og en musikalsk forløsning af deres stemning. Foruden alle de enkelt- stående sange har Ring også skrevet folkelige korværker (»En sommerdag i skoven«, »Kirsten Pil«), operaen »Svinedrengen« og sangspillet »Snehvide«.

Ture Rangström

(1884 –1947)

svensk komponist og musikkritiker. Komponerede operaer, skuespilmusik, symfonier og andre orkesterværker, som stadig spilles, men huskes især for sine 300 sange (romancer). Hans udgangspunkt var senromantikken; men han påvirkedes også af Sibelius og Carl Nielsen samt især af svensk digtning og folketone.

George Butterworth

(1885, London – 1916, I slaget ved Somme i Frankrig)

var en engelsk komponist og musiketnolog. Han er mest kendt for sine engelske sange, navnlig til digte fra A. E. Housman: *A Shropshire Lad*.

Det 20. århundrede fra ca. 1940.

Darmstadtskolen

Den gængse betegnelse for de komponister, deres teknik og æstetik, der prægede de internationale feriekurser for ny musik i Darmstadt i 1950'erne. Kurserne, som blev grundlagt i 1946, udviklede sig til kompositionsseminarer, hvor tidens førende komponister som Pierre Boulez, Bruno Maderna, Luigi Nono og Karlheinz Stockhausen underviste, præsenterede og diskuterede deres musik. Darmstadt blev centrum for udviklingen af serialismen (se seriel teknik), og komponister fra hele verden valfartede dertil for at lære. Med kritikken af den serielle musik i slutningen af 1950'erne mistede Darmstadtskolen sin normgivende betydning, men kurserne, der siden 1970 gennemføres hvert andet år, er forblevet et vigtigt forum for ny musik.

Marcel Dupré

(1886-1971)

Fransk organist og komponist af kirkelig og symfonisk musik. Han studerede hos Louis Vierne og hos Charles-Marie Widor, som han efterfulgte i 1934 som organist ved St. Sulpice-kirken i Paris. Han var kendt som en fremragende Bachfortolker og improvisator. Blandt hans elever var Jehan Alain og Olivier Messiaen.

Eric Coates

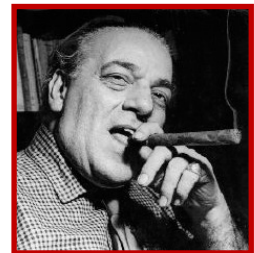
(1886 - 1957)

Britisk komponist. Populære orkestersuiter som *London Every Day* med *The Knightsbridge March* og *London again*, *De tre bjørne* og marchen *Calling All Workers*.

Heitor Villa-Lobos

(1887 - 1959)

Brasiliansk komponist og folkemusikexpert. Indsamlede spanske, portugisiske og indianske folkemelodier. En del af de indsamlede temaer er benyttet i hans kompositioner, der omfatter operaer, symfonier og kammermusik, korværker og klaverstykker. Han grundlagde 1942 eget musikkonservatorium. Gæstedirigent i USA og Europa efter 2. verdenskrig (København 1951). Flere af hans folkemusikprægede sange er indsunget af Pete Seeger og Joan Baez.

Poul Schierbeck

(1888-1949),

Dansk komponist, elev af Carl Nielsen og lærer ved Konservatoriet i København. Han var en dygtig instrumentator, hvis musik i en franskklingende elegance forenede træk fra Carl Nielsen med dennes og Thomas Laubs folkelige sang. Han skrev sange, bl.a. cyklussen *Den kinesiske Fløjte* (1919) og *I Danmark er jeg født* (1927), kantater, kammer- og orkestermusik og operaen *Fête galante* (1931).

David Monrad Johansen

1888-1974

Norsk komponist og musikkritiker. I 1920'erne fremstod han med bl.a. oratoriet *Voluspå* som arvtager og fornyer af norsk nationalromantik. Hans tonesprog farves af arkaiske træk i en foregivet norrøn stil med træk fra bl.a. Grieg og Debussy.

Jacques Ibert

(1890, Paris - 1962, Paris)

I 1919 fik Ibert Romer-prisen og trådte dermed ind i rækken af blåstemplede franske komponister. Han har skrevet operaer og balletter, kammermusik og orkesterværker. Karakteristisk for ham er det, at han ikke har skrevet nogen symfonier - det er i værker i mindre former han har vist sit talents styrke.

Vid og elegance, ofte helt overstadig humor, er hovedindtrykket af hans teknisk overlegne kompositioner.

Bohuslav Martinu

(1890, Policka, Tjekkoslaviet - 1959, New York)

Martinu blev uddannet som violinist på konservatoriet i Prag efter at have optrådt allerede som 8-årig. Da han afsluttede sine studier i 1913 blev han ansat som violinist i Czech Philharmonic Orchestra, en stilling han beholdt i 10 år.

Som komponist er han autodidakt. Allerede som 10-årig havde han komponeret sin første strygekvartet. I sine første kompositioner er Martinu stærkt påvirket af fransk impressionisme, og i 1923 flyttede han da også til Frankrig, hvor han blev i 17 år. Da 2. Verdenskrig brød ud, flyttede han til USA, hvor han levede til sin død.

Som komponist har Martinu været overvældende produktiv i alle genrer. Hans musik er karakteristisk ved sin sindrige polyfoni, der dog aldrig virker anstrengt, en særpræget og meget smuk instrumentation i orkesterværkerne, en stærkt vital rytmisk og en enkel, af tjekkisk folketone påvirket melodik.

Sergei Prokofiev

(1891 - 1953)

Russisk komponist. Han begyndte at komponere næsten før han kunne skrive og forsøgte sig med en opera, da han var ni år. Da han afsluttede uddannelsen i klaver, komposition og direktion fra konservatoriet i St. Petersburg i 1914, havde han allerede komponeret mange værker, deriblandt også den 1. klaverkoncert. Under 1. verdenskrig boede han i London og ved slutningen flyttede han via Japan til USA. Operaen "Kærligheden til tre appelsiner" blev skrevet i Chicago i 1921, og året efter rejste han til Paris for at arbejde dér, bl.a. med at komponere balletmusik til Diaghilevs Russiske Ballet. Efter en del år med begrænsede muligheder i Vesten, besluttede Prokofiev sig til at vende tilbage til nu Sovjetunionen i 1933. Sovjetregeringen forlangte at han skulle forenkle og popularisere sin musik, hvilket "Peter og ulven" er et eksempel på. Ligesom den filmmusik, han skrev megen af. Alligevel er kantaten "Alexander Nevskij", som består af dele af musikken til Eisensteins film af samme navn, et af hans stærkeste værker. Prokofievs største værker fra denne periode er operaen "Krig og fred" og den 5. symfoni, som blev bestilt for at fejre Sovjetunionens sejr over Hitlers tropper.

Sergej Prokofiev døde samme dag som Josef Stalin i 1953.

Sir Arthur Bliss

(1891 - 1975)

britisk komponist. Fremtrædende skikkelse i britisk musikliv; professor i musik ved University of California 1940; musikchef ved BBC 1942-44. Sange, kammer-, orkester-, film- og scenemusik; blandt hans kendteste værker er operaen *The Olympians* (1949) samt balletterne *Checkmate* (1937) og *Miracle in the Gorbals* (1944).

Hilding Rosenberg

(1892-1985)

Rosenberg var en af pionererne for den moderne musik, som i begyndelsen af 1920'erne begyndte at gøre sig bemærket i det svenske musikliv som afløser for den nationalromantik, der tidligere havde sat sit præg på svensk musik. Han var i flere årtier et forbillede for yngre komponister. Som privat kompositionslærer uddannede han flere generationer af svenske komponister. Han producerede flittigt til højt op i årene i alle musikalske genrer.

Germaine Tailleferre

(1892-1983)

Fransk komponist; i mellemkrigsårene medlem af den franske komponistgruppe Les Six. Orkester-, kammer- og balletmusik, deriblandt balletten *Le marchand d'oiseaux* (1923), operaen *Il était un petit navire* (1949) og en klaverkoncert (1924).

Arthur Honegger

(1892, Le Havre - 1955, Paris)

Som medlem af gruppen "Les Six" (De seks), der også omfattede Milhaud, Poulenc, Georges Auric, Louis Durey og Germaine Tailleferre, og som havde Jean Cocteau som ideologisk bagmand, placerede Honegger sig allerede i tyverne som en central skikkelse i tidens franske musik. I virkeligheden stod han dog ikke "Les six" særlig nær. Mens gruppen øvrige medlemmer hyldede en hverdagsagtig, uhøjtidelig og ofte ironisk eller ligefrem humoristisk stil, var Honegger i højere grad en alvormand. Såvel symfonierne (med undtagelse af den fjerde) som de store dramatiske værker og korværker (først og fremmest "Le Roi David" og "Jeanne d'Arc au bucher") er en alvorligt og idealistisk arbejdende kunstners værk. Honegger blev uddannet i Zürich og Paris og har selv undervist på Ecole Normale de Musique. Han opnåede talrige hædersbevisninger og tillidsposter, blev bl.a. æresdoktor ved universitetet i Zürich. Som det gik for så mange af Honeggers jævnaldrende, gik det også for ham: Efter sin død blev han stærkt nedvurderet, og for tiden spilles hans musik kun sjældent. Man kan undre sig over det, for Honeggers musik er "publikumsvenlig" - den er moderne uden på nogen måde at være vanskeligt tilgængelig.

Darius Milhaud

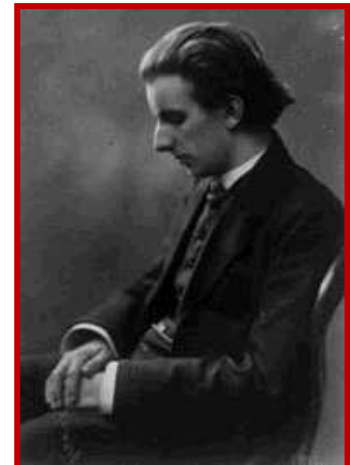
(1892 - 1974)

fransk komponist; en af den moderne musiks forgrundsskikkelser. Virkede som pædagog i USA og Paris og udgav flere musikteoretiske værker. Har komponeret operaer, bl.a. *Christoph Colombe* (1930), balletter, symfonier og andre orkesterværker, kammermusik m.m.

Rued Langgaard

(1893, København - 1952, Ribe)

I flere tilfælde vil man gå forgæves, hvis man prøver at slå Langgaard efter i nyere danske opslagsværker om musik. Allerede mens han levede, gik han så grundigt i glemmebogen, som tænkes kan. Det fyldte ham med bitterhed. Som teenager opnåede han noget nær europæisk berømmelse som organist og komponist. Før han var 20 år gammel, havde Berliner-filharmonikerne givet en Langgaard aften med bl.a. hans 1. symfoni. Da Carl Nielsen slog afgørende igennem, glemte man Langgaard. Han var senromantiker, elskede Gade og Schumann og beundrede Liszt, hos hvem hans far, pianisten Siegfried Langgaard, havde studeret. Langgaard gav selv Carl Nielsen skylden og udtalte sig ofte, bl.a. ved Niensens død, med stor bitterhed om ham. Han blev dog ved med at komponere, og hans produktion er nærmest uoverskuelig. 16 symfonier, korværker med orkester i vældigt antal, orgelværker, kammermusik, sange, kortere orkesterstykker og en mysterieopera efterlod han sig. Det meste af det har aldrig været opført, men værker som "Sfærens musik", 4. Symfoni, "Løvfald" og 6. Symfoni, "Det himmelrivende" må uvilkårligt give lytteren appetit på mere.

Lili Boulanger

(1893 - 1918)

var en fransk komponist. Hun skrev bl.a. korværker med orkester, to symfoniske digte, adskillige sange samt stykker for klaver, violin og fløjte. Som den første kvinde vandt hun i 1913 Pariserkonservatoriets Prix de Rome for kantaten *Faust et Hélène*. Blandt hendes kompositioner kan i øvrigt fremhæves de tre værker for soli, kor og orkester *Psaume 24*, *Psaume 129* og *Psaume 130* med tekster fra gammeltestamentlige salmer, korværket *Vieille prière bouddhique*, de to symfoniske digte (eller klavertrioer) *D'un matin de printemps* og *D'un soir triste* og en sangcyklus *Clairières dans le ciel*. Hendes sidste fuldførte værk var *Pie Jesu* for sopran, strygekvartet, harpe og orgel, som hun dikterede til sin behjælpelige storesøster, komponisten og musikpædagogen Nadia Boulanger. Efter langvarig sygdom døde Lili Boulanger som 24-årig og efterlod sig en del ufuldendte værker, herunder operaen *La Princesse Maleine* med libretto af Maurice Maeterlinck.

Paul Dessau

(1894 - 1979)

Tysk komponist. Kapelmester ved flere tyske operaer, ved Deutsches Theater i Berlin 1948; har komponeret operaer, musik til skuespil, bl.a. til talrige stykker af Bertolt Brecht, ballet-, film-, orkester- og kammermusik, korværker og sange.

Mario Castelnuovo-Tedesco

(1895 - 1968)

italiensk komponist, fra 1939 bosat i USA. Senromantisk orkester-, kammer- og klavermusik samt operaen *La Mandragola* (1926).

Carl Orff

(1895, München - 1982, München)

Orff er en mærkelig skikkelse i vor tids musik - et af medlemmerne af den eksklusive et-værks klub. Som f.eks. Mascagni, Leoncavallo og Dukas huskes han for et eneste værk: "Carmina Burana", et værk som mange af de lærde oven i købet rynker på næsen ad. Og alligevel kan han ikke sammenlignes med de andre medlemmer i klubben, for han var ikke bare komponist, han var også pædagog. Nogle årgange ikke blot tyske, men også danske (foruden mange andre) skoleelever har stiftet bekendtskab med "Das Orff Schulwerk", et musikpædagogisk undervisningssystem, som skal bringe de gulnæbbede små i kontakt med musikkens grundstof. I modsætning til den samtidige Zoltan Kodaly's undervisningsprincipper når Orffs "system" imidlertid ikke længere end til selve musikkens grundstof, hvor Kodaly fører børnene videre til "den store musik". Orff havde komponeret flittigt i mange år, før han i slutningen af 1930'erne faldt over en samling digte fra Beuron klostret og forstod, at hermed begyndte hans komponistkarriere for alvor. Han kasserede alt, hvad han hidtil havde skrevet - værker, som man i dag godt kunne tænke sig at høre - og komponerede "Carmina Burana", sange fra Beuron. Det blev - og er stadig - en verdenssucces, hvilket er forståeligt, for trods alle sine raffinementer er det fundamentalt folkeligt og lettilgængeligt, medrivende og saftigt.

Orff holdt fast ved denne nye stil og komponerede et par "fortsættelser": "Catulli Carmina" og "Trionfo di Afrodite". Men han blev også operakomponist, og her hentede han sit stof i det tyske folkeeventyrs verden: "Månen" og "Den kloge pige" kunne det være rart at se/høre igen. Men Orff er stadig stort set kun "Carmina Burana" - vi er nogle stykker (hvor mange mon?), der utålmodigt venter på at få lov at høre alt det andet - igen eller for første gang. Carl Orff blev født samme år som Hindemith (1895) og døde i 1982.

Paul Hindemith

(1895, Hanau - 1963)

Mens han endnu levede, blev Hindemith betragtet som en af det 20. århundredes største komponistpersonligheder på linie med Stravinsky og Bartók. Da han døde, forsvandt hans stjerne næsten helt ned under horisonten på den musikalske himmel, og han omtaltes med foragt som en reaktionær.

Hans stjerne er nu atter i stigen. Pladeselskaberne er begyndt at interessere sig for hans musik igen, og det er ikke længere blot standardværkerne "Mathis der Maler"-symfonien og de symfoniske metamorfoser over temaer af Weber, der indspilles igen. Også hans kammermusikalske værker fra 1920'erne og 30'erne udkommer nu på CD. Hindemith blev uddannet i Frankfurt som komponist og violinist (bratschist) og udviklede sig til en af sin tids lærdeste musikere. Hans teoretiske værker, især "Unterweisung im Tonzatz" og hans harmonilære er betydelige undervisningsværker den dag i dag. Som instrumentalist var Hindemith lidt af et fænomen. Det hævdedes, at han kunne spille på et hvilket som helst orkesterinstrument. Bratschen var dog hans foretrukne instrument, og det skal nævnes, at Waltons bratschkoncert er skrevet til og uropført af Hindemith. Inspiration fra barokmusik og fra endnu ældre musik mødes hos Hindemith med den gamle tyske folkesang, det musikantiske og det lærde. Resultatet er som regel frydefuldt.

Józef Koffler

(1896 – 1944)

Józef Koffler kom fra en polsk-jødisk familie. Han gik i gymnasiet i Stryj i 1910 - 1914. Samtidig gik han til privattimer i kontrapunkt, harmonilære og klaverspil. I 1914 - 1915 læste han jura og senere harmonilære og musikkomposition på Wiens Universitet. En af hans kompositions lærere var Hermann Grädener. I 1916 blev han kaldt ind til militærtjeneste, som han skulle have afsluttet i 1920. Efter den polske stats genopståen i 1918 skiftede han til det nydannede polske militær. I militæret fortsatte han sine musikalske interesser som dirigent af blæseorkestre og komponist. I vinteren 1920 fortsatte han sit studium i Wien, denne gang på det musikvidenskabelige fakultet, hvor han læste bl.a. hos Guido Adler, Robert Lach, Wilhelm Fischer og Egon Wellesz. Samtidig læste han direktion hos Felix Weingartner. I 1923 forsvarede han sit doktorafhandling "Über orchestrale Koloristik in den symphonischen Werken von Felix Mendelssohn-Bartholdy" hvorefter han arbejdede i Wien som musiklærer og kordirigent i Burgtheater. I wienerperioden mødte han Alban Berg, hvis musik påvirkede Kofflers æstetik stærkt. I 1925 vendte Koffler tilbage til Polen og bosatte sig i Lwów (i dag Ukraine). Her underviste han i komposition, instrumentering, musikformer og harmoni på det Polske Musikselskabs Konservatorium.

Hans kurser i komposition af atonal musik var særlig populære blandt unge studerende, bl.a. Roman Haubenstock-Ramati. I begyndelsen af trediverne stiftede han kontakt med Arnold Schönberg og hans tolv-tone-teknik, der havde betydelig indflydelse på hans produktion. I samme periode blev han valgt som bestyrelsesmedlem af den polske Komponistforening og Foreningen af Polske Musikpædagoger. Józef Koffler virkede også som kritiker og musikskribent. I årene 1925 - 1939 var han chefredaktør for tidsskriftet "Orkiestra", og i 1936 - 1937 skrev han endvidere til tidsskriftet "Echo". Hans artikler dukkede også op i tidsskrifter i andre dele af Polen. Efter tyskernes angreb på Polen i september 1939, og den sovjetiske Røde Armes besættelse af Lwów af blev Józef Koffler leder af kompositions fakultetet og prorektor af det nyligt åbnede statslige musikkonservatorium i Lwów. Samtidig blev han udnævnt af de sovjetiske myndigheder til professor. I årene 1939 - 1941 var han meget aktiv i musiklivet i det sovjetbesatte Lwów. Da tyskerne angreb Sovjetunionen og gik ind i Lwów i juli 1941 blev Koffler sammen med sin kone og søn arresteret og sendt til ghettoen i Wieliczka (det tyske Generalgouvernement i Polen). Familiens videre skæbne kendes ikke nøjagtigt. Sandsynligvis blev de alle skudt af tyskerne i begyndelsen af 1944 i nærheden af byen Krosno (sydøst Polen), hvor de skjulte sig efter udslettelsen af ghettoen i Wieliczka. Koffler var den første og eneste polske komponist i mellemkrigsperioden, der i sine værker benyttede sig af tolvtoneteknik og serialisme. Der er ikke mange af hans kompositioner, som overlevede Holocaust. Kun to af hans værker blev udgivet efter krigen af Polskie Wydawnictwo Muzyczne (PWM). De er stadig tilgængelige: Strygetrio op.10 og Kantata 'Kærlighed' op.14. Efter 1990 er en snes af hans værker opført i forskellige lande. Der er enkelte pladeindspilninger med Kofflers værker.

Knud Åge Riisager

(1897 - 1974)

Dansk komponist, en af de mest fremtrædende skikkelser i moderne dansk tonekunst. Riisager blev i 1921 cand. polit. og få år senere knyttet til finansministeriet, hvor han i 1939 avancerede til kontor- chef. Efter nogle års orlov søgte han sin afsked i 1950 for helt at kunne hellige sig musikken. Helt fri for administrativt arbejde blev han dog langt fra, idet han i 1956 blev udnævnt til direktør for Det kgl. danske Musik-konservatorium. Den musikalske uddannelse fik Riis- ager dels herhjemme, dels i udlandet. Han har især søgt orientering hos det yngre slægtled af franske komponister, der efter I. verdenskrig indtog en antiromantisk holdning. Ungdomsværkerne kan i deres artistisk blandende form virke en smule kølige, men i de senere arbejder begynder en mere lyrisk og varm tone at trænge igennem. Den sceniske musik udgør en væsentlig del af Riisagers produktion. Foruden operaen »Susanne« har han skrevet en hel del balletter, der både herhjemme og i udlandet er ført frem til succes (»Benzin«, »Tolv med Posten«, »Slaraffenland«, »Qarrtsiluni«, »Fugl Fønix« og »Etude«. Desuden en del skuespilmusik, (»Darduse«, »Niels Ebbesen«), en række symfoniske værker, kammermusik og sange.

Erich Wolfgang Korngold

(1897, Brunn, Østrig - 1957, Hollywood)

Formodentlig har Korngold været en af den europæiske musikhistories største musikbegavelser. Men hans kompositoriske karriere blev en tragedie, for hans begavelse nåede kun lige at folde sig ud, før den visnede. Allerede som 11-årig skrev han, der var søn af musikkritikeren Julius Korngold, en eventyr-opera, der nåede til opførelse i Wiener-operaen. Han blev undervist af tidens førende musikere, debuterede som dirigent da han var 20, og fik som 23-årig opført sin opera "Die tote Stadt" i både Hamburg og Köln. Succes'en var ubetinget, og Korngold udråbtes som tidens største musikalske geni. Det var han måske også, men på en eller anden måde manglede hans musik personlighed og stil, så umådelig opfindsom og velskrevet den end var. Den senromantiske orkesterpragt, Puccinis sensuelle melodik, det dramatiske håndlag, impressionistisk klangteknik - det var der alt sammen, men det var ikke rigtig hans eget. Korngold emigrerede i 1934 til USA, hvor han blev en af Hollywoods førende filmkomponister. Det første resultat af hans filmarbejde blev bearbejdelsen af Mendelssohns musik til "En skærsommernatsdrøm" i Reinhardts filmatisering. Korngold sagde om sig selv: "Først var jeg vidunderbarn, så succesfuld opera-komponist i Europa, så

film-komponist - jeg føler, jeg må tage en beslutning nu, hvis jeg ikke ønsker at være Hollywood-komponist resten af mit liv". Det lykkedes ham dog ikke at forlade filmverdenen - heller ikke i musikalsk henseende. Hans violinkoncert fra 1945 er en bearbejdelse af filmmusik-temaer - et velklingende værk, der nok er værd at lytte til i en god udførelse, men alligevel gammel vin på nye flasker.

Frank Bridge

(1897 - 1941)

Engelsk komponist Som helt ung gjorde han sig bemærket som kammermusiker og dirigent, idet han var kendt for at kunne springe ind til de mest komplicerede opgaver med kort varsel. Har skrevet orkestersuiter, symfoniske digte, kammermusik, en cellokoncert klaversonater m.v.

George Gershwin

(1898, New York - 1937, Hollywood)

Sædvanligvis må en komponist være lykkelig for at blive berømt en gang. For Gershwin lykkedes det 2 gange: Først blev han amerikansk underholdningsmusiks store navn og skabte sig en formue ved sine 200 sange til revyer, shows og musicals. Mange af dem har vist sig at være evergreens. I 1924 fik han sit andet gennembrud som seriøs - eller i hvert fald halvt seriøs - komponist med den "Rhapsody in Blue" for klaver og jazz-band (senere instrumenteret for symfoniorkester af Ferde Grofé), som han skrev på opfordring af Paul Whiteman. "Symfonisk jazz" kaldtes denne nye genre, som hverken er symfonisk eller jazz, men ganske enkelt er Gershwin. Uden at svigte sin lettere muse skrev Gershwin fra nu af en række seriøse værker, måske nok præget af hans manglende teoretiske og tekniske viden, men forgyldt af hans enestående (af selveste Arnold Schönberg anerkendte) melodiske geni. Jazz-prægede rytmer, en af amerikansk folkemusik og populærmusik påvirket melodik, en halvt senromantisk harmonik og en fantasifuld orkesterbehandling gjorde Gershwin til en yderst fascinerende og inciterende komponist.

Hans Eisler

(1898 - 1962)

tysk-amerikansk komponist. Ved forskellige konservatorier i USA fra 1934; udvist af politiske grunde 1948; 1950 professor i Ø-Berlin. Skuespilmusik, bl.a. til flere af Brechts stykker, ballet- og filmmusik, kantater og kammermusik, klaverstykker og sange.

Francis Poulenc

(1899, Paris - 1963, Paris)

Den franske komponistgruppe "Les six" (De seks) er lidt af et postulat. Ved et tilfælde opførtes der værker af seks unge, franske komponister ved en privat koncert i Paris, og en tilstedeværende journalist fandt det smart at gøre de seks til en gruppe, i lighed med den kendte russiske "De Fem". Men i virkeligheden havde de seks ikke så forfærdelig meget til fælles, og deres veje skiltes snart, selvom de ikke blev egentlig uvenner. Man mente snart, at gruppen burde deles i to - tre små og tre store. De små - nu næsten glemte - var Georges Auric, Louis Durey og Germaine Tailleferre, og de tre store var Arthur Honneger, Darius Milhaud og Francis Poulenc, og ingen var i tvivl om, at af dem var Poulenc den mindst betydelige. Men det er Poulenc der huskes og spilles af de seks. Han blev født i 1899 i en sten rig familie, som havde tjent sine penge på medicinproduktion. Poulenc behøvede ikke at bestille noget, men han kastede sig alligevel over klaveret og blev en udemærket pianist. Komposition studerede han på egen hånd. Hans første mange værker er elegante og lettere pjankede. Han var gadedrengen i fransk musikliv. Men i 1930'erne ramtes han af et chok: En af hans venner døde ved en bilulykke. Det fik ham til at vende tilbage til sin barndoms katolske tro, og han komponerede en række kirkemusikalske værker. "Jeg er en munk og en gadedreng", sagde han selv, for gadedrengen glemte han aldrig helt - det høres i et sent om muntert værk som klaverkoncerten. I øvrigt stikker gadedrengen af og til hovedet frem i selv de mest alvorlige kirkelige værker - prøv "Stabat Mater". I 1957 havde Poulenc urpremiere på sin opera "Les dialogues des Carmelites" på Scala operaen i Milano.

Georges Auric

(1899, Hodève - 1983, Paris)

Det skyldes nok mest medlemskabet af den i sin tid så navnkundige komponistgruppe "De seks" (Les Six), at Auric endnu nævnes uden for Frankrig som komponist. Størst betydning har han nok haft som direktør for operaen i Paris, som kritiker og som formand for den franske komponistforening. Af hans talrige kompositioner er det nok filmmusikken, der har skaffet ham det største publikum - vel især "Moulin Rouge". Han skriver i en let tilgængelig, letflydende, moderat modernistisk stil.

Pavel Haas

1899, Brno - 1944 i Auschwitz

Var en tjekkisk komponist af jødisk herkomst. Som komponist var han påvirket af sin lærer Leoš Janáček, men fandt også inspiration i bl.a. jazz og moravisk folkemusik.

Haas var en af de fremtrædende komponister i mellemkrigstidens tjekkiske avantgarde; men først fra 1935 satsede han på en professionel karriere som komponist. I 1937 havde han stor succes med operaen *Šarlatan* om en læge fra middelalderen. I 1941 blev Haas indsat i Terezin (Theresienstadt), indtil han blev ført til Auschwitz. I tiden i Terezin fortsatte han med at komponere.

Niels Finn Høffding

(1899 - 1997)

var en dansk komponist. Han blev fra 1917 uddannet som privatelev i komposition hos Knud Jeppesen og i Wien hos Josef Marx. Fra 1928-1969 (fast ansat fra 1933) var han lærer ved Det Kgl. Danske Musikkonservatorium i teori, og komposition, fra 1949 som professor og en kort tid i 1954-1955 som direktør. I kraft af sin post som underviser var han en af de mest indflydelsesrige musikpersonligheder i det. 20. århundredes Danmark. I 1983 modtog han Carl Nielsen-Legatets Hæderspris.

Parallelt hermed har Høffding har bestyret en række poster i dansk musikliv. Han var i periodevis i ledelsen for DUT, Dansk Komponistforening, Dansk Koncertforening, Samfundet til udgivelse af dansk musik, KODA og i 11 år fra

1929-1938 formand for Musikpædagogisk Forening. Desuden var han medlem af Kulturministeriets musikkommission og konsulent for DR.

Men i sit lange liv fik han også tid til at skrive en masse musik. Han startede som mange andre i sin generation i Carl Nielsen-stilen, men svingede omkring 1930 over til en enklere og mere folkelig udtryksmåde. Han oplevede i slutningen af 1920'erne en vældig inspiration fra den tyske bevægelse for folkemusikskoler og bevidst musikopdragelse af både børn og unge. De tyske bannerførere var bl.a. Fritz Jöde, Paul Hindemith og Carl Orff. Sammen med komponisten Jørgen Bentzon stiftede han i 1931 Københavns Folkemusikskole. Den skulle ikke tage sig af det, man i dag forstår ved folkemusik, men snarere fremme musikkulturen hos alle mennesker, der ikke normalt havde adgang til musikkundervisning. De var en del af en generel bevægelse, der også omfattede folk som Bernhard Christensen, Poul Henningsen, Ejnar Jacobsen, Erling Brene og mange andre.

Så mens Finn Høffdings musik i "traditionel" komponiststil, som de 4 symfonier og en række kammermusikværker, er skrevet tidligt i hans karriere, skiftede han fra ca. 1930 i høj grad over til vokalmusik og musik med et pædagogisk sigte, henvendt til børn eller amatører.

Desuden udgav han sammen med bl.a. Hakon Andersen *Gymnasiesangbogen* (1928), 60 danske Kanoner (1930) og *Gymnasiesangbogen for Piger* (1932) samt en række mere videnskabeligt anlagte publikationer: *Harmonilære* (1933/1976), *Den elementære Hørelære* (1937/1956), *Indførelse i Palestrinastil* (1969) og en klaverskole (sammen med Birgitta Nordenfelt)

Uno Klami

(1900, Virolahti - 1961, Helsinki)

Man kan bevæge sig rundt i livet i mange lykkelige år, uden at være klar over at Finlands store søn ikke er Jean Sibelius men Uno Klami. Kun et lille fåtal af kendere har hørt om Klami, men de har til gengæld alt den musik, der er tilgængeligt af ham. Uno Klami er født i 1900 og rubriceres således til Finlands post-Sibelius'ske periode. Det er Uno Klamis fortjeneste, at det finske musikliv ikke fortabte sig i total navlepilleri i form af nationalromantik, men åbnede sig ud mod verden, og faktisk har givet os nogle komponister, som man kan undres over ikke er verdensberømte, på linie med Sibelius. Klami studerede på det finske musikkonservatorium fra 1915 til 1924. Derefter nogle år i Paris, og endelig nogle år i Wien. Især Pariserårene lagde grunden til den Klami, der trak Finland bort fra nationalromantikken, især på grund af kraftig inspiration fra en Ravel og en tidlig Stravinsky. Begge dele lader sig klart høre, både hvad angår instrumentering og hvad angår melodik. Mange af titlerne på Uno Klamis værker virker bekendt, men var dem, det er i hænderne på andre komponister de er kendte. Ikke at der er noget galt med Elgars "Sea Pictures", men de lyder ikke som Klamis, og hans "Kalevala suite" er også noget ganske andet end Sibelius'. Han har skrevet klaverkoncerter, hvoraf nr. 2 især skal fremhæves, og han har skrevet - ikke en cellokoncert - men en fantasi for cello og orkester "Cheremissian Fantasy". Begge disse "koncerter" er utroligt smukke, og fortjener et stort publikum.

Ernst Krenek

(1900 - 1991)

østrigsk-amerikansk komponist. Fra 1925 kapelmester og pianist i Tyskland og Østrig; rejste 1938 til USA, hvor han virkede som universitetslærer og udgav en række musikvidenskabelige afhandlinger. Tilhørte som komponist oprindeligt den neoklassicistiske polyfone skole, men fandt senere sin form i tolvtonemusikken. Talrige operaer, bl.a. *Jonny spielt auf* (1927; Det kgl. Teater, *Jonny*, 1930); desuden symfonier, kammer- og vokalmusik m.m.

Kurt Weill

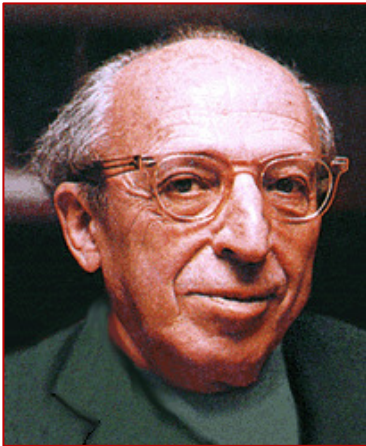
(1900 - 1950)

Tysk komponist. Flygtede 1933 til Danmark, hvor han opholdt sig sammen med Bert Brecht til 1935, da han emigrerede til USA. Har skrevet musik til viser, orkesterværker og kammermusik, men er bedst kendt for sin opera *Die Dreigroschenoper* (1928), opført 1930 i København under titlen *Laser og Pjalter*, med tekster af Bert Brecht. Sammen skrev de også *Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny* og skoleoperaen *Der Jasager*, opført 1931 i Danmark under titlen *Drengen, der sagde ja*. Desuden musik til balletten *De syv dødsyndere*. I New York skrev Weill musik til *Knickerbocker Holiday* med den populære hovedmelodi *September Song* samt en række nye musicals, bl.a. *Lady in the Dark*, *One Touch of Venus*, *Street Scene*, *Down in the Valley* og *Lost in the Stars*.

Aron Copland

(1900, New York - 1990)

Da Walter Damrosch havde dirigeret den første opførelse af Coplands symfoni, vendte han sig mod publikum og sagde: "En ung mand på 23 år, som kan skrive en symfoni som denne, vil være i stand til at begå mord om fem år": Så vidt vides forsøgte Copland sig aldrig som morder, derimod lykkedes det ham at placere sig som et af sit lands førende komponister. Som så mange amerikanske komponister fik han sin uddannelse i Paris. Da han vendte tilbage til USA var det med ønsket om at være med til at skabe en musik, der var specielt amerikansk. Til at begynde med benyttede han jazzen som udgangspunkt, men forlod den igen, fordi han fandt den for begrænset. I årene under og efter 2. Verdenskrig beskæftigede han sig med tolvtonemusik, men i de seneste år har han vendt sig mod en mere enkel og lettere tilgængelig stil baseret på amerikansk folkemusik. Det er især hans balletter, der har skaffet ham publikums yndest, men også suiteerne fra hans filmmusik, den stærkt jazz-inspirerede klaverkoncert og den 3. Symfoni er i høj grad værd at beskæftige sig med. Copland var en fortrinlig dirigent og har lavet en række fremragende indspilninger af egne værker.

Joaquin Rodrigo

(1901 Sagunto, Valencia - 1999 i Madrid)

Han blev blind som 3 årig. Han var stærkt inspireret af den spanske folkemusik. Hans enorme produktion omfatter adskillige koncerter, men kun en af dem er verdensberømt *Concierto de Aranduez* for guitar og orkester. Især den langsomme sats, der lyder som en andalusisk folkesang, er blevet utrolig populær.

Gerald Finzi

(1901 - 1956)

Han komponerede 40 opusnumre inden for alle genrer, dog med en vis overvægt af vokalmusik. Hans kendteste værk er sangkredsen *Dies natalis* (1926-39) for sopran, tenor og strygere, et mindre mesterværk i nyere engelsk musik.

Sten Broman

(1902 i Uppsala - 1983 i Lund)

Var svensk musiker, komponist, causeur og musikkritiker som i 1927 blev fil.lic. i musikvidenskab og i årene 1922-66 var indflydelsesrig musikkritiker ved Sydsvenska Dagbladet.

Bromans vigtigste værker var de ni symfonier, hvor han konstant forsøgte nye stilmidler, men har også komponeret scenisk musik, orkester- og kammermusikværker. Mest kendt i Danmark som den livlige excentriske vært i den skandinaviske musikquiz *Kontrapunkt*

Maurice Duruflé

(1902 - 1986)

Kendt fransk organist og komponist, Maurice Duruflé udgjorde længe den levende forbindelse til den franske romantiske orgeltradition grundlagt af Cesar Franck, Louis Vierne og Charles Tournemire.

I 1919 flyttede Duruflé til Paris for at studere hos Tournemire og desuden fungere som hans stedfortræder i Sainte-Clotilde-kirken. Han blev optaget på konservatoriet i Paris, hvor han studerede orgel hos Etienne Gigout samt komposition hos Paul Dukas. Senere (1943-1969) kom Duruflé til at undervise her som professor i harmonilære.

Duruflé's hyppige koncert-turneer bragte ham vidt omkring i Europa og U.S.A. Hans kompositioner - mest bemærkelsesværdige er "Requiem" (1947) og messen "Cum Jubilo" (1966) - kombinerede de bølgende stemmerækker i

gregoriansk sang med de mere fyldige harmonier i nyere fransk musik. Dette giver tilsammen en åndelig opløftende effekt. Det samme gør sig gældende i Duruflés orgelmusik, som desuden indeholder en glødende romantisk kraft.

Sir William Walton

(1902 - 1983)

Britisk komponist. Operaer, balletter, orkesterværker, solokoncerter, kammer- og vokalmusik.

Aram Khachaturian

(1903, Tiflis, Armenien - 1978, Moskva)

Først som 19-årig begyndte Khachaturian at beskæftige sig med musik. Før dette tidspunkt kendte han ikke engang noderne. Han startede i 1922 på Gnesins musikskole i Moskva, flyttede senere til konservatoriet sammesteds og afsluttede sin uddannelse i Miaskovskys kompositionsklasse i 1934 med udmærkelse. Khachaturian går som komponist i de russiske nationalisters fodspor og benytter sig som Glinka, Rimsky-Korsakov og Borodin af folkemusikken, men vel at mærke den armenske; ikke den russiske folkemusik. Og det er to helt forskellige ting. En række af Khachaturians værker er blevet belønnet med Stalin-prisen. Han spilles for tiden nok knap så meget som tidligere uden for det tidligere Sovjetunionen - hans klaverkoncert havde i fyrrene en position som Tchaikovskys og Rachmaninovs koncerter - men denne koncert, violinkoncerten og balletsuiten "Gayaneh" med "Sabeldansen" høres dog endnu jævnligt.

Dmitrij Kabalevskij

(1904-87)

Russisk komponist. Førende skikkelse i Sovjetkomponisternes Forbund; har sat præg på den musikalske ideologi som redaktør af det førende tidsskrift *Sovetskaja Musyka*. Hans musik bygger på russisk tradition, men viser en moderat tilnærmelse til moderne stil på linje med Prokofjev. Mange af hans værker er udsprunget af sovjetrussisk ideologi. Hovedværker er operaen *Colas Breugnon* (1937) og en række stort anlagte symfonier og nationalt prægede kantater.

Michael Tippett,

1905-1998,

Britisk komponist. Han er især kendt for oratoriet *A Child of Our Time* (1941), en passioneret protest mod undertrykkelse og tyranni. Det er modelleret over Händels *Messias* og Bachs passioner med træk fra Bartók, Stravinsky og engelsk renæssancemusik og med negro spirituals i stedet for passionens traditionelle koraler. Han skrev desuden fem operaer, fire symfonier (påvirket af Beethoven), klaversonater, strygekvartetter, koncerter og talrige vokalværker.

Andre Jolivet

(1905, Paris - 1974, Paris)

Uddannet af Paul le Felm og Edgar Varese var Jolivet i 1936 med til at danne gruppen "Jeune France" sammen med bl.a. Messiaen. I 1946-60 var han musikchef ved Comedie Francaise, fra 1960 teknisk rådgiver ved det franske kulturministerium. Som komponist har Jolivet - i lighed med Messiaen - interesseret sig stærkt for eksotisk musik, især den asiatiske, og hans værker har - igen ligesom Messiaens - ofte et præg af mystik. Hans 3. Klaverkoncert, "Equatoriales", vakte ved uropførelsen i 1950 i Strasbourg veritabel skandale, og blev det ikke til skandale ved opførelserne i København nogle år senere, så vakte koncerten i hvert fald stor og berettiget opsigt. Jolivets musik er præget af kolossal rytmisk vitalitet og en yderst raffineret klangfantasi, som får hans ofte stærkt ekspressive og ret avancerede musik til at virke meget inciterende og medrivende.

Elisabeth Lutyens

(1906 - 1983)

Var en engelsk komponist. Hun var den første i England som benyttede *tolvtoneteknikken* i sine kompositioner, og har i øvrigt skrevet symfonier, solokoncerter, kammermusik og vokalmusik.

Dmitry Shostakovich

(1906, St. Petersburg - 1975, Moskva)

Der findes nogle få moderne komponister, der formår at skrive i et ret konservativt tonesprog uden at virke forældede - ja som endda kan forny sig fra værk til værk uden at have behov for eksperimenter og uden at blive, hvad man kunne kalde "avancerede". Når komponister af mindre format en for eksempel Shostakovich, Britten og Holmboe forsøger det samme, kan resultatet let blive mat og uinteressant og komme til at lyde forældet og reaktionært. Det kommer naturligvis an på, om en komponist har talent og personlighed til at fylde de gamle former med et indhold, der virker nyt og vedkommende. Som 19-årig skrev Shostakovich sin 1. symfoni og afleverede den som eksamensopgave på konservatoriet i Leningrad, hvor Maximilian Steinberg var hans lærer i komposition. Symfonien blev opført af Nicolaj Malko og vakte stor opsigt. Der var dengang meget nyt i værket, så meget, at man mente at stå overfor en ung rebel, en fornyer, en revolutionær i musikken. I den langt mindre kendte (men meget spændende) 2. symfoni fra 1927 var disse tendenser endnu tydeligere, men Shostakovich ændrede kurs. Under prøverne på den 4. symfoni i 1936 trak komponisten værket tilbage (symfonien fik først sin uropførelse ca. 30 år senere). Årsagen var, at Shostakovich' opera "Lady Macbeth fra Mtsensk", der blev opført med succes, blev ramt af skarp fordømmelse fra kulturpolitisk side. Shostakovich blev kritiseret for "formalisme", "ufolkelighed", "uforståelighed" og

"dekadence" og andet ubehageligt. Han frygtede, at den samme skæbne skulle ramme den 4. symfoni, trak den tilbage og skrev den 5. symfoni som "en sovjetkunstners svar på berettiget kritik". Denne symfoni blev en verdenssucces og er stadig, sammen med 1. symfoni, blandt Shostakovich' hyppigst opførte værker. Siden er Shostakovich endnu et par gange blevet kritiseret af lignende grunde, men sine sidste år blev hans position i sovjetisk musikliv nærmest urørlig. Han er i dag Ruslands stolthed, den højt elskede nationalkomponist. Om Shostakovich havde udviklet sig i en anden retning, hvis han ikke var blevet ramt af kritik, er naturligvis umuligt at vide. Men man må ikke glemme, at Shostakovich var et barn af den russiske revolution, og at han var kommunist af overbevisning og derfor virkelig betragtede det som sin opgave at tjene det sovjetiske folk med sin kunst. I hvert fald har han formået at forny sig, at skabe en lang række værker, hvor stærkt udtryksfuld melodik, original instrumentation, humor og ironi, melankoli og fortvivlelse, jubel og livsglæde udtrykkes inden for den klassisk-romantiske symfonis og strykekvartetts rammer i et tonesprog, der både er traditionelt og nutidigt og meget personligt. Det sidste understreger Shostakovich i mange af sine værker fra tiden efter 2. verdenskrig, for eksempel den 10. symfoni, ved at indflette tonerne D-Es-C-H - forbogstaverne i den tyske bogstavering af hans navn: Dmitri Schostakowitch (S læses som Es).

Olivier Messiaen

(1908, Avignon - 1992)

Sammen med Jolivet, Lesur og Baudrier dannede Messiaen i 1936 gruppen "Jeune France", vel nærmest som et modstykke til "Les six". Hvor den sidste gruppe stræber efter at drage hverdagen ind i musikken, gøre den jordnær og fjerne al mystik fra kunsten, går "Jeune France" den modsatte vej. Mystikken bliver en del af gruppens kunstneriske program, for Messiaens vedkommende først og fremmest den katolske mysticisme. Messiaen studerede ved konservatoriet i Paris og blev uddannet som organist. Han underviste ved forskellige musikalske læreranstalter i Paris. Foruden den katolske mysticisme er det naturen, der har optaget Messiaen som en vigtig musikalsk

forudsætning. Fuglesangen og stjernernes og planeternes bevægelser har givet ham inspiration, ligesom også orientalsk - særlig japansk - kultur, natur og musik har betydet meget for ham. Messiaen var gift med pianistinden Yvonne Loriod, som har haft stor betydning for udbredelsen af hans værker. Messiaens musik ligner ikke nogen anden musik. De af ham selv formulerede skalaer, han lagde til grund for sine værker, benyttede han til at skabe et tonesprog, hvor det ekstatiske er et fremtrædende element. Alligevel er Messiaens musik slet ikke utilgængelig. Et værk som den stort anlagte "Turangalia"-symfoni har da også opnået en bemærkelsesværdig popularitet.

Lars-Erik Larsson

(1908-86)

Svensk komponist. Han virkede som dirigent og producer ved Sveriges Radio, som professor i komposition ved Stockholms Musikhøjskole (1947-59) og som *director musices* ved Uppsala Universitet (1961-66). Hans kompositioner svinger mellem nordisk romantik, neoklassik og forsøg med polytonalitet og tolvtoneteknik. Blandt hans værker er *Förklädd gud* for recitation, soli, kor og orkester (1940). Det er dog især hans Pastoralsuite (1938), der har skaffet ham yndest også uden for Skandinavien.

Herman D. Koppel

(1908 – 1998)

Komponisten og pianisten Herman D. Koppel var en af det 20. århundredes største danske musikpersonligheder. Han var søn af et polsk-jødisk ægtepar, der i begyndelsen af 1900-tallet flyttede til København. Faderen var en fattig skrædder, men familien anskaffede sig et klaver allerede før Herman blev født, så deres førstefødte kunne blive pianist. Som 17-årig blev Herman D. Koppel optaget på Det kgl. danske Musikkonservatorium i København. Han blev elev af Rudolph Simonsen og Anders Rachlew og debuterede som pianist i 1930. Da havde han allerede fået opført sine første egne værker.

Som komponist var Koppel stort set autodidakt. Han fik rådgivning af nationalkomponisten Carl Nielsen, der hele livet forblev et af hans kunstneriske idealer, og som gav Koppel anbefalinger med på vejen. Blandt Koppels andre forbilleder var Bartok og Stravinskij, og han interesserede sig også meget for jazz og etnisk musik.

Koppel var i 1930'erne en af Danmarks mest eksperimenterende komponister. Han skrev musik i alle genrer lige fra symfoni til cabaret. Samtidig arbejdede han som pianist, bl.a. som akkompagnatør for den berømte tenor Aksel Schiøtz.

Hans livsbane blev drastisk afbrudt, da han i 1943 måtte flygte med sin familie fra tyskernes jødeforfølgelser. Han vendte hjem igen i 1945 og etablerede sig snart som en af de vigtigste personer i musiklivets fornyelse efter krigen. Han komponerede flittigt og skrev en lang række markante og klare værker. Han blev også udnævnt til klaverprofessor i København og var en efterspurgt koncertsolist.

Krigen havde sat sig dybe spor i Koppels liv og musik. Hans værker fra 1940'erne og 1950'erne er alvorlige og etiske, og påvirket af jødeudryddelserne skrev han en lang række vokalværker til tekster fra det Gamle Testamente. Samtidig beholdt han dog sin musikantiske side, der gør mange af hans værker livlige og vittige.

Herman D. Koppel var aktiv som komponist i 65 år – en enestående karriere, præget af konstant udvikling. Han har skrevet musik i alle former og genrer. Blandt hans hovedværker er syv symfonier og adskillige solokoncerter, sonater, kvartetter, klavermusik samt en række betydelige vokalværker.

Koppel trak en grænse ved den serielle musik og skrev aldrig selv musik i 12-tone teknik. Pennen var dog altid spids, og i 1970'erne komponerede han nogle af sine skarpeste og mest modernistiske værker. Hans sidste værk, et strygerstykke fra 1994, har den rammende titel Memory.

Udover sin musik efterlod han sig fire børn, der alle blev markante musikere, og en stor flok børnebørn, der i 3. generation viderefører slægten Koppel som Danmarks førende musikerdynasti.

Få danske komponister har levet et så begivenhedsrigt og frugtbart liv, og i 100-året for hans fødsel står Herman D. Koppels person og betydning usvækket. De mange nye cd-udgivelser med hans musik har understreget hans centrale placering i dansk musik fra det 20. århundrede.

Vagn Holmboe

(1909, Horsens - 1996)

Foruden studierne ved Det kongelige Musikkonservatorium i København hos Knud Jeppesen og Finn Høffding har Holmboe studeret i Berlin hos Ernst Toch og i Rumænien, hvor folkemusikken har betydet en væsentlig indflydelse på hans musik. Det er to værkrækker, der har skaffet Holmboe hans position som en af sin generations betydeligste nordiske komponister: De 10 symfonier (samt et par unummererede symfoniske værker) og de til dato 11 strygekvartetter. I disse værker har han formuleret og udviklet det såkaldte metamorfoseprincip. Holmboes klare melodiske stil og blændende instrumentationskunst værdsættes også uden for Danmarks grænser, idet han må betragtes som en af de i udlandet kendteste danske komponister.

Gunnar Berg

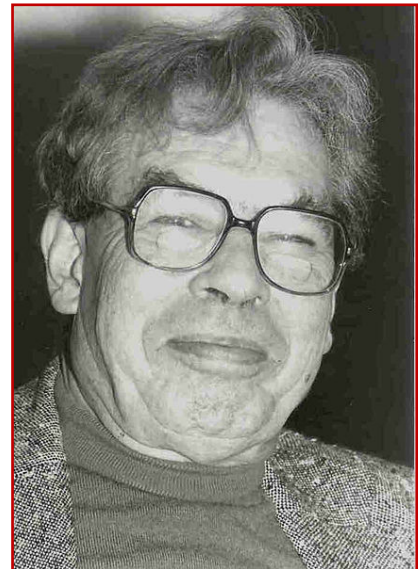
(1909-1989)

var en dansk komponist og pianist. Født i Schweiz og boede siden der og i Paris i flere perioder.

Berg var en outsider i det danske musikliv. Han var kompromisløs som komponist og hans musik blev (og bliver stadig) betragtet som utilgængelig og svært forståelig. En af Bergs franske venner, Jean-Etienne Marie, skriver i et personligt portræt af Gunnar Berg: "Det er bestræbelsen efter at finde en tones, en pauses autenticitet, der får ham til at bryde eller snarere at gå uden om enhver social konvention: Han ville drikke mælk, selv hos en vinbonde ... Det linerede papir, han har taget ud af mappen, er ham et klosterregulativ, der isolerer ham med hele hans ansvarlighed som menneske og omfavner ham med den stilhed, som han skal forme med forestillede lyde."

Gunnar Berg skrev selv i 1969 i et koncertprogram: "Den absolutte frihed er ingen frihed. Amelodik betinges af melodi. Arytme er rytmisk bevægelse. Atonalitet er uden lyd, thi lyde vil skabe tonalitet. Kunstværkets strenghed er ikke enkel, er ikke kompleks. Strenghed er alt i begrænsning." Han begyndte først sent at spille klaver for alvor, og skabte sig ikke en større karriere som pianist. Han var heller ikke underviser, så han levede hele livet i trange kår.

Han blev i perioder understøttet økonomisk af folk, der troede på hans muligheder, bl.a. Aage Damgaard, der stillede et hus til hans rådighed, bestilte klaverkoncerten Uculang til sin 50-års fødselsdag i 1967 og fik den opført i sin cirkulære fabriksbygning i Herning. Også komponisten og konservatorielederen Tage Nielsen og DR's musikchef Mogens Andersen gjorde deres til at udbrede kendskabet til Bergs musik. Fra 1936 studerede han klaver hos Herman D. Koppel og Elisabeth Jürgens. I årene 1948-1957 var han bosat i Paris. Han studerede bl.a. hos Arthur Honegger i Paris og kom ind i kredsen omkring Olivier Messiaen. I 1950 skrev han (vistnok som den første dansker) et stykke tolvtonemusik, og i 1952 deltog han som den første dansker i de berømte sommerkurser for ny musik i Darmstadt. Siden komponerede Berg efter sin egen fortolkning af den serielle teknik. I 1952 giftede han sig med den franske pianist Béatrice Duffour, som siden spillede hans klavermusik og indspillede den på plade. Fra 1957-1980 var parret bosat i Danmark og rejste bl.a. rundt på højskoler og gymnasier og spillede Gunnar Bergs musik. Beatrice Berg døde i 1976 og fra 1980 til sin død boede Berg i Schweiz.

Rolf Liebermann

1910-1999, schweizisk komponist. Han skrev bl.a. tre operaer, men ophørte med at komponere for at blive leder af Hamburgoperaen (1959-73) og Pariseroperaen (1973-80), hvor han foranstaltede uropførelser af moderne værker. I 1980'erne begyndte han igen at komponere.

Blandt hans senere værker er operaerne *La Forêt* (1987) og *Freispruch für Medea* (1995), *Medea Monologue* og $3x1 = CH+X$, begge for sopran og orkester (hhv. 1989 og 1990), *Violinkonzert* (1994), *Klavierkonzert* (1995) samt *Die schlesischen Weber* for kor, strygekvartet og klaver (1996).

Samuel Barber

(1910, West Chester, Pennsylvania - 1981, New York)

Forbavsende få amerikanske komponister er blevet kendt udenfor USA. Barber er en af dem. Allerede som ganske ung vakte han opmærksomhed med en ouverture til "School for Scandals" (et amerikansk sidestykke til Vaughan Williams' "Hvepsene"), Adagio for strygeorkester, Cellosonate og Symfoni nr. 1 i en sats - værker, der alle nåede til opførelse i Europa. Barber blev uddannet som sanger og har selv opført flere af sine vokalværker. Han skrev i en melodios, nyromantisk stil og formede sine værker med overbevisende teknisk dygtighed.

Allan Pettersson

(f. 1911, Stockholm)

Hvis man, som den tyske "Klassik Radio", mener at musik er til "Vergnügung und Entspannung", skal man nok ikke lytte til musik af Pettersson. Der er ikke noget afslapning i denne musik, og fornøjelse i traditionel betydning er der heller ikke. Pettersson er en af de meget få komponister, der er kommet fra fattige kår, rigtig fattige. Efter at have spillet bratsch i Stockholm Philharmonikerne nogle år, tog han til Paris og studerede hos Rene Leibowitz, en hard core 12 tone teoretiker og dirigent. Han fik lært håndværket grundigt, men det er hos ham svært at spore nogen indflydelse fra Leibowitz. Petterssons gennembrud kom ved JSCM festivalen 1952. Her dirigerede Hermann Scherchen den Første koncert for strygere og skaffede Pettersson et navn i inderkredsen. Desuden blev den langsomme sats fra Strygerkoncert nr. 3 næsten et hit, og blev som den første indspillet på plade. Herefter blev Pettersson glemmt igen, og først da Antal Dorati tog Symfoni nr. 7 op, kom succesen tilbage. Denne gang væsentlig bredere, også hos et publikum uden større forståelse for ny musik. Petterssons musik er heller ikke svær, musikalsk set, men den er så aggressiv, at mange vil føle sig slået helt ud af kurs ved bekendtskabet med navnlig symfonierne 6, 7 og 8.

Hvis man ikke tør prøve, er det lønsomt i stedet at lytte til de naive og meget smukke barfodssange eller kantaten Vox Humana om undertrykkelse fra nord af de latinamerikanske folkeslag. Når man betænker hærskarerne af dollar fikserede nymodens spekulant-komponister som Pärt, Vasks osv., osv., er det vigtigt at en komponist, der skrev med sit

Jean Francaix

(f. 1912 - 1997)

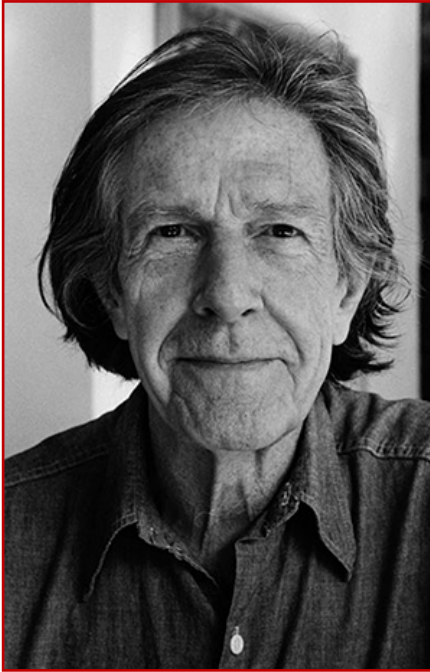
fransk komponist og pianist. Han blev allerede som ganske ung opmuntret til at gå komponistvejen af ingen ringere end Ravel og studerede komposition hos Nadia Boulanger og har komponeret i de fleste genrer i en diverterende, neoklassisk stil påvirket af såvel Ravel som Poulenc. Selvironisk karakteriserede han sig som "en udsøgt vulkan", vel vidende, at hans relativt traditionelle stil ikke var i høj kurs overalt. Alligevel – eller derfor? – blev hans musik de sidste årtier af hans flittige og lange liv den uden sammenligning mest spillede franske samtidsmusik uden for landets grænser.

John Cage

(1912 - 1992)

Amerikansk komponist. Hans musik og filosofiske digtning har haft overordentlig stor indflydelse på udviklingen af moderne musik siden 1940'erne. Det skyldes, at hans kunst har formuleret nye spørgsmål til det at frembringe kunst overhovedet, og at hans tanker og idéer retter sig mod både poesi, "performing arts", æstetik og filosofi.

Cages musik sætter bestandig sagen i perspektiv, som når han fx fokuserer på stilheden med henblik på at forklare meningen med musikken. Det udtrykkes i en musik, der er centreret om tidsaspektet, hvor fraværet af lyd strukturelt set er lige så vigtigt som lydens tilstedeværelse. Denne musikalske formdannelse afspejles i Cages slagtpøjsværker fra 1930'erne og 1940'erne, *Construction*-serien; og det kan høres i det berømte værk *4'33"* fra 1952, hvor "musikken" er det, der opstår af lyde i rummet i en periode på fire minutter og 33 sekunder. Cages værker for slagtpøj skabte helt nye muligheder for instrumentbehandling: Han sænkede dem fx ned i vand og brugte, mere konsekvent end nogen før ham, alskens ragelse som lydgenerere; desuden udnyttede han som en af de første elektronisk lydbearbejdelse i musikken.

En af Cages bedst kendte opfindelser er det præparerede klaver. Det består af et almindeligt klaver, som er forsynet med forskellige objekter placeret mellem strengene, fx gummistykker, skruer og bolte. Et musikalsk højdepunkt i udviklingen af denne instrumentbehandling høres i *Concerto for Prepared Piano* fra 1951. I 1940'erne indledte Cage et langt og intensivt samarbejde med koreografen Merce Cunningham om dans og musik. Mødet med pianisten David Tudor førte til et parløb med Cages *Music of Changes*, tilfældighedsprocedurer i musik, som ikke har på forhånd fastlagte mønstre. Cage og Tudor deltog i de legendariske feriekurser i Darmstadt i slutningen af 1950'erne. Deres tilstedeværelse udgjorde en værdig og vægtig modpol til den centraleuropæiske modernistiske tankegang, som prægede den nye musiks udvikling i Europa på det tidspunkt. Et tredje møde med Zenmesteren Daisetz T. Suzuki i 1945 førte til en glødende interesse for Østens filosofi. Zen blev herefter ansatspunktet for al Cages skaben. Cages kunst er snarere udtryk for hans syn på livet, end den er udtryk for liv; hans person og udtalelser kan derfor undertiden forekomme mere interessante end hans musik. Udtrykt i en berømt sætning af Cage selv: "Jeg er ikke interesseret i resultatet af mit arbejde, jeg er interesseret i at være i live". Tilsvarende kan man sige, at Cages musik er ikke-målrettet; det er musik, som bare *er*, den har nok i at være og vil ikke, som normalt i den vestlige tradition, udvikle sig til noget andet.

Benjamin Britten

(1913, Lowestoft - 1976, Aldeburgh)

Det er karakteristisk for Brittens musik, at den altid føles selvfølgelig. Man er aldrig i tvivl om, at sådan skal det naturligvis laves, og sådan skal det lyde. Det skyldes ikke mangel på originalitet, heller ikke at hans musik er banal - men snarere, at talentet er så stort, at det giver alt, hvad Britten rører ved, gyldighed og lødighed, og hans kompositionstekniske dygtighed tillader ham at gøre, hvad han vil. Britten er en af de få komponister - måske den eneste - efter Purcell, der har opnået en sikker placering på det internationale repertoire, og han er en af de få nyere komponister, der kan glæde sig over en ægte popularitet hos et meget stort publikum. Man har kaldt Britten eklektiker, og det er rigtigt, for så vidt, han har opsuget påvirkninger fra alle tiders og alle steds musik. Men han har også præget alt, hvad han har modtaget, med sin egen uforvekselige personlighed, der nok er et konglomerat, men alligevel ikke til at tage fejl af. Meget af Brittens musik blev skabt i samarbejde med de udøvende kunstnere, han foretrak, f.eks. Pears og Fischer-Dieskau, og er derfor i usædvanlig grad vel tilrettelagt for den udøvende musiker. Det er på vokalmusikkens område, Britten har ydet sit væsentligste, hvad enten det nu er bearbejdelser af folkesange, kormusik eller opera ("*Billy Budd*", "*Peter Grimes*", "*The Rape of Lucretia*" m.fl.).

Witold Lutoslawsky

(1913, Warszawa - 1994)

I årene op til omkring 1960 var Lutoslawsky en ret konservativ komponist, der nok skrev gedigen moderne musik med tydelig polsk baggrund, f.eks. Den Bartok-inspirerede "*Koncert for orkester*",

men ikke bød på meget nyt. Med det polske kulturelle tøjbrud skiftede han imidlertid fuldstændig stil og blev en af den europæiske avantagrades førstemand. Det er i dag værkerne fra de senere år, der især interesserer.

Alberto Ginastera

(1916-1983)

Argentinsk komponist. Hans tidlige musik, fx balletten *Estancia* (1941), benyttede træk fra argentinsk folkemusik i en stil påvirket af bl.a. Bartók og Stravinsky. Fra 1958 brugte han bl.a. tolvtoneteknik i en internationalt orienteret neoekspressionisme, eksempelvis i operaerne *Don Rodrigo* (1963-64), *Bomarzo* (1966-67) og *Beatriz Cenci* (1971). Han havde betydningsfulde undervisningsposter i Argentina.

Bernd Alois Zimmermann

(1918 - 1970)

Zimmermann var en tysk komponist. Han har skrevet utallige værker, men bedst kendt er hans opera *Die Soldaten* skrevet fra 1957 til 1964, et multiværk hvor der arbejdes med bl.a. citater udført samtidig, fordeling af lyden i rummet, højttalere og foruden stemmer og instrumenter tillige støj, elektronisk og konkret lyd.

Leonard Bernstein

(1918, Lawrence, Massachusetts - 1990, New York)

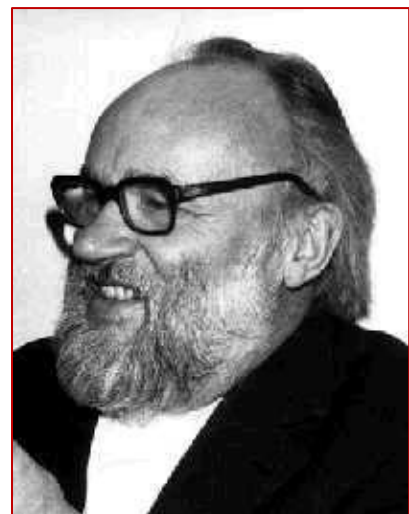
Amerikansk dirigent, pianist og komponist. Han fik sit gennembrud som dirigent, da han i 1943 med mindre end et døgn varsel erstattede Bruno Walter hos New York Philharmonic. I 1958 blev han som den første amerikaner chef for dette berømte orkester, som han ledede indtil 1969, hvor han ønskede mere tid til at komponere. Bernstein blev også den første amerikaner, der dirigerede på Scala-operaen i Milano (*Medea* med Maria Callas, 1953). Han blev dog snart så efterspurgt, at de tidskrævende operaengagementer blev spredte, men desto mere prestigepægede. Under tiårsperioden i New York vandt den klassiske musik mange nye venner gennem hans populærkoncerter for unge og tv-programmer, hvor hans evner som formidler fejrede triumfer. Det uden sammenligning største publikum nåede han dog via musicalen *West Side Story* (1957), der gik sin sejrsgang over hele verden. Alle hans andre kompositioner, såvel de talrige "seriøse" værker som hans andre musicals (fx *Candide*, 1956), har måttet leve i skyggen af denne

overvældende succes. Sit omfattende pladepertoire supplerede Bernstein det sidste tiår med video-optagelser, hvor de orkestre, der stod ham nærmest (Israel Philharmonic, Wiener Filharmonikerne, Concertgebouw-orkesteret og hans "eget" New York-orkester), lagde instrumenter til hans dybt personlige tolkninger af eksempelvis Mahler og Beethoven. I Danmark vil han særlig huskes for at have taget Carl Nielsen på repertoire, kulminerende i en uforglemmelig koncert med Det Kgl. Kapel (1965). Bernstein modtog Léonie Sonnings musikpris i 1965.

Niels Viggo Bentzon

(1919, København – 2000, København):

Komponist med meget mere. Udgangspunktet var klaveret og orglet. Da Niels Viggo Bentzon tog organisteksamen i 1942, havde han allerede skrevet 19 værker, størsteparten for klaver. Bentzon efterlod en yderst heteronom produktion fordelt over mere end 600 opusnumre. Hvis man kaster et blik på Niels Viggo Bentzons omfattende livsværk, bliver man hurtigt klar over, at musikken for klaver indtager en central rolle. Det er ikke underligt: I en præsentation af komponisten Bentzon kommer man ikke uden om også at omtale pianisten Bentzon. Man kan hos kunstneren ganske enkelt tale om en forkærlighed for klaveret som musikalsk medium. Denne kombination af skaber og udøver kommer til udtryk i en helt særegen musik, hvor de to indfaldsvinkler danner baggrund for en frugtbar syntese af system og frihed. Komponistens behov for kontrol over materialet og pianistens vilje til fabulerende fantasi, danner en musik, som er blevet beskrevet som 'stivnet improvisation'. Denne beskrivelse af musikken, som en balance mellem stram

struktur og fri gestus, kan man høre i meget af Bentzons musik. Det er en musik, som både i bogstavelig og overført forstand kommer ud i de yderste registre: fra lyriske, vejetende flader, der ophæver tiden, til brillante, virtuose toneranker med voldsomme energiudladninger som f.eks. i Partitaen op. 38, der ikke uden grund blev det helt store gennembrud for den 25-årige komponist. Op igennem 1940'erne skrev Niels Viggo Bentzon værker for klaver, der placerede ham som det nye, unge fremstormende geni. Bentzon havde allerede dengang en umættelig appetit på at diskutere, formidle og provokere. Han var med til at spille Arnold Schönbergs musik i Danmark i en periode, hvor Carl Nielsen-traditionen var meget stærk. Men Bentzon ønskede at forny sig, at suge indtryk fra de nyeste retninger inden for kunstmusikken. I den omfangsrige værkliste finder vi også en mængde kammermusik, symfonier, oratorie, operaer, værker for strygeorkester, koncerter, strygekvartetter, musik for blæserkvintet og meget mere. Der er hos Bentzon ikke tale om tilbageskuende tonal musik, selvom komponisten ikke er sky over for anvendelsen af musikhistoriens gammelkendte teknikker som fuga og variation. Titler som Toccata, Passacaglia og Partita hentede Bentzon fra barokkens musikalske former, og med direkte inspiration fra Bach skrev han en stort anlagt klavercyklus, der hedder Det Tempererede klaver. Som lytter genkender man altså ganske vist udtryk og vendinger fra det klassisk-romantiske repertoire. Det er musik, som solidariserer sig med traditionen, men samtidig peger ud over den. Måske er det netop denne egenskab ved Bentzons musik - de mange forskellige udtryk og den kompositoriske opfindsomhed - der gør, at komponistens værker har vundet genklang hos så bredt et publikum, lige fra jazz-entusiaster til de ny musikinteresserede. Hvis musikken kan kendetegnes som pluralistisk med en mangfoldighed af indfaldsvinkler, så går denne karakteristisk hånd i hånd med en beskrivelse af mennesket Niels Viggo Bentzon; som den altfavnende, kulturengagerede person han var, forekommer den traditionelle opdeling i genrer og virkefelter alt for begrænset. For at tilfredsstille den skabende åre, virkede kunstneren også som maler, provokatør, forfatter, debattør og underviser. Kulturaktivisten Niels Viggo Bentzon engagerede sig i de mest forskelligartede kulturfænomener som et trækpapir sugede han indtryk fra sine omgivelser og inddampede dem i sit eget dybt originale univers.

Astor Piazzola

(1921 - 1992)

Den argentinske komponist og orkesterleder Astor Piazzolla gjorde tangoen til koncertmusik både i Argentina og i resten af verden. Han skrev over 400 tangoer, men også balletter, symfonier og kammermusik. Astor Piazzolla havde rødder i både den argentinske tango og i den klassiske musik. I Paris prøvede han på at blive så europæisk som muligt, men hans berømte lærer Nadia Boulanger overbeviste ham om, at den ægte Piazzolla var ham, der holdt fast i tangoen og bandoneon'en, et harmonikalignende instrument, som i 1800-tallet var kommet til Argentina med immigranter. Den udkonkurrerede den lille sømandsharmonika concertina'en, og bandoneon'en blev et klingende symbol for gadelivet og underverdenen i Buenos Aires. Lyden af bandoneon'erne på gadehjørnerne, i knejperne og bordellerne kom til at præge Astor Piazzolla for altid. Hjemme i Argentina igen revolutionerede han den traditionelle tangomusik i sådan en grad, at mange så ham som en forræder. Piazzolla forsvarede sig og kaldte sin stil for nuevo tango - den ny tango. Aftenens komposition viser tre stadier af tangoens udviklingshistorie.

Sir Malcolm Arnold

(f. 1921)

britisk komponist. Trompetist 1942-48 i London Philharmonic Orchestra. Har skrevet otte symfonier, flere koncerter og i 1952 musik til balletten *Homage to the Queen*, opført ved dronningekroningen. Filmkomponist fra 1952, ofte i samarbejde med instruktøren David Lean og modtog en Oscar for musikken til *Broen over floden Kwai* (1957). Filmmusik: *Gennem lydmuren* (1952), *Jomfruer i fåreklæder* (1955), *Den gådefulde fremmede* (1961) og *Telemarkens helte* (1965).

Joonas Kokkonen

(1921 - 1996)

Finsk komponist. Modernist, der i nogen grad betjente sig af tolvtoneteknik. Skrev fire symfonier, en berømt cellokoncert, operaen *De sidste fristelser*, megen kammermusik, korværker og sange.

Astor Piazzolla

(1921-1992)

Argentinsk komponist, bandoneonspiller og orkesterleder. På baggrund af studier hos Nadia Boulanger i Paris videreudviklede han i 1950'erne den traditionelle argentinske tangomusik med inspiration fra bl.a. jazz og klassisk kompositionsmusik. Han har bl.a. skrevet orkestermusik, men størstedelen af hans ca. 750 kompositioner er for den særlige tangokvintet (violin, guitar, klaver, kontrabas og bandoneon) og for oktet. Siden 1990'erne har hans værker været genstand for stigende international interesse.

Poul Rovsing Olsen

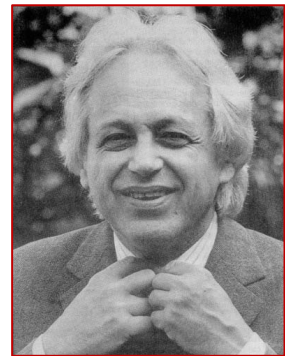
(1922-1982)

Dansk komponist og musiketnolog. Han studerede klaver og musikteori ved Konservatoriet i København 1943-46 og blev cand.jur. 1948. Han fortsatte musikstudierne i Paris, hvor han kom i kontakt med fremmede kulturers musik. En tid var han musikanmelder ved københavnske dagblade, og fra 1969 var han lærer ved Københavns Universitet. Som musiketnolog forskede han bl.a. i Indien, Grønland og ved Den Persiske Golf; han har bl.a. skrevet bogen *Musiketnologi* (1974). Som komponist var han især påvirket af Stravinsky, Bartók og Carl Nielsen. I 1950'erne eksperimenterede han med serialismen, og i 1960'erne begyndte træk fra fremmed musik at få indpas i hans værker. Han skrev orkester-, kammer- og klavermusik samt musikdramatik.

Gyorgy Ligeti

(f. 1923)

I 1956 forlod Ligeti Ungarn og bosatte sig i Vesten, hvor han snart placerede sig som en af tidens førende avantgardister. Det er navnlig på tre områder, Ligeti har gjort sig gældende: Kormusikken, orkestermusikken og orgelmusikken. Han oplevede det i tiden helt usædvanlige for en avantgardist at få et af sine værker benyttet som filmmusik: Korstykket "Lux aeterna" blev benyttet i Stanley Kubricks berømte "Rumrejsen år 2001".

Luciano Berio

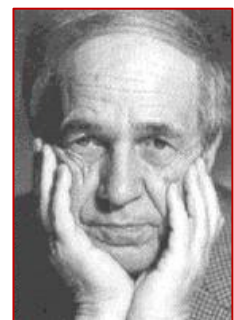
(f. 1925)

Italiensk komponist. Medstifter af Studio di fonologia ved radioen i Milano; fra 1956 leder af koncertinstitutionen Incontri musicali. Har komponeret i alle musikkens genrer, fra 1955 flere elektroniske værker.

Pierre Boulez

(f. 1925, Moutbrison)

I dag er Boulez almindelig kendt som en af tidens førende dirigenter. Foruden sin egen musik har han indspillet værker af en række nyere komponister, Debussy, Ravel, Stravinsky, Bartók, Schönberg og Messiaen, samt senromantiske værker af bl.a. Wagner og Mahler. For ikke så mange år siden var Boulez først og fremmest en komponist, der også dirigerede - mens det nu nærmest er omvendt. Det synes, som om Boulez - i hvert fald for en tid - har vendt det skabende arbejde ryggen. I 1950'erne og '60'erne hørte Boulez til blandt de førende avantgarde-komponister. Som elev af Messiaen og Leibowitz har han hyldet franske idealer i sin musik og skabt en art ny-impressionisme efter Debussy'sk forbillede.

Hans Werner Henze

(f. 1926)

Tysk komponist. Et af den nye tyske musiks fremstående navne; har foruden talrige orkesterværker, oratorier og kantater skrevet operaerne *Der Prinz von Homburg* (1960), *Elegi for unge elskende* (1961; Det kgl. Teater 1962 i komponistens iscenesættelse), *Antifone* (1962), *Der junge Lord* (1965), *Die Bassariden* (1966), *We Come to the River*, en socialistisk opera med libretto af Edward Bond (1976) og en børneopera, *Pollicino* (1980), samt ballet- og

filmmusik. Han meldte sig som frivillig soldat i 1943, hvilket kom til at præge hans opvækst med stærke følelser af afmagt og had til sin nazistiske fader og det nazistiske magtapparat og de fascistiske tendenser, og det var en medvirkende årsag til, at han forlod Tyskland i 1953 for at slå sig ned i Italien, ligesom det dannede baggrund for hans politiske engagement og aktive medvirken i studenteroprøret i Berlin i 1967. Han blev tolvtone-komponist, men på et stilistisk grundlag, der lå nærmere ved Alban Bergs tematiske og tonalt farvede musik. Har står også i gæld til Igor Stravinsky. Detog i musikseminarerne i Darmstadt omkring 1950, i konkurrence med Karl-Heinz Stockhausen. Skriver operaer, symfonier, balletter, kammermusik og instrumentaltværker. I 2007 havde hans seneste opera, *Phaedra*, urpremiere i Berlin (Staatsoper Berlin). I 1969 rejste han til Cuba hvor han virkede som landarbejder, studerede cubansk musik og skrev sin 6. symfoni, der var en hyldest til Fidel Castros revolution. Sammen med sit politiske engagement erkendte han offentligt sin homoseksualitet, der havde været en medvirkende årsag til, at han forlod Vesttyskland, hvor han følte sig som medlem af én af de minoritetsgrupper, samfundet undertrykte. Hans politiske vækkelse bragte vrede og protest ind i hans musik, der provokerede især det vesttyske publikum. En lang række af hans værker er udgivet på CD.

Morton Feldman

(1926 - 1987)

Amerikansk komponist. Blev i 1950erne kendt for sin avantgardistiske musik. Bl.a. i sit tidlige værk *Projections* (1950-51) lader han den enkelte musiker vælge tonehøjde inden for det anførte register. Han eksperimenterer med instrumentkombinationer og kontrasterende klangfarver. Hans grafiske nodesystem angiver tonelængderne ved den relative længde af vandrette rektangler, anbragt over korte lodrette streger, der markerer en pulslignende takt. Blandt hans kendteste kompositioner er *The Swallows of Salangan* for blandet kor og 23 instrumenter (1961) og *In Search of an Orchestration* for orkester (1967).

Hans Werner Henze
(f. 1926)

Einojuhani Rautavaara

(f. 1928)

Den nok mest kendte finske komponist i sin generation. Han er uddannet på Sibelius-akademiet, og blev efter anbefaling af Jean Sibelius optaget på Juilliard School i New York. Han er måske den mest mangesidige nutidige komponister i Finland. Han har gennemgået flere stilistiske faser, men han har ofte kombineret forskellige stilletter i individuelle værker. Hans tidlige værker er neoklassiske. I en periode eksperimenterede han med serialisme, fx i hans 4. symfoni fra 1962, men han forlod den igen, og har ikke skrevet rent serielle værker. Hans omfattende produktion dækker praktisk taget alle traditionelle genrer. Særlig bemærkelsesværdige er hans operaer, syv symfonier, og mange værker for kor a capella.

Karl Heinz Stockhausen

(1928 - 2007)

Tysk komponist. Han regnes som en af de mest betydende avantgardekomponister fra det 20. århundrede. Hans tidlige værker bærer præg af påvirkninger fra Igor Stravinsky, Bela Bartok og Schönberg, men han blev hurtigt en af markant skikkelse blandt de unge avantgardekomponister, der eksperimenterede med serialisme og elektronisk musik omkring 1950. Lige siden har han udforsket alle musikkens elementer i komplekse og innovative kompositioner af såvel elektronisk som instrumental art. De sidste mange år arbejdede han hovedsageligt på sin store opera-cyklus, *Licht*, der har selve skabelsen som tema. Stockhausen blev berygtet i medierne, efter at han udtalte, at terrorangrebet den 11. september 2001 på World Trade Center kunne opfattes som "det største kunstværk, der nogensinde har eksisteret". Dette affødte en skandale og betød store problemer for hans virke. Han har siden gentagne gange hævdet, at det han sagde var, at det var "Lucifers" største kunstværk, og formentlig var det også det han mente, idet han tidligere i interviewet havde snakket om Lucifer, der optræder som figur i *Licht*.

Toru Takemitsu

(1930 - 1996)

japansk komponist; foregangsmand inden for avantgarden, skrev elektronisk musik, orkesterværker og filmmusik til bl.a. *Sommerdag*, *Tornskaderne*, *En slem dreng*, *De unge elskende*, *To hjerter i regnen* og *Manden uden papirer*. Var desuden en meget kendt pædagog.

Ib Nørholm

(f. 1931)

Sofia Gubaidulina

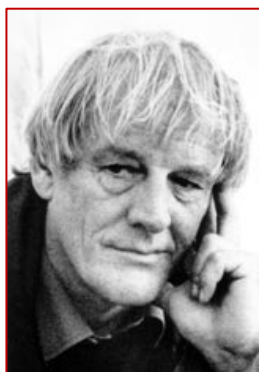
(f. 1931)

Sofia Gubaidulina er en tatarsk/russisk komponist. Hun er blandt de vigtigste af de moderne komponister fra den tidligere Østblok der er slået igennem i Vesten i forbindelse med Østblokkens opløsning. Hendes musik er båret af en dyb religiøs følelse, og i flere af hendes værker er der direkte henvisninger til den kristne trosbekendelse. Hun har bl.a. skrevet en violinkoncert samt en symfoni i 12 satser. Fik Sonningprisen i 1999.

Rodion Shchedrin

(f. 1932)

Han betragtes som en af de seneste 50 års mest prominente russiske komponister. Han er uddannet ved Moskvas Choral College og Konservatoriet i Moskva. Shchedrin har skrevet musik i mange genrer, også teatermusik til operaer og ballet. Allerede i 50'erne var Shchedrin eksperimenterende i sin musikstil. Hans fascination af den rige russiske musikfolklore kom bl.a. til udtryk i musikken til balletten *The Humpbacked Horse* fra midten af 50'erne. I 60'erne skrev han musik til operaen *Not Love Alone*. Musikken til balletten *Anna Karenina*, som blev danset på Bolsjoj Teatret i 70'erne, blev en milepæl i hans karriere. I 1979 skrev han musik til operaen *Dead Souls* over den russiske nationaldigter Gogols berømte digt og i 1980 til den Tjekov-inspirerede ballet *Mågen*, som blev danset på Bolsjoj Teatret. Shchedrin der i dag bosat i Tyskland, betegner selv sin musik som post-avantgarde. Hans musik er præget af forskellige stilarter, fx neoklassicisme, popmusik og jazz. Han medlem af Bavarian Musik Akademi og er stadig en udfordrende komponist.

Per Nørgård

(f. 1932, Gentofte)

Som elev af Holmboe og Høffding begyndte Per Nørgård sin komponist-karriere i forholdsvis traditionel stil med en symfoni og noget kammermusik. Navnlig påvirkningen fra Holmboe var tydelig i disse første værker. I "Tryptichon" for kor, blæsere, slagtøj og strygere fra 1957 høres hans interesse for Stravinsky, men efterhånden begyndte Nørgård at gå sine egne veje. I dag står han i forreste række blandt de eksperimenterende danske komponister. I balletten "Den unge mand skal giftes" forsøger han sig med collage-teknikken, og i de senere store orkesterværker "Iris", "Luna" og "Rejse ind i den gyldne skærm" samt den 2. Symfoni viser hans sin eminente klangsans i det ny-impressionistiske medium. Landskendt - men ikke ubetinget populær - blev han med sin musik til DR-TV's tidligere pausesignal. I sine senere værker har Nørgård eksperimenteret med en af ham selv udformet uendelighedsrække.

Krzysztof Penderecki

(f. 1933)

Polsk komponist og dirigent. Har komponeret utallige store værker på bestilling, bl.a. et værk til minde om ofrene i Auschwitz, et værk til De Forenede Nationer til deres 25 års jubilæum, et værk i anledningen af 3000 året for Jerusalem. Har herudover skrevet operaer, symfonier m.v.

Henryk Górecki

(f. 1933)

hører til de mest betydende polske komponister efter 2. verdenskrig. Han er mest kendt for sin 3. symfoni, *Symphony of Sorrowful Songs*. Han fik i 1984 en invitation fra Danmark med en bestilling til Lerchenborg Musikdage, det resulterede i *Rezitativ und Ariosos*. Lerchenmusik for klarinet, cello og klaver. Góreckis værker fra 1950'erne 60'erne var inspireret af komponister som Nono, Stockhausen og hans landsmænd Penderecki og Serocki. Fra midten af 1970'erne bevægede Górecki sig fra den dissonante modernisme mod en slags religiøs minimalisme, med hans berømte 3. symfoni fra 1976 som det mest kendte værk i den stil. Med sit inderlige tonesprog, der kendetegnes ved en glødende ekspressivitet og vældig dynamisk spændvidde, fremtræder han i dag som en af den nye polske musiks stærkeste profiler.

John Barry

(f. 1933)

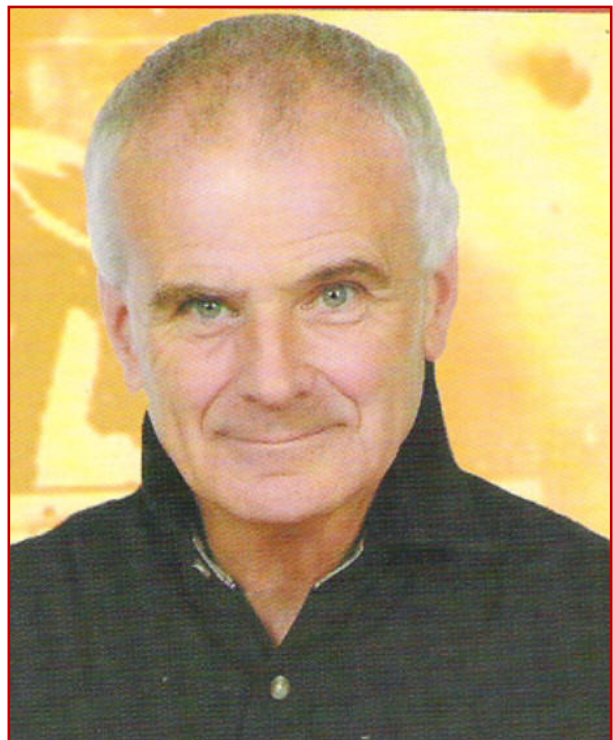
Britisk filmkomponist. Debut med *Beat Girl - en pige af i dag* (1959); desuden musik til *James Bond*-filmene, *Lynaktion Ipress* (1965), *"Det" ... og hvordan man får det* (1965), *Den djævelske jagt* (1966), *Født til frihed* (1966), *Petulia* (1968), *Løve ved vintertide* (1968, Oscar), *Midnight Cowboy* (1969), *Drama i dybet* (1977) m.fl

Sir Peter Maxwell Davies

(f. 1934)

Maxwell Davies blev første gang berømt i Danmark, da han skrev musikken til en nyopsætning på det Kongelige Teater af *Salome*. Siden da, har der været lidt tavst om ham i den danske del af verdenspressen. Det er nu mere verdenspressens skyld ende Maxwell Davies'. Han har været flittig lige siden, og han har komponeret i alle genrer, så der skulle være noget for enhver smag. Hans største hæmsko har nok været, at meget af hans musik er udkommet på mindre engelske pladeselskaber, hvoraf de to betydeligste Collins og Unicorn nu er ophørt med at eksistere.

Den enes død, den andens brød. Nu kan man få en del af indspilningerne billigt. Der er meget stor forskel på de enkelte værker. Maxwell Davies henter inspiration tilbage fra middelalder musikken, men også fra den musik og verden der omgiver os i dag. Naturen spiller en meget stor rolle i hans liv, og megen af hans musik er netop naturbeskrivelser. Således udforsker hans symfoni nr. 2 de kræfter som gemmer sig i havet. Han har skrevet symfonier, han har skrevet opera og han har skrevet kammermusik. Han er født i 1934, dvs. i skyggen af 2. verdenskrigs hærgen i luften omkring Manchester. Hans musik bærer klare tegn på denne opvækst, og hans store interesse for hvad musik kan betyde for fællesskab og børn går igennem store dele af hans arbejde. Han fortæller selv om hvordan han sad med øret klistret til radioens højttaler, i et forsøg på at undgå lyden af de dalende bomber. Bl.a. derfor har han lavet så megen børnemusik, i 1995 var han og BBC-filharmonikerne på tourne i USA, hvor de bl.a. skulle spille i Las Vegas. Pga. udtaleforskelle blev han indregistreret på hotellet som Mavis, hvilket der naturligvis kom meget sjov ud af. Bl.a. "Mavis in Las Vegas" fra 1997 et Tema med variationer. Det giver minder om Shostakovich. Ikke så meget kompositionen som sådan, men måden som humoren indgår i musikken. Ikke en Pastiche men en parodi over musikken fra Amerika og især den, som vi forbinder med den vanvittigt sære konstruktion Las Vegas. Hvis ordet kitsch nogensinde har givet mening, må det være i forbindelse med Las Vegas. Men en parodi skal være kærligt ment, for at lykkes, og hvor svært den end kan forekomme, at en anerkendt berømt engelsk komponist - en Sir - kan "elske" Las Vegas, så lykkes det ham at parodiere kærligt. Som alle moderne komponister har Maxwell Davies vanskeligheder med at trænge igennem til det brede

publikum. Han er ikke særlig tilgængelig, når man ser bort fra hans Las Vegas parodi, men han fortjener at man giver ham chancen. Det er musik i flere lag. For hver gennemlytning, opdager man nye lag og perspektiver. Og indenfor den moderne opera, har han ikke sin lige. Philip Glass siges at have genopdaget operaen i vor tid. For Maxwell Davies har den aldrig været væk, og hans genre falder i lige linie fra Richard Strauss "Salome" og Alban Bergs "Lulu".

Alfred Schnittke

(f. 1934 - 1998)

russisk komponist født i Engels i den tyske Volgarepublik, men kom tidligt til Wien. I 1948 rejste familien til Moskva. Hans værker omfatter en række interessante koncerter for soloinstrument og orkester, heriblandt violin, cello, harpe, obo, bratsch og klaver. (Herunder Concerto Grossi) Har også skrevet kammermusik, strykekvartetter, operaer, og et par sonater. I "tillegg" er der kommet nogle symfonier hvorav noen (fks. 4&5?) også inngår i andre verkserier. Hans produksjon omfatter også klaver musikk (solo) (og kan oppdrives bla. på Chandos)

Arvo Pärt

(f. 1935)

er en estisk komponist. Han er født i Paide og voksede op i Tallinn. I 1980 udvandrede han på grund af utilfredshed med de sovjetiske myndigheder og bosatte sig først i Wien, derefter Berlin.

Som ung komponist eksperimenterede Pärt en del med forskellige af den vestlige modernismes kompositionsteknikker; men efterhånden fandt han sin egen stil: en personlig variant af minimalisme, der har gjort ham til en af nutidens kendteste og mest populære klassiske komponister. Hans musik i denne stil er stærkt præget af hans religiøsitet og hans interesse for kormusik fra 14. til 16. århundrede.

Hans kendteste værk er nok *Fratres*, der findes i udgaver for en række forskellige sammensætninger af instrumenter. Arvo Pärt er tildelt Sonnings Musikpris for 2008.

Steve Reich

(f. 1936)

Han dannede i 1966 sit eget ensemble, "Steven Reisc and Musicians" som han turnerede med og siden har indspillet en betydelig del af hans musik. Har skrevet en del værker fra 1960'erne og frem til 1999.

Philip Glass

f. 1937,

amerikansk komponist. Studier af indisk musik hos bl.a. Ravi Shankar dannede udgangspunkt for hans minimalistiske musik, hvor enkle rytmiske celler gentages med små forskydninger i timelange forløb. Han har dannet et ensemble, der opfører hans musik på verdensomspændende turnéer og dokumenterer den på cd; men han har især haft succes med operaer som *Einstein on the Beach* (1976), *Akhmaten* (1984) og *The Voyage* (1992). En særstilling indtager en trilogi, baseret på film af Jean Cocteau. Philip Glass har desuden skrevet filmmusik, en række symfonier og forskellige former for kammermusik. Han er født i Baltimore og stærkt fascineret af en anden berømt Baltimore-boer, Edgar Allan Poe, som han har sat i toner bl.a. i operaen *The Fall of the House of Usher* (1987) og balletpartituret *A Descent Into the Maelström* (1985), skrevet til Australian Ballet Theatre.

John Tavener

(f. 1944)

Han har vundet stor anseelse hos både publikum og kritikere. Hans musik har udviklet sig i en meget personlig, sammensat stil, hvor han låner flittigt fra mange sider. Hans hymne til Jomfru Maria "The protecting Veil" for cello og strygere fra 1989 bragte ham frem i forreste række af britiske komponister.

Leif Segerstam

(f. 1944)

finsk komponist, dirigent og violinist. Uddannet ved Sibelius-akademiet, senere ved Juilliard School of Music, New York. Kapelmester ved Finlands nationalopera 1965, senere ved andre operaer; 1975 leder af det østrigske radioorkester. Generalmusikdirektør ved Staatsphilharmonie Rheinland Pfalz fra 1983 og chefdirigent ved Danmarks Radio 1988-94. Musikchef og chefdirigent på Den kgl. Opera i Stockholm fra 1994. Tillige chefdirigent for Helsingfors Filharmoniske Orkester 1994. Har komponeret orkestermusik og sange og virket som gæstedirigent over hele verden. Tildelt Nordisk Råds musikpris 1999.

Peteris Vasks

(f. 1946)

er en lettisk komponist og kontrabassist. Vasks blev født i en baptistisk familie og lærte at spille hans hovedinstrument, kontrabassen, som han spillede i flere orkestre før han kom ind på musikkonservatoriet i Vilnius, Litauen for at studere komposition. Grunden til at han ikke studerede i sit hjemland var, at det sovjetiske regime undertrykte baptisme. Hans musik, der har træk af polsk og vesteropøisk tradition, er programmatisk, han omtaler selv sine værker som beskeder til lytteren. Han har skrevet mere end 70 værker inden for næsten alle genrer, dog med overvægt af kammer- og kormusik.

Anders Koppel

(f. 1947, København)

Anders Koppel blev født 1947 som søn af komponisten og pianisten Herman D. Koppel. Spillede klaver som barn og senere klarinet bl.a i TV- og koncertsammenhæng. Begyndte at spille orgel i 1966 og var i 1967 med til at grundlægge rockgruppen 'Savage Rose' som har spillet over det meste af Europa og i store dele af USA (Newport Jazzfestival 1971) og som har indspillet mange plader. Han forlod gruppen i 1974 for at indspille sine første plader under eget navn. (LPen 'Valmuevejen') I 1976 var Anders Koppel med-grundlægger af trioen 'Bazaar' (fagot/klarinet, slagtøj og orgel), som har indspillet 9 albums, og med hvilken han har spillet regelmæssigt lige siden. I årene 1974-80 var han aktiv som producer og studiemusiker, men siden da har han koncentreret sig om sit arbejde som komponist sideløbende med turneer med 'Bazaar' og trioen 'Koppel-Andersen-Koppel', hvor han spiller sammen med sin søn, saxofonisten Benjamin Koppel (CD: Kakophonia, 2000). Anders Koppel har skrevet musik til 8 balletter for 'Nyt dansk Danse-teater' og desuden musik til mere end 150 film og 50 teaterstykker. Men ikke mindst har Anders Koppel komponeret værker for mange forskellige klassiske ensembler (se værkliste). Anders Koppel har modtaget talrige priser og belønninger, og har gentagne gange fået støtte fra

Statens Kunstfond. Desuden har han to gange modtaget en 'Robert' for bedste filmpartitur. I 1998 blev Anders Koppel belønnet med Statens Kunstfonds Livsvarige Ydelse.

John Adams

(f. 1947)

amerikansk komponist. Har skrevet kammermusik og værker for orkester og kor og er med sin kombination af minimalistisk musik og populærmusik en af tidens mest forkætrede musikskabere. Han er dog især kendt for sine operaer *Nixon in China* (1987) og *The Death of Klinghoffer* (1991), som har den oprappede vold og terrorisme som tema

Poul Ruders

(f. 1949)

Født i 1949 og er uddannet organist. Som komponist er han hovedsagelig selvlært. Ruders har skrevet korværker, kammermusikværker og værker for soloinstrumenter, der er spillet mere end nogen anden dansk nulevende komponist i og uden for Danmark. Og dog er det værkerne for orkester der har skaffet Ruders størst berømmelse. Han er slet og ret en af de betydeligste symfonikere i Danmark i efterkrigstiden. Selv kalder han sine stort anlagte symfoniske forløb for »Symfoniske dramaer«. Blændende instrumentation, 'musikalske farver', 'emotionelle dybder', 'psykologisk timing' og 'formfuldendte dramaer' dækker nogle af de vigtige områder i Poul Ruders' musik. Han udtrykker sig selv som komponist og som menneske; i Ruders' musik har man en fornemmelse af en ganske særegen sammensmeltning af kunst og liv. Måske det ligger bag kunstnerens ord: »At komponere er mit liv, det er det eneste hvor jeg kan fylde rummet fuldstændigt ud. Det er så væsentligt at jeg konstant er jaget af temaer, harmonik, instrumentation og formproblemer.« I ungdomsværkerne skrev Ruders ekspressionistiske værker for eksempelvis klaver og orgel. Han blev interesseret i musikalske citater og i at skabe forbindelse til tidligere tiders musik. Musikken fra middelalderens gotiske katedraler, barokmusikkens vældige bygningsværker og den klassiske sonateform fandt vej til hans musik. Collagen var ham ikke fremmed. Ruders' musik fra de tidlige år stillede hele tiden spørgsmålet: "Hvad kan vi bruge traditionen til?". Værkerne forholdt sig til musikhistoriens arvegods, komponisten lyttede sig ned gennem de historiske lag og lod fortiden kaste ekkoer i sin nutidige klangkunst. Henvisningerne til den gamle musik blev gradvist udvisket, men en grundstemning ligger tilbage som noget uforanderligt i lydbilledet: Ønsket om at genskabe noget af den mistede fortid gennem et nutidigt udtryk. Hos Ruders oplever man nydelsen af det, der klinger, og samtidig længes man efter skønheden i den tabte fortid. Det er dette uopfyldte, der er med til at skabe spændingen i hans musik: Fornemmelsen af drømmebilledets skrøbelighed og følelsen af fravær når det hele er forbi.

Den dramatiske, billedskabende musik har altid ligget Poul Ruders på sinde, han har haft det samme problemfyldte forhold til den musikalske modernisme, som nogle af hans ældre kolleger. Ruders afskriver simpelthen dén diskussion som værende frugtbar. Som han udtrykker det: »Jeg interesserer mig for form, udtryk og instrumentation. Om det er moderne eller ikke er jeg komplet lige glad med: Stil-problemer interesserer mig ikke, når blot jeg ikke reproducerer.« Poul Ruders er ude i et andet ærinde, han vil gøre indtryk, han vil have lytteren i sin hule hånd; i sidste instans ønsker han at føre lytteren ind i sjælens labyrint, ind til det sted, hvor musikken får konsekvenser for, hvordan vi oplever verden. Redskabet til at nå lytteren er et moment af musikalsk genkendelighed. Det sker teknisk, formalt og harmonisk ved at knytte an til klassisk musik. Der er referencerammer i Ruders' musik, den opleves som en organisk forlængelse af den klassiske musik. Det betyder at dur og mol stadig står til rådighed som brikker i det musikalske puslespil. Andre brikker tilføjes og bringer nyt lys ind over musikken. Fra klangebunden i Ruders' musik lyder stemmer fra romantikkens åndelige univers. Ruders' musik kredser om det uopnåelige, om det, der ligger uden for vores fysiske verden, om metafysikken. Komponisten lægger ikke skjul på sit åndsfællesskab med kunstnere som maleren Caspar David Friedrich og digteren Edgar Allan Poe. Alle kredser de om død, ensomhed og melankoli. Det er udgangspunktet for deres kunstneriske skaben. Ruders' værker spørger overalt, hvordan det konkrete og det ophøjede kan sammenføres, hvordan eksakthed og ånd kan bringes til at tale sammen.

John Frandsen

(f. 1956 -)

Dansk komponist, organist og dirigent. Efter musikvidenskabelig eksamen fra Aarhus Universitet har han uddannet sig ved Det Jydske Musikkonservatorium, hvor han har undervist siden 1980, og Det Kgl. Danske Musikkonservatorium. Han har skrevet en del vokalmusik, såvel solo- som korværker. Også i instrumentalmusikken spiller det sangbare en fremtrædende rolle. Et hovedværk er operaerne *Amalie* (1984/95) om forfatteren Amalie Skram, trilogien over Svend Aage Madsens *Tugt og utugt i mellemtiden* (1998-2004) samt *I-K-O-N* (2003). Frandsen var formand for Statens Kunstfonds tonekunststudvalg 1993-95 og har siden 1999 været formand for Dansk Komponistforening.

Karsten Fundal

(f. 1966)

Dansk komponist, der som 17-årig begyndte at studere hos Hans Abrahamsen. Derefter studerede han ved Det Kgl. Danske Musikkonservatorium hos Ib Nørholm og ved Det Jydske Musikkonservatorium hos Per Nørgård og Karl Aage Rasmussen. Fundals kompositioner omfatter hovedsagelig kammermusik og orkesterværker, heriblandt gennembrudsværket *Ballad* (1988) og den klassicistiskprægede klaverkoncert *Liquid Motion* (1993). Blandt nyere større værker er slagtpøjskoncerten *Ritornelli in contrario* (1997), det store orkesterværk *Entropia* (1997-2001, uropført i 2002), der søger at skildre skabelsen af Universet, musikken til Carl Th. Dreyer-stumfilmen *Mikaël* samt orkesterværket *Hush* (2003-04). Fundal har modtaget Wilhelm Hansens komponistpris i 1994 og Dansk Komponist Forenings komponistpris i 1995.

Opera.

Der er skrevet mange operaer igennem tiderne denne musikstil som nogen mener der hører til den klassiske gren, er ikke nøje beskrevet i denne bog. Dog er der under komponisterne nævnt nogle få stykker, det er kun fordi at de medregnes til komponistens væsentlige produktion at de er nævnt. Mern en tilgang til den klassiske musik uden operabeskrivelser er ikke en bog om klassisk musik. Derfor er her medtaget handlingsforløb på nogle af de meste populære operaer. Disse operaer opføres til stadighed over det meste af verden. Eller man kunne også påstå at de hører til et hvert operahus faste udbud..

Mozart: Figaros bryllup - en rigtig soap-opera med masser af forviklinger, forklædninger, forførelser og forklaringer.

Figaros bryllup – handlingen På Grev Almavivas landslot skal hans kammertjener Figaro (baryton) giftes med grevindens kammerpige Susanna (sopran). Greven (baryton) er betydelig mere interesseret i Susanna end i sin egen kone, grevinden (sopran). Den unge page Cherubino (mezzosopran) er også på udkig efter erotiske eventyr, og greven tager ham på fersk gerning sammen med gartnerens datter (sopran). Figaro giver her startskuddet til et par timers forviklinger - hele operaen foregår i løbet af en enkelt dag - og kvinderne gør også deres til yderligere at bringe forvirring i foretagendet; Greven møder både pagen Cherubino og senere også sin egen kone forklædt som Susanna - Figaro møder sin Susanna forklædt som grevinden, og greven finder hvad han tror er grevinden i Figaros arme. Stort set alle er på et eller andet tidspunkt forklædt som en anden, og forvirringen - og mistanken om utroskab - florerer overalt. I virkeligheden sker der ikke noget, der for alvor kan forarge nogen - det værste er, at greven kommer til at forføre sin egen kone, der er klædt ud som Susanna - og det hele ender lykkeligt med at greven beder om tilgivelse. Endelig er det slut på en dag fyldt med forviklinger.

Bizet: Carmen - kærlighedsdrama uden happy end, men med rigtige mennesker af kød og blod; den sexede sigøjner Carmen, den forelskede soldat Don José og tyrefægteren Escamillo.

Carmen – handlingen Sevilla i 1820. Soldaten Don José (tenor) står i et dilemma; hans mor vil gerne have ham gift med pigen hjemme fra fødebyen, Michaëla (sopran) - men José er mere fascineret af den ombejlede sigøjnerskønhed Carmen (mezzosopran). Carmen har været oppe at slås med en anden pige, og er blevet arresteret. José får ansvaret for at føre hende til fængslet, men han lader hende løbe, og bliver selv sat fast. Mens José sidder i fængsel spilder Carmen ikke tiden - hun er blevet forelsket i den populære tyrefægter Escamillo (baryton). Men Carmen holder flere døre åbne; da José bliver løsladt, danser hun en forførende dans for ham, og hun håner ham, da et trompetsignal kalder ham til kasernen. Da en af hans overordnede dukker op for at møde Carmen, bliver José rasende af jalousi, og han udfordrer løjtnanten til duel. José lader hæren være hæren, og han slutter sig sammen med Carmens

venner, der lever som smuglere. Men det viser sig at være et dårligt valg. Carmen bliver hurtigt træt af José, og kaster sin kærlighed på Escamillo i stedet. Micaëla dukker op og fortæller, at Josés mor ligger for døden - José tager af sted med det samme. Da han møder Carmen igen, er hendes forhold til Escamillo offentligt. Udenfor tyrefægterarenaen prøver José alt for at få Carmen tilbage; han tigger og beder - men forgæves. Hun kaster den ring, José har givet hende i hovedet på ham - og i raseri

Mozart: Tryllefløjten - *masser af god musik, men måske knap så logisk handling. Såkaldt syngespil; det betyder talt dialog mellem musikafsnittene.*

Tryllefløjten – handlingen foregår måske i Ægypten - men egentlig er historien både tid- og stedløs. Prins Tamino (tenor) bliver reddet fra en farlig slange af tre damer (sopran, mezzosopran, alt). Nattens Dronning viser sig for Tamino, og hun bønfaller ham om at redde sin datter, Pamina (sopran), fra den onde Sarastro, som har bortført hende. Tamino er allerede blevet betaget af Pamina; de tre damer gav ham et billede af hende. Tamino slår sig sammen med fuglefænger Papageno (baryton), og de får hvert sit magiske musikinstrument af de tre damer; Tamino får en fløjte, og Papageno et klokkespil. Da de kommer til Sarastros tempel, fortæller en præst, at Sarastro slet ikke er ond, men derimod en vis mand. Den sorte fangevogter Monostatos (tenor) er sat til at passe på Pamina. Papageno møder Pamina og de forsøger at flygte, men Monostatos og hans tjenere fanger dem. Papagena klager sin nød over den emsige Monostatos til Sarastro, men han vil ikke frigive hende endnu.

Nu skal Tamino og Papageno prøves i templet; de skal modstå alle fristelser, og det har Papageno mange problemer med. Papageno møder en gammel kælling, og selvom han ikke må sige et ord, så snakker han alligevel med hende for at fordrive tiden. Pludselig forvandler hun sig til en smuk, ung pige - og med ét er hun væk.

Tamino bliver udsat for den ultimative prøvelse, og mens han spiller på sin fløjte slutter Pamina sig til ham på vejen gennem ild og vand. Papageno er fortvivlet, og har besluttet sig til at hænge sig. Men da han spiller på sit klokkespil kommer den unge pige igen - hende, som havde været forvandet til den gamle kone. Hendes navn er meget passende Papagena (sopran), og det hele ender lykkeligt; de elskende får hinanden, og de onde - Nattens Dronning og Monostatos - bliver opslugt af et jordskælv.

Puccini: Madame Butterfly - *eksotisk kærlighedsdrama om en 15-årig japansk pige der bliver gift med en udstationeret amerikansk løjtnant. Hun mener det alvorligt, men han fordriver bare tiden mens han er i Japan. Hvis du kender musicalen Miss Saigon, så ved du hvad det handler om.*

Madame Butterfly – handlingen Nagasaki omkring år 1900. I første akt møder vi den amerikanske løjtnant Pinkerton (tenor), som har købt et landsted, hvor han har installeret geishaen Cho-Cho-San med det vestlige kaldenavn Madame Butterfly (sopran). Pinkerton har giftet sig med Butterfly, men kun for sin fornøjelses skyld mens han er udstationeret i Japan. Den amerikanske konsul Sharpless (baryton) er forarget over at Pinkerton på den måde vil udnytte Butterfly, men Pinkerton er ligeglad. Anden akt foregår samme sted tre år senere. Butterfly har ventet på sin mand, som er vendt hjem til Amerika, men Butterfly er sikker på at Pinkerton vil komme tilbage til hende igen. Sharpless opsøger hende for at overbevise hende om, at Pinkerton har forladt hende for evigt, men hun nægter at tro på ham.

Så høres en kanon fra havnen; det er Pinkertons skib der lægger til, og Butterfly er henrykt over, at hendes mand endelig er kommet tilbage. Men hendes tjenestepige Suzuki (mezzosopran) fortæller hende, at Pinkerton har sin nye, amerikanske kone med, at de er kommet for at hente det barn, som Butterfly har fået med Pinkerton. Butterfly går med til at overlade dem sit barn, bare hun får en halv time alene. Hun tager afsked med sin søn, og begår selvmord.

Verdi: La Traviata - *om luksuluderen Violetta's triste skæbne i Paris. Bygget på Alexandre Dumas' roman Kameliadamen.*

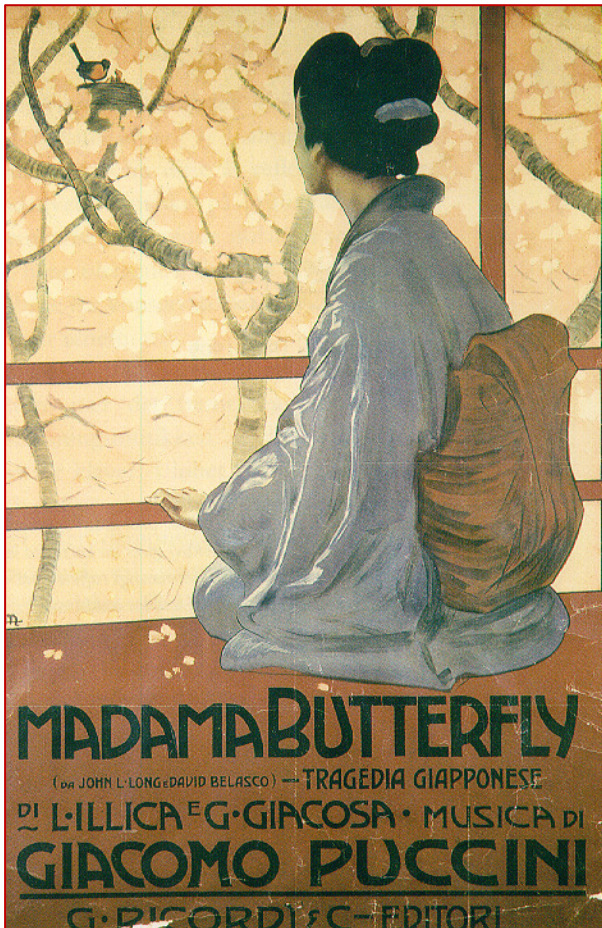
La Traviata – handlingen Den elegante kurtisane Violetta Valery (sopran) holder et stort selskab i sit hjem i Paris. En af gæsterne er Alfredo Germont (tenor) - han har i et stykke tid beundret hende. Alfredos åbenlyse kærlighed gør hende blød, og de flytter sammen til et lille landsted, hvor de tilbringer tre heftige måneder, helt opslugt af deres kærlighed. Nu kommer Alfredos far, George Germont (baryton), på besøg, og han fortæller Violetta, at Alfredos søster skal giftes, og at den usømmelige forbindelse mellem Alfredo og Violetta er en plet på familens ære. Violetta er knust, men hun lover at forlade Alfredo for hans unge søsters skyld. Violetta rejser til Paris, og skriver et afskedsbrev til Alfredo. Han beslutter at rejse efter hende, men hun har nu fundet sammen med den rige baron Douphol.

De to rivaler mødes ved spillebordet til en stor fest hos Violettas veninde Flora, og Douphol taber en masse penge til Alfredo. Alfredo spørger Violetta, om hun virkelig elsker Douphol, og hun føler sig tvunget til at sige ja. Alfredo kaster rasende de penge han lige har vundet for fødderne af Violetta. Douphol udfordrer Alfredo til duel.

I sidste akt ligger Violetta syg i sit sovekammer - svindsoten er ved at gøre det af med hende. Alfredo kommer - han overlevede duellen, og de to beslutter at rejse bort sammen. Men Violetta har ikke kræfter nok - hun synker sammen, og lægen kan konstatere, at hun er død.

Puccini: La Bohème - om bohèmeliv hos fattige studenter og en tuberkuløs syerske i Paris i begyndelsen af 1800-tallet. Operaens hit er tenorarien 'Så kold den lille hånd er...'

La Bohème – handlingen Paris omkring 1830. Digteren Rodolfo (tenor) og maleren Marcello (baryton) bor i en kold lejlighed sammen med vennerne Colline (bas) og Shaunard (baryton). De lever fra hånden i munden, og de er nødt til at bruge alle kneb for at undgå at betale husleje. Det er juleaften, og Rodolfo bliver tilbage i lejligheden, da hans kammerater går på café, for han skal lige skrive en artikel færdig. Mens han arbejder, banker det på døren. Det er Mimi (sopran), som også bor i opgangen. Hendes lys er gået ud, og hun beder Rodolfo om at tænde det. Da hun skal gå igen, opdager hun, at hun må have tabt sin nøgle, og Rodolfo hjælper hende med at lede. I mørket mødes deres hænder, og ti minutter senere er de kærester, og går ned til Café Momus, hvor kammeraterne venter. Her dukker Musette (sopran), Marcellos tidligere elskerinde, op i følge med sin gamle, men rige tilbyder Alcindor (bas). Hun er stadig forelsket i Marcello, og sender sin gamle elsker væk - men lader ham dog betale den samlede regning! Rodolfo og Mimis lykke varer ikke ved. Hun er alvorligt syg, og Rodolfo har ikke råd til at finde et ordentlig sted, hvor de kan bo. Derfor har han slået op med hende for at hun kan finde sig en rig elsker, som kan byde hende bedre vilkår. Musette har været Marcello utro, de har også brudt med hinanden, og de gamle kammerater fra lejligheden bor igen sammen. Pludselig banker det på døren, og Musette kommer ind med den dødssyge Mimi, der ikke har langt igen. Hun dør i lejligheden hos Rodolfo - ham hun virkelig elsker.

Mozart: Don Juan - eller *Don Giovanni*, som operaen hedder på italiensk - om den flittige mand, som har forført 1003 piger - alene i Spanien. På en gang komisk og dramatisk opera med noget af Mozarts bedste musik.

Don Juan – handlingen Sevilla i Spanien. Adelsmanden Don Juan (baryton) har én altoverskyggende interesse; at forføre kvinder. Under et voldtægtsforsøg mod Donna Anna (sopran) dræber han hendes far, kommandanten (bas). Donna Annas forlovede, Don Ottavio (tenor), sværger hævn over den ukendte gerningsmand. Donna Elvira (sopran) er en af Don Juans tidligere erobringer, og hun føler sig (ikke uden grund) svigtet.

en Don Juans tjener, Leporello (bas), viser Donna Elvira den liste han har ført over sin herres erobringer; hun er i det mindste ikke den eneste han har udnyttet! Don Juan er allerede i gang igen - denne gang med bondepigen Zerlina (sopran), som holder bryllup med sin Masetto (bas). Donna Elvira når lige at forhindre Don Juan at forføre den unge pige, men Don Juan arrangerer på stedet en fest for alle bønderne - og ikke mindst bondepigerne! Her regner han med at få føjet nye navne til sin liste, men det forhindrer Donna Anna, Donna Elvira og Don Ottavio, der dukker op iført masker. De har mistanke om, at det var Don Juan der dræbte kommandanten, og da Don Juan under dansen slæber Zerlina ind i et sideværelse slår de til - men Don Juan undslipper. Snart er han i gang med nye eventyr, og efter flere forviklinger mødes Leporello og Don Juan om natten på en kirkegård. Pludselig hører de en stemme, som advarer Don Juan om, at det snart er slut med at more sig. Det er en statue der taler - en statue af kommandanten! Fuld af overmod inviterer Don Juan statuen til middag næste dag, og den dukker ganske rigtigt op og forlanger, at Don Juan skal angre. Han nægter, og helvedes flammer opsluger ham. Moralen; alle forbrydere får deres velfortjente straf.

Rossini: Barberen i Sevilla - komedie med masser af sjove gags, forklædninger og hurtige replikker.

Barberen i Sevilla – handlingen. Sevilla på Rossinis tid. Rosina (mezzosopran) bor hos sin værge, Don Bartolo (bas), som passer godt på hende. Hun er arving til en stor formue, og Don Bartolo har skumle planer om selv at gifte sig med Rosina. Grev Almaviva (tenor) er forelsket i Rosina, og hun er også interesseret i ham. Hun ved ikke, at han er greve, men tror han hedder Lindoro. Den allestedsnærværende barber, Figaro (baryton), råder Almaviva til at forklæde sig som soldat, så han kan forlange at blive indkvarteret hos Don Bartolo. Men Bartolo har en brev, der fritager ham fra at huse soldater, og Almavivas plan lykkes ikke. Almaviva prøver igen at få adgang til Bartolos hus, denne gang forklædt som musiklærer. Midt under sangtimen dukker Rosinas rigtige sanglærer, Don Basilio (bas), op. Greven giver ham diskret nogle penge, og overbeviser ham om, at han er alt for syg til at arbejde - og Basilio går hjem igen.

Figaro barberer Don Bartolo, og imens aftaler de to unge at flygte sammen. Det hører Bartolo, og han afslører grevens forklædning. Almaviva og Figaro må flygte. Bartolo overbeviser Rosina om, at 'Lindoro' kun er ude på at få hende gift med Almaviva - Rosina ved jo ikke, at det er én og samme person. Rosina er fortvivlet, og siger, at så kan det hele også være lige meget; hun går med til at gifte sig med Bartolo med det samme.

Figaro og Almaviva dukker op for at bortføre Rosina, og de afslører forklædningsnummeret for hende, og notaren vier de to unge - mod en pæn bestikkelse.

Puccini: Tosca - drama om jalousi, tortur og magtmisbrug, der fører heltinden Floria Tosca til at begå først mord og til sidst selvmord

Tosca – handlingen Rom, juni år 1800. Kunstmaleren Cavaradossi (tenor) hjælper den politiske Cavaradossi (tenor) hjælper den politiske fange Angelotti (bas) med at skjule sig. Skurken i historien er den korrupte politichef Scarpia (baryton), som gerne vil have fingrene i Cavaradossis kæreste, den smukke sangerinde Floria Tosca (sopran). Scarpia har regnet ud, at Cavaradossi ved, hvor Angelotti gemmer sig, men Cavaradossi vil ikke forråde sin ven. Scarpia er snedig; han lader Tosca være til stede mens Cavaradossi bliver tortureret, og hun røber til sidst Angelottis skjulested.

Scarpia lover frit lejde til både Tosca og hendes elskede, hvis hun bare vil lade ham få sin vilje med hende først. Han giver

ordre til, at når man henretter Cavaradossi næste morgen, så skal der bruges løse skud - for så ser alt rigtigt ud, og Tosca og Cavaradossi kan flygte ud af byen ved hjælp af det pas, som Scarpia har skrevet til Tosca. Men lige da han skal til at omfavne Tosca og indkassere sin gevinst, stikker Tosca en kniv i ham, og han dør.

Næste morgen skal Cavaradossi henrettes på Engelsborg, men Tosca fortæller ham, at Scarpia er død, at der er løse patroner i soldaternes geværer, og at de snart kan flygte sammen. Cavaradossi bliver henrettet, og han falder sammen. Da alle vagterne er gået opdager Tosca, at Cavaradossi er død; Scarpias ordre var falsk, og kuglerne var rigtige nok! Tosca kaster sig ud fra toppen af Engelsborg.

Verdi: Rigoletto - om den pukkelryggede hofnar Rigoletto, som forgæves prøver at beskytte sin datter mod sin pigeblade arbejdsgiver.

Rigoletto – handlingen. Mantua i 1500-tallet. Den kvindeglade hertug af Mantua (tenor) holder fest, men pludselig dukker grev Monterone (bas) op. Han anklager hertugen for at have forført hans datter, men den pukkelryggede hofnar Rigoletto (baryton) gør nar ad ham. Monterone forbander Rigoletto, og det husker hofnarren stadigvæk, da han senere vender hjem til sin datter, Gilda (sopran). Rigoletto gør alt for at beskytte sin datter mod omverdenen, men om søndagen får hun lov til at gå i kirke, og her har hun set en ung mand, som hun er blevet forelsket i. Hun ved ikke, at det er hertugen, og at han også er interesseret i hende. Han sniger sig ind til Gilda i forklædning, og erklærer hende sin kærlighed. Om aftenen lykkes det hertugens mænd at bortføre Gilda - de tror, at hun er Rigolettos elskerinde. Hertugen forfører Gilda, og Rigoletto sværger at hævne sin datters ære. Han hyrer lejermorderen Sparafucile (bas), men selvom Rigoletto viser Gilda, hvor troløs hertugen er, ofrer hun sig alligevel for den mand, hun elsker.

Rigoletto får en sæk udleveret af Sparafucile - og han tror selvfølgelig at det som aftalt er hertugens lig, der ligger i den. Men så hører han pludselig hertugens sang i det fjerne; han åbner sækken, og ser til sin skræk, at det er Gilda, der er blevet stukket ned i stedet for. Monterones forbandelse gik i

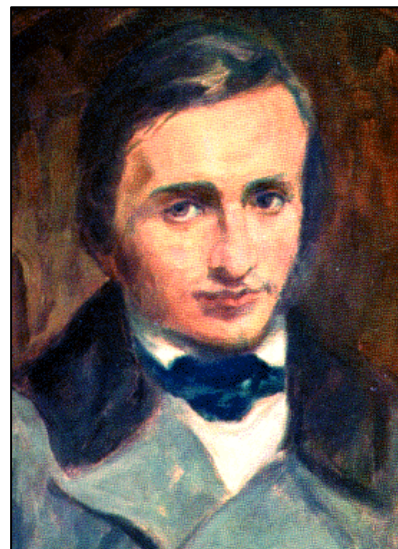
De store Operettekomponister.

For fuldstændighedens skyld, er i dette afsnit omtalt lidt om de ”Store” operettekomponister. Operetten starter i Paris da J. Offenbach starter sit eget teater. Han skriver selv sine operetter og opnår stor succes, genren opnår meget stor popularitet og igennem sidste halvdel af 1800 tallet og frem til ca. 1920. Herefter sker der et overlap til genren musicals. Som tidligere omtalt er ikke alle nævnt men som udgangspunkt den mest kendte, eller dem der har skrevet de operetter der spilles og opføres i dag.

Jacques Offenbach

(1819, Köln - 1880, Paris)

Jakob Offenbach blev født d. 20. juni 1819 i Köln som det syvende barn i en usædvanligt musikalsk familie. Faderen var bogbinder og var desuden ansat som kantor ved byens synagoge. Han gav også privatlektioner i guitar, fløjte, violin og sang. oprindeligt hed han Isaac Eberst, men han kaldte sig Offenbach efter sin fødeby, Offenbach-am-Main. Børnene måtte tidligt lære at tjene til føden, for mundene, der skulle ernættede, var mange og indtægten ikke tilsvarende. Jakob, som var Offenbachs fødenavn, viste sig tidligt at være meget musikalsk og han måtte allerede i 12-års alderen optræde offentligt med sine to ældre søskende, Isabella og Julius. Men faderen, Isaae, indså hurtigt, at der var specielle evner hos den lille Jakob, og i 1833 tog han ham med sig til Paris, som på den tid var den musikalske hovedstad i Europa. Her, i Paris, var det, at Jakob blev til Jacques. Normalt tog man ikke udenlandske elever ved musikkonservatoriet i Paris, men da chefen for konservatoriet, komponisten Luigi Cherubini havde hørt Jakob spille på sin cello, indvilgede han i at gøre en undtagelse, og Jakob blev optaget som elev. Men Jakob var en urolig sjæl. Allerede året efter fik han

en plads i orkesteret på Opera Comique, og her blev grunden lagt til hans interesse for det musik dramatiske. Offenbach drømte om at få et værk, en opera, opført på Opera Comique, men det blev ved drømmen. De få operaer Offenbach skrev, blev fiasko- er, og ikke før sine allersidste år lykkedes det ham at skrive en rigtig opera, nemlig *Hoffmanns eventyr*

Inspireret af Johann Strauss den ældre begyndte Offenbach at skrive valse, og han opsigte sin stilling ved Opera Comique. Offenbach var nu blevet 26 år gammel, og han traf en lands- mand, Friedrich von Flotow, som havde stor indflydelse i de velhavende kredse. De dannede en duo, som fik stor succes, og takket være denne duo vandt Offenbach langsomt men sikkert indpas i indflydelsesrige kredse. Hans store ambition gjaldt dog teatret. 1839 fik han til opgave at komponere musikken til en vaudeville med titlen *Pascal et Chambord*. Stykket blev dog ingen succes, og Offenbach tog sig det meget nær. Han forlod Paris og vendte tilbage til Köln, men kun for tre måneder, hvor efter han igen vendte tilbage til Paris. I 1858 fik Offenbach så ideen til *Orphee aux Enfers (orfeus i underverdenen)*. Glucks opera, *Orfeus*, havde på dette tidspunkt været opført adskillige gange på scener i både Tyskland og Frankrig, og med stor succes. Flere parodier på operaen var også dukket op, da Offenbach tog ideen op igen. De to librettister, Ludovic Halévy og Hector Crémieux, var også optændt af tanken og fandt, at der her var en lejlighed til samtidig at lave lidt sjov med selveste kejseren under antikkens beskyttende forklædning. Halévy blev midt under arbejdet med operetten udnævnt til generalsekretær i ministeriet for Algeriet, og han turde herefter ikke mere deltage i arbejdet med operetten. Også Crémieux var offentligt ansat, men ikke i så høj en stilling, at han så en fare i, at han samtidig lavede 'respektløst teaterskæmt' med statsmagten. Siden, da *Orfeus* fik en bragende succes, fortrød Halévy dog bittert, at han ikke havde fortsat arbejdet med operetten.

Siden 1850 havde Offenbach været kapelmester ved Comédie Française. Her forøgede han orkestermedlemmernes antal og han sørgede for, at den musik, der blev spillet i mellemakterne var hans egne kompositioner. Han var dog ganske påpasselig med, at musikken nu også passede til det teaterstykke, der blev opført. Teaterchefen var også ganske tilfreds med sin kapelmester, men skuespillerne var knap så glade. De syntes nemlig, at musikken i alt for høj grad tog opmærksomheden, og de begyndte at sabotere Offenbach, som af samme grund havde svært ved at finde den store arbejdsglæde frem i de fem år, han virkede ved teatret. I begyndelsen at 1860'erne begyndte Offenbachs popularitet at brede sig til udlandet. 1864 kom så *La Belle Hélène (Den skønne Helene)*, og den blev indledningen til en lang række af operettesuccesser, som *Barbe-bleue (Hertug Blåskæg)* i 1866, *La Vie Parisienne (Pariserliv)* i 1866, *La Grande-Duchesse de Gérol- stein (Storbærtuginden af Gérolstein)* i 1867, *La Péribole* i 1868 og *Les Brigands* i 1869.

Publikumssmagen svingede efter krigen 1870-71, og det blev ikke til Offenbachs fordel. Han nød ikke længere den samme popularitet. 1873 overtog han Théâtre de la Gaité, og her opførte han sine egne succesoperetter, men i 1874 gik han konkurs. I de sidste år af Offenbachs liv fik han fornyet popularitet bl. a. med operetten *La Fille du Tambour-Major* (*Tambour-majorens datter*) fra 1879. Mest flid lagde han dog i arbejdet med sin opera *Les Contes hoffmann* (*Hoffmanns eventyr*). Desværre nåede han ikke at fuldføre operaen. *Hoffmanns eventyr* blev efter Offenbach død fuldført af *E. Guiraud*. Den fik premiere i 1881. Operaen *Hoffmanns eventyr*, gav Offenbach det musikalske eftermæle i mere seriøse kredse, som han ikke havde kunnet opnå gennem sine operetter. Operetterne er og bliver dog nok hans største indsats for musikhistorien. Jacques Offenbach døde i Paris d. 5. oktober 1880.

Franz von Suppé

(1819, Split – 1895, Wien)

Francesco Ezechiele Ermenegildo Cavaliere Suppe-Demelli blev født d. 18. april 1819 i Split i Dalmatien. faderen var østrigsk embedsmand af italiensk herkomst og moderen wienerinde. Francesco voksede op i den italiensktalende del af Dalmatien. Han var begejstret for musik og lærte som barn at spille fløjte- Hos en militærkapelmester og også hos korlederen ved Katedralen i Split lærte han også noget om komposition, og som 14-årig fik han udgivet en messe, *Missa dalmatica*. Efter faderens død tog Franz sammen med sin mor i 1835 til Wien, hvor han intensiverede sin musikalske uddannelse. fra omkring 1840 fik Franz von Suppé ansættelse som kapelmester ved Theater in der Josefstadt, og i 1845 skiftede han til Theater an der Wien, hvor han ikke nøjedes med at dirigere, men også begyndte at skrive musik til skuespil samt Ouverturner. En af de mest spillede af disse blev Ouverturen til *Dichter und Bauer* (1846).

Offenbachs succes som operettekomponist opmuntrede suppe til at gøre sine egne forsøg på området. Det blev til værker som *Das Pensionat* (Wien 1860), *Zehn Mädchen und kein Mann* (Wien 1862), *Flotte Bursche* (Wien 1863), *Die schdne Galathee* (1865), *Leichte Kavallerie* (Wien 1866), *Banditenstreiche* (Wien 1867) samt *Lohengeln oder Die Jungfrau von Dragant* (Wien 1870). Af disse blev *Die schdne Galathee* den mest kendte. Den er tydeligt med sit motiv fra antikken og med sin musik påvirket af Offenbach. Siden udviklede suppe mere og mere sin egen specielle stil, og det kom blandt andet til udtryk i *Leichte Kavallerie*. Sine egentlige hovedværker skrev suppe dog først som næsten 60-årig. Det var den lidt groteske operette *Fatinitza* (1876), som foregår under Krimkrigen, og *Boccaccio* (1879), som er bygget over digteren Boccaccios erotiske fortællinger, *Decameron*. De penge, der kom ind fra disse succesrige operetter satte suppe i stand til at opgive sit arbejde som kapelmester ved teatret og hellige sig musikken. suppe skrev da også endnu en række værker med iøjrefaldende og prægtig musik. Disse værker led dog i overvejende grad af svage libretti, og de opnåede aldrig nogen større bevågenhed hos publikum. Det drejer sig om operetter som *Donna Juanita* (1880), *Der Gascogner* (1881), *Die Afrikareise* (1883), *Bellman* (1887) og den Jules Verneinspirerede *Reise um die Erde in achtzig Tagen* (1875). suppe efterlod sig også ved sin død fem operaer og en del kirkemusik. Franz von Suppé døde d. 21. maj 1895 i Wien.

Johann II Strauss

(1825, Wien – 1899, Wien)

Komponisten, dirigenten og violinisten Johann Strauss med tilnavnet den yngre blev født i Wien d. 25. oktober 1825 som ældste søn af komponisten Johann Strauss (den ældre) og hustruen Anna. Den lille Johann var kun seks år gammel, da han skrev sine første 36 takter valsemusik, senere udgivet under titlen *Erster Gedanke*. Hans far var, selvom han selv var musiker og komponist, overhovedet ikke interesseret i, at hverken Johann eller hans yngre brødre skulle blive noget ved musikken. Johann blev derfor tilmeldt gymnasiet og nåede oven i købet at gå på Polyteknisk Lærestanstalt i et år. Det var meningen, at han skulle gøre karriere inden for bankverdenen. Om Johann ville være blevet nogen god bankmand, skal være usagt. Men lykkeligt er det for musikkens verden, at hans mor, Anna, var af en anden opfattelse end faderen. Hun lod Johann tage violinundervisning hos faderens egen kapelmester, Franz Amon uden faderens vidende. Og da Johann Strauss den ældre i 1842 forlod sin familie til fordel for elskerinden, Emilie Trampusch, kunne sønnen Johann omsider få en egentlig musikalsk uddannelse. Han fortsatte sine violinlektioner hos Anton Kohlmann og kom i perioden indtil 1844 til at studere musikteori hos kapelmester Joseph Drechsler. Selvom han stadig var meget ung kun 19 år -fik Johann Strauss d. y. en 'Musiklicenz', det vil sige en officiel tilladelse til at give offentlige koncerter. I september 1844

samlede han 24 musikere og fik sin debut i Dommayer's Casino i byen Hietzing d. 15. oktober. Programmet inkluderede seks af hans egne kompositioner og nogle af faderens nyeste valse. Det var et vovestykke af rang, han indlod sig på. Lanner og Johanns egen far var anerkendte og tilbødte valsekonger i Wien. Men den unge Johanns friskhed imponerede alligevel wienerpublikummet, og sammen med en naturlig nysgerrighed medførte det, at koncertsalen var fyldt op allerede i god tid inden koncertens begyndelse. Koncerten blev enorm succes for den unge komponist. Bifaldet bragede, og mange numre måtte spilles igen. Så stor var successen, at koncerten først sluttede ud på de små timer. Det fortælles, at faderen, Johann Strauss d.æ., foranstaltede en koncert samme aften et andet sted i byen for at tage konkurrencen op med sin søn. Men han formåede ikke at stille noget op imod sønnens succes. En kritiker skrev dagen efter i avisen: „Godnat Lanner, god aften fader Strauss og god morgen Strauss junior.“ Efter fader Strauss' død i 1849 blev de to Strauss-orkestre slået sammen til et under ledelse af Johann d.y. Overanstrengelse og sygdom tvang ham dog til i 1853 at overgive orkesterledelsen til sin yngre broder, Joseph, medens han selv hvilede ud på kurstedet Steiermark. 1850'erne blev meget produktiv periode for Johann Strauss. Han komponerede et utal af populære valse, og mod slutningen af årtiet nåede hans værkfortegnelse opustallet 230. Han blev så populær, at en mængde bestillinger strømmede ind. Der var stort set ikke den forening eller større virksomhed, som ikke ønskede at få sin egen komposition af Johann Strauss.

Det er også forklaringsgen på, at man i hans værkfortegnelse finder en hel del mærkværdige titler, såsom *Elektromagnetische Polka*, *Motorquadrille* eller *Accelerationen*. Som eksempler kan nævnes, at juristerne fik deres egen *Prozesspolka* og *FünfParagrapben aus den Walzerkordex*, medicinerne fik *Erböbte Pulse*, *Paroxysmen* og *Die ersten Kuren*, og journalisterne blev begavet med *Flugschriften*, *Illustrationen* og *Feuilletonwalzer*. Jo, der var gang i forretningen Strauss. Nogle af de vel nok mest kendte af Johann Strauss' valse blev komponeret i det følgende årti. Det gælder værker som: *Morgenblütter* (1864), *Wiener Bonbons* (1866), *An der schönen blauen Donau* (1867), *Geschichten aus dem Wienerwald* (1868), *Wein, Weib und Gesang* (1869) og *Wiener Blut* (1871). Siden kom ligeledes *Frühlingsstimmen* (1883) og *Kaiserwalzer* (1888). Allerede i begyndelsen af 1860'erne havde Offenbach forsøgt at overtale Johann Strauss til at forsøge sig med operettemusik, og disse overtalelsesforsøg blev senere bakket op af direktøren for Theater an der Wien, Max Steiner, som naturligvis kunne siges at have visse økonomiske interesser i sagen. I 1871 kom operetten *Indigo und den vierzig Riuber*, og i 1873 *Der Carneval in Rom (Karneval i Rom)*. I 1874 fik han så sin første virkelig store operette-succes med *Die Fledermaus (Flagermusen)*. En meget stor del af sin succes med denne operette må Strauss dog dele med sin librettist *Richard Genée*, som også selv var komponist og musikarrangør, og som tillige havde stor erfaring med scenemusik, hvad Johann Strauss så afgjort ikke havde på det tidspunkt. Operetten *Eine Nacht in Venedig (En nat i Venedig)* kom til i 1883, og endnu en stor succes fik Strauss med *Der Zigeunerbaron (Sigøjnerbaronen)* i 1885. Som sidste skud på stammen af kendte operetter kom *Wienerblut* i 1899. Johann Strauss d. y. var gift tre gange. Hans første hustru, Henriette Treffz døde, og Strauss giftede sig efter hendes død med den unge skuespillerinde Angelika Dittrich. Efter 9 års ægteskab blev Strauss skilt fra Angelika, og dette påførte ham en del vanskeligheder, idet han for at opnå sin skilsmisse måtte blive protestant. Som følge heraf måtte han opgive sit Østrigske statsborgerskab i 1885 og i stedet blive statsborger i hertugdømmet Saxe-Coburg-Gotha i 1886. Dette statsborgerskab opretholdt han til sin død. Strauss' tredje og sidste hustru, Adele Strauss, var enke efter bankmanden Anton Strauss, som dog ingen relation havde til Johanns familie. Johann Strauss blev i sandhed kendt som valsekongen over alle andre. Han komponerede en lang række værker, hvoraf mange stadig er kendte og elskede verden over. Ud over valsene og scenemusikken skrev han især polkaer og kvadriller. Johann Strauss d. y. døde i sin hjemby Wien d. 3. juni 1899.

Hervé (Floriniod Ronger)

(1825, Houdain bei Arras, - 1892, Paris)

blev født d. 30. juni 1825 i Houdain bei Arras. var hans døbenavn, men han skrev sine operetter under pseudonymet Hervé. Hervé er af en del kendere blev udråbt som operettens grund- lægger, og han konkurrerede med Offenbach om publikums gunst. Offenbach skulle dog i løbet af en kortere periode vise sig at blive den, som løb af med sejren. Operettens tidligste historie er tæt forbundet med begge navnene, Hervé og Offenbach. Hervé startede som organist, men blev dog hurtigt draget af teaterverdenen. Først forsøgte han sig som sanger, siden som kapelmester, for i 1848 at optræde som komponist for første gang med intermezzoet *Don Quichotte et Sancho Pansa*. 1854 åbnede han sit eget teater på Boulevard du Temple under navnet Les Folies Nouvelles (eller jvf. Reciams Operettenführer: Les Folies Concertantes). Efter et par år blev han dog nødsaget til at lukke teatret igen, og han trak sig herefter tilbage til land- lige omgivelser. I de derpå følgende år gæstetoptrådte han bl. a. i Marseille, Montpellier og i Cairo, og han overtog også en over- gang posten som kapelmester på Empire Theatre i London, Siden - omkring 1860 - dukkede han igen op i Paris, hvor han bl.a. gjorde lykke Med operetten *Le Petit Faust*, som var en parodi på Gounods opera, *Margarete*. Hervé var en meget produktiv komponist og skrev sammenlagt mere end et hundrede små og store værker til scenen. Af de mest kendte kan nævnes *Loeil crevé*, *Le nouvel Aladin* og *Kong Chilpetich*. Kun én af hans

kompositioner for scenen opnåede dog at blive virkelig kendt og berømt, nemlig *Mam'zelle Nitouche*, eller *Frøken Nitouche*, som den danske titel lyder. Hervé døde d. 4. november 1892 i Paris.

Karl Joseph Millöcker

(1842, Wien – 1899, Baden)

Karl Joseph Millöcker blev født d. 29. april 1842 i Wien som Søn af en guldsmed. Den unge Karl studerede fløjte ved Wiens konservatorium og musikteori hos Franz Joseph Zierer og Josef Laimegger. Allerede som 16-årig blev han ansat som fløjtenist ved Theater in der Josefstadt under dirigenten og komponisten Franz von Suppé, der hjalp den unge fløjtespiller videre frem. Det var således på Suppés anbefaling, at Millöcker i 1864 blev udnævnt til kapelmester ved Landestheater i Graz. Her blev også hans første kompositioner opført, syngespillet *Der tote Gast* (1865) og *Die lustigen Binder* (1865). I 1866 vendte Millöcker tilbage til Wien, hvor han begyndte at få et ry som en god komponist af sangspil med ægte wienerstemning. Hans første helaftens-operette, *Die Fraueninset*, fik premiere i Budapest i 1868. Herefter gik der 10 år, inden han igen markerede sig med en ny operetteopførelse, nemlig *Das verwun sbene Scbloss* (1878). Millöckers store gennembrud som operettekomponist kom i 1882, da *Der Bettelstudent* (*Tiggerstudenten*) fik stor succes. Værket regnes for et af mesterværkerne inden for den klassiske wieneroperette, fuld af livsglade og lyriske melodi- er. Millöcker selv var dog allermest glad for sin næste operette, *Gasparone* (1884), hvis handling var henlagt til Sicilien.

Hverken Gasparone eller de senere operetter, *Der Feldprediger* (1884), *Der Vizeadmiral* (1886), *Der armejonatban* (1890), *Die sieben Schwaben* (1887), *Das Sonntagskind* (1892), *Der Probekuss* (1894), fik dog nogen længerevarende succes. Operetten *Madame Dubarry* fra 1879 blev senere en noget større succes, men dog ikke før Theo Mackeben havde tilpasset den med melodier fra en anden operette af Millöcker.

Karl Millöcker døde d. 31. december 1899 i Baden ved Wien.

Carl Zeller

(1842, St. Peter in der Au – 1898, Baden)

Carl Zeller blev født i St. Peter in der Au i Østrig d. 19. juni 1842. Han var søn af en læge, der sørgede for, at hans søn allerede tidligt lærte at spille flere forskellige instrumenter. Den lille Carl havde en fin sopranstemme og blev som 11-årig drenge-sanger i Der Kaiserliche Hofkapel i Wien. Carl Zeller læste jura ved Wiens universitet, men samtidig med dette studerede han komposition hos Simon Sechter. I 1869 blev Zeller dr. jur ved Graz universitet. Efter at have praktiseret som advokat i nogle år, blev han i 1873 ansat ved Undervisnings og Kulturministeriet i Wien, hvor han senere opnåede en stilling som departementschef.

Zellers første kompositioner var lieder, og han skrev også stykker for mandskor. Hans første sceniske værk var den komiske opera, *JoGonde*, hvis handling finder sted i Skotland på Cromwells tid. Uropførelsen fandt sted i Wien 1876, og allerede i dette værk blev samarbejdet med librettisten Moritz West indledt. I 1880'erne gik Zeller helt og fuldt over til at koncentrere sig om operettere, og han skrev *Die Karbonari* (1880) og *Der Vagabund* (1886). Hovedværket i hans produktion var og blev dog *Der Vogelhiindler* (*Fuglekræmmeren*), som han skrev i 1891. *Fuglekræmmeren* var indbegrebet af den tysk-østrigske hjem- stavnsoperette og fuld af lune og humør. Siden skrev Zeller endnu to operetter efter samme recept, uden at de dog fik den samme succes som *Fuglekræmmeren*, nemlig operetterne *Der Obersteiger* (1894) og til sidst *Der Keltermeister*. Zeller nåede ikke selv at afslutte arbejdet med *Der Keltermeister*, som efter hans død blev færdiggjort af Johann Brandl i 1901. Carl Zellers sidste år var ikke lykkelige. Han var som før nævnt steget til en høj position i ministeriet, men han begyndte i 1895 at udvise tegn på nerver og psykiske forstyrrelser. Efter at han var gået på pension blev han fundet skyldig i mened, men dommen blev senere omstødt. Carl Zeller døde psykisk syg i Baden nær Wien d. 17. august 1898, blot 56 år gammel.

Heinrich Berté

(1857, Gaigócz - 1924, Perchtoldsdorf)

Heinrich Berté blev født d. 8. maj 1857 i Gaigócz i Ungarn. Som ungt menneske studerede han sammen med sin to år ældre bror, Emil, komposition hos først Johann Hellmesberger og siden Robert Fuchs og Anton Bruckner. I 1890 blev hans ballet *Das Märchenbuch*, opført i Prag. I 1891 fulgte operetten *Bureau Malicorne*, i Wien og i 1893 balletten *Die goldene märchenwelt* med premiere på Wiener Hofoper. Ud over disse skrev Berté en mængde ballerter og forsøgte sig også med operakompositioner. Ingen af disse stykker huskes af eftertiden. Det er udelukkende på grund af én enkelt operette, Berté har fundet sin plads i musikhistorien. Og den operette har han ikke engang selv skrevet musikken til. Alfred Maria Willner og Heinz Reichert havde på baggrund af Schubert-erindringsromanen *Schwammerl* skrevet en libretto, som Berté nu blev bedt om at sætte musik til. Først forsøgte Berté sig med egne, nye kompositioner iblandet nogle få af Schuberts melodier. Den sammensætning vandt ikke gehør hos librettisterne, og så måtte Berté give sig. Han arrangerede et antal af Schuberts egne kompositioner, og han gjorde det så godt, at operetten, som fik titlen *Das Dreimäderlhaus* (*Jomfruburet*), blev opført i alt 7.788 gang på diverse tyske scener. Ingen anden operette har fået en så kolossal succes ud over Lehárs glade enke. Heinrich Berté døde d. 23. august 1924 i Perchtoldsdorf ved Wien.

Franz Lehár

(1870, Komorn - 1948, Bad Ischgl)

Franz Lehár blev født d. 30. april 1870 i Komorn i Ungarn. Hans far var militærkapelmester. Der var ungarsk, tysk og fransk blod i hans årer. Allerede da han var 12 år, blev Franz sendt til konservatoriet i Prag, hvor han studerede violin og musikteori i seks år. Hurtigt herefter overtog han en post som orkestermusiker i sin fars militærorkester i Wien. 20 år gammel blev han udnævnt til militærkapelmester i den ungarske garnisonsby Losoncz, og siden i havnebyen Pola ved Adriaterhavet. Hvilken SOM helst militærmusiker skulle nok kunne slå sig til ro med dette højtaflønnede drømmejob med et førsteklasses orkester på 110 mand. Dog ikke den 20-årige Franz Lehár. Hans ambitioner lå højere, og han havde en drøm. Han ville komponere opera - og han ville være god til det. I 1896 opnåede Lehár at se sin drøm opfyldt for første gang. Han fik nemlig en ganske pæn succes med en sceneopførelse af sin opera, *Kukuscbka*, i Leipzig. Men drømmen fik en lidt overraskende afslutning. Lehár fik nemlig i royalté 51 gylden - og han havde selv udgifter for 170 gylden. Det kunne ikke løbe rundt, så han måtte en overgang tilbage til militærmusikken. En ven foreslog ham at skrive operetter i stedet. Det krævede dog, at han kunne finde en god tekst, og det kunne han ikke i Budapest. Altså flyttede Lehár til Wien. I Wien traf Lehár librettisten Victor Léon, som skulle komme til at betyde meget for Lehárs egen udvikling som operettekomponist.

Lehár fik ansættelse som kapelmester ved Theater an der Wien, og på dette teater fik han i 1902 opført sin første operette, *Wiener Frauen*. Samme år fik også *Der Rastelbinder med libretto af Victor Léon* premiere. Teaterchefen gav den et par uger. Da skulle han nemlig have premiere på et andet stykke - som dog i stedet kom til at vente et par år. Senere fulgte, i 1904, *Der Góttergatte og Diejuxbeirat*, og så i 1905 den operette, som for alvor skulle gøre hans navn berømt, nemlig *Die Lustige Witwe (Den glade enke)*. *Den glade enke* blev som bekendt en af operetteverdenens allerstørste succeser. Den gik sin sejrsgang over alle verdens scener, og den inspirerede Lehár til en række nye operetter såsom *Mitislaw der Moderne* (1907, enakter), *Der Mann mit den drei Frauen* (1908), *Das Fürstenkind* (1909), *Der Graf von Luxembourg (Greven af Luxembourg)* (1909), *Zigeunerliebe* (1910), *Eva* (1911), *Die ideale Gattin* (1913), *Endlich allein* (1914), *Der Sterngucker* (1916), *Wo die Lerche singt* (1918), *Der blaue Mazur* (1920), *Die Tangokónigin* (1921), *Frasquita* (1922), *Libellentanz* (1922), *Diegelbejacke* (1923) og *Cloclo* (1924). Efter *Zigeunerliebe* virkede det som om Lehár havde mistet sin inderlige skabertrang, og hans nye værker blev da heller ikke modtaget med den største begejstring. Men i slutningen af 1920'erne fik Lehár en ny, frugtbar periode. Lehár var da blevet 55 år, men oplevede at få ny inspiration og skaberkraft og han komponerede indtil sit 73. år en række succesrige værker som blandt andre *Paganini* (1925), *Der Zarewitsch* (1927), *Friedetike* (1928), *Das Land des Låcbelns (Smilets land)* (1929), *Schón ist die Welt* (1931) og endelig *Giuditta* (1934). Med *Giuditta* gik Lehárs store drøm om at få et værk opført på operaen i Wien i opfyldelse. *Giuditta* rummer flere partier med operaprag, men også typiske Lehár glansnumre indgår i operetten. Lehár allersidste værk blev igen en opera, nemlig *Garaboncids* (1943), som var en operaversion af operetten *Zigeunerliebe*. Franz Lehár døde d. 24. oktober 1948 i Bad Ischl i Østrig.

Oscar Straus

(1870, Wien - 1954, Bad Ischgl)

Oscar Straus blev født d. 6. marts 1870 i Wien. På det tidspunkt, da Franz Lehár blev født, havde Oscar Straus allerede udviklet sig til en af de bedste i sin generation. Som de fleste andre operette-komponister havde Straus beskæftiget sig med den tungere og mere seriøse musik, inden han viede sit talent til den lettere genre. Straus studerede først hos Grädener i Wien, siden hos Max Bruch i Berlin. Efter studierne blev han teaterkapelmester på forskellige tyske teatre, bl. a. i Brünn, Teplitz, Mainz og også i Berlin. I 1901 blev han musikalsk leder af Ernst v. Wolzogens kabaret „Ober- brett!“, og mens han var der, skrev han musik til flere viser, som blev meget populære, heriblandt *Die Musik kommt*. Straus debuterede som operettekomponist i 1904 med *Die lustigen Nibelungen*, hvor han i den Offenbachske ånd -gjorde lidt grin med figurerne i Wagners operaer. Hverken denne eller den næste, sagnoperaen *Hugdietrichs Brautfabrt* fra 1906 gjorde den store lykke hos publikum i Wien. Gennembruddet kom først i 1907, hvor Straus skrev *Bin Walzertraum* (*Valsedrømme*), der blev verdenssucces. I 1908 fulgte så *Der tapfere Soldat*, som under

titlen *The Chocolate Soldier* blev meget populær i USA. Blandt hans senere kompositioner skal især nævnes *Der letzte Walzer* (Berlin 1920), *Teresina* (1925), *Bine Frau, die weiss was sie will* (1932), *Drei Walzer* (Zilrich 1935), *Ihr erster Walzer* (1950) og *Bozena* (1952). Oscar Straus komponerede også en del filmmusik, og han boede en tid i Hollywood. En af de filmmelodier, som han blev mest kendt for er *La ronde de l'amour* (*Kærlighedskarrusellen*) fra filmen *La ronde*. *Kærlighedskarrusellen* blev verdenssucces. Oscar Straus døde 11. januar 1954 i Bad Ischl.

Leo Fall

(1873, Olomouc - 1925, Wien)

Leopold Fall blev født i Olomouc i Østrig d. 2. februar 1873 fader, Moritz Fall, var leder af et østrigsk milit2 - Leo modtog sin første violinundervisning af faderen. fulgte studier ved Wiens konservatorium, hvor han studerede violin og piano samt harmoni og kontrapunkt hos brødrene, j. N. og Robert Fuchs. En overgang spillede han side om side med den unge Franz Lehár i et østrigsk militærorkester, ledet af Franz Lehár senior. Siden flyttede Leo Fall til Berlin, og sammen med sin fader og to yngre brødre turnerede han med Berlin som udgangspunkt i Tyskland og Østrig. I 1895 blev Fall operettedirigent i Hamburg, og her begyndte han at komponere scenemusik.

Fall forsøgte sig med at komponere opera, men efter to store fiaskoer opgav han dette. Også hans første operette, *Der Rebell* (1905), blev en fiasko. Han opgav herefter sin dirigentvirksomhed og bosatte sig i Wien, hvor han skrev operetterne *Der fidele Bauer* (1907), *Die Dollarprinzessin* (1907) og *Die geschiedene Frau* (1908). Disse tre operettesucceser bragte ham i hans samtid næsten op på siden af Lehár og Strauss i spidsen for wiener- operetterne, og han fik international berømmelse. Efter en række kompositioner uden den store medgang, blev han igen populær med *Die Kaiserin* (1916), *Die Rose von Stambul* (1916) og *Madame Pompadour* (1922). Endnu et forsøg på at slå igennem med en opera mislykkedes. Leo Fall døde i Wien 16. september 1925.

Emmerich Kálmán

(1882, Siófok - 1953, Paris)

Emmerich Kálmán, eller Imre Kálmán, som han oprindeligt hed, blev født 24. oktober 1882 i Siófok i Ungarn. På grund af en kronisk nervebetændelse i armen blev han nødsaget til at opgive den pianistuddannelse, han allerede meget tidligt i sit liv havde påbegyndt. Som 18-årig i år 1900 fik den unge Imre lejlighed til at studere komposition i Budapest hos Hans Koessler. Som medstuderende havde han blandt andre Béla Bartók og Zoltan Kodaly. Også juridiske studier blev der tid til, men disse studier gjorde Kálmán nu aldrig færdige. Det var - som det er tilfældet for så mange andre operettekomponister - Kálmáns agt at blive det, han selv kaldte seriøs komponist, og det gjorde han så godt, at han i 1907 fik Budapest bys Franz Josef-pris for sine værker. Det var da således heller ikke under eget navn, men under pseudonym, han fik stor succes med en kabaretvise samme år, og denne uventede succes skubte ham i retning af den lettere musik. Året senere kom så hans første operette *Tártárjárás*, senere kendt under titlen *Herbstmanöver*. Operetten blev flot modtaget af publikum først i Budapest og siden i Wien.

På grund af succesen flyttede Kálmán nu til Wien, og det blev her, han de følgende år komponerede sine største operettesucceser. Hans musik forenede det bedste fra wieneroperetterne med den ungarske livfuldhed og folkløse. Den første af de succesrige operetter, der nu fulgte fra Kálmáns hånd var *Der Zigeunerprimas* (1912), der fik csárdás-rytmerne til at slå an hos wiener-publikummet. Denne linie blev fulgt op med verdenssuccesen *Die Csárdásfürstin* (1915). Med denne operette blev Kálmáns navn endeligt slået fast. Han blev operettekonge på linie med Franz Lehár. Samme år fulgte den mindre kendte *Zsuzsi kisasszony* (Budapest 1915). Den blev senere omarbejdet og udgivet under titlen *Die Faschingsfee* (Wien 1917). De næste i rækkefølgen blev *Das Hollandweibchen* (1920), *Die Bajadere* (Wien 1921), og hans vel største succes *Gräfin Mariza* (Wien 1924). *Die Zirkusprinzessin* (Wien 1926) fulgte kort efter. *Die Herzogin von Chicago* (Wien 1928) forsøgte Kálmán sig med jazzrytmer, men uden den succes, hans ungarske rytmer afstedkom. I 30'erne komponerede Kálmán værkerne *Das Veilchen vom Montmartre* (Wien 1930), *Ronny* (Filmoperette, 1931), *Der Teufelsreiter* (Wien 1932) og *Kaiserin Josephine* (Zürich 1936), men ingen af dem blev specielt husket af eftertiden. Kálmán flyttede til Paris i 1939 og igen herfra til USA under okkupationen af byen. Han beholdt sit ungarske statsborgerskab indtil 1942, hvor han foretrak at blive amerikansk statsborger. I denne periode skrev han operetten *Marinka* (New Haven 1945), og den fik en ganske pæn modtagelse på Broadway. Da 2. verdenskrig var afsluttet, vendte Kálmán imidlertid tilbage til Europa, og her arbejdede han med sit sidste værk, *Arizona Lady*, som blev færdiggjort af hans søn, Charles Emmerich Kálmán, og udgivet posthumt i 1954. Emmerich (Imre) Kálmán døde i Paris d. 30. oktober 1953, 71 år gammel.

d.

Rudolf Josef Frantisek Benatzky

(1884, Mährisch-Budweis - 1957, Zürich)

Blev født i den lille østrigske by, Mährisch-Budweis, d. 5. juni 1884. I 1890 flyttede familien med den lille seksårige Rudolf til Wien. Her forsøgte han sig nogle år senere med en militær karriere, som han dog måtte opgive, da han pådrog sig en skade. I stedet kastede han sig over studierne og opnåede en universitetsgrad i tysk filologi i 1911. Samtidigt hermed studerede han også musik hos Mottl. Benatzky startede sin musikalske karriere som dirigent i München. Senere blev han direktør for en kabaret i Wien, og her begyndte han at skrive sangtekster og komponere sange, væsentligst til sangerinden, Josma Selim, som han giftede sig med i 1914. En af de mest kendte sangtitler fra Benatzkys hånd fra denne periode er *ich muss wieder einmal in Grinzing sein* fra 1915. Det var også, medens han boede i Wien, han begyndte at skrive operetter, uden at han dog opnåede nogen berømmelse med nogen af dem. Benatzky flyttede siden hen til Berlin, og her skrev han blandt andet operetten *Im weissen Rössl (Sommer i Tyrol)* (1930), som Max Hansen fejrede store triumfer med. Af lidt mindre kendte operetter kan nævnes *Drei Musketiere* (1929), *Meine Schwester und ich* (1930), *Bezauberndes Fräulein* (1933) og

Axel an der Himmelstiür (1936). Benatzky var en flittig komponist. Ud over scenemusik komponerede han en stor mængde sange - omkring 5000 - og han skrev filmmusik til hen ved 200 film. Benatzkys hustru, Josma, døde i 1930, og efter hendes død flyttede han en del rundt i verden. I 1933 forlod han Tyskland og flyttede først til Paris og siden til Wien. 1940 flyttede han igen, denne gang til Hollywood og endelig i 1948 til Zürich. Ralph Benatzky døde i d. 17. oktober. Han blev begravet der, hvor hans mest berømte operette var henlagt til, nemlig St. Wolfgang i Salzkammergut.

Jerome Kern

(1885, New York - 1945, New York)

Jerome Kern blev født d. 27. januar 1885 i New York. Han skulle blive en af de mest betydningsfulde komponister inden for populærmusikken i USA's historie. Jerome Kerns oprindelige instrument var klaveret. Hans mor fungerede

som hans første musiklærer, og Kern opnåede at blive en fremragende pianist. Allerede i underskolen syslede han med at komponere musik, og han forsøgte sig med såvel den klassiske som den populære genre.

I 1903 rejste Kern til Europa for at studere musik, og det var i London, han skrev de første af sine kendte melodier. Som tekst- forfatter brugte han P. G. Wodehouse. i London arbejdede Kern desuden som pianist inden for teaterverdenen. 1904 var han igen tilbage i New York, og her leverede han sin første melodi til et Broadway-show, nemlig *How'd You Like to Spoon with Me?* I perioden frem til 1911 skrev han melodier til en del revyer, og endelig i 1911 fik han sin egen chance med musikken til *La Belle Patee*. Det var dog ikke før 1914, han fik sin første store succes. Det blev med

The Girl from Utah, hvor, melodien, *They Didn't Believe Me*, blev et hit. Nu var Kerns lykke gjort, og han skrev musikken til i alt 38 Broadway-musicals, af hvilke otte blev filmatiseret. Ligeledes skrev han melodier til 26 film i perioden 1929-1952. Guy Bolton blev den første librettist, Jerome Kern arbejdede sammen med, og siden optog han også samarbejdet med P.G. Wodehouse. I 1925 begyndte hans samarbejde med Oscar Hammerstein 11 med *Sunny*, og de skabte sammen *Show Boat* (1927), som af mange blev kaldt den første egentlige musical, og som blev en bragende verdenssucces. Efter *Show Boat* fulgte i rask rækkefølge *Sweet Adeline* (1929), *The Cat and the Fiddle* (1931), *Music in the Air* (1932), *Roberta* (1933), *Swing Time* (1936), *Very Warm for May* (1939) og *Lady be Good* (1941).

Jerome Kern vandt en Oscar for bedste filmmelodi med *The Way You Look Tonight* fra filmen *Swing Time* (1936), og med *The Last Time I Saw Paris* i filmen, *Lady be Good* (1941). Kern skrev også musik for symfoniorkester, såsom *Scenario'* (1941) og *Mark Twain: A Portrait for Orchestra* (1942). Den sidste del af sit liv boede Jerome Kern i Hollywood, hvor han skrev musik til en lang række sang- og dansefilm. Han påbegyndte arbejdet med at skrive musik til Oscar Hammerstein 11's libretto til musicalen *Annie Get Your Gun*, men han blev syg, og arbejdet blev overtaget af Irving Berlin. Jerome Kern døde d. 11. november 1945 i New York.

Emil Edvard Johannes Reesen

(1887, København – 1964, Gentofte)

Emil Reesen, dansk dirigent og komponist, blev født i København den 30. maj 1887. Han var ud af en musikalsk familie. Faderen var overhornblæser ved et militær-orkester, og han skulle senere blive musikdirektør. Der var fire børn i familien, tre drenge og en pige. Emil begyndte allerede som barn at spille flere forskellige instrumenter. Klaveret blev dog hans foretrukne. Emil Reesen prøvede på at komme ind på konservatoriet, men forgæves. Han dumpede til optagelsesprøven. Det slog ham nu ikke ud, og han begyndte at spille til konfirmationer og på småbeværetninger rundt omkring i København. Siden rejste han en tur til Sverige. Han udtaler selv i et interview i Socialdemokraten i 1944 følgende: - Jeg rejste rundt som Pianist i forskellige Små orkestre, og De kan stole på, det er en god Skole at gå i. Man lærer at klare sig i en snæver Vending. Man bliver hurtig i vendingen og får musikalsk overblik, alt sammen noget, der har været mig til umådelig Gavn senere.. I 1911 debuterede Reesen, efter at have studeret en tid hos Siegfried Langgaard og Vilhelm Rosenberg, med en optræden ved en af Schnedler- Petersens palækoncerter med Beethovens e-moll koncert, men han blev alligevel hurtigt klar over, at det ikke var som koncert- pianist, han skulle tjene sine penge. Han koncentrerede sig igen om den lettere musikgenre og virkede nogle år som komponist og instrumentator ved

forskellige restaurationsensembler og teaterorkestre, og via dette virke opnåede han i 1919 at blive dirigent i Tivolis sommerteater. Herfra gik engagermenterne videre til Dagmartheatret i 1920 og Scalateatret i 1921. Han havde evnerne og spændvidden til at skrive musik såvel til den lettere genre som operettemelodier som til Dagmartheatrets repertoire, der i den periode var i den lodige ende af skalaen. Reesen var ikke tilfreds endnu. Han brød af fra sit Seala engagement og drog til Paris i 1925. Her levede han i to år, og det var ikke de dygtige musiklærere, der bjergtog ham mest, men derimod den livgivende, inspirerende atmosfære i byernes by. I Paris hørte han naturligvis også en mængde musik, og Gustav Hetsch, som også boede i byen, sørgede for at introducere Reesen for blandt andre Maurice Ravel og Albert Roussel. Her blev han også inspireret til at komponere det stykke musik, der skulle blive et af hans aller mest populære, nemlig *Himmerlandrapsodien*, der siden blev spillet over det meste af verden. Det gik sådan for sig, at Reesen gik en tur i Paris sammen med vennen, billedhuggeren Anders Bundgaard. Bundgaard gik og småbrummede, og da Reesen havde lyttet til hans brummeri et stykke tid, havde han et tema i hovedet. Han skrev det straks ned på bagsiden af et visitkort uden for den restaurant, de begge plejede at frekventere. Da Reesen kom tilbage til sin bolig, skrev han resten af *Himmerland*. Reesen vendte hjem i 1927, hjem til et job ved Statsradiofonien, nu Danmarks Radio. I de otte år, han virkede som dirigent her, blomstrede hans

komponistvirksomhed. Han skrev musik til skuespil og film, og han skrev musikken til sangspillet *Skønjomfru*, og balletten *Gaucha*. Samtidigt fik han lejlighed til at gæstedirigere på Det Kongelige Teater. Emil Reesen var en mand med temperament og stor personlighed. Det var Kammeranger Holm i Statsradiofonien også. Hvad det end var, der forårsagede det brud det kom til imellem de to, så var virkningen, at Emil Reesen måtte forlade sin stilling. Sympatien samlede sig om Reesen. Han var populær som ingensinde før. Det skal nævnes, at Emil Reesen efter Holms fratreden igen blev forsonet med Statsradiofonien, og han blev blandt andet censor ved musikafdelingen og fik lejlighed til at dirigere en række lørdagskoncerter. Emil Reesen var af og til noget utraditionel i sin måde at gribe tingene an på. Da han i 1927 startede i sit hverv som kapelmester, skete det i forrygende stil. Før debutkoncerten. skulle finde sted, ringede violinist og kapelregissør Johs. Ewald til Reesen med en forespørgsel. Han ville gerne vide, hvornår prøven kunne berammes? -Prøven? jeg vil ikke have nogen prøve!. svarede Emil Reesen. Ewald mente nu nok, at Reesen og musikerne skulle have en chance for at lære hinanden at kende, men Reesen replicerede som følger: -Nej! for Guds skyld nej - det må være en overraskelse for begge parter! Vi mødes klokken tre!. Da klokken var tre, kom Reesen lige ind i studiet. Den røde lampe blev tændt, og orkestret begyndte på operette-ouverturen i et tempo, der lå langt over det, de var vant til. Musikkens livlighed var altafgørende for Reesen. Da koncerten var til ende, drev vandet af de forpustede musikere. Om resultatet var godt, var han ikke rigtig klar over, men alle var enige om, at hr. Reesen var en musiker med temperament. De følgende år blev Emil Reesen en af de hjemlige storleverandører af filmmusik, og han skrev også sin første og eneste opera, *Historien om en moder* (1941). Også operetter blev det til i den periode. Først kom operetten *Faiinelli*, som blev første-opført i 1942. Aksel Schiøtz var at finde i titelpartiet som sangeren Carlo Broschi, alias Farinelli. Så fulgte en i dag aldeles glemt operette med titlen *Dummepeter*. Den blev første opført på Nørrebro Teater d. 24. maj 1944, og d. 23. december 1948 fulgte så operetten *Gadeprinsessen*, der ligesom *Farinelli* blev en gevaldig succes.

Blandt Emil Reesens vigtigste værker skal også nævnes balletter *ne Viola d'amore* (1926), *Gudindernes Strid* (1933), *Zaporogerne* (1934), musikken til Adam Ochlenkschlägers *Sankt Hans Aften Spil*, *R. Tagores Posthuset*, Selma Lagerlöfs *Hr. Arnes Penge*, Bjørnstjerne Bjørnsons *Maria Stuart*, Sven Clausens *Vore egne Mandariner*, Shakespeares *Trold kan tæmmes*, Nordahl Griegs *Vor Ære og vor magt* og John Priestleys *Johnson over Jordan*. Også som komponist af filmmusik var Reesen yderst produktiv med musik til film som blandt andre *Flådens blå Matroser* (1938), *Spurve under Taget* (1944) og *To, som elsker hinanden* (1944). I de sidste år af sit liv var Reesen en officiel og feteret musikpersonlighed, der også indtog en række betydningsfulde poster inden for musiklivet. Han var formand for Kapelmesterforeningen, for Det Danske Selskabs Musikudvalg og for Samfundet til Udgivelse af Dansk Musik. Fra 1950 opnåede Reesen et af sine drømmes mål. Han havde altid drømt om et samarbejde -'ægteskab' kaldte han det - med Det Kongelige Teater. Det gik nu i opfyldelse, idet han blev engageret som balletkapelmester. Han gik ikke den lige vej

til sit mål, men han nåede det. Reesens betydning for dansk musikliv blev understreget af, at han i 1954 modtog Dansk Komponistforenings jubilæumslegat og i 1957 den Kulturelle Fonds hæderspris. Desuden hædredes han med H. C. Lumbye-prisen ved dennes allerførste uddeling kort tid før sin død i 1964. Emil Reesen døde d. 27. marts 1964 i Gentofte.

Irving Berlin

(1888, Temun i Sibirien - 1989, Hollywood)

Israel Baline blev født i byen Temun i Sibirien d. 11. maj 1888.

Trods sin udenlandske oprindelse blev han en af de største amerikanske komponister nogensinde inden for populærmusikgenren. Jerome Kern sagde engang om Berlin følgende: "Irving Berlin har ingen plads i amerikansk musik. Han er amerikansk musik". I Temun var faderen jødisk kantor, men da han og familien flygtede til USA under jødeforfølgelserne i Sibirien måtte han arbejde som tjener i en restaurant i New York City. Den blot 5-årige Israel viste ingen interesse for jødisk sang, men han tilegnede sig derimod hurtigt tidens toner. Som sin far blev den meget unge Israel tvunget til at arbejde for at tjene til føden, og som 14-årig begyndte han at synge i saloons og på gadehjørner. Det bragte ham ingenlunde nogen berømmelse, og som 18-årig - i 1906 - arbejdede han stadig, dog nu som syngende tjener i Pelham's (en restaurant i Chinatown, som var en af jetsettets favoritter). Han havde på det tidspunkt lært sig selv at spille klaver og var også begyndt at skrive sine egne sange. Hele 37 cents tjente han på sit første værk, sangen *Marie from Sonny Italy* (1909). Berlin skrev teksten til denne sang, medens komponisten var Michael Nicholson. Det siges i øvrigt at være ved den lejlighed hans efternavn skiftede til Berlin, idet der på nodehæftet ved en fejltagelse var skrevet Berlin i stedet for Baline. Fornavnet var allerede i skoletiden blevet til Irving i stedet for Israel. Berlins internationale gennembrud kom i 1911 med *Alexander's Ragtime Band*, som han skrev både tekst og musik til. Herefter fulgte sange som *Everybody's Doing It* (1911) og *The International Rag* (1913). I tiden 1910-1913 havde han skrevet musikken til fire musicbox-revyer, *The jolly Bachelors*, *Up and Down Broadway*, *Temptations* og *Hanky-Panky*. Samtidig leverede han numre til *Ziegfeld Follies*. Berlins første rigtige Broadwayshow var *Watch Your Step* (1914), hvorfra sangen *Play A Simple Melody* stammer. De egentlige musicals begyndte Berlin at skrive i 30'erne, og de omfatter titler som *Face the Music* (1932), *As Thousands Cheer* (1933) som blandt andet indeholdt sangen *Easter Parade - Louisiana Purchase* (1940) og *This is the Army* (1942). *Annie Get Your Gun* kom til i 1946, og blev den mest kendte af Irving Berlins musicals. Det var egentlig Jerome Kern, der skulle have været komponist på denne musical, men han døde, og Berlin overtog jobbet. Siden fulgte, *Miss Liberty* (1949), *Call Me Madam* (1950) og *Mr. President* (1962). Også filmmusik var Irving Berlins hjemmebane. Han skrev et væld af kendte og værdsatte melodier til film som *Top Hat* (1935), *Flåden danser* (1936), *Alexander's Ragtime Band* (1938), *White Christmas* (1942), *Blue Skies* (1946) og *There's No Business Like Show Business* (1954). Man har ofte sagt om Irving Berlin, at han slet ikke kunne spille klaver. Helt sandt er dette ikke, selvom han dog var yderst begrænset i sin spilleteknik i begyndelsen. Han spillede med alle 10 fingre, men han spillede alt i fis-dur. Dette indebar, at han stort set kun spillede på de sorte tangenter. Andre måtte skrive hans kompositioner ned for ham og også overføre melodierne til andre tonearter. Berlin opdagede senere, at der var konstrueret et klaver, som var i stand til at transskribere tonearterne ad mekanisk vej. Et sådant klaver købte han for den formidable sum af 100 dollars, en investering Berlin aldrig fortrød. Irving Berlin giftede sig to gange, første gang i 1911. Til minde om sin første kone, som døde af tyfus kun et par uger efter vielsen, skrev han sin første alvorlige ballade, *Wien I lost You*. I 1926 giftede han sig igen, denne gang med millionærdatteren Ellin Mackay. Til hende skrev han valsen *Always*, som han gav hende i bryllupsgave. Irving Berlin døde d. 22. september 1989, 101 år gammel.

Cole Porter

(1891, Peru, Indiana – 1964, Santa Monica, Californien.)

Cole Porter blev født d. 9. juni 1891 i Peru, Indiana i USA. Hans familie var velhavende, og de sørgede for, at Porter kom til at studere, først på Yale University, hvor han studerede musik og senere på Harvard, hvor han var tilmeldt jurastudiet. I studietiden havde Porter dog også overskud til at skrive skolerevyer og komponere sange. En del af disse sange indgik også senere i Broadway-shows. Hans første komplette partitur var *See America First*, som blev skrevet i 1916. Nogen større succes fik dette show ikke, og det blev kun opført 15 gange i alt. Cole Porter havde i kraft af sin velhavende familie råd til at rejse en del, og han besøgte bl. a. Europa såvel før som efter første verdenskrig. Det var under disse rejser han stiftede bekendtskab med Paris, og han bevarede hele livet igennem en stor kærlighed til 'byernes by'. Cole Porters musikalske produktion er enorm. Succes efter succes blev det til, og en mængde af hans melodier er blevet 'evergreens'. En af hans største og samtidigt en af de første, var sangen *Let's Do It, Let's Fail in Love*, som blev lanceret af Irene Bordoni og Arthur Margetson i Paris i 1928. Blandt de af Cole Porters filmmusiske kompositioner og musicals, som verden over blev allermest kendt og elskede, kan nævnes *Anything Goes* (med Ethel Merman), *Panama Hattie*, *Something for the Boys*, *Kiss Me Kate*, *Can-Can*, *Silk Stockings*, *Night and Day*, *High Society*, *Les Girls* og *At Long Last Love*. Og blandt de allerstørste sang-hits skal nævnes *What Is This Thing Called*

Love?, *You Do Something To Me*, *Love For Sale*, *Miss Otis Regrets*, *Night And Day*, *I Get A Kick Out Of You*, *You're The Top*, *Do I Love You?*, *At Long Last Love*, *My Heart Belongs To Daddy*, *Wunderbar*, *Another Op'nin'*, *Another Show*, *Always True To You In My Fashion*, *I Love Paris*, *It's All Right With Me*, *C'est Magnifique*, *All Of You*, *I've Got You Under My Skin*, *Don't Fence Me In*, *True Love, Well Did You Evab?* og *Autumn For You*. Mange andre af Cole Porters sange er lige så kendte eller næsten lige så kendte. Han komponerede flittigt i alle årene fra 1919 til 1958, og listen over hans kompositioner er uendelig. I 1937 blev Cole Porter alvorligt såret i en rideulykke, men selv om han måtte gennemgå en lang række af operationer, synes det ikke at have haft nogen større effekt på hans kreativitet. Han fortsatte støt og roligt med at komponere indtil 1958, hvor han skrev den sang, som siges at være hans sidste, *Wouldn't It Be Fun?* Cole Porters højre ben blev amputeret samme år. Selv om Porter ophørte med at komponere, blev hans sange stadig brugt i film og tv-opførelser verden over, og han bliver anset som en international legende. Cole Porter døde d. 15. oktober 1964 i Santa Monica i Californien, 73 år gammel.

Kai Normann Andersen

(1900, København – 1967, København)

Kai Normann Andersen blev født d. 11. april 1900 i København Hans far, Niels Peter Andersen, var akadernibetjent ved Charlottenborg, og det var således ikke noget musikerhjem, Kai Normann Andersen voksede op i. Normann Andersens voksenalv startede heller ikke med noget ved musikken. i 1916 blev han efter endt skolegang ansat som assistent i Handelsbanken i København. Her blev han i tre år, indtil han i 1919 opsagde sin stilling. Samtidigt med arbejdet i banken havde Normann Andersen studeret musikteori og klaverspil, og han fik nu job som kapelmester og rejste som sådan rundt i provinsen. i fritiden var han begyndt at komponere og allerede i 1922 smagte han en flig af berømmelsen. På det tidspunkt havde han skrevet musik til sangene i Skalarevyen *Rosen blusser*. To år senere, i 1924, havde han skrevet den vise, der gav ham et definitivt gennembrud. Det var *Du gamle måne* fra Skalarevyen 1924. To år senere indledte komponisten - han var da 25 år - et samarbejde med nogle af samtidens bedste tekstforfattere, nemlig Ludvig Brandstrup, Mogens Dam og Børge og Arvid Müller. Han blev fast huskomponist og pianist hos Co- Optimisterne og skrev i disse år mange revymelodier. 1928 debuterede han som teater- og operettekomponist med musikken til *Den grønne vogn*, men i begyndelsen af 30'erne vendte han tilbage til revyen og blev medarbejder ved Apollo

og Dagmar-revyerne. Operettemusikken havde han dog ikke opgivet, og i 1932 kom så premieren på *Landmandsliv*. Året efter skrev han musik til *Der var engang på Frederiksberg* og i 1936 til *Guldfisken*. Det er for de mange revymelodier, Normann Andersen er i kendt - og så for filmmusikken. Kai Normann Andersen var 30 år gammel, da den første danske talefilm havde premiere og allerede i 1931 skrev han sin første filmmusik, nemlig underlægningsmusikken til filmen *Hotel Paradis*. Det medførte, at han blev fast huskomponist for flere af de danske filmselskaber. Han skrev de følgende år mmusik til mange kendte og elskede film, såsom *Odds 777*, *Nyhavn 17*, *Mille, Marie og mig*, *Under byens tage*, *Alle går rundt og forelsker sig*, *Man elsker kun én gang* og *Mød mig på Cassiopeia*.

Kai Normann Andersen var en smule pressesky. Han gav kun meget få større interviews i hele sin karriere, og selv i disse ville han helst kun tale om sin musik. I et interview i Berlingske Tidende d. 7. august 1944 udtalte han blandt andet følgende: -Inspirationen er en lunefuld dame - ja, det må være en dame, ikke? Ellers kunne inspirationen vel ikke betyde så meget eller være så vanskelig.. Meget nærmere kom interviewereren ikke på Normann Andersens tanker om det specielle talent, han var udstyret med. Normann Andersen giftede sig første gang med den norske skuespiller Lilly Bergliot Skands, men Ægteskabet holdt ikke. Fra 1932'og frem til sin død levede han sammen med Ellen Gottschalch, der også fortolkede mange af hans sange. Kai Normann Andersen var en stor beundrer af fransk kultur, og han var yderst velbevandret i både klassisk og moderne musik. Om hans privatliv i øvrigt ved man ikke meget,

men man synes alligevel, man har en fornemmelse af mennesket, manden bagved, når en sang som *Du gamle måne* stadig kan få generationer af danskere til at synge fællessang. Også andre af Kai Normann Andersens melodier har vist sig at være yderst holdbare. Det gælder sange som *Titte til hinanden* (1932), *Glemmer du* (1932), *Gå med i lunden* (1932), *jeg bar elsket dig så længe jeg kan mindes* (1937) og *Alle går rundt og forelsker sig* (1941). Også i de allerseneeste år er der udgivet nye cd'er med Normann Andersens sange, og så sent som i 1995 udgav Anne Linnet en cd med en nyfortolkning af hans sange. Det er det bedste bevis for, han havde en enestående evne til at skrive en landeplage De lette, lyse sange var hans kendingsmærke, men Normann Andersens musik fik en dybere tone under og efter besættelsesårene. I 1939 komponerede han musikken til Kaj Munks skuespil *Puslespil*, og i 1940 fulgte så musikken til Kjell Abells *Guderne tér sig*. Også Abells skuespil *Silkeborg* fra 1946 fik musik af Normann Andersen. Kai Normann Andersen var medlem af KODA's råd fra 1937 til 1950. Han har også modtaget flere priser, herunder KODA-prisen i 1938, Lange-Miiller stipendiet i 1947 og Den kulturelle Fonds Hæderspris i 1961. Kai Normann Andersen døde d. 24 juni 1967

Richard Rodgers

(1902, Long Island – 1979, New York)

Richard Rodgers blev født d. 28. juni 1902 på Long Island i USA. Han var et musikalsk vidunderbarn, og allerede som 14-årig komponerede han sine første sange, *Campfire Days* og *Auto Show Girl*. Da han mange år senere engang blev spurgt, hvad han havde lavet, før han gav sig til at komponere, sagde han: "Jeg var baby." Som 17-årig blev Rodgers introduceret til sangskriveren Lorenz Hart, og de samarbejdede i mange år om en lang række af kendte sange og partiturer til shows. Samarbejdet de to imellem sluttede i november 1943, da Hart, som havde haft et dårligt helbred i mange år, blev syg og døde. I 1943 bad Theatre Guild Richard Rodgers om at udarbejde et partitur til det, der endte med at blive musicalen *Oklahoma*. Da Hart allerede da ikke var i stand til at arbejde mere, indledte Rodgers et samarbejde med Oscar Hammerstein II. Efter den bragende succes med *Oklahoma* skrev parret i 1945 *Carousel*, som af mange betragtes som det bedste partitur, de to har lavet. Dernæst fulgte den ene succes efter den anden såsom *South Pacific* (1949), *The King and I* (1951), *Me and Juliet* (1953), *Cinderella*, *Flower Drum Song*, og *The Sound of Music* i 1959. Mindre end et år efter at *The Sound of Music* blev opført, var Oscar Hammerstein død, og Rodgers måtte fortsætte alene. Siden samarbejdede han med adskillige kendte tekstforfattere, heriblandt Stephen Sondheim. Richard Rodgers var under arbejdet med sine sidste to shows allerede syg, og han døde i december 1979.

Frederick Loewe

(1904, Wien – 1988, Wien)

Frederick Loewe er født d. 10. juni 1904 i Wien. Loewe blev født ind i en musikalsk familie, hvor hans far var professionel sanger. Han lærte at spille klaver fra han var ganske lille, og allerede som 13-årig i 1917 optrådte han med Berliner Symfonikerne. Kun et par år efter komponerede han sin første sang, som oven købet blev et hit i hele Europa. Titlen var *Katrina*. I 1924 tog Loewe til USA. Her var han ikke i stand til at finde arbejde inden for den klassiske musiks rammer. I stedet tjente han til livets ophold ved at spille på restauranter og barer. Han rejste også rundt i USA og påtog sig højst forskellige job. En kort overgang ernærede han sig blandt andet som cowboy. Først i 1942 kom der alvor gang i hans musikalske karriere. På det tidspunkt mødte han nemlig skribenten Alan Jay Lerner. Lerner var født i 1918 i New York. Også han var en ganske habil pianist, og han havde desuden musikstudier bag sig på The Julliard School of Music. Desuden havde Lerner studeret på Harvard University og siden ernæret sig som journalist og manuskriptforfatter ved radioen. Disse to mødtes nu på the Lamb's Club.

Resultatet af dette møde blev en række Broadway-shows, hvor- af de første ikke blev så kendte. Det drejede sig om shows som *What's Up?* (1943) og *The Day Before Spring* (1944). Nogle år senere begyndte deres fælles succes'er at melde sig som perler på en snor. Deres første hit kom med *Brigadoon* (1947). Så fulgte *Paint Your Wagon* i 1951 og i 1956 deres nok allerstørste succes, *My Fair Lady*. Efter denne uomtvistelige succes blev Lerner og Loewe inviteret til at skrive manuskript, musik og sangtekster til en musikfilm. Loewe forholdt sig noget tøvende til denne opgave, medens Lerner straks var med på ideen. Omsider indvilgede Loewe, og sammen skabte de musicalfilmen, *Gigi*, i 1958. *Gigi* blev en af de sidste af de gammeldags Hollywood-musicals. Loewe's helbred svigtede, og han var et stykke tid indlagt med alvorlige problemer med hjertet. Han kom sig dog så godt, at han og Lerner i 1960 kunne præsentere *Camelot*, som gik for fulde huse i mere end 2 år. Endnu en succes til makkerparret. Nu besluttede Loewe sig for at trække sig tilbage. I 1973 forsøgte han sig sammen med Lerner igen i branchen med dels en scenisk udgave af *Gigi*, samt i 1974 med filmen *Den lille prins*. Ingen af delene indbragte parret nogen større hæder. Alan Jay Lerner fortsatte sit virke sammen med andre komponister indtil sin død d. 14. juni 1986. Friedrich Loewe døde d. 14. februar 1988.

Paul Alan Johnson

(1946 i Seattle -

Paul Alan Johnson er født d. 22. september 1946 i Seattle, Washington. Han bor nu i det sydlige Californien, hvor han har været Professionel musiker i de sidste 25 år. Han har produceret mere end hundrede gramfonplader og modtaget to Grammys. Johnson er kendt over hele verden for sine prisbelønnede a capella-indspilninger, og han har været til stor inspiration for mange vokalensembler såsom det Grammy-vindende jazz- og gospel-ensemble, Take Six. Kor-pionerer som Fred Waring og Gene Puerling (arrangør for Manhattan Transfer, Hi-Lo's, Singers Unlimited) har rost Johnsons præstationer inden for udviklingen af korsang. Som dirigent har han samarbejdet med så forskellige og talent-fulde

kunstnere som Whitney Houston, Michael Bolton, Al Jarreau, Debby Broone, Donna Summer, Petula Clark, Andy Williams, Sandi Patti, Dionne Warwick og The Four Tops. Han er forfatter til mere end fire hundrede sange, jingler og soundtracks og otte helaftens musicals opført over hele verden, blandt disse: *Spirit of 76*, *Here Comes The Sun* og *Christmas Is The Best Time Of The Year*. Blandt Johnsons teateropgaver har han nydt det særlige privilegium at få lov til at orkestrere og dirigere de eneste Broadway-musicals opført live af deres filmensembler - eksempelvis *Bye Bye Birdie* og *Oliver*. Paul Alan Johnson vandt tredjepræmien i musical-konkurrencen Musical of The Year 1996 med musicalen *Red, Red Rose*.

Kilde: Paul Alan Johnson 1997.

Andrew-Lloyd Webber

(1948, Westminster -

Britisk komponist; hans familie tæller andre kendte musikere. Komponerede talentfuldt som barn, vakte opsigt 1968 med *Joseph and the Amazing Technicolour Dreamcoat*, et pop-oratorium for børnestemmer. Fik et stort gennembrud 1970 med rockoperaen *Jesus Christ Superstar*; senere operaer eller musicals: *Jeeves* (1975), *Evita* (1976; filmatiseret 1996; Bellevue Teatret 2001), *Tell Me on a Sunday* (1980), *Cats* (1981) efter T. S. Eliots *Old Possum's Book of Practical Cats*, *Song and Dance* (1982), *Starlight Express* (1984), *The Phantom of the Opera* (1986; Det Ny Teater 2000), *Aspects of Love* (1989), *Whistle Down the Wind* (1998) og *The Beautiful Game* (2000). Har desuden komponeret filmmusik samt *Variations* (1977) og *Requiem* (1985) foruden lejlighedsmusik. Hans sceneværker har sat talrige rekorder med hensyn til opførelser og indtjening, og han selv er blevet betegnet som den betydeligste komponist af populæroperaer siden Sullivan. Blev adlet med titlen knight 1992.

Patrick Meegan

(1952 -

Patrick Meegan blev født i Dundalk i Irland d. 15. marts 1952.

Meegan har studeret engelsk litteratur ved University College Dublin, og han blev færdig med sin uddannelse i 1970'erne. I samme periode spillede han med i den irske opsætning af *Jesus Christ Superstar*. Siden skrev han partitur og libretto til musicalen *Switchblade*. Denne musical blev sat op på Dublin City Theatre af Jim Sheridan. I 1980'erne har Meegan mest beskæftiget sig med at skrive kommerciel musik for større firmaer såsom Mars, McDonald's, Aer Lingus, Bank of Ireland m.fl. Ligeledes skrev han ledsagemusikken til Neil Jordans film *Angel*, og til filmen *Deirdre*. Patrick Meegan har senest i 1990'erne både skrevet to skuespil, *Celtic Twilight* og *7be Running Beast*, og også to musicals, nemlig *The Sea of Emotion* og *Kissin' Tell*. *The Sea of Emotion* vandt prisen som 'Best Newcomer' ved den internationale musical- konkurrence, Musical of the Year 1996, i Århus, og *Kissin' Tell* fik i november 1996 premiere på Andrews Lane Theatre i Dublin.

Kilde: Patrick Meegan 1997.

Hans Abrahamsen

(født 1952)

Dansk komponist og musiklærer. Han underviser i komposition samt i de musikteoretiske fag instrumentation, formlære, teori og teoretiske specialkurser ved Det kgl. danske Musikkonservatorium. Selv er han hornist og uddannet i teori og mus Hans tidligste musik falder inden for den såkaldte "ny enhelhed". Denne stil markerede et opgør med den serielle musik, en dansk reaktion på den kompleksitet, som udgik fra Centraleuropa, specielt kredsen omkring den såkaldte Darmstadt-skole. Det musikalske udtryk er næsten naivistisk enkelt. Stykket *Skum* (1970) er et eksempel på denne enkle formgivning. Musikken beskrives som stramt struktureret form med frit fortællende indhold.

Om forhold mellem form og indhold siger Abrahamsen selv: "Min fantasi arbejder godt inden for en fast struktur. Selv om mine værker undertiden er meget strukturelle, føler jeg en stor frihed undervejs til at komponere med materialet. Ting kan opstå undervejs inde i formen. I et 'firkantet' stykke som *Skum* (1970), er der en fuldstændig firkantet struktur: Alle afsnit er præcis lige lange. Men så kan jeg til gengæld putte hvad som helst ind i formen. Jo strammere

den er, jo mere frihed får jeg til at gå ned i detaljen. Form og frihed: Måske har meget af min musik været et forsøg på at bringe de to verdener sammen.

John Frandsen

(født 1956)

er en dansk komponist, organist og dirigent.

Han tog hovedfagseksamen i musik fra Århus Universitet 1982, kirkemusikalsk diplomseksamen fra Det Jyske Musikkonservatorium i 1983 og diplomseksamen i komposition sammesteds 1985 med Hans Abrahamsen og Karl Aage Rasmussen som lærere. I årene 1991-1994 studerede han direktion ved Det Kgl. Danske Musikkonservatorium.

Fra 1978-1983 var Frandsen lærer ved Musikvidenskabeligt Institut på Århus Universitet og sideløbende lærer ved Det Jydske Musikkonservatorium fra 1980-1996. Derefter blev han lærer i komposition ved Det Fynske Musikkonservatorium fra 1997-1999. Han har udnyttet sin organistuddannelse gennem ansættelser ved Helligåndskirken i Århus 1984-1993, Farum Kirke 1993-1996 og fra 1996 ved Stavnsholt Kirke i Farum.

Som dirigent har han virket for Cantilena Koret 1983-1993 og for Århus Amts Ungdomssymfoniorkester 1993-1996. I 1998 stiftede han sammen med organistkollegaen Allan Rasmussen kammerkoret Convivum. Han har også dirigeret andre orkestre og bl.a. indspillet musik af Kuhlau med Radiosymfoniorkestret.

Fra 1993-1995 var Frandsen medlem af Statens Kunstfonds tonekunststudvalg, en del af tiden som formand for fondens bestyrelse. Siden 1999 har han været formand for Dansk Komponistforening. Af andre tillidsposter kan nævnes medlemskab af bestyrelserne for Den Anden Opera og Dansk Musikinformationscenter, af KODA's råd og formand for KODA Dramatik. Fra 2004-2006 var han præsident for Nordisk Komponistråd og 2002-2005 formand for bestyrelsen for Phonofile.dk.

Som mangeårig kordirigent har John Frandsen et tæt forhold til kormusik, som er fyldigt repræsenteret i hans værkliste. Derudover har Frandsens virke som organist naturligt ledt ham til den store produktion af liturgisk musik. Værkerne er imidlertid kun i mindre grad skrevet til eget brug. De væsentligste af værkerne inden for genren er bestillinger til markante manifestationer af ny kirkelig musik. På dette område har Frandsen markeret sig som en af sin generations betydeligste skikkelser i dansk musik.

Graig Bohmier

(1956 -

Graig Bohmier er født d d. 7. april 1956. Han er uddannet ved Texas State University, hvor han har en bachelor-grad i musik- teori, ved University of Houston med en master-degree i klaverspil samt ved universitetet i Nice, hvorfra han har diplom i fransk. Senere studier inkluderer mere end hundrede timers træning i korledelse, dirigentvirksomhed foruden sprogstudier. Graig Bohmier er født Bohmier var dirigent og fakultetsmedlem i tre år ved Banff Centre for the Arts i Canada, hvor hans første opera *The Harlot and the Monk* blev produceret. Han har fungeret som komponist i tilknytning til Desert Foothills Music Festival og SUMU- TE Opera / Music-Theater Festival i Finland. Også The Houston Grand Opera og Aspen Music Festival har gjort brug af Bohmier, og han har været dirigent for orkestre som Calgary Philharmonie, Houston Symphony, Vancouver Opera og Arizona Opera.

Af Bohmiers produktion kan nævnes titler som: *Seven Songs for Baritone* (Carnegie Hall 1982), *Sonata for Flute and Orchestra* (Carnegie Hall 1983) og hans første opera, *The Harlot and the Monk* (Banff Centre for the Arts 1985). Senere fulgte *Pied Piper* (Cambiated Soloists 1988) og Bohmiers første musical-komposition, *Scrooge*, som blev førsteopført på Musical Theater of Arizona (1988-89). Sang-cyklus'en *Songs of Stone* havde premiere hos San Diego International Symphony (1990), hvorefter Bohmiers anden musical-komposition, *Gunmetal Blues*, fulgte i 1992. Denne musical har været opført i Stratford, Phoenix, Houston, New York, Philadelphia, Miami og flere andre steder. *Achilles Heel* er titlen på Bohmiers anden opera, opført første gang af Houston Grand Opera (1992-93) og i 1994 vinder af National Opera Association Competition.

Flere kompositioner fulgte i 1993 og 1994, og i 1995 kom så det sidste skud på stammen af Bohmiers musical-produktion, *Enter The Guardsman*. Denne musical blev vinder af ASCAP and Dramatist Guild Awards i 1995 og af Musical Of The Year 1996 i Århus. 1996 blev også året, hvor Bohmiers nyeste komposition *Elegy and Wild Ride*, et udstillingsstykke for fire saxofoner og 'wind ensemble', blev førsteopført af San Jose Wind Symphony. '

Kilde: *Craig Bohmier 1997*

Den kendte klassiske musik.

Efter gennemgangen af komponisterne, sider man som læser og tænker på hvor uoverskueligt det er det her med den klassiske musik. Man kender en del af musikken men man kender ikke komponisten. Oversigten her skal danne et grundlag for at komme i gang med at lytte. I oversigten er de fleste "kendte" Musikstykker fra den klassiske verden sat op under den enkelte komponist. Som er sat op i alfabetisk orden i listen. Nu er muligheden for at komme i gang med at få et overblik over hvor meget tilgængeligt klassisk musik der er skrevet. Man vil snart opdage at man i mange tilfælde vil genkende musikken og sætte den i forbindelse, med en eller anden oplevelse man har haft.

Albinoni, Tomaso:

- Adagio for strygere og orgel, g-mol

Alfvén, Hugo:

- Midsommarvaka, opus 19

Bach, Johann Sebastian:

Musik for et Instrument.

- Goldbergvariationerne, (BWV 988) bestående af et tema (*Aria*) med 30 variationer, udgivet 1741 som fjerde del af *Clavier-Übung*. Arien optræder allerede 1725 i Anna Magdalena Bachs *Klavierbüchlein*, mens variationerne sandsynligvis blev til på bestilling af den russiske grev Keyserlingk og opkaldt efter den unge Bach-elev Johann Gottlieb Goldberg, der ifølge overleveringen ofte måtte spille værket "til husværelse for grevens søvnløshed".
- Das Wohltemperiertes Klavier BWV 846-93
- Sonater og partiter for violin BWV 1001-1006
- Toccata og fuga for orgel BWV 565
- Orgelbüchlein BWV 599-644
- Den italienske koncert BWV 971
- Engelske suiter BWV 806-11
- Franske suiter
- Die Kunst der Fuge BWV 1080
- Suiter for violoncel BWV 1007-1010

Kammermusik.

- Sonater for violin og cembalo (G-dur, h-mol, A-dur, E-dur, c-mol, g-mol)
- Sonater for fløjte og continuo (g-mol)

Orkestermusik

- Brandenburgkoncerter (1-6)
- Koncert for 2 violiner, strygere og continuo, d-mol, BWV 1043
- Koncert for violin, strygere og continuo nr 1, a-mol, BWV 1041
- Koncert for violin, strygere og continuo nr 2, E-dur, BWV 1042
- Suiter for orkester (1-4)

Vokalmusik

- Johannespassion BWV 245
- Kantater nr.1, 51,4, 147 m.fl.
- Juleoratorium BWV 248
- Matthæuspassion BWV 244
- Messe, h-mol, BWV 232

Barber, Samuel:

- Adagio for strygere, opus 11

Bartók, Béla:

- Koncert for orkester, Sz 116
- Musik for strengeinstrumenter, slagtøj og celeste

Beethoven, Ludwig van:

Musik for et Instrument.

- Bagateller for klaver
- Sonate for klaver nr. 8, c-mol, opus 13 :Pathetique
- 12, As-dur, opus 26: Pastorale

- 14, cis-mol, opus 27:2 : Måneskin
- 21, C-dur, opus 53:Waldstein
- 23 f-mol, opus 57:Appassionata
- 26, Es-dur, opus 81 a: Les adieux
- 29, B-dur, opus 106: Hammerklaver
- Variationer for klaver over en vals af Anton Diabelli, C-dur, opus 120: Diabelli-variationer.
- Variationer for klaver over eget tema, c-mol, Woo 80:
- Eroica-variationer

Kammermusik.

- Kvartet for 2 violiner, viola og violoncel (12 - 16)
- Septet for violin, viola, klarinet, horn, fagot, violoncel og kontrabas, Es-dur, opus 20
- Sonater for violin og klaver (især: nr. 5: Forårssonate, nr. 9: Kreutzer-sonate)
- Trioer for klaver, violin og violoncel (især: nr. 7: Ærkehertugtrio)

Orkestermusik

- Koncert for klaver, violin, violoncel og orkester, C-dur, opus 56: Tripelkoncert
- Koncert for violin og orkester, D-dur, opus 61
- Koncerter for klaver og orkester (1-5)
- Romancer for violin og orkester (1-2)
- Symfonier (1-9)

Vokalmusik

- Missa solemnis, D-dur, opus 123

Opera.

Fidelio

Bellini, Vincenzo:

- Norma

Berg, Alban:

- Wozzeck

Berlioz, Hector:

Orkestermusik

Symphonie fantastique, opus 14

Vokalmusik

- Requiem, opus 5
- Fausts fordømmelse, opus 24

Opera.

- Trojanerne

Bizet, Georges:

- L'Arlesienne-suiten (1-2)
- Symfoni nr 1, C-dur

Opera.

- Carmen
- Perlefiskerne.

Boccherini, Luigi:

- Kvintet for guitar, 2 violiner, viola og violoncel
- Kvartet for 2 violiner, viola og violoncel, G-dur, G 223 (opus 44:4): La Tiranna

Orkestermusik

- Menuet, A-dur
- Koncert for violoncel og orkester, B-dur, G 482

Borodin, Aleksandr:

- Fyrst Igor

Brahms, Johannes:

Musik for et Instrument.

- Valse for klaver
- Ungarske danse

Kammermusik.

- Kvartetter for 2 violiner, viola og violoncel (opus 51:1, 51:2, 67)
- Kvartet for klaver, violin, viola og violoncel nr 3 c-mol, opus 60
- Kvintet for klaver, 2 violiner, viola og violoncel, f-mol, opus 34
- Kvintet for klarinet, 2 violiner, viola og violoncel, h-mol, opus 115
- Sonater for violin og klaver, 1-3 opus 78, 100, 108)
- Trio for klaver, violin og horn, Es-dur, opus 40

Orkestermusik

- Akademisk festouverture, opus 80
- Koncert for violin og orkester, D-dur, opus 77
- Koncert for violin, violoncel og orkester, a-mol, opus 102
- Koncerter for klaver og orkester (1-2)
- Symfonier (1-4)
- Tragisk ouverture
- Variationer over et tema af Haydn (St. Antonius-koralen), opus 56a

Vokalmusik

- Ein deutsches requiem, opus 45
- Schicksalslied, opus 54

Britten, Benjamin:

Orkestermusik

- The young person's guide to the orchestra, opus 34

Vokalmusik

- War requiem, opus 66

Opera

- Peter Grimes

Bruch, Max:

- Koncert for violin og orkester nr 1, g-mol, opus 26

Bruckner, Anton:

Kammermusik

- Kvintet for 2 violiner, 2 violaer og violoncel, F-dur

Orkestermusik

- Symfonier (4,7 & 9)

Buxtehude, Diderik:

Musik for et Instrument.

- Præludier og fugaer for orgel (uddrag)

Vokalmusik

Kantater.

Carl Nielsen:

- **Opera.**
- Saul og David, **1898-1901**
- Maskarade, til tekst af Vilh. Andersen efter Holbergs komedie fra 1724. Operaen uropførtes på Det Kgl. Teater 1906 og har siden hørt til teatrets faste repertoire.

Chabrier, Emanuel:

- España

Chopin, Frederic:

Musik for et Instrument.

- Sonate for klaver nr.2, b-mol (den med sørgemarchen)
- Etuder for klaver (uddrag)
- Præludier for klaver (uddrag)
- Valse for klaver (uddrag)
- Polonaiser for klaver (uddrag)

Orkestermusik

- Koncert for klaver og orkester nr 1, e-mol

Copland, Aaron:

- Appalachian spring

Corelli, Arcangelo:

Kammermusik

- Sonate for violin og continuo, opus 5 nr 10 + 12

Orkestermusik

- Concerti grossi, opus 6

Couperin, Francois

Orkestermusik

- Concerts Royaux (især nr. 2)

Debussy, Claude:

Musik for et Instrument.

- Image
- Suite bergamasque
- Præludier for klaver

Kammermusik.

- Kvartet for 2 violiner, viola og violoncel, g-mol, opus 10

Orkestermusik

- En fauns eftermiddag
- La mer

Opera.

- Pelléas og Melisande

Dukas, Paul:

- Trolldmandens lærling

Donizetti, Gaetano:

- Elskovsdrikken
- Lucia di Lammermoor

Dvorak, Antonin:

Kammermusik

- Kvartetter for 2 violiner, viola og violoncel (især nr. 12, F-dur, opus 96 : den amerikanske)

- Trio for klaver, violin og violoncel (især opus 90: Dumky-trio)

Orkestermusik

- Koncert for violoncel og orkester, h-mol, opus 104
- Symfoni nr 9, e-mol, opus 95 : Fra den nye verden

Vokalmusik

- Stabat mater, opus 58

Elgar, Edward:

- Koncert for violoncel og orkester, e-mol, opus 85
- Pomp and circumstance nr 1-5, opus 39

Falla, Manuel de:

- Nætter i spanske haver

Faure, Gabriel:

Kammermusik.

- Kvintet for klaver, 2 violiner, viola og violoncel (især nr 2, opus 115)
- Sonate for violin og klaver nr. 1, A-dur opus 13

Vokalmusik

- Requiem, opus 48

Franck, César:

Kammermusik

- Sonate for violin og klaver, A-dur

Orkestermusik

- Symfoni, d-mol

Gade, Niels W.:

Orkestermusik

- Efterklange af Ossian, a-mol, opus 1

- Et folkesagn
- Symfoni nr 1, c-mol, opus 5

Vokalmusik

- Elverskud, opus 30

Gershwin, George:

- Rhapsody in blue
- Porgy og Bess.

Gluck, Christoph Willibald:

- Orfeus og Eurydike

Grieg, Edvard:

Musik for et Instrument.

Lyriske stykker for klaver (uddrag)

Kammermusik.

- Kvartet for 2 violiner, viola og violoncel, g-mol, opus 27
- Sonater for violin og klaver

Orkestermusik

- Elegiske melodier for strygeorkester, opus 34
- Fra Holbergs tid, opus 40
- Koncert for klaver og orkester, a-mol, opus 54
- Peer Gynt-suite nr 1, opus 46
- Peer Gynt-suite nr 2, opus 55

Vokalmusik

- Alle hans Sange

Gounod, Charles:

- Faust

Haydn, Joseph:

Musik for et Instrument.

- Sonater for klaver f.eks. nr. 32, 34, 49 Sonater for klaver f.eks. nr. 32, 34, 49

Kammermusik.

- Kvartetter for 2 violiner, viola og violoncel, alle, men isæ: opus 20, 33, 50, 64, 71, 76 og 77

- Trioer for klaver, violin og violoncel

- De syv ord på korset, Hoboken XX:1B

Orkestermusik

- Koncert for trompet og orkester, Es-dur, Hoboken VII:1
- Symfonier (6,7,8,45,92,94,100,101,102,103 & 104)

Vokalmusik

- Årstiderne, Hoboken XXI:3
- Messe nr.9 Hoboken XXII:9 Paukemesse
- Skabelsen, Hoboken XXI:2

Heise, Peter:

- Sange.
- Drot og marsk

Hindemith, Paul:

- Symfoni (1934) : Mathis der Maler

Holst, Gustav:

- Planeterne, opus 32

Humperdinck, Engelbert:

- Hans og Grete

Händel, Georg Fridrich:

Musik for et Instrument.

- Suiter for klaver
- Suiter for cembalo

Kammermusik.

- Sonater for blokfløjte og continuo (især opus 1:4)
- Sonater for violin og continuo (især opus 1:10)

Orkestermusik

- Concerti grossi, opus 6
- Music for the royal fireworks, HWV 351
- Water music, HWV 348-350

Vokalmusik

- Messias, HWV 56
- Judas Maccabæus HWV 57

Opera.

- Julius Cæsar

Lange-müller. P.E.:

- Sange i udvalg

Janáček, Leos:

- Kvartet for 2 violiner, viola og violoncel (især nr 2: intime breve)
- Sinfonietta, opus 60
- Den fiffige lille ræv

Kodály, Zoltán

- : Hary Janos-suite

Kuhlau, Frederik:

- Især kendt for sin kammermusik med fløjte, men kendes især for musikken til nationaldramaet Elverhøj.
- Elverhøj

Lalo, Édouard:

- Symphonie espagnole, d-mol, opus 21

Larsson, Lars-Erik:

- Pastoralesuite, opus 19

Leoncavallo, Ruggiero:

- Bajadser

Liszt, Franz:

Kammermusik.

- Ungarske rapsodier (uddrag)
- Annees de pelerinages (uddrag)

Orkestermusik

- Koncerter for klaver og orkester (1-2)
- Les preludes

Lumbye, H. C.:

- Amelie vals
- Britta polka
- Champagnegalop
- Drømmebilleder
- Koncertpolka for 2 violiner og orkester
- Kjøbenhavns jernbane damp-galop

Mahler, Gustav:

Orkestermusik

- Symfoni nr 1, D-dur : Titan
- Symfoni nr 4, G-dur
- Symfoni nr 6, a-mol : Den tragiske
- Symfoni nr 8, Es-dur

Vokalmusik

- Lieder eines fahrenden Gesellen
- Des Knaben Wunderhorn (uddrag)
- Das Lied von der Erde
- Kindertotenlieder

Mascagni, Pietro:

- Cavalleria rusticana

Monteverdi, Claudio:

- Poppeas kroning
- L. Ofeu. (denne opera regnes for den første. Den er skrevet i 1607.)

Mendelssohn-Bartholdy, Felix:

Musik for et Instrument.

- Lieder ohne worte

Kammermusik.

- Oktet for 4 violiner, 2 viola og violonceller, Es-dur, opus 20

Orkestermusik

- Symfoni nr 3, a-mol, opus 56 : Den skotske
- Koncert for violin og orkester, e-mol, opus 64
- En skærsommernatsdrøm

Vokalmusik

- Elias, opus 70

Mozart, Leopold:

- Børnesymfoni

Mozart, Wolfgang Amadeus:

Musik for et Instrument.

- Fantasi for klaver c-mol, K.475
- Variationer for klaver, C-dur, K-265
- Sonater for klaver (så mange som muligt) men bestemt a-mol, K.310 og A-dur, K.331

Kammermusik.

- Kvartetter for 2 violiner, viola og violoncel (14 - 19: Kv 387, Kv421, Kv 428, Kv 458 (jagtkvartet) Kv 464 (dissonanskvartet), Kv 465 / 21 - 23: Kv 575, Kv 589, Kv 590)
- Kvartet for klaver, violin, viola og violoncel (Kv 478, Kv 493)
- Kvintetter for 2 violiner, viola og violoncel (Kv 515, Kv 516)
- Kvintet for klarinet, 2 violiner, viola og violoncel, A-dur, Kv 581
- Kvintet for klaver, obo, klarinet, horn og fagot, Es-dur, Kv 452
- Serenade nr. 10, B-dur, Kv 361, Gran Partita
- Sonater for violin og klaver

Orkestermusik

- Eine kleine Nachtmusik, Köchel 525

- Haffner-serenaden, orkesterserenade i D-dur komponeret i 1776 til en polterabend forud for borgmesterdatteren Elisabeth Haffners bryllup i Salzburg. Köchel 250

- Koncert for fløjte, harpe og orkester, C-dur, Köchel 299

- Koncert for fløjte og orkester nr 1, G-dur, Köchel 313

- Koncert for fløjte og orkester nr 2, D-dur, Köchel 314

- Koncert for klarinet og orkester, A-dur, Köchel 622

- Koncert for klaver og orkester nr 9, Es-dur, Köchel 27

- Koncert for klaver og orkester nr 20, d-mol, Köchel 466

- Koncert for klaver og orkester nr 21, C-dur, Köchel 467

- Koncert for klaver og orkester nr 23, A-dur, Köchel 488

- Koncert for klaver og orkester nr 24, c-mol, Köchel 491

- Koncert for klaver og orkester nr 26, D-dur, Köchel 537 : Kroningskoncert

- Koncert for klaver og orkester nr 27, B-dur, Köchel 595

- Koncert for violin og orkester nr 3, G-dur, Köchel 216

- Koncert for violin og orkester nr 4, D-dur, Köchel 218

- Koncert for violin og orkester nr 5, A-dur, Köchel 219

- Koncert for horn og orkester nr 1, D-dur, Köchel 412

- Koncert for horn og orkester nr 2, Es-dur, Köchel 417

- Koncert for horn og orkester nr 3, Es-dur, Köchel 447

- Koncert for horn og orkester nr 4, Es-dur, Köchel 495

- Serenade nr 9, D-dur, Köchel 320 : Posthorn-serenade
- Symfoni nr 29, A-dur, Köchel 201
- **Haffner-symfoni**, symfoni nr. 35 i D-dur (Köchel 385) af Mozart, som på faderens forlangende skrev værket i sommeren 1782 til en fest hos Haffnerfamilien i Salzburg. Oprindeligt var det tænkt som en serenade og omfattede foruden de fire kendte satser en march (Köchel 408/2) og en ekstra menuet (tabt). Fløjte- og klarinetstemmerne blev tilkomponeret i 1783.
- Symfoni nr 38, D-dur, Köchel 504 : Prag
- Symfoni nr 39, Es-dur, Köchel 543
- Symfoni nr 40, g-mol, Köchel 550
- Symfoni nr 41, C-dur, Köchel 551 : Jupiter

Vokalmusik

- Requiem, d-mol, K.626
- Sange i udvalg
- Messe, C-dur, K.317 Kroningsmesse
- Messe, c-mol, K.427

Opera.

- Bortførelsen fra seraillet
- Così fan tutte
- Don Juan
- Figaros bryllup
- Idomeneo
- Tryllefløjten

Musorgskij, Modest:

- Udstillingsbilleder
- En nat på Bloksbjerg
- Boris Godunov

Nielsen, Carl:

Musik for et Instrument.

- Complete piano music
- Commotio, opus 58 (orgel)

Kammermusik.

- Moderen (Tågen letter, børnene leger....)
- Kvartetter for 2 violiner, viola og violoncel
- Kvintet for fløjte, obo, klarinet, horn og fagot, opus 43
- Sonate for violin og klaver, A-dur, opus 9

Orkestermusik

- Koncert for fløjte og orkester
- Koncert for klarinet og orkester, opus 57
- Koncert for violin og orkester, opus 33
- Lille suite for strygere, opus 1
- Symfoni nr 1, g-mol, opus 7
- Symfoni nr 2, opus 16 : De fire temperamenter
- Symfoni nr 3, opus 27 : Sinfonia espansiva
- Symfoni nr 4, opus 29 : Det uudslukkelige
- Symfoni nr 5, opus 50
- Symfoni nr 6 : Sinfonia semplice

Vokalmusik

- Fynsk forår, opus 42
- Scenemusik
- Hans mange sange.

Opera.

- Maskarade
- Saul og David

Poulenc, Francis:

- Sekstet for fløjte, obo, klarinet, fagot, horn og klaver
- Sonate for fløjte og klaver

Orff, Carl:

- Carmina burana

Offenbach, Jacques:

- Orfeus i underverdenen (Overture)
- Hoffmanns eventyr

Puccini, Giacomo:

- Messa di gloria

Opera.

- Bohème
- Gianni Schicchi, komisk opera i én akt af Puccini til tekst af Giovacchino Forzano, baseret på en kort passage fra den 30. sang i *Helvede*, første del af Dantes *Den Guddommelige Komædie*. Den blev uropført som den tredje af "Il Trittico" i New York 1918. De to andre operaer i trilogien er *Kappen* og *Søster Angelica*. Madame Butterfly
- Tosca
- Turandot

Pachelbel, Johan:

- Kanon for strygere og continuo, D-dur

Paganini, Nicolo:

- Koncert for violin og orkester nr 1, D-dur (Es-dur), opus 6

Prokofiev, Sergei:

- Peter og ulven
- Symfoni nr 1, D-dur, opus 25 : Klassisk symfoni
- Kærligheden til de tre appelsiner

Purcell, Henry:

- Ode til St. Cecilies dag
- Dido og Æneas

Rachmaninov, Segej:

- Koncert for klaver og orkester nr 3, d-mol, opus 30

Ramirez, Ariel:

- Misa criolla

Ravel, Maurice:

- Gaspard de la nuit
- Miroirs

Orkestermusik

- Bolero
- Koncert for klaver og orkester nr 2, D-dur : for venstre hånd
- La valse

Respighi, Ottorino:

- Roms pinjer
- Feste romane
- Roms fontæner

Rimskij-Korsakov, Nikolaj:

- Scheherazade, opus 35

Rodrigo, Joaquin:

- Koncert for guitar og orkester : Concierto de Aranjuez

Rossini, Gioacchino:

Orkestermusik

- Overturer

Vokalmusik

- Messe solennelle
- **Opera.**
- Askepot
- Barberen i Sevilla

Saint-Saëns, Camille:

- Dyrenes karneval
- Symfoni nr 3, c-mol, opus 78

Satie, Erik:

- Gymnopedies
- Gnossiennes

Scarlatti, Domenico:

- Sonater for cembalo

Schubert, Franz:

Musik for et Instrument.

- Impromptus for klaver opus 90 og 142
- Fantasi, C-dur (Wandererfantasi)
- Sonate for klaver nr. 19, c-mol, D.958
- Sonate for klaver nr. 20, A-dur, D.959
- Sonate for klaver nr. 21, B-dur, D.960
- Marche militaires, D-dur, D.733 (4-hændig)

Kammermusik.

- Kvartet for 2 violiner, viola og violoncel, nr. 14, d-mol, D. 810: Der Todd und das Mädchen
- Kvintet for klaver, violin, viola, violoncel og kontrabas, A-dur, D. 667: Forelle-kvintetten
- Kvintet for 2 violiner, viola og 2 violonceller, C-dur, D. 956 (opus 163)
- Oktet for 2 violiner, viola, violoncel, kontrabas, klarinet, horn og fagot, F-dur, D. 803
- Sonate for arpeggione og klaver, a-mol, D. 821

Orkestermusik

- Rosamunde
- Symfoni nr 5, B-dur, Deutsch 485
- Symfoni nr 8, h-mol, Deutsch 759: Den ufuldendte
- Symfoni nr 9, C-dur, Deutsch 944

Vokalmusik

- Die schöne Müllerin D.795
- Schwanengesang , D.957

- Winterreise, D.911
- Deutsche Messe, D.872
- Messe, As-dur, D.678
- Messe, Es-dur, D.950
- Sange i udvalg, men i hvert fald : Heidenröslein, Erlkönig, Ave Maria, Die Forelle, Ständchen m.fl.

Schumann, Robert:

Musik for et Instrument.

- Davidsbündlertänze
- Kinderscenen
- Kreisleriana
- Carnaval
- Papillons

Kammermusik.

- Kvartetter for 2 violiner, viola og violoncel
- Kvintet for klaver, 2 violiner, viola og violoncel, Es-dur, opus 44

Orkestermusik

- Koncert for klaver og orkester, a-mol, opus 54
- Symfoni nr 1, B-dur, opus 38

Vokalmusik

- Frauenliebe und -leben, opus 42
- Dichterliebe, opus 48
- Sange i udvalg

Schönberg, Arnold:

- Verklärte Nacht, opus 4

Sibelius, Jean:

Orkestermusik

- Findlandia, opus 26
- Karelia-suite, opus 11
- Koncert for violin og orkester, d-mol, opus 47

- Symfoni nr 2, D-dur, opus 43
- Symfoni nr 5, Es-dur, opus 82
- Symfoni nr 7, C-dur, opus 105
- Valse triste, opus 44

Vokalmusik

- Kullervo-symfoni nr.7
- Sange i udvalg

Shostakovich, Dmitry:

- Kvintet for klaver, 2 violiner, viola og violoncel, g-mol, opus 57
- Trio for klaver, violin og violoncel nr 2, e-mol, opus 67

Orkestermusik

- Symfoni nr 1, f-mol, opus 10
- Symfoni nr 10, e-mol, opus 93

Opera.

- Lady Macbeth fra Mtsensk

Smetana, Bedric:

- Mit fædreland
- Den solgte brud

Strauss, Johann:

- Flagermusen (Overture)
- Radetzky-march, opus 228
- Valse

Strauss, Richard:

Orkestermusik

- Also sprach Zarathustra, opus 30
- Don Juan, opus 20
- Don Quixote, opus 35
- Till Eulenspiegels lustige streiche, opus 28
- Tod und Verklärung, opus 24

Vokalmusik

- Vier letzte Lieder
- Sange

Opera.

- Ariadne på Naxos
- Elektra
- Rosenkavalieren
- Salome

Stravinsky Igor:

- Le sacre du printemps
- Ildfuglen
- Salmesymfoni
- Historien om en soldat
- Lastens vej

Svendsen, Johan:

- Festpolonaise, opus 12

Telemann, Georg Philipp:

Kammermusik

- Blokfløjtemusik - dækkes fint ved køb af cd'er med f.eks Michala Petri

Orkestermusik

- Tafelmusik

Tjajkovskij, Pëtr:

Kammermusik

- Årstiderne, opus 37b

Orkestermusik

- 1812-ouverture, opus 49
- Capriccio italien, opus 45
- Koncert for klaver og orkester nr 1, b-mol, opus 23

- Koncert for violin og orkester, D-dur, opus 35
- Nøddeknækkeren
- Serenade for strygeorkester, C-dur, opus 48
- Svanesøen
- Symfoni nr 4, f-mol, opus 36 : Pathétique
- Symfoni nr 5, e-mol, opus 64
- Symfoni nr 6, h-mol, opus 74

Opera

- Eugen Onegin

Verdi, Giuseppe:

- Requiem
- Quattro pezzi sacri

Opera.

- Aida
- Don Carlos
- Falstaff
- Othello
- Rigoletto
- La traviata
- Trubaduren

Villa-Lobos, Heitor:

- Bachianas Brasileiras (nr. 5 for sopran og 8 violonceller)

Vivaldi, Antonio:

Kammermusik

- Blokfløjtemusik + fløjtemusik - cd'er med Michala Petri, Jean-Pierre Rampal vil dække fint.
- De fire årstider, opus 8:1-4 : af Il cimento dell'armonia e dell'invenzione
- Koncert for guitar, strygere og continuo, D-dur : efter koncert for lut, strygere og continuo, RV 93

- Koncerter for blokfløjte, strygere og continuo, opus 10
- Koncert for fløjte, strygere og continuo, D-dur, RV 428 (opus 10:3) : Il gardellino
- L'estro armonico, opus 3

Wagner, Richard:

- Forspil og ouverturer
- Siegfried idyl
- Valkyrieridt
- Sange til digte af Mathilde Wesendonk

Opera.

- Den flyvende hollænder
- Lohengrin
- Mestersangerne i Nürnberg
- Nibelungens ring:
  - Rhinguldet
  - Valkyrien
  - Siegfried
  - Ragnarok
  - Tannhäuser
  - Tristan og Isolde

Weber, Carl Maria von:

- Koncert for klarinet og orkester nr 1, f-mol, opus 73
- Jægerbruden

Weil, Kurt:

- Mahagonny

Widor, Charles-Marie:

- Symfoni for orgel nr. 5, f-mol, opus 42:1

Wolf, Hugo:

- Italienisches Liederbuch

- Sange til digte af Eduard Mörike Italienisches Liederbuch (uddrag)
- Sange til digte af Eduard Mörike (u

Klassisk Musik der er benyttet i Film.

Filmtitel: A Clockwork Orange.

- L. Beethoven: Symfoni nr. 9
- E. Elgar: Pomp and Circumstance.
- G. Rossini: William Tell ouverture.

Filmtitel: Amadeus

- W.A.Mozart: Eine kleine Nachtmusik.
- W.A.Mozart: Klaverkoncert nr. 20.
- W.A.Mozart: Requiem.
- W.A.Mozart: Symfoni nr. 25.
- W.A.Mozart: Symfoni nr. 29.

Filmtitel: Apocalypse Now.

- R. Wagner: Valkyrieridt.

Filmtitel: Au Revoir Les Enfants.

- F. Schubert: Moment musical nr. 2

Filmtitel: Babettes Gæstebud.

- W.A.Mozart: "La ci darem la mano" fra Don Giovanni.

Filmtitel: Barry Lyndon.

- G.F Händel: Suite nr. 11, d-mol.

Filmtitel: Breaking Away.

- F. Mendelssohn: Symfoni nr. 4, "Den Italienske"

Filmtitel: Brief Encounter.

- Rachmaninov: Klaverkoncert nr. 4,

Filmtitel: Carrington.

- F. Schubert: Strygekviintet.

Filmtitel: Children of a lesser god.

- J.S Bach: Dobbeltkoncert I d-mol.

Filmtitel: Crimes and misdemeanours.

- J.S Bach: Engelsk suite nr.2.

Filmtitel: Deer Hunter

- S. Meyers: Cavatina.

Filmtitel: Den Franske Løjtnants Kvinde.

- W.A.Mozart: Klaversonate nr. 17, K.576

Filmtitel: Die Hard.

- J.S Bach: Brandenburgkoncert nr. 3

Filmtitel: Die Hard 2.

- Sibelius: Finlandia.

Filmtitel: Diva.

- Catalani: La Wally: Ebben

Filmtitel: Driving miss Daisy.

- A. Dvorák: Rusalka: Sangen til månen.

Filmtitel: Døden I Venedig.

- G. Mahler: Symfoni nr. 5

Filmtitel: Døde poeters klub.

- L. Beethoven: Klaverkoncert nr. 5
- G.F Händel: Allegro fra Water Music
- L. Beethoven: Symfoni nr. 9

Filmtitel: E la nave va.

- G. Verdi: Skæbnens magt: Overture.

Filmtitel: Elvira Madigan

- W.A.Mozart: Klaverkoncert nr. 21.

Filmtitel: Excalibur

- C. Orff: Carmina Burana

Filmtitel: Fire bryllupper og én begravelse

- F. Mendelssohn: Bryllupsmarch
- G.F Händel: Arrival of Queen Sheba

Filmtitel: Frances.

- L. Beethoven: : Symfoni nr. 7
- W.A.Mozart: Klaversonate nr. 11.

Filmtitel: Frankie and Johnny.

- C. Debussy : Clair de lune.

Filmtitel: Gallipoli.

- T. Albinoni: Adagio.

Filmtitel: Godfather III.

- Mascagni: Cavalleria rusticana: Intermezzo.

Filmtitel: Green card

- W.A.Mozart: Klarinetkoncert
- W.A.Mozart: Fløjte & Harpekoncert.
- W.A.Mozart: Fløjtekoncert nr. 1

Filmtitel: Hannah and her sisters.

- J.S Bach: Klaverkoncert nr. 5.
- G. Puccini: Manon lescaut: Sola, Perduta, abbandoata.

Filmtitel: Heat and dust.

- J. Strauss II: Geschichten aus der Wienerwald.

Filmtitel: Hotto Trot.

- Mouret: Premère suite de Symphonies: rondeau.

Filmtitel: Howard`s End.

- L. Beethoven: : Symfoni nr. 5

Filmtitel: Jagten på røde oktober.

- Sibelius: Finlandia.

Filmtitel: JFK

- W.A.Mozart: Hornkoncert nr. 2.

Filmtitel: Lorenzo´s Oil

- W.A.Mozart: Ave verum corpus
- S. Baber: Adagio
- G. Mahler: Symfoni nr. 5
- E. Elgar: Cellokoncert.
- A Marcello: Obokoncert.

Filmtitel: Manhattan

- G. Gershwin: Rhapsody in blue.

Filmtitel: Misery.

- L. Beethoven: : Klaversonate nr. 14
- P. Tchaikovsky: Klaverkoncert nr. 1.

Filmtitel: Moonstruck.

- G. Puccini: La Bohème: Che gelida manina.
- G. Puccini: La Bohème: O soave fanciulla..

Filmtitel: My Geisha.

- G. Puccini: Madama Butterfly: Vogliatemi bene.

Filmtitel: My Left foot

- W.A.Mozart: Così fan tutte: Un´aura amorosa.

Filmtitel: Ordinary people

- J. Pachelbel: Kanon

Filmtitel: Out of Africa

- W.A.Mozart: Klarinetkoncert.

Filmtitel: Philadelphia

- Giordano: La mamma morta.

Filmtitel: Picnic at Hanging rock.

- L. Beethoven: : Klaverkoncert nr. 5

Filmtitel: Platoon

- S. Baber: Adagio for strygere.

Filmtitel: Pretty woman

- G. Verdi: Duet fra La Traviata.

Filmtitel: Ragin bull.

- Mascagni: Cavalleria rusticana: Intermezzo.

Filmtitel: Rollerball.

- J.S Bach: Toccata og fuga BMV 565

Filmtitel: Rumrejsen år 2001.

- R. Strauss: Also sprach Zarathustra

Filmtitel: Schindler´s list.

- J.S Bach: Engelsk suite nr. 2
- Jacob Gade: Tango Jalousie
- F. Lahár. Meinen Lippen

Filmtitel: Sleeping with the enemy.

- Berlioz: Symphonie fantastique.

Filmtitel: Sofies valg.

- R. Schumann: Kinderszenen.

Filmtitel: Someone to watch over me.

- Delibes: Lakmé : Sous le dôme épais

Filmtitel: Somewhere in time.

- S. Rachmaninov: Rapsodi over et tema af Paganini.

Filmtitel: Sunday, bloody sunday.

- W.A.Mozart: Così fan tutte: Soave sia il vento

Filmtitel: The Elephant man.

- S. Baber: Adagio for strygere.

Filmtitel: The Grey fox.

- Flotow: Matha: M´appari

Filmtitel: The Hunger.

- Delibes: Lakmé : Sous le dôme épais

Filmtitel: The lady killers.

- L. Boccherini: Kvintet: Menuet

Filmtitel: The seven year itch.

- S. Rachmaninov: Klaverkoncert nr. 2

Filmtitel: The Untouchables.

- Leoncavallo: Bajadser: Recitar.

Filmtitel: The witches of eastwick.

- G. Puccini: Turandot: Nessun dorma.

Filmtitel: Tous les matins du monde.

- Marais/Ste. Colombe: Viol musik

Filmtitel: Un Coeur en hiver.

- M. Ravel: Violinsonate.

Filmtitel: Værelse med udsigt.

- G. Puccini: Gianni Schicchi: Firenze é come un albero fiorito og O moi babino caro.

- G. Puccini: La Rondine: Il sogno di Doretta.

Filmtitel: Wall Street.

- G. Verdi: Rigoletto: Questa o quella.

Filmtitel: Waynes world.

- P. Tchaikovsky: Romeo & Julie.

Filmtitel: Who framed Roger Rabbit?

- F. Liszt: Ungarsk rapsodi nr. 2.

Filmtitel: 10

- M.Ravel: Boléro.

Ordforklaring.

Under alle beskrivelserne om komponisterne, fremkommer der en hel del musik faglige udtryk. Denne ordliste skulle gerne kunne give et overblik over hvad disse udtryk betyder.

A: A er den tone i skalaen, man stemmer efter, altså kammertonen. (på fransk, italiensk og spansk: La). Oprindeligt/fra 10. århundrede eller tidligere) indledte A alle oktaver: A-B-C-D-E-F-G-A: Oktav=8. Siden det 17.århundrede optælles oktaverne fra C, hvorved A ulogisk er rykket frem til den 6.tone i oktaven.

A Cappella: Uden akkompagnement.

Adagio: Langsomt. Ligesom de andre tempobetegnelser et italiensk ord der både angiver tempo og er navn på en sats: en adagio, en allegro o.s.v.

Affinitet: I musikalsk betydning toners eller klanges stærkere eller svagere tendens til at lede det musikalske forløb i retning af andre ganske bestemte toner eller klange. Ledetonen har således stærk affinitet til grundtonen, og en dissonerende klang til sin opløsning.

Air: Det Italienske ord er aria og betyder melodi, for sangstemme eller instrument.

Akkord: Samklang. I dur-moll-musikken skelner man mellem *treklange*, *firklange* og *femklange*. Treklange består af *grundtone*, *terts* og *kvint*. Firklange består af *grund tone*, *terts* og kvint plus septim, og femklange af *grundtone*, *terts*, *kvint*, *septim* og *none*. I visse tilfælde kan enkelte af akkordtonerne udelades eller fordobles, uden at akkordens grundkarakter ændres.

Allegretto: Lidt mindre hurtigt end.

Allegro: Hurtigt.

Allemande. Tysk dans i 4/4 takt, der ofte bruges som 1. sats i baroksuiten.

Andante: Roligt gående, snarest langsomt.

Andantino: Lidt hurtigere end andante, langsommere end allegretto.

Arie: (italiensk for sang). En solosang, normalt i en opera, et oratorium eller et længere vokalværk. De fleste arier er skrevet for at vise sangernes tekniske formåen og evne til følelsesmæssigt udtryk.

Arpeggio: (italiensk for »som på en harpe«) angiver, at tonerne i en akkord ikke skal spilles samtidigt, men efter hinanden, som regel nedefra og opefter.

Arrangement: Den fastlagte opbygning og udsættelse (instrumentation) af en melodi. Arrangementets betydning og

kunsthæder er afhængig af orkesterstørrelsen og stilgrundlaget. Varierer fra mundtlig aftalte passager (head arrangements) til fuldt udarbejdede orkestersatser hos f. eks. Duke Ellington.

Assai: Meget

Atonalitet: Uden tonalitet. At musik er atonal betyder, at dens toner og klange ikke holdes sammen ved at være afhængige af en bestemt centraltone (grundtone) eller centralklang (tonikaklang). Atonalitet dyrkedes bevidst af f.eks. ekspressionisterne i Wien i årene omkring den 1. verdenskrig.

Bas: Den dybeste mandsstemme

Barok: (fransk for bizar). Blev først brugt til at beskrive arkitektur primært 1600-tallets tyske kirker med deres udkårne mønstre og kruseduller, men bruges nu også om den udslet dekorerede musik fra ca. 1650-1750. Corelli, Telemann og Vivaldi er typiske barokkomponister. De største mestre er Johann Sebastian Bach og Handel.

Baryton: Mandsstemme i mellemløjet

Bolero: Spansk dans i 3/4-takt med karakteristisk punkteret rytme. M. Ravels *Bolero* er et strålende eksempel.

Bourré: Gammel fransk dans i 2/2-takt, der ofte benyttes i baroksuiten.

Buffo-Opera: eller opera buffa: betegnelse for en komisk opera i modsætning til den alvorlige eller tragiske »opera seria«.

Caccia: 2-stemmig kanon, der undertiden ledsages af en instrumental understemme i lange nodeværdier. Caccia betyder egentlig »jagt«, og teksten skildrer da også fortrinsvis jagtens glæder.

Cantabile: Sangbart.

Cantus Firmus: Betyder egentlig og oprindelig »fast sang«. Betegner den til grund for en polyfon komposition liggende melodi. Cantus firmus anbringes oftest i tenorstemmen.

Cembalo: Klaverinstrument, hvis mekanik knipser strengene i modsætning til det mere moderne hammerklaver, hvis filthamre gennem anslag bringer strengene til at svinge. Cembaloet er baroktidens koncertinstrument. Det er i regelen forsynet med to manualer (klaviaturer), et kraftigt og et svagt, samt flere registre (klangfarver).

Chanson. (fransk = sang): Oprindelig navnet på de franske troubadourviser; senere er det blevet betegnelse for en flerstemmig korvis i en enkel udsættelse.

Concerto Grosso (ital. = stor koncert): En form i hvilken en solistisk besat mindre gruppe - en »concertino« spiller, akkompagneret af og i vekselvirkning med et større orkester. Concerto grosso-formen er opstået og meget dyrket i baroktiden.

Continuo eller basso continuo: En basstemme for et klaver (cembalo) eller orgel, forstrøket med et basinstrument: cello, kontrabas eller fagot. Kun de dybeste toner i akkorderne, selve basstemmen, er skrevet ud i noderne fra komponistens hånd. Ved hjælp af nogle tal, en becifring, må cembalisten eller organisten selv tilføje passende akkorder.

Courante. Gammel fransk dans i tredelt takt, der ofte benyttes i baroksuiten.

Crescendo: Stigende i styrke, modsat decrescendo: aftagende i styrke.

Dissonans: Teknisk betegnelse for en gruppe toner, der ikke stemmer sammen. Engang var en dissonans en ufuldstændig akkord (l, der skulle opløses i en konsonans, men i 1800-tallet og i 1900-tallet opgav man dette og anvendte dissonanserne frit for deres virknings skyld.

Divertimento: En gruppe instrumentalsatser spillet som underholdning ved adelens fester i 1700-tallet. Mozarts *Äine kleine Nachtmusik* er et strålende eksempel.

Dur: (hård) Den toneart, der svarer til f.eks. 'Roselil eller "Flyv, fugl, flyv"

Dolce: Blødt:

Ekspressionisme. Stilart fra begyndelsen af det 20. århundrede. Ekspressionisterne søger dækning for deres intentioner uden hensyntagen til traditionen med hensyn til behandling af melodi, harmoni og rytme.

Epilog. Den formdel, der i sonatesatsen følger umiddelbart efter sidetemaet i ekspositionsdelene og afslutter denne

Etude. Øvelsesstykke. Chopin anvender dog også betegnelsen om et mere koncertpræget musikstykke, men det er i så fald altid komponeret over et eller flere spilletekniske problemer.

Fanfare: Festligt, højtideligt hornsignal.

Forte (f): Kraftigt.

Fortissimo (ff): Meget kraftigt.

Frasering: Den spillendes udformning af de musikalske sætninger.

Fuga. En kontrapunktisk sats, der er bygget op efter nogle af musikkens allerstrengeste regler. En fuga begynder lige som en kanon med den samme melodi, der imiteres i stemme efter stemme. Derefter kan temaet sættes op i tempo eller sættes ned i tempo eller spilles baglæns eller i omvendning, forkortes eller forlænges alt eftersom det passer ind i den musikalske struktur. J. S. Bach var denne forms største mester med værker som *Das wohltemperierte Klavier* (48 præludier og fugaer i alle tonearter) og *Die Kunst der Fuge*.

Gigue. Engelsk dans i 6/8 eller 12/8 takt, der ofte benyttes i baroktidens suiter. Karakteristisk for gigue er den hyppige brug af trioler.

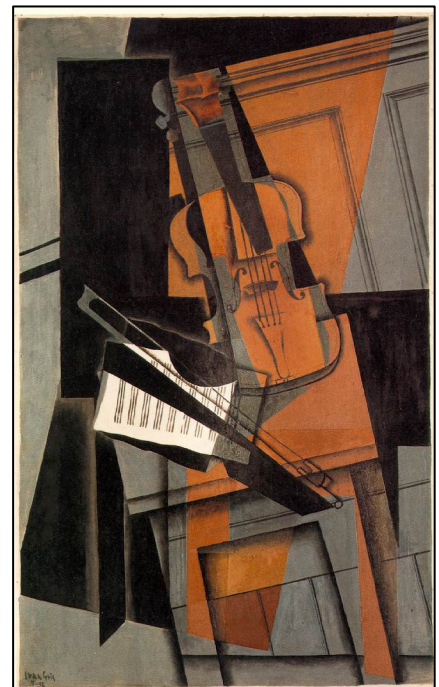
Grand Opera, Le. Den store udstyrsopera i fransk romantiks musikdramatik. Meyerbeer er med sine operaer, der stiller store krav til farvepragt og sceneopbud, den vigtigste repræsentant for denne genre.

Grazioso: Yndefuldt

Gregoriansk kirkesang: den romersk-katolske kirkes enstemmige liturgiske sang. Har navn efter Gregor den Store, der reformerede romerkirkens liturgi, men sangformen går tilbage til de tidligste kristne menigheder i Syrien og Palæstina. Musikken er noteret i den ældste form for nodeskrift (neumer); de enkelte toners højde og intervallerne mellem dem er ikke nøjagtigt angivet. Da tonens længde heller ikke er forudbestemt, får de udførende store muligheder for improvisation og forsiring. Dette i forbindelse med den hovedsagelig mundtlige overlevering af udførelsestraditionen og tilpasning til nationale og lokale behov har besværliggjort bevarelsen af en original gregoriansk sang; en 1934, har dog bevirket store forbedringer med hensyn til en ensartet liturgisk sang inden for den katolske kirke.

Impressionisme. Stilart, der først og fremmest er udviklet af Debussy. Den stræber efter det statiske i alle momenter. Funktionsharmonikken er afløst af en klangstil, baseret på klangerens egenverdi.

Impromptu. Betyder egentlig indfald og benyttes i musikken som betegnelse for et musikstykke, der har et improviseret præg.

Instrumentbyggere.

- **Jakob Stainer.** Senest 1617-senest 1683, østrigsk violinbygger. Som ung rejste han i Østrig og Norditalien, og 1656 slog han sig ned i sin fødeby, Absam, hvor han døde forarmet efter sygdom og anklaget for kætteri. Hans strygeinstrumenter er af tysk model med italiensk inspiration og anses for at være nogle af de fineste i verden, hvorfor de ofte er blevet kopieret.
- **Steinway & Sons.** Også kendt som *Steinway*, amerikansk og tysk flygel- og klaverproducent, grundlagt 1853 i New York City af den tyske immigrant Heinrich Engelhard Steinweg (1797-1871), der i 1864 ændrede sit navn til *Henry E. Steinway*. Firmaets tyske fabrik blev etableret 1880 i Hamburg. Med sine sønner forbedrede Steinweg konstruktionen af flygler og klaverer på mange områder, og flyglerne, der snart blev regnet for nogle af de fineste i verden, blev meget udbredt, især til koncertbrug. Steinway har i dag patenteret mere end 120 opfindelser. Heinrich Engelhard Steinwegs mission var: "To build the best piano possible". Hans tre grundlæggende principper, som firmaet stadig følger, var: "Build to a standard, not a price", "Make no compromise in quality" og "Strive always to improve the instrument". Steinway-flygler og -klaverer er håndlavede, og produktionstiden for et flygel er ca. 1 år. Firmaet er kongelig hofleverandør til dronning Elizabeth 2. af Storbritannien.
- **Stradivari, Antonio.** *Antonio Stradivarius*, ca. 1644-1737, italiensk violinbygger, virksom i Cremona. Han var elev af Nicola Amati (1596-1684) ca. 1660 og byggede i begyndelsen både violininstrumenter, harper, luttet og guitarer. Fra ca. 1680 udviklede han egne modeller inden for violin- og cellobygning, og 1700-20 må betegnes som hans fineste periode. Hans instrumenter anses for at være af højeste kvalitet både håndværksmæssigt og klangligt, og mange leder stadig efter hemmeligheden bag; især den anvendte lak har været genstand for undersøgelser. Der er bevaret ca. 650 Stradivariinstrumenter, hvoraf mange bærer navne, fx *Messias*, *Betts* og *Il Cremonese*. Især i 1800-t. anvendte andre hans modeller og forsynede deres instrumenter med Stradivaris byggerseddel, og der findes derfor mange tusinde violiner af denne type. Hans violiner bliver i dag solgt til omkring 10-15 millioner kroner stykket. Hans evne til at bygge violiner i det bedste træ og med den bedste teknik er endnu ikke blevet overgået, hvilket forklarer den høje pris.

Instrumentalmusik. Er, som navnet siger, musik som spilles på musikinstrumenter.

Kakofoni (græsk for »ilde klingende«) er blevet benyttet gennem tiderne for vidt forskellige klange, som man ikke bryder sig om.

Kammermusik. Musik af en vis intim karakter, skrevet for små ensembler med kun et instrument på hver stemme.

Kammerorkester. er et orkester med lille besætning, som det bruges til barokmusik - og også til tidlige symfonier. Der er et mindre antal strygere, fx. 5 førstevioliner, 4 andenvioliner, 3 bratscher, 2 celloer og 1 bas. Der er få blæsere, ofte kun oboer og horn. I alt 15-30 mand. De fleste kammerorkestre ledes af en dirigent, men der findes orkestre, som spiller uden, fx. I MUSICI.

Kanon. Et stykke musik, hvor to eller flere synger eller spiller den samme melodi, men begynder forskellige steder, hvorefter melodierne passer sammen harmonisk. Mozart og Kuhlau skrev mange kanons til at synges, mens Pachelbels instrumentale kanoner er blevet berømte orkesternumre.

Kantate. (italiensk for sang). I 1600-tallet og 1700-tallet var de fleste kantater vokalværker til kirkeligt brug, som Bachs f.eks., eller for solostemme med instrumenter eller orkester, så de lignede minioperaer med skiften mellem recitativer og arier og tekster, der handlede om forsmået kærlighed o.l. I 1800-tallet og 1900-tallet var kantaterne som regel store, ikke-religiøse

værker for soli, kor og orkester. Typiske værker er Brahms Schicksalslied og Orffs Carmina Burana.

Kantor. Forsanger eller korleder.

Klassicisme. En stil der efterligner eller er afhængig af klassisk stil.

Klassisk: benyttes ofte som betegnelse for musik, der hverken er pop eller jazz. Andre betegnelser er »seriøs« musik eller »kompositionsmusik«. Ordet klassisk musik bruges sommetider også snævrere om musikken i anden halvdel af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet. Den kaldes klassisk, fordi form og indhold går op i en højere enhed. De største mestre inden for denne stil er Haydn og Mozart .

klassisk musik.

betegnelse, der bruges i flere ikke altid klart afgrænsede betydninger. I mere almindelig forstand anvendes den om musik, der ikke kan rubriceres som fx jazz, folk, rock, verdensmusik, pop, og ofte med den underforståede værdibetydning *kunstmusik*. I den betydning omfatter klassisk musik hele den vestlige musik fra den tidligste gregorianske sang til den nyeste kompositionsmusik, dvs. musik, der i en vis forstand har et fælles historisk udgangspunkt. Hyppigt anvendes betegnelsen *europæisk musik* som synonym for klassisk musik, der således også rummer en geografisk dimension, om end med det forbehold, at musik fra andre verdensdele, der er skabt i den europæiske tradition, regnes med. Med en uheldig sprogforenkling taler man ofte om to store hovedkategorier inden for musikken: klassisk og rytmisk. Herved forstås ikke blot de stilarter og genrer, der hører til de enkelte kategorier, men også en række tilhørende institutioner, fx symfoniorkestre, operaselskaber og kammermusikforeninger for den klassiske musiks vedkommende. I årene omkring 1990 var det tilmed almindeligt at gruppere Danmarks seks musikkonservatorier i de fem klassiske og Rytmisk Musikkonservatorium, men denne skelnen har mistet sin gyldighed, da konservatorierne vest for Storebælt fra 1991 har haft både klassiske og rytmiske uddannelseslinjer.

Klassisk musik bruges også som betegnelse for kompositionsmusikken mellem ca. 1750 og ca. 1810, dvs. den periode, der tillige benævnes den wienerklassiske, og hvis hovedkomponister er Haydn, Mozart og Beethoven; hertil kommer komponister som C.W. Gluck, der navnlig bidrog til fornyelse af operaen, og C. Ditters von Dittersdorf, der som de tre store virkede i Wien eller havde byen som udgangspunkt. Betegnelsen wienerklassisk er i øvrigt heller ikke ganske præcis og entydig, eftersom adskillige komponister fra samme periode levede og virkede andre steder, men skrev musik i samme eller beslægtet stil og dermed bidrog til helheden; det gælder bl.a. C.Ph.E. Bach i Berlin og Hamburg, J.C. Bach og K.F. Abel i London, C. Stamitz i Mannheim, L. Boccherini i Madrid og J.M. Kraus i Stockholm. Fælles for disse komponister er, at de etablerede og videreudviklede en række karakteristiske instrumentalgenser som symfoni, koncert, strygekvartet og solosonate (især for klaver). Til periodens vigtigste kendetegn hører udkrystalliseringen af sonaten både som cyklisk formprincip og som satsform; til den sidstnævnte bidrog bl.a. cembalisten J. Schobert, der virkede i Paris og skrev klaversonater i en stil beslægtet med Mannheimskolens orkesterspil. Som betegnelse for denne musikhistoriske periode forveksles betegnelsen klassisk musik undertiden med klassicisme, den samtidige kunsthistoriske epokebetegnelse.

Endelig bruges klassisk musik som betegnelse for noget forbilledligt og helstøbt og anvendes i den forbindelse hyppigt i forskellige præciserende sammenhænge som fx klassisk indisk musik og klassisk kinesisk musik. Undertiden har betegnelsen også været anvendt i forbindelse med blues og jazz, jf. klassisk bluesangerinde og klassisk jazz om 1930'ernes swingmusik.

Koloratur: Udsmykning af melodi ved hjælp af passager og forsiringer.

Koncert. 1) Fremførelse af musik for et publikum. 2) Kompositionsform bygget på princippet om vekselspil mellem forskellige klanglegemer. I instrumentalkoncerten spiller således en solist, akkompagneret af og afvekslende med et større orkester.

Koncertmester. En **koncertmester** er den violinist i et orkester, der er udpeget til at være mellemlider mellem dirigent og det øvrige orkester. Når der er tale om et stort orkester, er koncertmester mellemlider mellem dirigent og strygergruppen. Dette er en praktisk foranstaltning, når fx dirigenten er en gæstedirigent og derfor ikke kender orkestermedlemmerne så godt. Koncertmesteren kan også, om nødvendigt, træde i dirigentens sted.

ENGELSK: LEADER

Konsonans. Teknisk betegnelse for en gruppe toner, der er i samklang, så virkningen er behagelig at lytte til i modsætning til dissonanser.

Kontrapunkt. Melodiske linier der løber horisontalt, men harmoniserer med hinanden. Modsætningen er »harmonisk«, hvor en melodi underordnes harmonierne. I kontrapunktisk musik har alle melodiske linier lige vægt, og det mønster, der opstår er vigtigere end de enkelte melodier. De fleste komponister bruger kontrapunkt som en del af deres musikalske ordforråd. Blomstringsperioden var inden for kirkemusikken i 1400-tallet og 1500-tallet. Til de største mestre hører Byrd, Josquin des Prez og frem for alt Palestrina.

Kontratenor: Mandsstemme i falset, dvs. toneområde og klang som en alt. Counter-tenor. Sjældent brugt i dag.

Koral. Oprindeligt betegnelse for den liturgiske sang i den katolske kirke (jfr. gregoriansk koral = gregoriansk sang). Efter reformationen bliver »koral« betegnelse for den åndelige vise, der synges af menigheden på de steder, hvor messeleddene tidligere havde deres plads.

Larghetto: Knap så bredt og højtideligt som largo, mere hen i retning af andante.

Largo: Langsamt, bredt, højtideligt.

Les Six

Komponistgruppen er en sammenslutning af franske komponister bestående af Georges Auric (1899–1983), Louis Durey (1888–1979), Arthur Honegger (1892–1955), Darius Milhaud (1892–1974), Francis Poulenc (1899–1963) og Germaine Tailleferre (1892–1983). Flere andre har været involverede heraf kan nævnes Erik Satie, Jean Cocteau og Jean Wiéner. Fællesskabet startede i årene efter første verdenskrig, og der var tale om fælles kunstneriske synspunkter, som hovedsageligt var en reaktion mod impressionismen i den franske musik.

Libretto (italiensk for lille bog). Teksten til en opera.

Lied. Lyrisk solosang som oftest med klaverakkompagnement.

Liedform. Form der ofte anvendes i folkemusikkens viser og danse. Egentlig er der tale om flere formtyper, der adskiller sig fra hinanden ved at være bygget over et forskelligt antal perioder. Den *enkelte lied* eller vise består af en periode (f. eks. Weyses »Dagen går med raske fjeda). Den *todelte lied* består af to afsnit, hvoraf det første slutter med modulation til dominanttonearten (f. eks. Weyses »I Østen stiger solen op). Den *tredelte lied* begynder og slutter med samme tema, medens den mellemliggende del er modulerende og ofte danner kontrast til begyndelses- og sluttemaet. Den tredelte liedform benyttes ofte i langsomme satser i sonaten.

Liturgisk musik: Lovsangen i de første kristne menigheder blev efterhånden udvidet til en fast musikalsk funktion, forskellig efter lokale traditioner, men i løbet af middelalderen ensrettet i de adskilte katolske kirker, den ortodokse og den romerske. Ved reformationen ændredes den musikalske islæt i gudstjenesten således, at menighedens salmesang på modersmålet blev dominerende. Inspireret af Thomas Laub og Carl Nielsen er der nu inden for den danske Folkekirke en kraftig bevægelse i retning af liturgisk fornyelse i den gregorianske musiks stil, mens ganske modsat nogle kirkemusikere arbejder på at tage tidens profane musikformer i anvendelse på liturgiens område.

Lyrisk Drama. Særlig operaform inden for fransk, romantisk musikdramatik.

Madrigal. En vokal kompositionsform, der på renessancesiden var uhyre populær. Egentlig dækker navnet to forskellige formtyper: Den ældre, der blomstrer i det 14. årh. i Italien og er strofisk opbygget med et erotisk eller satirisk tekstindhold, og den yngre, der foruden i Italien også dyrkedes ivrigt i England og adskiller sig fra den ældre ved ikke at være strofisk, men frit opbygget, halvt poesi og halvt prosa. Den sidste havde sin blomstringstid i det 16. årh. og var den form, der ivrigst blev gjort til genstand for stilistiske eksperimenter i retning af større dramatisk udtrykskraft, hvorved den fik stor betydning som forløber for monodien.

Menuet. Fransk dans i 3/4-takt. Efter at Lully havde benyttet menuetten i sin operakunst, vandt den yderligere indpas i kunstmusikken og blev optaget i suiten. Den blev snart udvidet med en trio i samme form, men med svagere besætning. Menuet med trio blev meget populær, og fra suiten vandrede den over i andre instrumentalformer og vandt til sidst borgerret i den klassiske sonateform, hvor den oftest anvendes som 3. sats.

Messe. 1) Navnet på den katolske kirkes hovedgudstjeneste. 2) Komposition bestående af flere afsnit (sætter), bygget over nogle af messeleddene, som regel de fem ordinarieted.

Mezzo forte (mf): Middelstærkt.

Mezzo piano (mp): Middelsvagt.

Mezzosopran: Kvinde- eller drengestemme i mellemløjet. Daglig tale Mezzo

Moderato: Mådeholdenet. Allegro moderato: hurtigt, men med måde.

Modulation: Overgang til ny toneart.

Mol: (blød) Den toneart, der svarer til f.eks. ”Kirken den er et gammelt hus” eller ”På Sjølund’s fagre sletter”

Molto : Meget.

Motet. Et stykke religiøs musik for solist(er) og/eller kor. Teksten hentes normalt fra de dele af liturgien, der ikke hører ind under messen, Davids Psalmerne f.eks. Synges normalt under gudstjenesten a capella

Musikkens bestanddele . Al musik er sammensat af en række enkeltelementer, hvis indbyrdes relationer skaber det musikalske udsagn. På detailplan kan man skelne mellem *tone*, der betegner en periodisk svingning af lydbølger frembragt af en lyd giver (fx menneskestemmen, et instrument eller en elektronisk tonegenerator); *varighed*, der er et udtryk for den enkelte tones udstrækning i tid; *tonehøjde*, der bestemmes af antallet af svingninger pr. sekund (frekvens); *lydstyrke*, der akustisk kan forklares som svingningens størrelse (amplitude); *interval*, som er afstanden mellem to samtidigt klingende eller umiddelbart på hinanden følgende toner; og *klangfarve*, som især bestemmes af overtonernes antal og indbyrdes styrkeforhold.

Disse musikalske elementer udgør det primære materiale til de grundmoduler, der i musikteorien betegnes som musikkens parametre. De udgøres af melodi, rytme, tempo, harmonik, dynamik, klang og form.

Som *melodi* kan man i grunden betegne enhver tonefølge uanset dens karakter i øvrigt; men det melodiske element påkalder sig særlig interesse, når en sådan tonefølge danner et afgrænset og karakteristisk forløb, der er struktureret efter et genkendeligt princip. Det kan fx indebære, at melodien udfolder sig i forhold til en bestemt skala, til et på anden vis afgrænset udsnit af tonespektret eller til en bestemt grundtone. Det vil også ofte give sig udtryk i et veldefineret balanceforhold mellem de enkelte intervallers størrelse og retning i det melodiske forløb. Endelig er de enkelte toners varighed, betoningsforhold og styrkeforhold af afgørende betydning for melodien karakter. En melodi består oftest af flere fraser, adskilt af åndedrætspauser eller cæsurer.

Ved *rytme* forstås den periodiske opdeling af de musikalske bevægelser i tid. Rytmen reguleres i de fleste musikstykker i forhold til en underliggende metrisk puls, taktarten. Denne kan være af helt regelmæssig karakter, i klassisk vesteuropæisk musik oftest to- eller tredelt, eller den kan være uregelmæssig, som den er det fx i Balkanlandenes folkemusik eller i megen musik fra 1900-t. Det nodesystem, der i dag almindeligvis anvendes, er udviklet til notation af divisive rytmer, dvs. varigheder, der står i et simpelt talforhold til hinanden (1:2 eller 2:3). Men tidligere tiders musik

såvel som musik fra fremmede kulturer (fx Indien, Kina og Afrika) og mange folkelige musiktraditioner fra hele verden benytter en rytmik, som snarere kan betegnes som irregulær eller additiv, og som er kendetegnet ved ganske komplicerede varighedsforhold. Sådant musik lader sig derfor vanskeligt nedskrive med vores notation.

Tempo er et udtryk for hastigheden på den nodeværdi, der opleves som grundlaget for et musikstykkets metriske puls. Om tempoet virker hurtigt eller langsomt, afgøres af flere faktorer; men ikke mindst det menneskelige pulsslæg (70-80 slag i minuttet for en voksen person i hvile) udgør en relativ norm for en rolig tempofornemmelse. Metronomen, der angiver et eksakt antal pulsslæg pr. minut, muliggør entydig fastsættelse af tempoet.

Begrebet *harmonik* beskriver en samtidighed af flere forskellige toner, dvs. samklange eller akkorder. Fænomenet knytter sig således snævert til den flerstemmige musik. I den opstod tidligt en kategorisering af samklangene i hhv. konsonanser og dissonanser, en opdeling, der senere udvikledes til det treklangsbaseerede dur- og molssystem og den dermed forbundne funktionsharmonik. I 1900-t. er dissonansen blevet frigjort som en selvstændig samklangsvirkning uafhængig af konsonansen, fx i form af clusters. Mens melodi, rytme og tempo hver især beskriver vandrette elementer i musikken (et forløb i tid), er harmonik en lodret funktion (en begivenhed i samtidighed).

Dynamik betegner udviklingen af styrkegraderne i musikken og ikke mindst de formale og udtryksmæssige betydninger heraf. Dynamik kan udfolde sig som en voldsom kontrastvirkning mellem piano (svagt) og forte (kraftigt), således som det fx er tilfældet i barokkens karakteristiske terrassedynamik; eller den kan være af mere fleksibel og bevægelig art med glidende overgange i form af crescendo- og diminuendovirkninger (gradvis stigende og faldende styrke).

Som musikalsk parameter betraget er *klang* stort set identisk med instrumentation. Det forstås i denne sammenhæng som forholdet mellem en kompositions klanglige iklædning og dens musikalske og formmæssige udtryk; og det klanglige element kan i den henseende betragtes som parallelt med det dynamiske. I mange musikværker fra 1800- og 1900-t. er klangfarven en primær kompositorisk faktor; det gælder ikke mindst i musik fra impressionismen og i wienerskolens og serialismens begreb om "klangfarvemelodi" (Anton Webern, Pierre Boulez).

Med *form* menes den ydre skikkelse, hvori et musikstykke fremtræder. Form kan beskrives som "klingende arkitektur", et resultat af samspillet mellem musikkens enkelte delelementer, mellem detalje og helhed. Formen udgør således et parameter, der så at sige inkluderer og opsummerer alle andre. Musikvidenskaben har beskrevet utallige formale skabeloner, der har dannet grundlag for skiftende tiders musik, fx barform, liedform, sonateform, fuga, rondo og passacaglia.

Musical. En slags amerikansk operette, som også indeholder dansescener. Er vel det 20. århundredes mest udbredte musikdramatiske form, som også hyppigt er anvendt i film. De fleste af de såkaldte amerikanske »populære songs« stammer fra sådanne shows. Af komponister kan nævnes bl. a. George Gershwin, Cole Porter, Irving Berlin, Richard Rodgers, Van Heusen, og i de senere år Leonard Bernstein, James Ragno og Lloyd Webber.

Neo-Klassicisme. Betegnelse for en musikalsk retning, der forsøger at forene moderne udtryksform med træk fra tidligere tiders musik, specielt barok og wienerklassisk.

Ny Saglighed. Retning inden for neo-klassicismen i Tyskland. Dens repræsentanter søgte bevidst at undgå ethvert subjektivt præg i musikken. En del af denne Ny saglighedens nøgterne og klart opbyggede musik er Gebrauchsmusik, skrevet direkte til pædagogiske formål.

Opera. Et drama beregnet på scenisk fremførelse, og hvor teksten synges til orkesterakkompagnement.

Opéra Comique. Fransk syngespil. Det har talt dialog, men musikken spiller en fremtrædende rolle, idet genren ofte indeholder arier, recitativer og kor, der udføres med orkesterledsagelse som i operaen.

Operette. Betyder egentlig »lille opera«. Operetten er et musikdramatisk værk i den lettere genre. Teksten er undertiden satirisk-ironiserende over aktuelle begivenheder og situationer, og hele opsætningen kan være præget af det revy-agtige.

Opus. Opus betyder »værk«. Et musikstykkets opustal angiver, hvilket nr. i en komponists samlede produktion musikstykket har. De fleste komponister nummererer deres Virker fortløbende, efterhånden som de bliver skrevet. I

stedet for at skrive "Værk nr. 25" eller "Komposition nr. 25" skriver man "Opus 25". Opusnumrene må ikke forveksles med den fortløbende nummerering af de enkelte musikformer. f. eks : Beethoven: Klaverkoncert nr. 2, opus 19. Det er ikke komponistens nittende klaverkoncert, men hans nittende værk, og den anden af hans klaverkoncerter.

Ved at se på opusnummeret kan man se, omtrent på hvilket tidspunkt af komponistens liv, værket er blevet til. Dog må der tages et vist forbehold, idet visse komponister først har sat opusnummeret på, når værket blev trykt første gang.

For mange komponisters vedkommende er opusnummerfortegnelsen ukomplet, da kun de værker, som blev udgivet i komponistens levetid, har fået numre. Derfor har man for mange af disse komponister indført andre nummersystemer.

OPUS POSTHUMUS (forkortet op. posth.) betyder et værk, som først er udgivet efter komponistens død (Og så siger den kvikke Læser: "- Men skrevet før!") OPUS DEEST (udtales de-æst) betyder: Opusnummer mangler.

Visse komponister - særlig i baroktiden - brugte kun eet opusnummer til en hel samling musikstykker af savne slags.

Ofte kommer de i "bundter" med 12 ad gangen. I disse tilfælde angives nummeret ved decimaler: Ex: Händel: Concerto grosso op. 6,12. Er der så samtidig numre indenfor musikarten, begynder det at blive indviklet: Ex: Händel: Concerto grosso nr. 18, opus 6 nr. 12. Den pågældende koncert er altså den tolvte af de (12) concerti grossi, som tilsammen udgør opus 6, og den er nr. atten i rækken af concerti grossi, da der kammer seks stykker før de tolv, der hedder opus 6 tilsammen (og disse seks Concerto grossi hedder tilsammen opus 3).

Oratorium. Musikdramatisk værk, der fremføres uden scenisk apparatur. Oratoriet har som regel et religiøst indhold.

Ouverture. Forspil til et større værk, oftest opera. Ouverturen kan også være betegnelse for et selvstændigt musikstykke, men kaldes da ofte »concertouverture« .

Partitur. Nodehæfte hvori samtlige en kompositions vokale og/eller instrumentale stemmer er optegnet. De enkelte stemmer er noteret på systemer under hinanden, således at man takt for takt er i stand til samtidig at følge stemmernes gang og danne sig et indtryk af den klanglige helhed.

Passion. Lidelseshistorien i musik dramatisk fremstilling uden anvendelse af scenisk apparatur. Tekstgrundlaget er oftest en af evangelieberetningerne, heraf navne som Johannespassion og Matthæuspension.

Pastorale. Værk, der priser og besynger hyrdelivet.

Pianissimo (pp): Meget svagt.

Piano (p): Svagt.

Pizzicato: En spille måde hvorved strygeinstrumenternes strenge knipses med fingrene i stedet for at blive strøget med buen.

Polonaise: Polsk dans i 3/4-takt og temmelig moderat tempo.

Polyfoni: Mangestemmighed. I en polyfon komposition har hver enkelt af stemmerne sin egen udformning med selvstændig melodisk værdi.

Presto: Meget hurtigt.

Præludium: Forspil. Præludiet er som regel et kortere stykke for tasteinstrument i en udformning, der bærer præg af det improviserede.

Recitativ. En hurtig konversationsagtig passage i en opera, ofte halvt sunget, halvt talt med et enkelt akkompagnement af akkorder eller lange toner. I 1700-tallet var de fleste recitativer hurtige og uden udtryk ledsaget af cembalo, men i 1800-tallet blev der brugt orkesterakkompagnement og mere udtryksfulde fraser, indtil recitativerne til sidst indgik i et samlet hele med de øvrige led.

Register: Række af orgelpiber af samme type.

Renæssance (fransk for genfødsel).

Denne intellektuelle bevægelse begyndte i Europa i 1300-tallet og tog fart, da den vestlige verden blev bekendt med antikkens kultur efter Konstantinopels fald i 1453. Målet var efter middelalderen at genskabe denne klassiske kultur. Metoden var at analysere og imitere græsk og romersk stil. Eftersom der ikke var overleveret nogen græsk eller romersk musik, blev det hovedsagelig i emnevalget, at renæssancen fik indflydelse på musikken. Man bevægede sig væk fra middelalderens former og beskæftigede sig især med større, dramatiske værker i stil med de antikke tragedier. Men betegnelsen »renæssancemusik« betyder nu ikke stort andet end musik, der er skrevet i Europa mellem 1450 og 1650. Palestrina og Josquin des Prez er to af de kendteste renaissalcekomponister, men har ikke ret meget til fælles.

Requiem: Den katolske dødsmesse.

Ritornel: Det stadigt tilbagevendende tema i en rondo.

Romance: Sang med en episk-lyrisk tekst, jfr. Weyses romancer.

Romantik. Kunstnerisk bevægelse i anden halvdel af 1700-tallet og hele vejen op gennem 1800-tallet.

Rondeau: En fra middelalderen stammende fransk dansevis, der er besl2gtet med balladen.

Rondo (italiensk for rund). Et musikstykke, hvor en enkelt passage bliver ved med at komme igen med mellemspil af forskellig karakter. Formen bruges ofte som sidste sats i en koncert, symfoni eller sonate .

Salonorkester. Lille orkester på ca. 10 mand som spiller underholdningsmusik eller lettere klassisk musik "kogt ned" til den lille besætning. De manglende instrumenter erstattes med klaver. Omkring år 1900 havde enhver pænere restaurant et sådant orkester. Siden har man betragtet salonmusik som et udslag af dårlig smag, og denne musikform regnes heller ikke med under klassisk musik. I de senere år er der dog dukket en del salonorkestre op, sammensat af meget dygtige musikere, og salonmusikken betragtes nu som et stykke kulturhistorie.

Sarabande: Gammel, spansk dans i 3/4-takt.

Sats. Selvstændig afdeling i et længere værk såsom symfoni, suite, koncert eller sonate.

Scherzo: Betyder egentlig »spøg« og er siden Beethoven en ofte anvendt betegnelse for symfoniens 3. sats, der er udformet ligesom menuetten, men spilles i et væsentlig hurtigere tempo og ofte rummer overraskende og humoristiske momenter.

Sekvens. Middelalderlig sang, der er opstået på den måde, at en slutmelisme fra et messeled er blevet forsynet med ny tekst og derefter brugt som selvstændig sang. I de ældste sekvenser er teksten en ubunden prosatekst, men senere indføres sekvenstekster med både rytme og rim. Trods sekvensdigtningens rige blomstring i middelalderen, anerkender den katolske kirke i dag kun fem, der er optaget i »Graduale Romanum«. Blandt de fem er de to meget kendte »Dies irae, dies illa« og »Stabat mater dolorosa«. Beslægtet med sekvensen er tropen, der principielt er opstået på samme måde som sekvensen, men er skabt over en melisme, der forekommer *inde* i et messeled (f. eks. kyrie eller gloria). 2) Betegnelsen for flytningen af et melodisk motiv eller en harmonisk akkordfølge i op- eller nedadgående retning, jfr. de to første linjer i »Jeg vil sjunge om en helt«.

seriel musik. Musik, i hvilken både tonehøjder og elementer af andre parametre (varigheder, styrkegrader, klangfarver osv.) ordnes i serier (rækker), der er bindende for kompositionen. Princippet, der viderefører tolvtoneteknikken, udvikledes i 1950'erne ved sommerkurserne i Darmstadt ud fra ansatser hos Anton Webern, Milton Babbitt og Olivier Messiaen. Tidlige eksempler er Karel Goeyvaerts' Sonate, Karlheinz Stockhausens Kreuzspiel og Pierre Boulez' Polyphonie X (alle 1951). Metoden bestod i at organisere enkelttoner, men da det ofte førte til en sats af næsten uovervindelig sværhed, blev princippet udvidet til at omfatte grupper af enheder som i Stockhausens Zeitmasse (1956) og Gruppen für 3 Orchester (1957) og siden til "styret tilfældighed"; her improviseres detaljer, mens formdelenes gennemsnitsværdier af tæthed, styrke, toneleje osv. og forandringsgraden inden for parametrene styres serielt i en "statistisk formkonception", fx i György Ligetis orkesterværker Apparitions (1959) og Atmosphères (1961) og Stockhausens Kontakte (1960) for elektronisk lyd, klaver og slagtpøj. Skønt den totale serialisme snart blev opgivet, har den grundlæggende idé banet vej for træk i musik efter 1950, som ville være utænkelige uden den.

En tilgang til den klassiske Musik

Seriøs Opera (eller »opera seria«): dvs. opera med tragisk handlingsforløb - i modsætning til »opera buffa«, den komiske opera.

Serenade. Det samme som et divertimento blot med den forskel, at den beregnet til udendørs brug.

Sidetema: Betegnelse for det i sonatesatsen efter hovedtemaet forekommende andet tema, der ofte er kontrasterende i forhold til hovedtemaet.

Sinfonia: Oprindelig betegnelse for instrumentalstykker af forskellig opbygning og karakter. Omkring 170() bliver navnet sinfonia betegnelse for den tresatsede, italienske ouverture.

Skala: Rækkefølge af toner i op eller nedadgående retning. Man skelner mellem skalaer, der udelukkende består af halvtonetrin (kromatisk skala), skalaer, der udelukkende består af heltonetrin (heltoneskala), og de såkaldte diatoniske skalaer, hvor fordelingen af hel- og halvtonetrin bestemmer tonearten (dur, mol, kirketoneart).

Solosonate: Sonate, der er skrevet for et enkelt instrument. Betegner oftest en sonate, der er skrevet for et melodiinstrument, f. eks. solosonater for violin, cello eller lignende.

Sonate: Navnet kommer af det italienske »sonare« = at klinge eller spille og brugtes oprindelig som betegnelse for et instrumentalt musikstykke i modsætning til »kantate« (ital. »cantare« = at synge), som var betegnelsen for et vokalt musikstykke. Omkring 1900 blev navnet betegnelse for en ganske bestemt, cyklisk formtype under wienerklassikken.

Sonateform bruges normalt i førstesatser af sonater, koncerter og symfonier. Sonateformen består af tre led: ekspositionen, hvor hovedtema og sidetema præsenteres, gennemførlingsdelen, hvor materialet bearbejdes harmonisk, melodisk o.s.v. og reprisen, hvor temaerne vender tilbage mere eller mindre i samme form som i ekspositionen.

Sonatine: Instrumentalstykke i sonateform, men af mindre format end sonaten.

Sopran: Høj kvindestemme eller drengesopran (treble)

Suite (fransk for et følge). En gruppe satser, der tilsammen udgør et værk, men ikke hænger så tæt sammen som i en Symfoni eller sonate. I 1600-tallet og 1700-tallet bestod de fleste suite af dansesatser (courante, sarabande, allemande, gigue m.fl.), mens de i 1800-tallet og 1900-tallet normalt består af uddrag fra operaer, balletter eller musik fra skuespil eller er en række satser, med billedmæssige eller andre ikke-musikalske associationer.

Symfoni: I nyere musikalsk betydning betegnelse for større orkesterværk i sonateform.

Symfoniorkester. Et orkester med den instrumentsammensætning man normalt anvender i (romantiske) symfonier, dvs. mange strygere Fx. 14 førstevioliner, 12 andenvioliner, 10 bratscher, 8 celloer og 6 kontrabasser. Alle blæsertyper er repræsenteret, også træblæsernes b instrumenter. Desuden har de og en masse slagtøj. talt 80 - 110 mand. Symfoniorkestet ledes altid af en dirigent. ENGLSK: CONDUCTOR.

Syngespil: Musikdramatisk arbejde med talt dialog.

Taktarter: Man skelner mellem lige og ulige takt. I de lige indeholder hver takt enten en betonet og en ubetonet taktdele, eller 4 taktdele, hvor 1. og 3. er betonede, mens 2. og 4. er ubetonede. De første er 2/2, 2/4 og 2/8. De sidste er 4/2, 4/4 og 4/8. De ulige taktarter rummer hver takt 3 taktdele, hvoraf den første er betonet, de to efterfølgende ubetonede. Til disse stamtaktarter slutter sig afledstaktarter, der fremkommer ved samtlige taktdeles forlængelse med et punkt, ' eks. 2/2 bliver til 6/4. Kombineres lige og ulige takt, fremkommer asymmetriske taktarter, som det f. eks. kendes fra megen Balkanmusik ($2/4 + 3/4 = 5/4$).

Tenor: I ældre flerstemmig musik betød »tenor« kompositionens grundstemme (cantus firmus). 2) I mere moderne betydning er »tenor« betegnelse for den næstdybeste stemme i 4-stemmig sats. 3) I 13ruget også som betegnelse for en høj mandsstemme.

Testo: Betyder på italiensk »tekst« og er navnet på den rolle i oratorium.

Toccata (italiensk for at røre). Et prangende solostykke, normalt for tasteinstrument, beregnet til at vise komponistens fantasi og den spillendes fingerfærdighed. Formen var almindelig i 1500-tallet og 1600-tallet, men blev i 1700-tallet erstattet af sonate og genrestykker og ordet »toccata« bruges nu kun om stykker i arkaiserende stil.

Tolvtonesystem. Mange komponister arbejdede hen imod atonalitet i begyndelsen af dette århundrede, men Schönberg var den første, der ligestillede oktavens tolv toner systematisk, og det var hans værker, der slog systemet fast. I tolvtonesystemet har man opgivet skalaer og harmonik, hvor nogle akkorder dominerer over andre, og alle tolv halvtoner sammensættes i et system, hvor ingen tone må gentages før de elleve andre har været spillet. De matematiske muligheder i dette system har fascineret komponister og bliver stadig udforsket, nu til dags ved hjælp af computere. For publikum er det svært at høre disse systemer, men resultatet er en slags drømmeagtig overgang fra den ene klang til den anden, der er helt anderledes end de tidligere århundreders musik.

Tolvtoneteknik dodekafoni, kompositionsmetode udviklet af Arnold Schönberg i begyndelsen af 1920'erne. Betegnelsen hentyder til, at der her opereres systematisk med den kromatiske skalas tolv toner til forskel fra de syvtonige skalaer, som ligger til grund for tonal musik. Da tonaliteten efter 1900 hos mange komponister kompliceredes og til sidst blev til atonalitet, opstod der hos Schönberg et behov for at regulere tonernes adfærd i den atonale sats på en måde svarende til tonearterne i tidligere musik. Efter en række forsøg i værker op til 1923 kom han i sin *Blæserkvintet* op. 26 frem til den metode, der siden har stået som den fuldt udviklede tolvtoneteknik. Efter denne metode opstilles ved enhver komposition den kromatiske skalas tolv toner i en rækkefølge, der er bindende for hele forløbet. Den er værkets *tolvtonerække*. Ved siden af primærformen (P) opereres der med dens omvendelse eller inversion (I), hvor intervallerne er vendt om, således at fx en opadgående kvart bliver til en nedadgående kvart; desuden opereres med P og I i krebsgang eller retrograd form (R), dvs. bagfra. De fire former, der således opstår, rækkens "kvadratur", kan transponeres til alle den kromatiske skalas 12 trin. Disse i alt 48 rækkeformer kan underdeles og kombineres på uendelig mange måder i musikken. Fra første færd så Schönberg både i teori og i praksis rækken som to "heksakorder" på hver seks toner. Mange af hans rækker er heksakordkomplementære, dvs. konstrueret således, at det første heksakord af P sammen med det første heksakord af en transposition af I rummer alle 12 toner. De to former kan da kombineres uden risiko for, at samme tone findes i dem begge samtidig; et krav, Schönberg selv lagde vægt på. Tolvtoneteknikken blev overtaget af hans elever Alban Berg og Anton Webern. Siden kom andre til, bl.a. Ernst Krenek, Hanns Eisler, Winfred Zillig og Luigi Dallapiccola. Teknikken danner udgangspunkt for den senere serielle teknik

Tonalitet: Den sammenholdende kraft, der binder et musikstykkets melodiske og harmoniske enkeltheder sammen til en helhed. Som sådan må tonalitet opfattes som et rent psykisk fænomen, der er betinget af den menneskelige psykes tilbøjelighed til at indordne de enkelte sanseindtryk i større eller mindre helheder. Musikalsk manifesterer denne tilbøjelighed sig ved kravet om, at en bestemt tone eller klang, *tonika*, får central betydning i en komposition, og at alle andre »vurderes« og »rangforordnes« i forhold hertil.

Trille: Forsiringsfigur bestående af hastig skiftet mellem en tone og dens nabotone.

Trio: 1) Instrumental komposition for 3 instrumenter, f. eks. strygetrio (violin, bratsch og cello), klavertrio (klaver, violin og cello). 2) Betegnelse for det midterste afsnit i visse instrumentalformer med Udelt opbygning, f. eks. menuet, scherzo, marche og vals. Trio-afsnittet er som regel skrevet for mindre besætning end den øvrige del af stykket. 3) Gruppe med 3 musikere.

Verisme: (ital. vero = virkelig): Musikdramatisk retning, der stræber efter at gengive hverdagslivets hændelser uden romantisk udsmykning.

Verse: Den del i en sang, der kommer lige før chorus eller refrainet.

Virginal: Navn på et spinetlignende klaverinstrument, der især i England var meget populært under senrenæssancen og i begyndelsen af baroktiden.

Vokal: Sanglig.

Vokalmusik: Musik, der skal synges - i modsætning til instrumentalmusik, som udføres på instrumenter. Det skal dog bemærkes, at langt den største del af vokalmusikken ledsages af instrumenter, fx. operaer, hvor sangerne ledsages af et orkester. Det skal også bemærkes, at der i instrumentalmusik kan forekomme vokale indslag, fx. symfonier med en eller flere vokalsolister, men værket regnes alligevel som instrumentalmusik. Instrumentalmusikken kan igen deles i to hovedgrupper: ORKESTERMUSIK, som spilles af et orkester, samt KAMMERMUSIK, som spilles af et lille antal instrumenter.

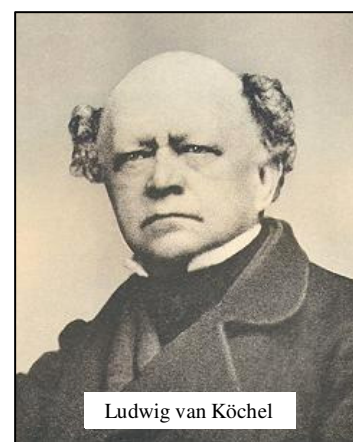
Værkfortegnelser:

På plader, kataloger og mange andre opslagsværker finder man ofte forkortelser der referer til komponistens værker. Herunder er der redegjort for de vigtigste. Se i øvrigt under opus. Disse nr. er kun en ledetråd og skal ikke (måske lige med undtagelse af Mozart) tages som en eksakt fortegnelse. Der sker hele tiden noget - man opdager nye værker, eller finder ud af at komponisten har skrevet et værk 10 år tidligere end først antaget. Alligevel er det et godt arbejdsredskab.

Wolfgang Amadeus. Mozart: K står for Ludwig van Köchel. Som er den der har udarbejdet en komplet værkfortegnelse over Mozarts værker.

Carl Phillip Emanuel Bach: Wq Carl Phillip Emanuel Bach af Alfred Wotquenne.

Johan S. Bach: Bach er katalogiseret af Wolfgang Schmieder. Her er nummerne ikke kronologiske som i fortegnelsen over Mozart. Men er ordnet efter kompositionens art. De første er kantater, kantate 147 har BWV nr. 147. BWV i 600 - talen er orgelværker og BWV 900 er cembaloværker.

Dietrich Buxtehude: BuxWV er fortegnelse over Dietrich Buxtehudes værker af Georg Karstädt.

Franz Schubert: D fortegnelse. Franz Schubert af Otto Erich Deutsch enkelte gange kan DV forekomme. Denne fortegnelse er komplet - der er dog enkelte værker der stadig har op. Nr.

Joseph Haydns: HOB Fortegnelsen Fortæller os om Joseph Haydns værker, ophav Anthony van Hoboken.

Antonio Vivaldi: RV fortegnelsen er henvisning til Vivaldi s værker af Peter Ryom, der i øvrigt er dansk. Vivaldi er en af de komponister der er vanskelig at håndtere, og finde i katalogerne, idet der faktisk findes fire nr. systemer, og en enorm produktion at holde styr på. Et andet problem er den store mængde violinkoncerter, ca. 235 Hvoraf ca. halvdelen står i a-mol. Så er det godt hvis man har et nr. at henvise til. Men fortvivl ikke, Peter Ryom s system er det man går ind for på verdensplan, så om ikke alt for længe har vi styr på Hr. Vivaldi i katalogerne.

Ludwig van Beethoven: WoO Beethoven: Werk ohne Opusnr. Som tiden går ser man denne betegnelse mindre idet at man nu har fået mere styr på Beethovens ungdomsværker der tidligere ikke var nummereret. Beethoven har ca. 135 Opusnr.

Tonearter på Hovedsprogene

Danske & Tyske	Engelsk	Fransk
A-dur	A major	la majeur
a-mol	A minor	la mineur
As-dur	A flat major	la bémol majeur
as-mol	A flat minor	la bémol mineur
H-dur	B major	si majeur
h-mol	B minor	si mineur
B-dur	B flat major	si bémol majeur
b-mol	B flat minor	si bémol mineur E12
C-dur	C major	ut (do) majeur
c-mol	c minor	ut (do) mineur
cis-dur	C sharp maj.	ut (do) dièse majeur
cis-mol	c sharp min.	ut (do) dièse mineur
D-dur	D major	ré majeur
d-mol	D minor	ré mineur
Des-dur	D flat maj.	ré bémol majeur
des-mol	D flat min.	ré bémol mineur
E-dur	E major	mi majeur
e-mol	E minor	mi mineur
Es-dur	E flat maj.	mi bémol majeur
es-mol	E flat min.	mi bémol mineur
F-dur	F major	fa majeur
f-mol	F minor	fa mineur
Fis-dur	F sharp maj.	fa dièse majeur
fis-mol	F sharp min.	fa dièse mineur
G-dur	G major	sol majeur
g-mol	G minor	sol mineur
Gis-dur	G sharp maj.	sol dièse majeur
gis-mol	G sharp min.	sol dièse mineur
Ges-dur	G flat major	sol bémol majeur
ges-mol	G flat minor	sol bémol mineur

Kilde & Litteraturliste:

Forfatter.	Tittel.	Forlag.
Kjeld Søren Overgaard & Finn Roar.	Træk af den vestlige verdens Musik.	Wilhelm Hansen 1979
Diverse.	Alle tiders musik.	DR Forlag. 1987.
Mogens Wenzel Andreasen	Politikkens int. Til den klassiske musik	Politikkens Forlag.
Mogens Wenzel Andreasen	Politikkens stroe operafører	Politikkens Forlag.
Peter Ryom	Musikkens stilarter.	Gyldendal.
Robert Naur	Veje til den klassiske musik.	Gyldendal.
Knud Ketting	Gyldendals musikhistorie 1 - 4	Gyldendal.
Sixten Nordstrøm	Store klassiske komponister.	Gyldendal.
Jacob Levinsen	Den store musik.	Høst & Søn.
Åge Hansen	Læs og lyt bind 1 - 4	Gjellerup.
Søren Sørensen	Gads musikhistorie	Gad.
Jürgen Balzer	Debussy	Jespersen & Pio.
Nils Schiørring	Musikkens Historie i Danmark	Politikkens Forlag.
Julius Rabe	Bach	Arnold Busck.
Bukofzer	Music in the baroque	Era.Dent
Karl H. Wörner	Geschichte der Musik	Göttingen.
Reese	Music in the middle Ages	Norton.
Mogens Wenzel Andreasen	Mozart - Hans liv	Politikkens Forlag.
Elsa Holmer	Operettefører	12 Bøger 1998
Michael Eigtved	Musicals, Storbyscene og drømmerum	Kbh. 1995
Stanley Green	The World of Musical Comedy	London 1974
Francesco Salvi	Mozart og hans tid.	Høst & Søn.
Inger Sørensen	Mozart	Sesam.
The ABC of Classical Music	Keith Anderson	Olga Musik

Desuden artikler , citater, beskrivelser og billeder samt oplysninger fra:
Egen pladesamling , Artikelbasen, Polinfo, Berlingske, Internettet, diverse CD- og LP-coveres m.m.

Stikordsregister

A

A Cappella;147
 Abel;36;37
 Adagio;148
 Adam de la Halle;14
 Adolphe Adam;49
 Adolphe-Charles Adam;49
 Affinitet;148
 Air;148
 Akkord;148
 Alban Berg;73
 Albert Roussel;83
 Albinoni;26;132;145
 Albrechtsberger;38
 Alessandro Marcello;28
 Alessandro Scarlatti;25;29
 Alexander Borodin;61
 Alexander von Zemlinsky;83
 Alfvén;84;132
 Allan Pettersson;103
 Allegretto;148
 Allegro;148
 Allemande;148
 Amilcare Ponchielli;62
 Andante;148
 Andantino;148
 Andre Jolivet;100
 Andrea Gabrieli;17
 Andrew-Lloyd Webber;129
 Anton Bruckner;59
 Antonin Dvorák;65
 Antonio Salieri;40
 António Soler;37
 Antonio Vivaldi;26;160
 Aram Khachaturian;99
 Arcangelo Corelli;24
 Arie;148
 Arnold Bax;90
 Arnold Schönberg;72;96
 Aron Copland;98
 Arpeggio;148
 Arrangement;148
 Arrigo Boito;57;66
 Arthur Honegger;92
 Assai;148
 August Södermann;61
 August Wilhelm Hartmann;42;43

B

Baber;145;146
 Bach;21;23;24;25;27;28;29;30;31;32;34;35;36;37;38;4
 3;52;79;105;132;144;145;146;150;159;163
 Barberen i Sevilla;39;46;75;114
 Barok;23;148
 Barokken;22

Barokmusik;23
 Baryton;148
 Bas;148
 Bedrich Smetana;59
 Beethoven;23;34;39;41;42;43;45;47;50;59;61;78;79;13
 3;144;145;155;157;160
 Béla Bartók;73
 Bellman;39;119
 Benatzky;124
 Benda;36
 Benjamin Britten;103
 Bentzon;55;104
 Berté;121
 Berwald;47
 Bingen, Hildegard von;13
 Bizet;63;112
 Boccherini;39;146
 Bohmier;131
 Bohuslav Martinu;91
 Bolero;70;149
 Boulez;106
 Bourré;149
 Brahms;47;57;61;65;75;76;79;80;87;88;151
 Buffo-Opera;149
 Buxtehude;23;134

C

Caccia;149
 Calzabigi;36
 Camille Saint-Saëns;62
 Cantabile;149
 Cantus Firmus;149
 Carl Ditters von Dittersdorf;39
 Carl Loewe;46
 Carl Maria von Weber;45
 Carl Nielsen;18;54;57;74;79;93
 Carl Orff;11;93;94
 Carl Philip Emanuel Bach;35;36
 Carl Zeller;121
 Carmen;63;112
 Cembalo;149
 César Franck;58
 Charles Gounod;58
 Charles Ives;85
 Charles-Marie Widor;67
 Charpentier;24;77
 Christoph Ernst Friedrich Weyse;43
 Christoph W. Gluck;36
 Clara Schumann;54
 Claude Debussy;70
 Claudio Merulo;18
 Claudio Monteverdi;20
 Clementi;40
 Cole Porter;127
 Comédie Française;118
 Concerto Grosso;149

Continuo eller basso continuo;149
 Courante;149
 Crescendo;149
 Crusell;44
 Csárdásfürstin;124

D

Darius Milhaud;92
 Das Fiirstenkind;122
 Das Pens;119
 Delibes;63;146
 Den glade enke;122
 Den skønne Helene;118
 Der Gascogner;119
 Det 20. Århundrede;74
 Det 20. århundrede fra ca. 1940.;91
 Diabelli;44;133
 Die Afrikareise;119
 Die Csárdásfürstin;124
 Die Dollarprinzessin;123
 Die schdne Galathee;119
 Dietrich Buxtehude;23;159
 Dissonans;149
 Divertimento;149
 Dmitry Shostakovich;100
 Dolce;149
 Domenico Alberti;33
 Domenico Cimarosa;39
 Domenico Scarlatti;29
 Dommayer's Casino;119
 Don Juan;43;79;114
 Donna Juanita;119
 Dynamik;154

E

Edouard Lalo;59
 Eduard Strauss;62
 Edvard Grieg;64;66
 Edward Elgar;75
 Ekspressionisme;149
 Emil Edvard Johannes Reesen;125
 Emmanuel Chabrier;65
 Emmerich Kálmán;123
 Enrique Granados;82
 Epilog;149
 Erich Wolfgang Korngold;95
 Ernest Chausson;69
 Ernö Dohnányi;87
 Etude.;150
 Eugen d'Albert;79
 Eurovisions kantaten;24

F

Fall;123
 Fanfare;150
 Fatinitza;119

Felix Mendelssohn-Bartholdy;51
 Fernando Sor;44
 Ferruccio Benvenuto Busoni;81
 Field;44;50
 Figaros bryllup;111
 Flerstemmighed;12
 Florinond Ronger;120
 Flotow;55;146
 form;154
 Forord;1
 Forte;150
 Fortissimo;150
 Francesco Landino;14
 Francesco Cavalli;22
 Francis Poulenc;96
 Francois Couperin;26
 Francois Joseph Gossec;38
 Franz Berwald;47
 Franz Danzi;41
 Franz Lehár;122
 Franz Liszt;54;62
 Franz Schubert;47
 Franz von Suppé;119
 Frasing;150
 Frederick Delius;71
 Frederick Loewe;129
 Frederyk Chopin;53
 Friedrich Kuhlau;45
 Friedrich von Flotow;118
 Fritz Kreisler;86
 Frøken Nitoueh;120
 Fuga.;150
 Fuglekræmmeren;121

G

Gabriel Fauré;68
 Gabriel Pierné;79
 Gaetano Donizetti;47
 Gallus;19
 Georg Frideric Händel;30
 Georg Philipp Telemann;27
 George Enescu;88
 George Gershwin;96;154
 Georges Auric;92;97
 Georges Bizet;63
 Giacomo Carissimi;22
 Giacomo Puccini;75
 Gioachino Rossini;46
 Gibbons;21;22
 Gigue.;150
 Gilles de Bins Binchois;15
 Giovanni Pergolesi;34
 Giovanni Battista Martini;33
 Giovanni Gabrieli;19
 Giovanni Paisiello;39
 Giovanni Pierluigi da Palestrina;17
 Girolamo Frescobaldi;20

Giuseppe Tartini;32
 Giuseppe Torelli;25
 Giuseppe Verdi;56
 Glazunov;80
 Gluck;36;40;136
 Gossec;38
 Graig Bohmier;131
 Grand Opera, Le;150
 Grazioso;150
 Gregoriansk sang;11
 Greven af Luxembourg;122
 Guillaume de Machaut;14
 Guillaume Dufay;15
 Gustav Albert Lortzing;48
 Gustav Holst;86
 Gustav Mahler;76
 Gyorgy Ligeti;106

H

Hakon Børresen;86
 Hammerstein;128
 Hans Christian Lumbye;52
 Hans Eisler;96
 Hans Pfitzner;82
 Hans Sachs;17
 Hartmanns;49;51
 Hasse;27;33
 Haydn;27;35;37;38;39;41;43;45;51;134;136;151
 Haydn, Franz Joseph;37
 Hector Berlioz;49
 Heinrich August Marschner;46
 Heinrich Schütz;19;21
 Heinrich von Biber;24
 Heitor Villa-Lobos;91
 Henry Eccles;26
 Henry Purcell;25
 Hervé;120
 Hoffmanns eventyr;118;139
 Hugo Alfvén;84
 Hugo Wolf;76
 Händel;21;23;25;27;31;32;36;43;144;145;155

I

Igor Stravinsky;80;88
 Impressionisme;70;150
 Impromptu.;150
 Instrumentalmusik.;150
 Iphigenaia på Tauris;36
 Irving Berlin;126;155
 Isaac Albéniz;77

J

Jacob Obrecht;15
 Jacques Ibert;91
 Jacques Offenbach;117
 Jan Dismas Zelenka;27

Jan Zach;33
 Jean Becker;61
 Jean Sibelius;79;98
 Jean-Baptiste Lully;23
 Jean-Marie Leclair;33
 Jean-Philippe Rameau;28
 Jerome Kern;124;125
 Johan Ernst Hartmann;42;43
 Johan Peter Emilius Hartmann;51
 Johan Svendsen;64
 Johann Strauss d.æ.;50
 Johann Christian Bach;33;38
 Johann II Strauss;60;119
 Johann Mattheson;27;31
 Johann Michael Haydn;38
 Johann Nepomuk Hummel;44
 Johann Pachelbel;24
 Johann Sebastian Bach;23;26;29;36;38;148
 Johannes Brahms;61
 Johannes Ockegem;15
 John Blow;24
 John Bull;19
 John Christoffer Pepusch;26
 John Dowland;20
 John Dunstable;15
 John Ireland;88
 Johnson;129
 José Carreras;116
 Josef Strauss;60
 Josef Suk;85
 Joseph Drechsler;119
 Jules Massenet;65

K

Kai Normann Andersen;127
 Kakofoni;150
 Kálmán;123;124
 Kammermusik.;150
 Kammerorkester;150
 Kanon.;151
 Kantor;27;151
 Karl Joseph Millöcker;120
 Karol Szymanowski;71;72
 Kern;124;125;126
 klangfarve;153
 Klassicisme;151;155
 Klassikken;34
 Klassisk;151
 klassisk musik;1;151
 Klassisk Musik der er benyttet i Film;144
 Knud Åge Riisager;95
 Koloratur;152
 Koncert;104;152
 Koncertmester;152
 Konsonans;152
 Kontrapunkt.;152
 Kontratenor;152

Koppel;110
Koral.;152

L

La Belle Heléne;118
La Bohème;75;113
La Traviata;56;113;145
La Vie Parisienne;118
Larghetto;152
Largo;152
Leichte Kavallerie;119
Léo Delibes;63
Leo Fall;123
Leonard Bernstein;104
Leoncavallo;75;76;93;146
Leopold Mozart;36
Leos Janáček;69
Les six;92;97;101
Libretto;152
Lied;48;76;77;152
Liedform;152
Lili Boulanger;93
Liszt;49;53;54;55;56;58;61;62;74;78;79;93;146
Loewe;129
Louis Spohr;44
Louis Vierne;83
Luca Marenzio;19
Luciano Pavarotti;115;116
Ludvig August Hartmann;42
Ludwig van Beethoven;42;160
Luigi Boccherini;39
Luigi Cherubini;41
lydstyrke.;153
Lyrisk Drama;153

M

Madame Butterfly;112
Madrigal;153
Mahler;18;74;76;77;85;87;106;137;144;145
Manuel de Falla;87
Marin Marais;25
Martini;33
Matthew Locke;22
Maurice Ravel;65;70;71
Max Bruch;63
Max Reger;84
Meegan;130
melodi;154
Mendelssohn;48;51;52;57;58;144
Menuet;146;153
Messe;11;153
Meyerbeer, Giacomo;46
Mezzo forte;153
Mezzo piano;153
Mezzosopran;153
Michael Praetorius;20
Middelaldermusik;14

Mikhail Glinka;50
Millöcker;120;121
Moderato;153
Modest Mussorgsky;63
Modulation;153
Molto;153
Motet;153
Mozart;27;33;34;36;38;39;41;42;44;45;47;51;75;78;88
;111;112;114;144;145;146;151;159
Musikkens bestanddele;153

N

Nicolò Paganini;44
Niels Peter Jensen;49
Niels Wilhelm Gade;57
Nikolay Rimsky-Korsakov;67
Noder;12
Ny Saglighed;155

O

Oehlschläger;43;49
Olivier Messiaen;101
Oluf Ring;90
Opera;28;49;77;111;116;150;155
Opéra Comique;155
Opera Comique;118
Opera.;155
Operette;155
Opus.;155
Oratorium;155
Orfeus ed Eurydike;36
orfeus i underverdenen;118
Orlando de Lassus;18
Oscar Hammerstein;125;128
Oscar Straus;Se
Otto Nicolai;54
Ottorino Respighi;71
Ouverture;144;155

P

Pablo de Sarasate;66
Padre Martini;33;38
Pariserliv;118
Partitur.;155
Passion;155
Pastorale.;156
Paul Dukas;70;80
Paul Hindemith;94
Per Nørgård;108
Peter Heise;60
Peter Maxwell Davies;109
Pettersson;103
Pianissimo;156
Piano;156
Pierre Boulez;106
Pietro Antonio Locatelli;32

Pietro Filippo Scarlatti;27
 Pietro Mascagni;79
 Pizzicato;156
 Plácido Domingo;116
 Polonaise;156
 Polyfoni;156
 Porter;127;155
 Presto;156
 Præludium;156
 Puccini;56;75;76;112;113;115;145;146
 Pyotr Tchaikovsky;64

R

Rachmaninov;85;144;146
 Raff;58
 Ralph Vaughan Williams;83
 Ravel;98;106;146
 Recitativ;156
 Reesen;125
 Register;156
 Reinecke;59
 Reinhold Morisovitj Glière;86
 Renæssance;14;156
 Renæssancemusik;14
 Renæssancen;14
 Requiem;11;40;41;50;56;62;68;133;135;139;143;144;156
 Richard Rodgers;128
 Richard Strauss;78
 Richard Wagner;46;55
 Rigoletto;56;115;146
 Ritornel;156
 Robert Schumann;53;61
 Rodgers;128
 Roman;32
 Romance;156
 Romantik;156
 Romantikken;47
 Rondeau;156
 Rondo;156
 Rosenberg;92
 Rossini;39;45;46;56;114;144
 Rousseau;35
 Rudolph S. Bergh;76
 Rued Langgaard;57;93
 Ruggiero Leoncavallo;76
 rytme;154
 Rytme;12

S

Salonorkester;156
 Samuel Barber;102
 Samuel Coleridge Taylor;86
 Sarabande;157
 Satie;75;81;140
 Sats;157
 Scherzo;157

Schubert;35;42;47;48;54;79;121;140;144;159
 Schumann;34;48;52;53;54;57;58;60;61;79;93;141;146
 Sekvens;157
 Serenade;78;157
 Sergei Prokofiev;91
 Sergei Rachmaninov;84
 Serios Opera;157
 Sibelius;47;74;79;80;98;141;144;145
 Sidetema;157
 Siegfried Wagner;82
 Sinfonia;72;157
 Skala;157
 Smilets land;122
 Solosonate;157
 Sommer i Tyrol;124
 Sonate;157
 Sonateform;157
 Sonatine;157
 Sopran;157
 Sousa;69
 South Pacific;128
 Stefano Landi;21
 Storbærtuginden af Gérolstein;118
 Straus;122
 Strauss;50;60;62;72;74;75;78;84;90;109;145;146
 Suite;86;144;157
 Suppé;119
 Symfoni;62;65;74;77;80;85;93;99;102;108;144;145;157
 Symfoniorkester;89;158
 Syngespil;158
 Søren Friedrich Bruun Hartmann;42

T

Taktarter;158
 Tchaikovsky;61;63;64;67;80;145;146
 Telemann;27;28;142;148
 Tempo;154
 Tenor;158
 Testo;158
 Thomas Augustine Arne;34
 Thomas Morley;19
 Thomas Tallis;17
 Tidlig barok;22
 Tidlig musik;11
 Toccata;146;158
 Tolvtonsystem;158
 Tomaso Giovanni Albinoni;26
 Tonalitet;158
 tonehøjde;153
 Tosca;115
 Trille;159
 Trio;159
 Tryllefløjten;45;112

U

Umberto Giordano;82

umperdinck;69

V

Vagn Holmboe;101

Verdi;56;113;115;144;145;146

Verisme;159

Verse;159

Vincenzo Bellini;48

Virginal;159

Vokal;159

Vokalmusik;159

Værkfortegnelser;159

W

Webber;129;155

Wilhelm Friedemann Bach;29;34

Wilhelm Stenhammer;83

Wilhelm Peterson-Berger;82

William Boyce;34

William Byrd;18;19

Witold Lutoslawsky;104

Wolfgang Amadeus Mozart;40

Z

Zeller;121

Zemlinsky;83

Zigeunerliebe;122

Zoltán Kodály;89